

**M A S A R Y K O V A
U N I V E R Z I T A**

PRÁVNICKÁ FAKULTA

Rehabilitace a jejich realizace v období socialismu

Diplomová práce

VOJTĚCH ERTL

Vedoucí práce: doc. JUDr. Bc. Jaromír Tauchen, Ph.D.,
LL.M. Eur.Int.

Katedra dějin státu a práva
Program Právo a právní věda

Brno 2024

MUNI
LAW

Bibliografický záznam

Autor:	VOJTĚCH ERTL Právnická fakulta Masarykova univerzita Katedra dějin státu a práva
Název práce:	Rehabilitace a jejich realizace v období socialismu
Studijní program:	Právo a právní věda
Vedoucí práce:	doc. JUDr. Bc. Jaromír Tauchen, Ph.D., LL.M. Eur.Int.
Rok:	2024
Počet stran:	277
Klíčová slova:	rehabilitace, socialismus, politické procesy, moc, nezákonnost, právo

Bibliographic record

Author: VOJTĚCH ERTL
Faculty of Law
Masaryk University
Department of the History of the State and Law

Title of Thesis: Rehabilitation and its Implementation in the Socialist Period

Degree Programme: Law and Legal Sciences

Supervisor: doc. JUDr. Bc. Jaromír Tauchen, Ph.D., LL.M.
Eur.Int.

Year: 2024

Number of Pages: 277

Keywords: rehabilitation, socialism, political processes, power, unlawfulness, right

Anotace

Diplomová práce se zabývá rehabilitacemi a jejich realizací v období socialismu. První kapitola práce se obecně zaměřuje na politické procesy a uplatňování institutů amnestie a rehabilitace v předmětném období. Druhá kapitola práce je věnována jednotlivým fázím soudní rehabilitace uskutečňované komunistickým vedením. Třetí kapitola pojednává o procesu přijetí, aplikaci a vyhodnocení naplnění cíle zákona č. 82/1968 Sb., o soudní rehabilitaci. Závěrečná část nastiňuje průběh prací na nakonec nepřijatém zákoně o mimosoudní rehabilitaci a hodnotí výsledky mimosoudní rehabilitace.

Abstract

The Diploma Thesis deals with rehabilitation and its implementation in the socialist period. The first chapter focuses on political processes and the application of amnesty and rehabilitation institutes in the period in question. The second chapter is devoted to the individual phases of the judicial rehabilitation carried out by the communist management. The third chapter deals with the process of adopting, applying, and evaluating the fulfilment of the objective of Act No. 82/1968 Coll., on judicial rehabilitation. The final part outlines the course of work on the act of out-of-court rehabilitation, which was ultimately not adopted, and summarizes the results of out-of-court rehabilitation.

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci a téma **Rehabilitace a jejich realizace v období socialismu** zpracoval sám. Veškeré prameny a zdroje informací, které jsem použil k sepsání této práce, byly citovány v poznámkách pod čarou a jsou uvedeny v seznamu použitých pramenů a literatury.

V Brně 30. března 2024

.....
VOJTĚCH ERTL

Poděkování

Na tomto místě bych chtěl poděkovat vedoucímu své diplomové práce, doc. JUDr. Bc. Jaromíru Tauchenovi, Ph.D., LL.M. Eur.Int. za jeho cenné připomínky a rady v procesu její tvorby. Dále bych chtěl vyjádřit poděkování zaměstnancům Národního archivu za jejich ochotu a nápomoc během mé badatelské činnosti. Díky náleží také mé rodině za její podporu během celého mého studia.

Obsah

Seznam pojmů a zkratk	15
1 Úvod	17
2 Politické procesy; amnestie a rehabilitace odsouzených	19
2.1 Politické procesy.....	19
2.1.1 „Zákonný“ rámec procesů	19
2.1.1.1 Politika ostrého kurzu proti reakci	20
2.1.1.2 Právnícká dvouletka	22
2.1.2 Výčet procesů první poloviny 50. let	24
2.2 Amnestie prezidenta republiky.....	28
2.2.1 Popis jednotlivých amnestií	29
2.2.1.1 Amnestie z r. 1948.....	29
2.2.1.2 Amnestie z roku 1953.....	30
2.2.1.3 Amnestie z roku 1955.....	31
2.2.1.4 Amnestie z roku 1957.....	32
2.2.1.5 Amnestie z roku 1960.....	33
2.3 Revize procesů a rehabilitace odsouzených.....	34
2.3.1 Rehabilitační komise.....	35
2.3.2 Zákon o soudní rehabilitaci	38
3 Jednotlivé fáze soudní rehabilitace	42
3.1 Barákovy komise A a C	42
3.1.1 Počáteční činnost komise	42
3.1.2 Zpráva z 23. října 1956.....	45
3.1.3 Závěrečná zpráva.....	50
3.1.3.1 První část: přehled událostí let 1948–1953.....	50
3.1.2.1.3 Vývoj od října 1950 do února 1951	60
3.1.2.1.4 Vývoj od února 1951 do listopadu 1951.....	62
3.1.2.1.5 Vývoj od listopadu 1951 do konce roku 1952.....	64

3.1.2.2	Druhá část závěrečné zprávy: jednotlivé procesy	66
3.1.2.2.2	Závěr druhé části: zhodnocení a vize	74
3.1.3	Zhodnocení činnosti Barákových komisí	75
3.2	Kolderova komise.....	77
3.2.1	Závěrečná zpráva.....	80
3.2.1.1	První část: mezinárodní a vnitřní souvislosti	81
3.2.1.3	Třetí část: hledání hlavy spiknutí a proces	85
3.2.2	Kabinetní justice	99
3.2.3	Zhodnocení činnosti Kolderovy komise	102
3.3	Barnabitská komise	104
3.3.1	Ustavení a prvotní činnost komise	104
3.3.2	Závěrečná zpráva komise.....	106
3.3.3.	Další dění	136
3.3.4	Zhodnocení činnosti barnabitské komise	137
3.4	Pillerova komise.....	138
3.4.1	Akční program	138
3.4.2	Činnost komise do zasedání ÚV KSČ v květnu 1968.....	141
3.4.3	Předokupační práce na závěrečné zprávě	143
3.4.4	Pookupační práce na závěrečné zprávě.....	145
3.4.5	Obsah závěrečné zprávy	156
3.4.6	Nepřijetí zprávy a další činnost komise.....	173
3.5	Normalizační komise.....	174
4	Zákon o soudní rehabilitaci	177
4.1	Návrh zákona a diskuze nad ním.....	177
4.1.1	Počáteční přípravy	177
4.1.2	Ustavení parlamentní rehabilitační komise	180
4.1.3	Návrh zásad zákona.....	181
4.1.4	Další postup a události kolem rehabilitace.....	183
4.1.5	Návrh zákona o obecném smíru	185

4.1.6	Konečné znění zásad zákona.....	187
4.1.7	Projednání návrhu zákona.....	190
4.2	Koncepce zákona	193
4.3	Vývoj rehabilitací po přijetí zákona.....	200
4.3.1	Rehabilitační senáty a parlamentní komise	200
4.3.2	Hodnocení zákona a zabezpečení jeho realizace.....	201
4.3.3	Ustavení parlamentní komise II.....	202
4.3.4	Novelizační diskuze a zpráva Nejvyššího soudu	204
4.3.1	Zasedání komise a zpráva o provádění zákona	206
4.3.2	Kritika rehabilitace a další novelizační diskuze.....	208
4.4	Novela č. 70/1970 Sb.	212
4.4.2	Návrh zásad novely zákona	214
4.4.3	Schválení novely zákona.....	217
4.4.4	Obsah a dopady novely zákona.....	219
4.5	Zhodnocení naplnění cíle zákona	222
4.5.1	Evaluační zpráva a vývoj do dubna 1969.....	222
4.5.1	Rehabilitace a tvrdá fáze normalizace.....	223
4.5.1	Statistické údaje k 1. září 1969	224
4.5.2	Počty rehabilitovaných a (ne)naplnění cíle zákona	225
5	Mimosoudní rehabilitace	228
5.1	Návrh zásad zákona.....	229
5.1.1	Předmět rehabilitace.....	231
5.1.2	Rozsah a způsob provedení rehabilitace.....	233
5.1.2.1	Restituce a reparace odebraného majetku.....	233
5.1.2.2	Rehabilitace vystěhovaných osob.....	234
5.1.2.3	Rehabilitace na úseku sociálního zabezpečení.....	236
5.1.2.4	Rehabilitace studentů	237
5.1.2.5	Rehabilitace postižených protiprávním jednáním bez písemného rozhodnutí.....	238
5.1.2.6	Pracovněprávní rehabilitace.....	239

5.1.2.7	Rehabilitace dalších nezákonností	242
5.1.3	Rehabilitační řízení.....	243
5.1.4	Náhrada škody.....	246
5.1.5.	Závěr návrhu zásad a rozboru rehabilitace.....	247
5.2	Jednání o připravovaném zákoně	248
5.3	Ustavení rehabilitační komise Ministerstva vnitra	250
5.4	Další jednání o přípravách zákona.....	251
5.5	Vyhodnocení rehabilitace na ministerstvech vnitra.....	257
5.5.1	Rehabilitace na 2. oddělení Inspekce ministra vnitra ČSSR 257	
5.5.2	Závěrečná zpráva o rehabilitaci na FMV	258
5.5.3	Shrnutí činnosti rehabilitační komise MV II	259
5.5.4	Vyhodnocení rehabilitace Ministerstvem vnitra SSR.....	260
5.5.5	Závěrečná zpráva Ministerstva vnitra ČSSR	262
5.6	(Ne)naplnění cíle mimosoudní rehabilitace	262
6	Závěr	263
	Použité zdroje	266
	Primární prameny	266
	Národní archiv	266
	Archiv bezpečnostních složek.....	273
	Sekundární zdroje	274
	Monografie a kapitoly v monografiích.....	274
	Články v časopisech, sbornících a v tisku	280
	Elektronické zdroje.....	284
	Stenoprotokoly a tisky Národního shromáždění a Federálního shromáždění	288

Seznam pojmů a zkratk

ABS	– Archiv bezpečnostních složek
a. j.	– archivní jednotka
centrum	– protistátní spiklenecké centrum
čl.	– článek
čs.	– československý
ČSAV	– Československá akademie věd
ČSR	– Československá republika; Česká socialistická republika
ČSSR	– Československa socialistická republika
ČSSS	– Československé státní statky
FMV	– Federální ministerstvo vnitra
FS	– Federální shromáždění
Informbyro	– Komunistické informační byro
JZD	– Jednotné zemědělské družstvo
k.	– karton
KAN	– Klub angažovaných nestraníků
Kominterna	– Komunistická internacionála
KSČ	– Komunistická strana Československa
KSK	– Komise stranické kontroly
KSS	– Komunistická strana Slovenska
KSSS	– Komunistická strana Sovětského svazu
KNV	– krajský národní výbor
KV	– krajský výbor
K 231	– Klub 231
MNB	– Ministerstvo národní bezpečnosti

MV	– Ministerstvo vnitra
NA	– Národní archiv
NF	– Národní fronta Čechů a Slováků
NS	– Národní shromáždění
ONV	– okresní národní výbor
politbyro	– politické byro ÚV KSČ
PTP	– pomocné technické prapory
ROH	– Revoluční odborové hnutí
sign.	– signatura
sjezd	– IX. sjezd Komunistické strany Slovenska
SNB	– Sbor národní bezpečnosti
SNP	– Slovenského národního povstání
SNR	– Slovenská národní rada
SNV	– Sbor nápravné výchovy
SPB	– Svaz protifašistických bojovníků
SSR	– Slovenská socialistická republika
SSSR	– Svaz sovětských socialistických republik
StB	– Státní bezpečnost
sv.	– svazek
VB	– Veřejná bezpečnost
zákon	– zákon č. 82/1968 Sb., o soudní rehabilitaci
IX. sjezd	– IX. sjezd Komunistické strany Slovenska

1 Úvod

Soudní, správní i občanská rehabilitace obětí zejména zakladatelského období komunistického režimu z let 1948–1954 se ve větším měřítku uskutečnila v několika fázích.¹ Komunističtí funkcionáři se po více než čtvrt století snažili zakrýt nezákonnosti, za něž nesli odpovědnost. Jejich mocenské zájmy zůstávaly nadřazeny nad právo a spravedlnost. Rehabilitační komise konstituované komunistickým vedením mající společně se soudními institucemi za úkol revidovat rozsudky vynesené v politických procesech s komunistickými funkcionáři namísto jejich oprávněné rehabilitace proti nim konstruovaly nová obvinění nebo pouze snižovaly výši jejich trestů.²

Cílem této práce je charakterizovat rámec politických procesů v zakladatelském období komunistického režimu, provést rozbor amnestií prezidenta republiky, rozebrat práci rehabilitačních komisí zřízených komunistickým vedením a její výsledky. Dále si autor ukládá pojednat o revizi politických procesů a rehabilitaci odsouzených, analyzovat některé rehabilitace uskutečněné jinými institucemi, popsat postup prací na vzniku zákona č. 82/1968 Sb., o soudní rehabilitaci, i dění týkající se jej po jeho přijetí a popsat průběh prací na – nakonec nepřijatém – zákoně o mimosoudní rehabilitaci.

Téma této práce si autor zvolil z důvodu svého zájmu o problematiku bezpráví spáchaných totalitními režimy na území našeho státu. Základní otázkou, již si autor práce pokládá, je otázka rozsahu – a tedy úspěšnosti – rehabilitací uskutečněných v období reálného socialismu. Problematika soudní rehabilitace provedené v tomto období byla již – podle autorova názoru – vcelku dopodrobna publikačně zmapována, zatímco otázka mimosoudní rehabilitace nikoli.

Autor zamýšlí využít pro zpracování práce jednak primární zdroje informací v podobě dokumentů z Národního archivu a Archivu bezpečnostních složek, jednak sekundární zdroje ve formě monografií, periodik,

---

¹ Srov. Kaplan, K. *Druhý proces: Milada Horáková a spol. - rehabilitační řízení 1968–1990*. Praha: Karolinum, 2008, s. 11.

² Srov. Kaplan, K. a Paleček, P. *Komunistický režim a politické procesy v Československu*. Brno: Barrister & Principal, 2008, s. 216.

sborníků a parlamentních stenoprotokolů i tisků. Nutnost využití primárních zdrojů spočívá v neexistenci zdrojů sekundárních především ve vztahu k otázce mimosoudní rehabilitace.

Při zpracování této práce hodlá její autor uplatnit zejména deskriptivní, analytickou a komparativní metodu. Použitím deskriptivní metody se autor pokusí přiblížit čtenáři okolnosti související s realizací rehabilitací, které autor následně za pomoci metody obsahové analýzy podrobí rozboru. Zhodnocením jednotlivých fází soudní rehabilitace v časovém odstupu od jejich uskutečnění využije autor rovněž třetí z výše zmíněných metod práce – metodu komparativní. Přínos této práce by měl tkvět v komplexitě jejího uchopení zkoumané problematiky, díky níž by měl čtenář o jednotlivých otázkách, o nichž práce pojednává, získat širší povědomí.

Práce samotná by měla sestávat ze čtyř kapitol. V první kapitole se autor bude zabývat rámcem politických procesů v prvních letech fungování komunistického režimu. Zmíněny by měly být rovněž instituty amnestie a rehabilitace sloužící jako možnosti odsouzených pro návrat do společenského života. Druhá kapitola pojedná o jednotlivých fázích soudní rehabilitace především komunistických funkcionářů rehabilitačními komisemi ustavenými komunistickým vedením v padesátých až sedmdesátých letech 20. století. Ve třetí kapitole zmíní autor postup přípravy, aplikaci i vyhodnocení zákona č. 82/1968 Sb., o soudní rehabilitaci. Poslední, čtvrtá kapitola bude obsahovat pojednání o průběhu prací na nikdy nepřijatém zákoně o mimosoudní rehabilitaci a návrhu jeho znění a dále zhodnocení realizace mimosoudní rehabilitace.

Z důvodu svého širokého zaměření nebude práce v jednotlivých částech často zacházet do podrobností, nýbrž se bude věnovat – dle autora názoru – podstatným či autorem v archivním výzkumu dohledaným aspektům problematiky. Hlubším archivním výzkumem by bylo podle názoru autora lze uchopit především otázku mimosoudní rehabilitace komplexnějším, přesnějším způsobem.

2 Politické procesy; amnestie a rehabilitace odsouzených

2.1 Politické procesy

2.1.1 „Zákonný“ rámec procesů

Jedním z charakteristických rysů států východního bloku období stalinismu byly politické procesy (dále též „procesy“), obzvláště pak „veřejně projednávané tzv. monstrprocesy“.³ Bezprostředně po únorovém převratu začala Komunistická strana Československa (dále jen „komunistická strana“ či „KSČ“) provádět represe proti svým skutečným i domnělým odpůrcům⁴ odůvodňované jako politický prostředek *třídního boje*.⁵ Až do poloviny padesátých let tak docházelo k systematické, plánované snaze o likvidaci potenciálních odpůrců režimu a zastrašení většiny společnosti za účelem etablování režimu.⁶

Ústavním rámcem totalitního státu se stal ústavní zákon č. 150/1948 Sb. ze dne 9. května, Ústava Československé republiky (dále jen „Ústava 9. května“).⁷ Ústava 9. května formálně v mnohém navazovala na předchozí Ústavu z roku 1920 i na období po roce 1945. Záhy se však ukázalo, že ve skutečnosti šlo pouze o proklamaci komunistického

³ Viz Kuklík et al. *Dějiny československého práva: 1945–1989*. Praha: Auditorium, 2011, s. 123.

⁴ Srov. Rychlík, J. *Československo v období socialismu: 1945–1989*. Praha: Vyšehrad, 2020, s. 124.

⁵ Srov. Bursík, T. Procesy politické v 50. letech 20. století. In: Schelle, K. a Tauchen, J. (ed.). *Encyklopedie českých právních dějin. VIII. svazek, Procesy (do roku 1949)*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2017, s. 764.

⁶ Srov. Kuklík et al. *Dějiny československého práva: 1945–1989*, s. 123.

⁷ Nekomunistické návrhy ústavy nebyly vzaty v úvahu, a přijat byl návrh právníka a poslance za KSČ Václava Procházky. Ústavu 9. května odmítl prezident Beneš podepsat, načež na svou prezidentskou funkci rezignoval. Srov. Schelle, K. Ústava Československé republiky (1948). In: Schelle, K. a Tauchen, J. (ed.). *Encyklopedie českých právních dějin, XIX. svazek U–Ú*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2020, s. 556. Srov. k tomu i článek Rudého práva *Národ si dal novou ústavu. Rudé právo*. 1948, roč. 28, č. 110, s. 1.

režimu nezamýšlejícího Ústavu 9. května dodržovat. Obcházení Ústavy 9. května napomáhala neexistence Ústavního soudu, pozdější likvidace Nejvyššího správního soudu či – obecně – získání kontroly nad mocí soudní.⁸

2.1.1.1 Politika ostrého kurzu proti reakci

V reakci na XI., demonstrující všesokolský slet z 19. – 27. června 1948, jakož i na pohřeb Edvarda Beneše dne 8. září schválilo následujícího dne předsednictvo ÚV KSČ politiku „ostrého kurzu proti reakci“.⁹ V jeho rámci pak Národní shromáždění (dále též „NS“) přijalo 8. října 1948 zákon č. 231/1948 Sb., na ochranu lidově demokratické republiky (dále jen „zákon na ochranu republiky“), zpřísňující ustanovení zákona č. 50/1923 Sb., na ochranu republiky.¹⁰ Došlo také k přijetí zákona č. 232/1948, o Státním soudu (dále jen „zákon o Státním soudu“). Hlavním účelem zákona na ochranu lidově demokratické republiky bylo stíhání odpůrců komunistické totality.¹¹ Zákon považoval veškeré pokusy o zničení či rozvrácení lidově demokratického zřízení nebo společenské či hospodářské soustavy země za velezradu,¹² za niž hrozil i trest smrti.¹³ Mnohé do té doby beztrestné činy či přestupky se po přijetí zákona staly činy trestnými – např. nedovolené opuštění republiky –; u velezrady již nebylo pro trestnost činu třeba použití násilí. Obviněné osoby vyslychané ve vyšetřovací vazbě byly při výslechu psychicky i fyzicky týrány.¹⁴

⁸ Srov. Kuklík et al. *Dějiny československého práva: 1945–1989*, s. 83–86.

⁹ Viz Rychlík. *Československo v období socialismu: 1945–1989*, s. 124.

¹⁰ K přijetí zákona na ochranu republiky srov. Dressler, A. *Ochrana republiky. Rudé právo*. 1948, roč. 28, č. 212, s. 1.

¹¹ Srov. Kuklík et al. *Dějiny československého práva: 1945–1989*, s. 107.

¹² Srov. Rychlík. *Československo v období socialismu: 1945–1989*, s. 124. V současném pojetí vycházejícím z Ústavní listiny Československé republiky z roku 1920 může velezradu spáchat pouze prezident republiky. Srov. Šohajdová, L. *Velezrada*. In: Schelle, K. a Tauchen, J. (ed.). *Encyklopedie českých právních dějin. XX. svazek, Vá - Volba*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2020, s. 317.

¹³ Srov. Kuklík et al. *Dějiny československého práva: 1945–1989*, s. 107.

¹⁴ K týrání docházelo zejména od vyšetřovatelů Státní bezpečnosti, a to již před únorem 1948. Srov. Kýr, A. *Vězeňství*. In: Schelle, K. a Tauchen, J. (ed.). *Encyklopedie českých*

Zákon č. 247/1948 Sb., o táborech nucené práce (dále jen „zákon o táborech nucené práce“), přijatý Národním shromážděním 25. října 1948 umožňoval uvěznit až na dva roky cestou správního řízení „nepřizpůsobivé občany“.¹⁵ Pobyt v táboře však mohl být opakovaně prodlužován. Političtí vězni podléhající zákonu č. 92/1949 Sb., branný zákon, byli zařazováni do pomocných technických praporů (dále též „PTP“),¹⁶ v nichž byli nuceni vykonávat těžkou fyzickou práci. Odhaduje se, že pomocnými technickými prapory prošlo kolem 60 000 osob. Tento systém potlačování tzv. třídních nepřátel fungoval až do roku 1954; i poté byli nicméně bývalí političtí vězni vystavováni perzekuci ze strany režimu.¹⁷

---

právních dějin. XX. svazek, Vá - Volba. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2020, s. 447.

¹⁵ Viz Rychlík. *Československo v období socialismu: 1945–1989*, s. 125. Dle § 3 odst. 1 zákona rozhodovaly o zařazení do tábora nucené práce i době trvání pobytu tříčlenné komise. Tím docházelo ke zjevnému obcházení justice při ukládání trestů odnětí svobody. Srov. Švantner, V. Právnická dvouletka. In: Schelle, K. a Tauchen, J. (ed.). *Encyklopedie českých právních dějin. V. svazek, Pa - Právni.* Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2016, s. 809. Adamus píše o zákonu o táborech nucené práce jako o anomálii, „jejíž oprávněnost lze stěží připustit i v pohnutých revolučních dobách po únoru 1948.“ Viz Adamus, V. Správní rehabilitace. Několik poznámek na okraj. *Správní právo.* 1968, roč. 1, č. 2, s. 71.

¹⁶ Jednalo se o speciální jednotky kárného rázu existující v armádě Československé republiky (dále též „ČSR“) v letech 1950–1954. Zařazení do PTP bylo formou mimosoudní politické perzekuce domnělých i opravdových odpůrců režimu. PTP je možno přirovnat k táborům nucené práce jako jejich vojenskou obdobu. Cíl vytvoření PTP byl jednak státobezpečnostní, a jednak ekonomický. Srov. Bílek, J. Pomocné technické prapory. In: Schelle, K. a Tauchen, J. (ed.). *Encyklopedie českých právních dějin. V. svazek, Pa - Právni.* Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2016, s. 589.

¹⁷ Srov. Kuklík et al. *Dějiny československého práva: 1945–1989*, s. 122.

Koncem roku 1948 došlo k přijetí zákona č. 286/1948 Sb., o Národní bezpečnosti.¹⁸ Funkci policie, četnictva i obecní policie měl dále vykonávat Sbor národní bezpečnosti (dále též „SNB“),¹⁹ jemuž byla podřízena Veřejná bezpečnost (dále též „VB“) či Státní bezpečnost (dále též „StB“) – politická policie hrající důležitou roli při politických procesech.²⁰

23. května vzniklo na nátlak Moskvy stěžující si na neexistenci politických procesů v Československu i na ministra vnitra Václava Noska²¹ Ministerstvo národní bezpečnosti (dále též „MNB“), které do značné míry ovládali sovětské poradci.

2.1.1.2 Právníková dvouletka

Od července 1948 do září 1950 probíhala v období známém jako „právníková dvouletka“ rekodifikace klíčových zákoníků s cílem vytvořit jednotný právní řád s novým, „nevykořisťovatelským“ právem zahrnujícím

---

¹⁸ O přijetí zákona referovalo 22. prosince 1948 Rudé právo. Srov. Zákony o všeobecné dani a o národní bezpečnosti schváleny. *Rudé právo*. 1948, roč. 28, č. 298, s. 1.

¹⁹ SNB měl po únorovém puči namísto principu nadstranickosti uplatňovat principy třídnosti, vedoucí role KSČ, účelové interpretace zákonů vedoucí až k jejich negaci či subordinace bezpečnostních orgánů ČSR Sovětskému svazu. Srov. Slušný, J. Sbor národní bezpečnosti. In: Schelle, K. a Tauchen, J. (ed.). *Encyklopedie českých právních dějin. XII. svazek, Sa - Smlouva ná.* Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2018, s. 185.

²⁰ Srov. Kuklík et al. *Dějiny československého práva: 1945–1989*, s. 123. Díky aparátu StB provádějícímu za přítomnosti sovětských poradců represivní opatření vůči oponentům režimu mohla KSČ své nepřátele účinně likvidovat. Srov. Kalous, J. Státní bezpečnost (StB). In: Schelle, K. a Tauchen, J. (ed.). *Encyklopedie českých právních dějin. XVI. svazek, Správa veřejná - Suché.* Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2019 s. 219 a 221.

²¹ Mezi lety 1941 a 1945 členem a od roku 1942 místopředsedou exilové Státní rady československé. Od roku 1945 členem ÚV KSČ a poslancem NS. V letech 1945–1953 ministrem vnitra; následně ministrem pracovních sil. Srov. Závěrečná zpráva tzv. Pillerovy komise (první, neschválená verze, 1969). In: Vorel, J., Šimánková, A. et al. *Československá justice v letech 1948 - 1953 v dokumentech. Díl I.* Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu, 2003, s. 210.

lidový prvek či sovětské zkušenosti.²² Vzorem pro destrukci justice byl – jako i v jiných oblastech – Svaz sovětských socialistických republik (dále jen „Sovětský svaz“ nebo „SSSR“) s jeho třídním pojetím práva jakožto „*vůle lidu povýšené na zákon*“.²³

Zákonem č. 319/1948 Sb. ze dne 22. prosince 1948, o zlidovění soudnictví, došlo k likvidaci stávající soudní organizace a k jejímu přizpůsobení krajské konstituci národních výborů.²⁴ Zákonem č. 86/1950 Sb., trestní zákon (dále jen „trestní zákon z roku 1950“), bylo změněno pojetí trestného činu, když již nestačilo formální naplnění znaků skutkové podstaty, nýbrž trestný čin musel být rovněž „*nebezpečným pro společnost*“.²⁵ K zahájení vyšetřování prokurátorem již nebylo nutno vznést obvinění, nýbrž díky faktické neexistenci institutu vznesení obvinění v zákoně č. 87/1950 Sb., o trestním řízení soudním, postačovalo podezření ze spáchání trestného činu.²⁶

---

²² Srov. Bláhová, I. et al. *Oběti komunistické spravedlnosti: právní aspekty politických procesů 50. let 20. století*. Praha: Auditorium, 2013, s. 51–52. Do září 1950 měl ministr spravedlnosti předložit vládě osnovy nových právních předpisů odpovídajících zásadám uvedeným v Ústavě 9. května a společenským poměrům. Socialistické právo se mělo stát oporou režimu. Přijetí přepisů bylo zdůvodňováno zastaralostí právních norem, jejich přílišnou odborností a snahou dokončit kodifikaci zahájenou po roce 1918. Srov. Švantner. *Právní dvoutletka*, s. 799–800. Vznikly tak „*nový rodinný zákoník, trestní zákon a trestní řád, trestní zákon správní a trestní řád správní, občanský zákoník a občanský soudní řád*.“ Viz Vojáček, L. Právo sovětské jako vzor pro československé právo. In: Schelle, K. a Tauchen, J. (ed.). *Encyklopedie českých právních dějin. VII. svazek, Právo pra - Prob.* Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2017, s. 375.

²³ Viz Rychlík. *Československo v období socialismu: 1945–1989*, s. 126. Obdobně tomu bylo i v ostatních zemích východního bloku. Socialistické právo ČSR inspirované právem SSSR mělo vycházet z marxistické filozofie vidící jako určující činitel rozvoj ekonomiky. Srov. Vojáček. *Právo sovětské jako vzor pro československé právo*, s. 367.

²⁴ Srov. Schelle, K. Soudnictví v období socialistického Československa (1948–1989). In: Schelle, K. a Tauchen, J. (ed.). *Encyklopedie českých právních dějin. XIV. svazek, Soudnictví*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2019, s. 171.

²⁵ Viz Kuklík et al. *Dějiny československého práva: 1945–1989*, s. 111.

²⁶ Srov. Štefanica, J. Procesy politické (trestněprávní aspekty). In: Schelle, K. a Tauchen, J. (ed.). *Encyklopedie českých právních dějin. VIII. svazek, Procesy (do roku 1949)*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2017, s. 783.

Za nejvýznamnější zásadu právního řádu i politickou metodu fungování socialistického státu začala být považována socialistická zákonost.²⁷ O vině a nevině rozhodoval nikoliv soud, ale – již předem – krajské bezpečnostní komise. „*Revoluční spravedlnost*“²⁸ tak ve skutečnosti znamenala znemožnění obhajoby obžalovaných, přičemž soudní řízení porušující platné zákony nabývalo čistě formální,²⁹ propagandistické povahy.³⁰ V Československu tak došlo k definitivnímu zániku právního státu fungujícího od přijetí prosincové ústavy v roce 1867.³¹

Na politické vězně začalo být nahlíženo jako na nejhorší vyvrhele, pročež s nimi bylo nakládáno „*mnohem hůře než s obyčejnými kriminálními zločinci*“.³² Většina obžalovaných ve skutečnosti žádný zločin nespáchala³³ – v „*zinscenovaných procesech*“³⁴ byli souzeni za své postoje.³⁵

2.1.2 Výčet procesů první poloviny 50. let

První z politických procesů se týkaly potvrzení správnosti únorového převratu *zachránivšího* lidovou demokracii „*před pučem nekomunistických stran*“;³⁶ šlo však i o odvetný tah KSČ vůči členům jiných politických stran.³⁷ Největší politický proces proběhl od 31. května do 8. června

---

²⁷ Srov. *ibid.*, s. 779.

²⁸ Viz Rychlík. *Československo v období socialismu: 1945–1989*, s. 126.

²⁹ Srov. *ibid.*

³⁰ Srov. Kuklík et al. *Dějiny československého práva: 1945–1989*, s. 124.

³¹ Srov. Rychlík. *Československo v období socialismu: 1945–1989*, s. 127.

³² Viz *ibid.*, s. 126.

³³ Srov. *ibid.*, s. 127.

³⁴ Viz Kuklík et al. *Dějiny československého práva: 1945–1989*, s. 124. Podle Kuklíka se dá v souvislosti s politickými procesy mluvit rovněž o „*soudních divadlech*“ či „*justičních vraždách*“. Viz *ibid.*

³⁵ Srov. Rychlík. *Československo v období socialismu: 1945–1989*, s. 127.

³⁶ Viz Kuklík et al. *Dějiny československého práva: 1945–1989*, s. 127.

³⁷ Srov. *ibid.*

1950 v Praze s Miladou Horákovou³⁸ a spol.,³⁹ obviněnými z protistátní činnosti, a následně odsouzenými ke třem trestům smrti a čtyřem trestům doživotí.⁴⁰ Za zmínku stojí i „procesy s bývalými důstojníky československé armády“.⁴¹ V jednom z nich byl odsouzen k trestu smrti, a následně popraven gen. Heliodor Píka; doživotní trest dostal v jiném z procesů velitel pražského povstání gen. Karel Kutlvašr.⁴² Procesy proběhly rovněž s představiteli církví – zmínit je hodno např. tzv. akci K směřovanou proti mužským klášterům, tzv. akci Ř mířenou proti ženským řádům či tzv. akci P likvidující řeckokatolickou církev a vtělující její členy do pravoslavné církve.⁴³

³⁸ Do února 1948 poslankyní Ústavodárného NS a čelní představitelkou Československé strany národně socialistické. 27. září 1949 zatčena a 8. června 1950 ve vykonstruovaném monstrprocesu vedeném proti *záškodnickému spiknutí proti republice* odsouzena k trestu smrti, který byl 27. června 1950 vykonán. 3. července 1968 proces uznán nezákonným; plně rehabilitována až v roce 1990. Srov. Závěrečná zpráva tzv. Pillerovy komise (první, neschválená verze, 1969), s. 218. Srov. též Proces se skupinou Milady Horákové [online]. *prf.cuni.cz*. [cit. 21. 11. 2023.]. https://www.prf.cuni.cz/sites/default/files/uploads/files/PRO-CES%20SE%20SKUPINOU%20MILADY%20HOR%C3%81KOV%C3%89_0.pdf

³⁹ Srov. Slušný, J. Proces s Miladou Horákovou (1950). In: Schelle, K. a Tauchen, J. (ed.). *Encyklopedie českých právních dějin. IX. svazek, Procesy (od roku 1950) - Pů*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2017, s. 19.

⁴⁰ O vyhlášení rozsudku následujícího dne referovalo Rudé právo. Srov. Rozsudek státního soudu dopadl plnou vahou na odpornou bandu velezrádců a špionů. *Rudé právo*. 1950, roč. 30, č. 136, s. 3.

⁴¹ Viz Kuklík et al. *Dějiny československého práva: 1945–1989*, s. 128.

⁴² Srov. Hanzlík, F. Proces s Heliodorem Píkou (1949). In: Schelle, K. a Tauchen, J. (ed.). *Encyklopedie českých právních dějin. VIII. svazek, Procesy (do roku 1949)*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2017, s. 841 a 858.

⁴³ Srov. Kuklík et al. *Dějiny československého práva: 1945–1989*, s. 139.

Konaly se také procesy se sportovci – např. s hokejovými mistry světa z roku 1949 –,⁴⁴ s ekonomy přeměnitelnými nyní se zadržávající ekonomiku na centrálně plánovanou,⁴⁵ dále s představiteli Sokola, Orla⁴⁶ a Junáka⁴⁷ či se spisovateli.⁴⁸ Příkladem procesů na regionální úrovni byly „*tzv. kulacké procesy se zemědělci*“⁴⁹ zamýšlejícími zastrašit oponenty kolektivizace – jednalo se např. o případ Babice. Posledním stadiem politických procesů byly procesy s nepřáteli „*ve vlastních řadách*“⁵⁰. Nejvý-

⁴⁴ K procesu srov. Švepešová, A. Proces se členy národního hokejového týmu (1950). In: Schelle, K. a Tauchen, J. (ed.). *Encyklopedie českých právních dějin. IX. svazek, Procesy (od roku 1950) - Pů.* Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2017, s. 57–63.

⁴⁵ K procesům s ekonomy srov. Štefanica, J. Proces s Eduardem Outratou (1954). In: Schelle, K. a Tauchen, J. (ed.). *Encyklopedie českých právních dějin. IX. svazek, Procesy (od roku 1950) - Pů.* Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2017, s. 240–241. Srov. též Štefanica, J. Proces s Josefem Goldmannem. In: Schelle, K. a Tauchen, J. (ed.). *Encyklopedie českých právních dějin. IX. svazek, Procesy (od roku 1950) - Pů.* Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2017, s. 241–242.

⁴⁶ K procesům se členy Orla srov. Bahounek, T. Procesy se členy tělovýchovného spolku Orel (1948–1951). In: Schelle, K. a Tauchen, J. (ed.). *Encyklopedie českých právních dějin. VIII. svazek, Procesy (do roku 1949).* Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2017, s. 825–828.

⁴⁷ K procesu s ilegálním vedením Junáka srov. Steinová, V. Proces s ilegálním vedením Junáka (1952). In: Schelle, K. a Tauchen, J. (ed.). *Encyklopedie českých právních dějin. IX. svazek, Procesy (od roku 1950) - Pů.* Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2017, s. 166–175.

⁴⁸ Šlo např. o politický proces s Janem Zahradníčkem uskutečněný v roce 1952. Srov. Steinová, V. Proces s Janem Zahradníčkem (1952). In: Schelle, K. a Tauchen, J. (ed.). *Encyklopedie českých právních dějin. IX. svazek, Procesy (od roku 1950) - Pů.* Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2017, s. 182–189.

⁴⁹ Viz Kuklík et al. *Dějiny československého práva: 1945–1989*, s. 129.

⁵⁰ Viz *ibid.*, s. 130.

znamnějším z nich se stal proces s tzv. protistátním spikleneckým centrem (dále též „centrum“) v čele s Rudolfem Slánským.⁵¹ Následoval proces s tzv. „slovenskými buržoazními nacionalisty“⁵² v čele s Gustávem Husákem.⁵³

Návrat politických vězňů do plnohodnotného společenského života byl kvůli cejchu nepřátel režimu prakticky nemožný.⁵⁴

Po smrti Stalina v roce 1953 došlo ke změně formy ovládání společnosti na perzekuci majetkovou, ekonomickou, administrativní, pracovní právní či studijní. Represe prvních let totalitního režimu splnila rozbitím možné organizační základny protikomunistického odboje svůj účel.⁵⁵

---

⁵¹ Od roku 1929 členem ÚV KSČ; v letech 1945–1951 generálním tajemníkem KSČ. V září 1951 odvolán z funkce generálního tajemníka; v listopadu 1951 zatčen, zbaven všech funkcí a obviněn z velezrady. V listopadu 1952 odsouzen jako hlava „protistátního spikleneckého centra k trestu smrti“ vykonaném 3. prosince 1952. V roce 1963 rehabilitován právně a občansky, v roce 1968 pak i stranicky. Viz *Závěrečná zpráva tzv. Pillerovy komise (první, neschválená verze, 1969)*, s. 214. K procesu se Slánským a spol. srov. Slušný, J. *Proces s Rudolfem Slánským (1952)*. In: Schelle, K. a Tauchen, J. (ed.). *Encyklopedie českých právních dějin. IX. svazek, Procesy (od roku 1950) - Pů*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2017, s. 130–139.

⁵² Viz Kuklík et al. *Dějiny československého práva: 1945–1989*, s. 131.

⁵³ V letech 1949–1951 členem ÚV KSČ; Do roku 1950/1951 členem Slovenské národní rady (dále též „SNR“), poslancem SNR, členem ÚV a předsednictva ÚV KSS. V květnu 1950 obviněn z tzv. buržoazního nacionalismu a zbaven většiny funkcí; v únoru a dubnu 1951 odsouzen na doživotí. V roce 1960 amnestován; v roce 1963 plně rehabilitován. V období od dubna do prosince 1968 místopředsedou vlády. Od srpna 1968 do roku 1989 členem ÚV a předsednictva ÚV KSČ. Od dubna 1969 do května 1971 prvním tajemníkem, následně do roku 1987 generálním tajemníkem ÚV KSČ. V letech 1975–1989 prezidentem ČSSR. 10. prosince 1989 rezignoval na post prezidenta republiky. Srov. *Závěrečná zpráva tzv. Pillerovy komise (první, neschválená verze, 1969)*, s. 231. K procesu s tzv. buržoazními nacionalisty srov. Štefanica, J. *Procesy s tzv. buržoazními nacionalisty (mezinárodní a vnitrostátní souvislosti)*. In: Schelle, K. a Tauchen, J. (ed.). *Encyklopedie českých právních dějin. IX. svazek, Procesy (od roku 1950) - Pů*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2017, s. 219–226.

⁵⁴ Srov. Kaplan, Paleček. *Komunistický režim a politické procesy v Československu*, s. 211.

⁵⁵ Srov. Kuklík et al. *Dějiny československého práva: 1945–1989*, s. 127–132.

2.2 Amnestie prezidenta republiky

V případě amnestie⁵⁶ – neboli generálního aktu milosti – se jedná o „obecně závazný normativní akt výkonné moci“,⁵⁷ který je mimořádným korektivem v trestním právu. Mezi formy amnestie náleží abolice spočívající v nařízení nezačínat nebo zastavit trestní stíhání, agraciace sloužící k prominutí části či celého trestu a rehabilitace – zahlazení odsouzení neboli odstranění následků daného trestu.⁵⁸

Účelem amnestie je pomocí přiměřeného zmírnění trestu a jeho dopadů jak vůči amnestovanému, tak např. i vůči osobám mu blízkým pomáhat funkčnosti státní trestněprávní politiky. Tím, že je amnestovanému poskytnuta šance napravit se a začlenit se znovu do společnosti, dochází ke zlidštvování systému trestního práva.

Rovněž v předlistopadovém období disponoval kontrasignovanou pravomocí amnestovat prezident republiky.⁵⁹ Amnestované osoby by měly být kvůli zachování právní jistoty identifikovatelné až na základě rozhodnutí prezidenta o amnestii.⁶⁰

Klíčovou roli hrálo po rozhodnutí prezidenta o amnestii z hlediska přípravy amnestie v letech 1948–1960 Ministerstvo spravedlnosti ve spolupráci s Generální prokuraturou, Ministerstvem vnitra (dále též

---

⁵⁶ Výraz je přejatý z řečtiny, v níž znamená *zapomnětlivost*. Srov. Slabotínský, R. Amnestie prezidenta republiky a institut milostí v letech 1948–1957 [online]. *abscr.cz*. [cit. 04. 03. 2024]. https://www.abscr.cz/wp-content/uploads/2021/03/Slabotinsky_2.pdf, s. 1.

⁵⁷ Bláhová et al. *Oběti komunistické spravedlnosti: právní aspekty politických procesů 50. let 20. století*, s. 277.

⁵⁸ Rozlišujeme rehabilitaci zahlazením odsouzení výrokem soudu – tzv. soudní rehabilitaci –, zahlazením odsouzení ze zákona – *ex lege* – a rehabilitaci jakožto formu prezidentské milosti. Srov. *ibid.*, s. 315.

⁵⁹ Konkrétně šlo o § 74 odst. 1 bod 11 ústavního zákona č. 150/1948 Sb. ze dne 9. 5. 1948, Ústava československé republiky (dále jen „Ústava 9. května“). Srov. *ibid.*, s. 287–288.

⁶⁰ Srov. *ibid.*, s. 277–283.

„MV“) či kanceláří prezidenta republiky. O účasti osoby na amnestii rozhodoval věcně příslušný soud rozhodující o případu v prvním stupni. K přijetí zákona upravujícího amnestijní praxi došlo až v roce 1956.⁶¹

Rozhodující slovo – ačkoli spíše formální – v procesu schválení amnestie mělo politické byro ÚV KSČ (dále jen „politbyro“). Text následně přejímal – po doporučujícím stanovisku právního odboru Úřadu předsednictva vlády a usnesení vlády – prostřednictvím kanceláře prezidenta republiky prezident. Ten poté amnestii osobně – s kontrasignací předsedy vlády – vyhlásil.

O provedené amnestii bylo referováno v mezinárodním prostředí s cílem umlčet kritiku západních států týkající se nedodržování politických práv v Československu.

Amnestovaný sice neměl nárok, ale alespoň šanci na návrat do svého bývalého zaměstnání či na přijetí ke studiu, jež mu předtím bylo kvůli trestnímu stíhání své osoby znemožněno.⁶²

2.2.1 Popis jednotlivých amnestií

V letech 1948–1960 bylo vyhlášeno celkem šest amnestií: v roce 1948 dvě a v letech 1953, 1955, 1957 a 1960 po jedné. Pachatelům závažnější protistátní činnosti, jimiž byli účastníci politických procesů či retribuční delikventi, byla amnestie obvykle upřena. Po Stalinově smrti v roce 1953 se však vyhlídky politických vězňů ohledně možnosti amnestie přeci jen zlepšily.

2.2.1.1 Amnestie z r. 1948

Rozhodnutím prezidenta republiky ze dne 19. června 1948 o amnestii v oboru občanského trestního soudnictví č. 1178/1948 Ú. l. byla vyhlášena – u příležitosti nástupu Klementa Gottwalda do prezidentského úřadu –

---

⁶¹ Konkrétně šlo o § 391 odst. 1 zákona č. 64/1956 Sb., zákon o trestním řízení soudním (trestní řád). Srov. *ibid.*, s. 289.

⁶² Akční výbory po únorovém puči rozhodly o propuštění zhruba 28 000 zaměstnanců a o vyloučení kolem 8 600 studentů. Srov. Bursík, T., Pažout, J., Portmann, K. a Vilímek, T.. *Třídní (ne)spravedlnost: proměny politicky motivované trestněprávní perzekuce v Československu v letech 1948-1989*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2020, s. 11.

první z poúnorových amnestií.⁶³ Amnestie měla formu abolice a agraciace deliktů s trestem odnětí svobody do jednoho roku, jakož i deliktů s peněžitým trestem. Nezahrnovala však trestné činy dle zákona č. 50/1923 Sb., na ochranu republiky, ani tresty vyplývající z retribučního soudnictví. Osoby, jimž byla amnestie znemožněna, mohly podat k soudu či k prokurátorovi „žádost o prominutí trestu nebo o zastavení trestního řízení“.⁶⁴ Ti tuto žádost nemohli zamítnout – v případě nevyhovění ji byli povinni postoupit ministru spravedlnosti, jenž na tomto poli disponoval širokou diskrecí. Osobám německé národnosti však byla amnestie upřena zcela.

2.2.1.2 Amnestie z roku 1953

K vyhlášení početně nejrozsáhlejší poúnorové amnestie došlo při nástupu Antonína Zápotockého do funkce prezidenta, a to rozhodnutím prezidenta republiky a vlády č. 57/1953 Ú. l. ze dne 4. května 1953.⁶⁵ Proklamovaným cílem této amnestie bylo „zajistit jednotu lidu a jeho oddanost republice“,⁶⁶ jakož i dát provinivším se osobám možnost nápravy. Amnestie zahrnovala abolici, agraciaci i rehabilitaci lehčích politických deliktů. Opět došlo k prominutí trestů odnětí svobody v délce do jednoho roku, přičemž tresty v délce převyšující jeden rok se zkracovaly o třetinu. Privilegovanou skupinou byli mladiství, těhotné ženy a ženy pečující o dítě do deseti let věku, u nichž se promíjející hranice zvyšovala na dva

---

⁶³ Amnestii připravovalo Ministerstvo spravedlnosti. Srov. Slabotínský. *Amnestie prezidenta republiky a institut milostí v letech 1948–1957*, s. 3. K amnestii se 22. června 1948 vyjádřilo Rudé právo. Srov. Dressler, A. Amnestie. *Rudé právo*. 1948, roč. 28, č. 145, s. 1.

⁶⁴ Viz Bláhová et al. *Oběti komunistické spravedlnosti: právní aspekty politických procesů 50. let 20. století*, s. 294.

⁶⁵ Návrh na amnestii předkládalo opět Ministerstvo spravedlnosti. Srov. Slabotínský. *Amnestie prezidenta republiky a institut milostí v letech 1948–1957*, s. 11. O vyhlášení amnestie referovalo ještě tentýž den Rudé právo. Srov. Rozhodnutí prezidenta republiky a vlády o amnestii. *Rudé právo*. 1953, roč. 33, č. 123, s. 1.

⁶⁶ Viz Bláhová et al. *Oběti komunistické spravedlnosti: právní aspekty politických procesů 50. let 20. století*, s. 295.

roky. Muži starší 60 let a ženy starší 55 let pak byli amnestováni automaticky. Rehabilitace se týkala pouze osob s podmíněně odloženým výkonem trestu. U trestných činů velezrady, sabotáže či vyzvědačství, z amnestie vyloučených, disponovaly příslušné rozhodující orgány širokým uvážením. Při druhé amnestii bylo propuštěno až 15 000 vězňů, což činilo zhruba třetinu vězněných.⁶⁷

2.2.1.3 Amnestie z roku 1955

Ke třetí amnestii došlo u příležitosti 10. výročí osvobození, a to rozhodnutím prezidenta republiky a vlády č. 46/1955 Ú. I z 9. května 1955.⁶⁸ Amnestie byla postavena na podobných, avšak širších principech než ta předešlá.⁶⁹ Tak se např. u mladistvých, těhotných žen a žen pečujících o dítě do 14 let věku zvýšila amnestijní hranice na tři roky. Doživotní tresty odnětí svobody se amnestií snížily na 20 let, u politických vězňů pak na 25 let. Oproti předchozím amnestiím byly z této vyloučeni pachatelé trestných činů vraždy či zanedbání povinné výživy, jakož i recidivisté vykonávající během posledních pěti let nejméně třetí nepodmíněný trest odnětí svobody. V rámci třetí amnestie došlo k propuštění celkem 7 227 osob, tedy o něco více než 25 % tehdy vězněných osob. Amnestie také umožňovala návrat poúnorových emigrantů do vlasti.⁷⁰

---

⁶⁷ Srov. *ibid.*, s. 295–297.

⁶⁸ I o této amnestii referovalo – 10. května 1955 – Rudé právo. Srov. Rozhodnutí prezidenta a vlády Republiky československé o amnestii. *Rudé právo*. 1955, roč. 35, č. 128, s. 3.

⁶⁹ Srov. Bláhová et al. *Oběti komunistické spravedlnosti: právní aspekty politických procesů 50. let 20. století*, s. 297–298.

⁷⁰ Srov. Pernes, J. *Velké dějiny země Koruny české. Svazek XVII., 1948-1956*. Praha: Paseka, 2022, s. 611.

2.2.1.4 Amnestie z roku 1957

Amnestie z roku 1957, proběhnuvší při nástupu Antonína Novotného⁷¹ do funkce prezidenta, byla vyhlášena rozhodnutím prezidenta a vlády republiky Československé ze dne 1. prosince 1957 o amnestii č. 117/1957 Ú. l. z 1. prosince 1957.⁷² Amnestii připravovalo Ministerstvo spravedlnosti spolu s Ministerstvem vnitra a Generální prokuraturou. Rovněž tato amnestie měla aboliční, agraciační i rehabilitační ráz.⁷³ Proklamované důvody amnestie byly obdobné předchozím amnestiím: vyjádření jednoty lidu a možnost napravení amnestovaných osob. Abolice nastala u trestných činů s délkou trestu odnětí svobody do tří let, jakož i u přešupků, u nichž „měl konat řízení prokurátor nebo soud.“⁷⁴ U trestů odnětí svobody v délce do tří let, podmíněně odložených trestů odnětí svobody, peněžitých trestů ve výši do 5 000 Kč a trestů nápravného opatření došlo k agraciaci. Ke zkrácení trestu odnětí svobody o šest měsíců bylo přistoupeno u trestných činů proti základům republiky, vyzvědačství, retribučních, proti zákonu na ochranu míru a dále u vybraných majetkových či u trestných činů proti životu a zdraví. Vzrostl počet trestných činů, jejichž pachatelé byli vyloučeni z možnosti amnestování. Mladistvým ve věku do 16 let byly abolice i agraciace přiřknuty nezávisle na výši trestu. Individuální milost pak byla – po posouzení náměstky ministrů vnitra a spravedlnosti a Generální prokuratury – udělena těžce nemocným, mladistvým ve věku 16–18 let, těhotným ženám a mužům nad 60 a ženám nad

---

⁷¹ V letech 1945–1951 vedoucím tajemníkem Krajského výboru (dále jen „KV“) KSČ Praha; v letech 1948–1957 poslancem NS; v letech 1946–1968 členem ÚV KSČ; od září 1953 do ledna 1968 prvním tajemníkem ÚV KSČ; od listopadu 1957 do března 1968 prezidentem republiky. V dubnu a květnu 1968 zbaven všech stranických funkcí; do roku 1971 pozastaveno členství v KSČ. Srov. Závěrečná zpráva tzv. Pillerovy komise (první, neschválená verze, 1969), s. 227.

⁷² Srov. Bláhová et al. *Oběti komunistické spravedlnosti: právní aspekty politických procesů 50. let 20. století*, s. 302. O vyhlášení amnestie psalo téže dne Rudé právo. Srov. Rozhodnutí prezidenta a vlády republiky o amnestii. *Rudé právo*. 1957, roč. 38, č. 333, s. 1.

⁷³ Srov. Slabotínský. *Amnestie prezidenta republiky a institut milostí v letech 1948–1957*, s. 28.

⁷⁴ Viz Bláhová et al. *Oběti komunistické spravedlnosti: právní aspekty politických procesů 50. let 20. století*, s. 304.

55 let věku. Ve čtvrté amnestii bylo amnestováno 5 116 osob, tedy kolem 18 % všech vězňů.⁷⁵

2.2.1.5 Amnestie z roku 1960

Rozhodnutím prezidenta republiky a vlády Republiky československé o amnestii č. 54/1960 Sb. ze dne 9. května 1960 (dále jen „rozhodnutí č. 54/1960 Sb.“) došlo u příležitosti 15. výročí osvobození Československa k vyhlášení první amnestie zaměřující se ve velkém měřítku na politické vězně.⁷⁶ Dělo se tak podle Chruščovovy teorie všelidového státu vytyčené na konci 50. let. Amnestie předznamenávala následnou rekonfiguraci trestního práva dekriminací a depenalizací některých trestných činů, což považovala – jak se píše v preambuli rozhodnutí č. 54/1960 Sb. – za projev humanismu socialistického zřízení. Amnestie zahrnovala abolicí a agracií, přičemž výjimek z amnestie oproti předchozím amnestiím ubylo. Jednotlivé případy přezkoumávalo stejně jako u minulých amnestií Ministerstvo spravedlnosti, které případy po kladném posouzení postupovalo hlavě státu. Na svobodu se díky amnestii z roku 1960 dostalo celkem 7 168 trestanců, což činilo zhruba 23 % z jejich celkového počtu.⁷⁷

Do roku 1989 vyhlásil prezident republiky ještě dalších devět amnestií, z nichž sedm se vztahovalo k významnému výročí Československa.⁷⁸

---

⁷⁵ Srov. *ibid.*, s. 304–306.

⁷⁶ Srov. k tomu článek Rudého práva z téhož dne Rozhodnutí prezidenta republiky a vlády Republiky československé o amnestii. *Rudé právo*. 1960, roč. 40, č. 128, s. 2.

⁷⁷ Srov. Bláhová et al. *Oběti komunistické spravedlnosti: právní aspekty politických procesů 50. let 20. století*, s. 304–312.

⁷⁸ Srov. Koudelka, Z. Amnestie. In: Schelle, K. a Tauchen, J. (ed.). *Encyklopedie českých právních dějin. I. svazek, A - Č*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2015, s. 253.

2.3 Revize procesů a rehabilitace odsouzených

Ve státech východního bloku se po Stalinově smrti v roce 1953, především však po XX. sjezdu Komunistické strany Sovětského svazu (dále jen „KSSS“) konaném v únoru 1956 začalo otevřeněji hovořit o porušování *socialistické zákonnosti* v průběhu politických procesů, jakož i o možnostech rehabilitace obětí procesů.⁷⁹ Množily se stížnosti obětí procesů či jejich příbuzných na nezákonnost procesů.⁸⁰

V Československu však na čelních místech KSČ setrvali lidé odpovědní za tyto procesy, kteří se jejich revize obávali. Zatímco ve zbylých státech východního bloku se politické procesy začaly revidovat, proběhla v Československu v roce 1954 nová vlna politických procesů s již zatčenými známými osobnostmi.⁸¹

Po skončení posledních politických procesů bylo rozhodnuto o vyřešení *problému*⁸² „*tichou cestou*“, tj. *obnovou soudního řízení po předešlém podání stížnosti pro porušení zákona*.“⁸³ Významnou úlohu zde měly představovat Generální prokuratura a Inspekce ministra vnitra. Existovala rovněž možnost amnestie, jež ale pro politické vězně často neznamenal konec perzekuce, nýbrž pouze podmíněné prominutí trestu s hrozbou návratu do vězení.

---

⁷⁹ Např. v Polsku či v Maďarsku se první rehabilitace odsouzených uskutečnily již v roce 1954. Srov. Bláhová et al. *Oběti komunistické spravedlnosti: právní aspekty politických procesů 50. let 20. století*, s. 317.

⁸⁰ Srov. Pernes. *Velké dějiny zemí Koruny české. Svazek XVII., 1948-1956*, s. 601. Srov. např. i Rozhodnutí prezidenta republiky o amnestii. *Rudé právo*. 1968, roč. 48, č. 128, s. 2.

⁸¹ Jednalo se např. o proces s Marií Švermovou, buržoazními nacionalisty, národohospodáři či bývalými sociálními demokraty. Srov. Pernes. *Velké dějiny zemí Koruny české. Svazek XVII., 1948-1956*, s. 601.

⁸² Oním *problémem* byly míněny nezákonnosti s politickými procesy související. Srov. např. *ibid.*, s. 604–605.

⁸³ Viz Bursík, T. a Pažout, J. Politické procesy v Československu v zakladatelském období komunistického režimu, jejich revize a rehabilitace obětí – základní charakteristika. In: Bursík, T., Pažout, J. (eds.) *Revize politických procesů a rehabilitace jejich obětí v komunistickém Československu: mezinárodní, vnitropolitické, právní a společenské aspekty*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2021, s. 15.

2.3.1 Rehabilitační komise

V lednu 1955 došlo k vytvoření komise pro revizi politických procesů v čele s ministrem vnitra Rudolfem Barákem (dále jen „Barákova komise A“); v dubnu 1956 vznikla za účelem „prověření případu Slánský a spol.“⁸⁴ další komise opět v čele s Barákem (dále jen „Barákova komise C“).⁸⁵ Až na výjimky představovaly závěry obou komisí nanejvýše kosmetické změny rozsudků.⁸⁶ V závěrečné zprávě z října 1957 obě Barákovy komise konstatovaly, že politickou odpovědnost za procesy nese Stránský a spol.; za nezákonnost procesů mohla dle komisí Státní bezpečnost.⁸⁷

I ke vzniku druhé rehabilitační komise došlo na popud Sovětského svazu a jeho vůdce Chruščova⁸⁸ – konkrétně po XXII. sjezdu KSSS.⁸⁹ Svou roli sehráli také amnestovaní z let 1960 a 1962, díky nimž pronikaly na

---

⁸⁴ Viz Kaplan. *Druhý proces: Milada Horáková a spol. - rehabilitační řízení 1968–1990*, s. 21.

⁸⁵ Vznikla ještě komise B složená ze čtyř pracovních skupin se zástupcem „*Ministerstva vnitra, prokuratury a sekretariátu ÚV KSČ*“ v každé z nich. Viz Veber, V. *Rehabilitace*. In: Schelle, K. a Tauchen, J. (ed.). *Encyklopedie českých právních dějin. X. svazek, R - Říš*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2017, s. 385.

⁸⁶ Bursík s Pažoutem píše v této souvislosti o kabinetní politice. Srov. Bursík, Pažout. *Politické procesy v Československu v zakladatelském období komunistického režimu, jejich revize a rehabilitace obětí – základní charakteristika*, s. 15.

⁸⁷ Barákovy komise se neodvážily přiznat o politických procesech pravdu, ačkoli v Maďarsku již proběhla rehabilitace László Rajka, od procesu s nímž byly československé monstrprocesy odvozeny. Srov. Uher, J. *Zo zákulisia rehabilitácií*. Bratislava: Kalligram, 2001, s. 23.

⁸⁸ Srov. Bursík, Pažout. *Politické procesy v Československu v zakladatelském období komunistického režimu, jejich revize a rehabilitace obětí – základní charakteristika*, s. 16.

⁸⁹ Srov. Halamová, V. *Politické procesy v Československu 1949-1953: nástroj legitimizace komunistického režimu a homogenizace společnosti*. Ostrava: Moravapress, 2014, s. 99.

veřejnost informace o zločinech spjatých s politickými procesy.⁹⁰ Předsedou komise (dále jen „Kolderova komise“) fungující od září 1962 se stal budoucí tajemník ÚV KSČ⁹¹ Drahomír Kolder.⁹² Komise se zabývala pouze případy odsouzených funkcionářů KSČ (dále též „funkcionář“); jistých výsledků dosáhla popsáním role „*tzv. kabinetní justice a Státní bezpečnosti*.“⁹³

V červnu 1963 byla jmenována třetí, tzv. barnabitská, rehabilitační komise (dále jen „barnabitská komise“). Ustavení komise s jejím předsedou Jozefem Lenártem⁹⁴ bylo výsledkem boje mezi skupinou Novotného,

⁹⁰ Srov. Kaplan. *Druhý proces: Milada Horáková a spol. - rehabilitační řízení 1968–1990*, s. 45–46. Ještě např. na plenárním zasedání ÚV KSČ konaném ve dnech 15.–17. listopadu 1961 Novotný považoval odsouzení Slánského pro jeho zavádění *nesprávných metod* – které však neuplatňoval pouze Slánský a za něž vůbec nebyl odsouzen – za správné. Srov. Uher. *Zo zákulisia rehabilitácií*, s. 23–24.

⁹¹ Pozici tajemníka zastával Kolder až od 8. prosince 1962 – nikoli již v době vzniku Kolderovy komise, jak o tom píše Bursík s Pažoutem. Srov. Bursík, Pažout. *Politické procesy v Československu v zakladatelském období komunistického režimu, jejich revize a rehabilitace obětí – základní charakteristika*, s. 16. Srov. též Složení vedoucích orgánů KSČ [online]. *ustrcr.cz*. [cit. 17. 10. 2023]. <https://www.ustrcr.cz/data/pdf/projekty/funkcionari-ksc/nejvyssi-organy.pdf>, s. 22.

⁹² V 60. let tajemníkem ÚV KSČ a členem vedení KSČ. V roce 1968 jedním ze signatářů tzv. zvacího dopisu vyzývajícího sovětské představitele k zásahu proti *kontrarevoluci*. V roce 1971 členem poslední, tzv. normalizační, rehabilitační komise. Srov. Vorrel. *Postavení a role rehabilitačních komisí ÚV KSČ*, s. 167. Srov. též Kaplan. *Druhý proces: Milada Horáková a spol. - rehabilitační řízení 1968–1990*, s. 121.

⁹³ Viz Bursík, Pažout. *Politické procesy v Československu v zakladatelském období komunistického režimu, jejich revize a rehabilitace obětí – základní charakteristika*, s. 16.

⁹⁴ Od roku 1950 členem ÚV KSS. V letech 1951–1953 náměstkem ministra lehkého průmyslu. V letech 1958–1962 tajemníkem ÚV KSS; od roku 1958 členem ÚV KSČ; v letech 1963–1968 předsedou vlády a členem předsednictva ÚV KSČ; od roku 1970 prvním tajemníkem ÚV KSS. Srov. Kaplan. *Druhý proces: Milada Horáková a spol. - rehabilitační řízení 1968–1990*, s. 51.

kteřá neměla o rehabilitaci tzv. slovenských buržoazních nacionalistů zájem, a skupinou Alexandra Dubčeka.⁹⁵

Za zmínku stojí na úrovni Ministerstva národní obrany od září 1963 působící dvanáctičlenná rehabilitační komise zabývající se vojenskou rehabilitací. Komise, jejímž členem byl kupř. budoucí vnitra Josef Pavel, vydala svou závěrečnou zprávu v prosinci 1964. Ta rozdělila jí přešetřené případy do čtyř skupin: na nespravedlivě odsouzené *čestné lidi*, na osoby *preventivně* v rámci nutnosti zasažené, na důstojníky *preventivně* – podle komise částečně neoprávněně – izolované do tábora nucených prací a na osoby oprávněně zatčené. Tato rehabilitace byla z pohledu žadatelů úspěšná pouze zčásti.⁹⁶

Již od roku 1966 probíhala občanská rehabilitace spisovatelů. Rehabilitační komisi Svazu československých spisovatelů – zasedající v roce 1968 jednou měsíčně a usilující o profesní rehabilitaci spisovatelů – předsedal básník Jaroslav Seifert. Komise poukazovala např. na nespravedlivé posuzování spisovatelů podle jejich stranické příslušnosti.⁹⁷

Teprve v roce 1968 bylo díky dočasnému zrušení cenzury možno veřejně hovořit o možnosti řádné rehabilitace a odškodnění i nekomunistických politických vězňů. Na základě zveřejnění informací o nezákonnostech v průběhu vyšetřování politických procesů začala společnost apelovat na potrestání odpovědných osob. Za účelem obrany zájmů bývalých politických vězňů byl 27. března 1968 založen přípravný výbor Klubu 231 (dále jen „K 231“);⁹⁸ na Slovensku došlo 7. dubna 1968 ke

---

⁹⁵ Od roku 1958 členem ÚV KSS a KSČ, v letech 1960–1962 tajemníkem ÚV KSS. V letech 1962–1963 tajemníkem ÚV KSČ, v letech 1963–1968 prvním tajemníkem ÚV KSS. Od roku 1962 kandidátem a následně členem předsednictva ÚV KSČ. Od ledna 1968 do dubna 1969 prvním tajemníkem ÚV KSČ; od roku 1969 předsedou Federálního shromáždění. V roce 1970 vyloučen z KSČ. Srov. *ibid.*

⁹⁶ Srov. Veber. *Rehabilitace*, s. 387–388.

⁹⁷ Srov. *ibid.*, s. 387. Srov. též Kratochvíl, A. *Žaluji. Sv. 2., Vrátit slovo umlčeným*. Praha: Dolmen, 1990, s. 33–46. Literární noviny přinesly 4. února 1967 zprávu o rehabilitaci např. Františka Křeliny či Bedřicha Fučíka. Srov. Stalo se... *Literární noviny*. 1967, roč. 16, č. 5, s. 10.

⁹⁸ Název organizace byl odvozen od skutečnosti, že většina politických vězňů byla odsouzena na základě zákona č. 231/1948 Sb., na ochranu lidově demokratické republiky. Srov. Bursík, Pažout. *Politické procesy v Československu v zakladatelském období*

vzniku Organizace pro ochranu lidských práv směřující ke stejnému cíli. S ambicí sdružovat nestraníky a hájit jejich zájmy vznikl 5. dubna 1968 přípravný výbor Klubu angažovaných nestraníků (dále jen „KAN“).⁹⁹ Aktivní byli i někteří představitelé Svazu protifašistických bojovníků (dále též „SPB“). K 231 i SPB usilovaly o zrušení všech rozsudků z politických procesů let 1948–1968, odškodnění obětí a prohlášení této doby obdobím nezákonností.¹⁰⁰

V dubnu 1968 byla ustavena čtvrtá stranická rehabilitační komise v čele s Janem Pillerem¹⁰¹ (dále jen „Pillerova komise“), která měla za úkol prověřit případy doposud nerehabilitovaných komunistických funkcionářů a označit osoby odpovědné za jejich odsouzení. Nad tento rámec komise zkoumala i tehdejší stav rehabilitací, rozebírala příčiny nezákonností, hledala osoby odpovědné za politické procesy či se zabývala návrhem „opatření k zabránění opakování nezákonností.“¹⁰²

2.3.2 Zákon o soudní rehabilitaci

Aby mohla být rehabilitace nezákonně odsouzených osob efektivní, bylo nutno přijmout zákon věnující se této problematice. Před přijetím zákona došlo k vyměnění téměř celého vedení Generální prokuratury či k odvolání ministra vnitra Josefa Kudrny. Zákon č. 82/1968 Sb., o soudní rehabilitaci (dále jen „zákon o soudní rehabilitaci“ nebo „zákon“), přijalo

---

komunistického režimu, jejich revize a rehabilitace obětí – základní charakteristika, s. 17.

⁹⁹ O založení KAN přinesly 11. dubna 1968 zprávu Literární listy. Srov. Klub angažovaných nestraníků. *Literární listy*. 1968, roč. 1, č. 7, s. 2. Stanovy KAN Ministerstvo vnitra 5. září 1968 zamítlo, čímž mu zakázalo vyvíjet dále přípravnou činnost. Srov. Hoppe, J. *Opozice '68. Sociální demokracie, KAN a K 231 v období pražského jara*. Praha: PROSTOR, 2009, s. 208.

¹⁰⁰ Srov. Kaplan. *Druhý proces: Milada Horáková a spol. - rehabilitační řízení 1968–1990*, s. 81.

¹⁰¹ Od roku 1958 členem ÚV KSČ, v letech 1962–1965 místopředsedou vlády; v letech 1964–1968 poslancem NS. V letech 1965–1968 náměstkem ministra těžkého strojírenství, v letech 1968–1971 členem předsednictva ÚV KSČ. V letech 1969–1970 tajemníkem českého byra KSČ. V roce 1971 zbaven všech funkcí. Srov. *ibid.*, s. 107.

¹⁰² Viz Bursík, Pažout. *Politické procesy v Československu v zakladatelském období komunistického režimu, jejich revize a rehabilitace obětí – základní charakteristika, s. 19.*

Národní shromáždění 25. června 1968. Nad taxativním výčtem rehabilitovaných trestných činů¹⁰³ nakonec převážila a v zákoně se objevila koncepce individuálního projednání případů „na základě podnětu poškozeného, jeho příbuzných či prokurátora.“¹⁰⁴ Přezkoumávaným obdobím, v němž došlo k vyhlášení rozsudků Nejvyššího soudu, bývalého Státního soudu, krajských soudů a vyšších vojenských soudů, byl 24. říjen 1948 až 31. červenec 1965.

Během podzimu 1968 došlo ve všech okresech ke zřízení rehabilitačních poraden a komisí SPB; v Praze vznikla Ústřední rehabilitační poradna SPB.¹⁰⁵ Komise a poradny měly poskytovat pomoc při odčiňování nespravedlností, apelovat na vyřizování žádostí o přezkumná řízení, podávat stížnosti proti chybným soudním rozhodnutím či navrhnout zahájení řízení proti osobám podílejícím se na vzniku nezákonností. Činnost rehabilitačních poraden a komisí SPB byla v rámci pokračující *normalizace* na počátku roku 1970 zastavena.¹⁰⁶

---

¹⁰³ Zastáncem zrušení rozsudků ze zákona byl např. Vladimír Kubeš, který vyhotovil pro K 231 návrh zákona věnující se soudní rehabilitaci. Srov. Kubeš, V. ... *a chtěl bych to všechno znovu: filozofické vypořádání s pesimistickým světovým názorem*. 2., doplněné a upravené vydání. Spisy Právnické fakulty Masarykovy univerzity. Edice *Reminiscentia iuridica*. Brno: Masarykova univerzita, 2022, s. 127. Od roku 1945 profesorem na Právnické fakultě Masarykovy univerzity v Brně (dále jen „fakulta“); po válce pracoval na návrhu nekomunistické ústavy. V letech 1949–1956 vězněně za pokus o ilegální přechod hranic. Zasloužil se o znovuotevření Právnické fakulty Masarykovy univerzity v roce 1969. Srov. Vladimír Kubeš (1908–1988) [online]. *science.law.muni.cz*. [cit. 29. 02. 2024]. <https://science.law.muni.cz/content/cs/vedecko-vyzkumna-cinnost/historie-vav/prvorepublikova-era/vladimir-kubes/>

¹⁰⁴ Viz Bursík, Pažout. *Politické procesy v Československu v zakladatelském období komunistického režimu, jejich revize a rehabilitace obětí – základní charakteristika*, s. 18.

¹⁰⁵ Ke zřizování poraden SPB srov. Potřebujete poradit? Informovali jsme za vás. *Rehabilitační poradny*. *Rudé právo*. 1968, roč. 49, č. 283, s. 3.

¹⁰⁶ Srov. Slabotínský, R. *Amnestie prezidenta republiky v letech 1960 a 1962 a rehabilitace politických vězňů v 60. letech*. 2010, disertační práce, Masarykova univerzita, Filozofická fakulta, s. 205 a 215–216. Srov. k tomu též NA, f. KSČ – ÚV 1945–1989, Praha – Alexander Dubček, sv. 20, a. j. 196. *Nástin předběžných zásad opatření pro dokončení společenské a sociální integrace osob rehabilitovaných na základě zákona č. 82/1968 Sb., o soudní rehabilitaci*, s. 4–7.

Po příchodu vojsk Varšavské smlouvy a následném opuštění reformní politiky byla v červenci 1970 přijata novela zákona o soudní rehabilitaci, v jejímž důsledku se proces rehabilitování v podstatě zastavil. V květnu 1969 došlo po nástupu Husáka do vedení komunistické strany k odmítnutí závěrečné zprávy Pillerovy komise předsednictvem ÚV KSČ. Komise se následně v dubnu 1971 sama rozpustila, načež byla většina jejích členů perzekvována.

Poslední z rehabilitačních komisí byla ustavena v dubnu 1971 (dále jen „normalizační komise“)¹⁰⁷ a jejím předsedou se stal Josef Kempný.¹⁰⁸ Normalizační komise v podstatě zopakovala závěry Kolderovy komise z roku 1963.¹⁰⁹

Do poloviny sedmdesátých let bylo plně rehabilitováno kolem 1 500 osob.¹¹⁰ Rehabilitace však sama o sobě ještě neznamenal, že by na rehabilitovaném ještě dlouhou dobu neulpíval cejch viníka diskvalifikující jej z normálního společenského života. Veškeré pokusy režimu o vypořádání se s dědictvím politických procesů trvajících více než čtvrt století skončily – vlivem obav z oslabení moci přiznáním protiprávnosti procesů – neúspěšně.¹¹¹

¹⁰⁷ Srov. Bursík, Pažout. *Politické procesy v Československu v zakladatelském období komunistického režimu, jejich revize a rehabilitace obětí – základní charakteristika*, s. 16–19.

¹⁰⁸ Od roku 1968 poslancem a členem předsednictva České národní rady; v téže době rovněž tajemníkem ÚV KSČ. Od roku 1969 členem předsednictva ÚV KSČ; v letech 1969–1970 předsedou české vlády. Srov. Kaplan. *Druhý proces: Milada Horáková a spol. - rehabilitační řízení 1968–1990*, s. 121.

¹⁰⁹ Srov. Vorel, J. Postavení a role rehabilitačních komisí ÚV KSČ. In: Vorel, J., Šimánková, A. et al. *Československá justice v letech 1948 - 1953 v dokumentech. Díl I.* Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu, 2003, s. 171.

¹¹⁰ Srov. Bursík, Pažout. *Politické procesy v Československu v zakladatelském období komunistického režimu, jejich revize a rehabilitace obětí – základní charakteristika*, s. 19. Komunistů – jejichž rehabilitaci byl až do roku 1968 věnován veškerý prostor – bylo z tohoto počtu rehabilitováno 278 osob. Srov. Veber. *Rehabilitace*, s. 384.

¹¹¹ Srov. Kaplan, Paleček. *Komunistický režim a politické procesy v Československu*, s. 211 a 216.

Oponenti normalizačního režimu byli – mnohdy namísto oprávněné rehabilitace – pronásledováni až do pádu režimu v listopadu 1989.¹¹² Teprve po sametové revoluci přistoupil nový, demokratický režim k rozsáhlým „rehabilitacím a odškodněním bývalých politických vězňů.“¹¹³ Na základě zákona č. 119/1990 Sb., o soudní rehabilitaci, byly ze zákona rehabilitovány taxativně vypočtené trestné činy, u nichž byl vynesena rozsudek v období mezi 25. únorem 1948 a 1. lednem 1990. Nesplňoval-li daný případ výše zmíněné podmínky, mohlo dojít k přezkumnému řízení. K soudní rehabilitaci se brzy přidala i rehabilitace mimosoudní vycházející ze zákona č. 87/1991 Sb., o mimosoudních rehabilitacích. Do konce roku 1992 byla uskutečněna soudní rehabilitace u 258 618 osob.¹¹⁴ Řada obětí politických procesů se však již rehabilitace nedožila.¹¹⁵

---

¹¹² Za zmínku stojí kniha Eugena Löbla *Svedectvo o procesoch* vydaná na jaře 1968, kniha Artura Londona *Doznání* vydaná v ČSSR v roce 1969 nebo rukopisy a listy Husáka či Ladislava Novomeského, které popisující nezákonnosti, jež se při jejich věznění udály. Tyto dokumenty byly posléze – za doby *normalizace* – veřejnosti nedostupné. Srov. Uher. *Zo zákulisia rehabilitácií*, s. 34–35.

¹¹³ Viz Bursík, Pažout. *Politické procesy v Československu v zakladatelském období komunistického režimu, jejich revize a rehabilitace obětí – základní charakteristika*, s. 19.

¹¹⁴ Srov. *ibid.*, s. 19–20.

¹¹⁵ Srov. Kaplan, Paleček. *Komunistický režim a politické procesy v Československu*, s. 220.

3 Jednotlivé fáze soudní rehabilitace

3.1 Barákovy komise A a C

3.1.1 Počáteční činnost komise

Komise ÚV KSČ k přešetření některých soudních případů od r. 1948 (dále jen „Baráková komise A“) byla ustavena usnesením 38. schůze politbyra ze dne 10. ledna 1955 (dále jen „usnesení z 10. ledna 1955“). Předsedou byl zvolen ministr vnitra Rudolf Barák,¹¹⁶ sekretářem vedoucí I. oddělení ÚV KSČ Květoslav Innemann,¹¹⁷ dalšími členy pak náměstek ministra vnitra Karel Košťál,¹¹⁸ první náměstek ministra spravedlnosti Josef Litera a přednosta I. odboru Generální prokuratury Eduard Švach. Sídlem Barákovy komise měla být budova ÚV KSČ.

Vedle Barákovy komise A vznikla v dubnu 1956 Baráková komise, tentokrát ustavená za účelem „*prověření případu Slánský a spol.*“¹¹⁹

---

¹¹⁶ V letech 1954–1961 členem vedení KSČ, v letech 1953–1961 ministrem vnitra; od roku 1959 místopředsedou vlády. V roce 1962 odvolán z funkcí a uvězněn; v roce 1964 odsouzen za sabotáž k 15 letům vězení. V roce 1968 propuštěn; rehabilitován však – v rozporu s tím, co píše Kaplan – nebyl. Srov. Kaplan. *Druhý proces: Milada Horáková a spol. - rehabilitační řízení 1968–1990*, s. 19. Srov. též Rychlík. *Československo v období socialismu: 1945–1989*, s. 177. K Barákově propuštění srov. Výkon trestu R. Baráka přerušen. *Rudé právo*. 1968, roč. 48, č. 128, s. 2.

¹¹⁷ V letech 1945–1950 vedoucím krajským tajemníkem v Ústí nad Labem; v letech 1951–1953 tatáž funkce v Ostravě. V letech 1955–1957 členem Barákovy komise A i C; později pravidelná účast na schůzích Kolderovy komise. Srov. Lóži, M. Hledání nepřátel uvnitř KSČ. Fóra, aktéři a konfliktní témata vnitrostranické komunikace v regionální perspektivě (podzim 1950 – jaro 1951) [online]. *ustrcr.cz*. [cit. 12. 12. 2023]. https://www.ustrcr.cz/wp-content/uploads/2018/06/SI_32_s222-249.pdf

¹¹⁸ Košťál byl z funkce člena Komise I 15. 8. 1955 odvolán z důvodu pochybností o jeho nepodjatosti. Ve svých funkcích v bezpečnosti se totiž sám vyšetřování některých z prověřovaných případů účastnil. Srov. Kaplan. *Druhý proces: Milada Horáková a spol. - rehabilitační řízení 1968–1990*, s. 21.

¹¹⁹ Viz *ibid.*

Předsedou komise se stal opět Barák, členy pak komunističtí funkcionáři Čeněk Hruška, Michal Bakula, Innemann a Stanislav Mlejnek.¹²⁰

Ke zpracování materiálů pro Barákovu komisi A dalo usnesení z 10. ledna 1955 vzniknout čtyřem pracovním skupinám po třech pracovnících, z nichž jeden měl vždy pracovat v ÚV KSČ, jeden na Generální prokuratuře nebo Ministerstvu spravedlnosti a jeden na Ministerstvu vnitra. Sídlem pracovních skupin mělo být Ministerstvo vnitra.

Baráková komise A dostala za úkol vypracovat seznam potenciálně přezkoumatelných případů a dále shromáždit dokumenty obsahující stížnosti odsouzených, žádosti o milost či porušující socialistickou zákonnost. Dvě pracovní skupiny se měly zabývat případy od Nejvyššího soudu, zatímco další dvě skupiny měly zpracovávat případy od krajských soudů. Případy měly být členěny do časových etap na roky 1948–1950, rok 1951 a roky 1952–1953. U naléhavých případů (např. u případu Marie Švermové¹²¹) však toto rozdělení dodrženo být nemuselo.

Pracovní skupiny měly materiál vážící se k danému případu nejprve prostudovat, následně věrohodnost materiálu a v něm obsažených důkazů posoudit, dále prošetřit možné stížnosti podané proti soudnímu rozhodnutí, prověřit soulad mezi výší trestu a skutkovou podstatou trestného činu a konečně vyhotovit pro Barákovu komisi A zprávu obsahující návrhy pro další postup. Po projednání případů měla Baráková ko-

---

¹²⁰ Srov. Lóži, M. Ne československý Rajk, ale Berija [online]. *ustrcr.cz*. [cit. 31. 10. 2023]. <https://www.ustrcr.cz/wp-content/uploads/2022/10/Marian-Lozi-Ne-ceskoslovensky-Rajk-ale-Berija-Barakova-komise-KSC-a-prvni-reinterpretace-procesu-s-protistatnim-spikleneckym-centrem-Rudolfa-Slanskeho.pdf>, s. 25.

¹²¹ Od roku 1929 členkou ÚV KSČ; v letech 1945–1949 vedoucí organizačního oddělení ÚV KSČ; mezi lety 1949 a 1951 zástupkyní generálního tajemníka. V únoru 1951 zatčena, zbavena veškerých funkcí a v roce 1954 odsouzena na doživotí. V roce 1956 propuštěna; v roce 1963 soudně i stranicky rehabilitována. Srov. *Závěrečná zpráva tzv. Pillerovy komise (první, neschválená verze, 1969)*, s. 221.

mise A politbyru předložit „*konečný návrh na řešení jednotlivých případů*.“¹²² Přešetřovat případy navržené jednotlivými pracovními skupinami pak dle usnesení z 10. ledna 1955 mohla pouze sama Baráková komise A.¹²³

15. února 1955 vydala Baráková komise A zprávu obsahující přezkum sedmi případů a návrh usnesení politbyra. Ve všech případech kromě jednoho navrhla Baráková komise A snížení délky trestu odnětí svobody. Snížení Baráková komise A zdůvodňovala nízkým věkem,¹²⁴ lhostejností – a tedy nikoli nepřátelskostí – k lidově demokratickému zřízení,¹²⁵ odlišnou – porevoluční – dobou posouzení¹²⁶ či zásluhami v minulosti.¹²⁷ U Josefa a Marie Vlkových vedla odlišná doba posouzení dokonce k prominutí zbytku trestu. Pouze Josefu Pojarovi navrhla Baráková komise A délku trestu z důvodu společenské nebezpečnosti činu a neporušení socialistické zákonnosti – na rozdíl od zbylých posuzovaných případů – ponechat. Ke zprávě z 15. února 1955 bylo na 45. schůzi a konané 21. února 1955 vydáno usnesení přebírající obsah zprávy Barákovy komise A.¹²⁸

Dne 23. února 1955 vydala Baráková komise A další zprávu, v níž pojednávala o přezkumu tentokrát šesti případů a o návrhu usnesení politbyra. Předkladatelem byl – stejně jako u první ze zpráv – Barák. I zde Baráková komise A navrhovala snížení délky trestu, a to z důvodu nižší

¹²² Viz Národní archiv, Praha (dále jen „NA“), fond (dále jen „f.“) KSČ – Ústřední výbor (dále jen „ÚV“) 1945–1989, Praha – komise, Komise II, svazek (dále jen „sv.“) 11, archivní jednotka (dále jen „a. j.“) 327. *Usnesení P. B. z 10. 1. 1955 o ustavení Komise ÚV KSČ k přešetření některých soudních případů od r. 1948–1953*, s. 3.

¹²³ Srov. *ibid.*, s. 1–3.

¹²⁴ Jednalo se o Adolfa Karlovského a Zdeňka Rotrekla. Srov. NA, f. KSČ – ÚV 1945–1989, Praha – komise, Komise II, sv. 7, a. j. 89. *Zpráva Komise ÚV KSČ o přezkoumání některých soudních případů z 15. 2. 1955*, s. 8–9 a 17–19.

¹²⁵ Konkrétně šlo o Jana Hubeného. Srov. *ibid.*, s. 13–14.

¹²⁶ Toto odůvodnění se týkalo Václava Studenovského a Zdeňka Koliby. Srov. *ibid.*, s. 11–12 a 20–22.

¹²⁷ Jednalo se o případ Ernesta Sliackého. Srov. *ibid.*, s. 15–16.

¹²⁸ Srov. *ibid.*, s. 2–22.

závažnosti trestného činu,¹²⁹ mladého věku, dělnického původu a uplynutí delší doby od spáchání trestného činu.¹³⁰ Josefu Kosekovi navrhla Barákova komise A zbytek trestu pro překročení horní hranice trestní sazby trestného činu zběhnutí prominout; stejně učinila – především pro odpykání si většiny délky trestu – i u Karla Staňka. Adolfu Mžíkovi navrhla Barákova komise A zbytek trestu prominout pro mladý věk a průměrnost délky vykonaného trestu k jeho vině. Usnesením 47. schůze politbyra ze dne 7. března 1955 došlo k přejetí návrhu Barákovy komise A.¹³¹

3.1.2 Zpráva z 23. října 1956

Barákova komise A se dále zabývala např. přešetřováním případu tzv. národohospodářů – Josefa Goldmana¹³² a spol. –, kteří měli na svěřeném hospodářském úseku provádět sabotáž. Jelikož se rozsudek opíral o znalecké posudky z procesu se Slánským, bylo dle zprávy Barákovy komise A z 23. října 1956 třeba přešetřit nejprve tento. Po prostudování materiálu vážícího se k případu Slánský a spol., pohovorech se svědky a písemném vyjádření jednotlivců žádala Barákova komise A členy politbyra o

---

¹²⁹ Tento důvod se vztahoval na Jana Kohutka a Isidora a Jana Slukovy. Srov. NA, f. KSČ – ÚV 1945–1989, Praha – komise, Komise II, sv. 7, a. j. 89. *Zpráva Komise ÚV KSČ o přezkoumání některých soudních případů z 23. 2. 1955*, s. 10–11 a 16–17.

¹³⁰ Šlo o případ Viktora Jurdy, Vladimíra Láníčka a dále Václava Vyziny a Jiřího Opavského, jimž byl zbytek trestu z těchto důvodů prominut. Srov. *ibid.*, s. 14–15.

¹³¹ Srov. *ibid.*, s. 1–19.

¹³² Za druhé sv. války v Anglii. Od roku 1945 členem KSČ. Náměstkem předsedy Státního úřadu plánovacího. V dubnu 1952 zatčen a v srpnu 1954 odsouzen pro velezradu, sabotáž a vojenskou zradu k trestu odnětí svobody v délce 20 let. V roce 1958 trest snížen na 12 let; při amnestii v roce 1960 propuštěn. V roce 1963 rehabilitován a znovu přijat do KSČ. Srov. *Závěrečná zpráva tzv. Pillerovy komise (první, neschválená verze, 1969)*, s. 232.

vyjádření k této věci – kromě vyjádření Alexeje Čepičky¹³³ a Karola Bacílka¹³⁴ však do doby vyhotovení Zprávy z 23. října 1956 žádné neobdržela. Členové Barákovy komise A v době vydání Zprávy z 23. října 1956 rovněž vyslyšali členy vládní komise znalců, o jejichž posudky se rozsudek opíral. Některé z posudků byly dle Barákovy komise naprosto chybné; u některých posudků nebyla prokázána osobní odpovědnost či „přímá účast na trestném činu.“¹³⁵

U osoby Slánského došlo k vyvrácení řady obvinění týkajících se Jugoslávie, Zilliaci,¹³⁶ první republiky, dosud rehabilitovaných společníků

¹³³ Od prosince 1947 ministrem vnitřního obchodu. Od února 1948 do dubna 1950 ministrem spravedlnosti. Současně generálním tajemníkem ústředního akčního výboru Národní fronty (dále též „NF“). V letech 1949–1950 předsedou Státního úřadu pro věci církevní. Mezi dubnem 1950 a dubnem 1956 ministrem národní obrany. V letech 1946–1960 poslancem NS. Po XX. sjezdu KSSS v roce 1956 odvolán ze všech politických i stranických funkcí. V roce 1963 vyloučen z KSČ. Srov. Zpráva o činnosti justičních orgánů v období politických procesů (zpráva tzv. Kolderovy komise, 19. března 1963). In: Vorel, J., Šimánková, A. et al. *Československá justice v letech 1948 - 1953 v dokumentech. Díl I.* Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu, 2003, s. 173–174.

¹³⁴ V letech 1949–1963 členem předsednictva ÚV KSS; v letech 1951–1963 členem předsednictva ÚV KSČ; v letech 1953–1963 prvním tajemníkem ÚV KSS. V letech 1950–1951 předsedou Sboru pověřenců; v letech 1951–1952 ministrem státní kontroly; 1952–1953 ministrem národní bezpečnosti; 1953–1954 náměstkem a později prvním náměstkem předsedy vlády. V dubnu 1963 odvolán ze všech vedoucích funkcí. Srov. *Závěrečná zpráva tzv. Pillerovy komise (první, neschválená verze, 1969)*, s. 242.

¹³⁵ Viz NA, f. KSČ – ÚV 1945–1989, Praha – komise, Komise II, sv. 3, a. j. 37. *Zpráva (Kopie) Komise ÚV KSČ pro přešetření některých soudních případů z r. 1956*, s. 1.

¹³⁶ Britský novinář a politik; podporovatel Titovy Jugoslávie. Udržoval spojení s československými (dále též „čs.“) sociálními demokraty. Jeho dopisy Zdeňku Fierlingerovi nalezené u Slánského využity v procesu se Slánským jako důkaz špionáže. Očištěn v rámci rehabilitace procesu s tzv. centrem. Srov. *Závěrečná zpráva tzv. Pillerovy komise (první, neschválená verze, 1969)*, s. 271–272.

či odpovědnosti za smrt Jana Švermy.¹³⁷ Pochybnosti měla Baráková komise A o samé existenci tzv. centra. Po vyjádření vedení strany v Moskvě se měla vyjasnit činnost ve Slovenském národním povstání a partizánském štábu, především styky s gen. Píkou. Uzavřít případ by dle Barákovy komise A bylo možno až po uzavření ostatních případů, protože na trestnou činnost společníků Slánského bylo vázáno jeho doznání.

Rovněž u Ludvíka Frejky¹³⁸ byla vyvrácena obvinění ohledně Zilliac, Jugoslávie i Noela Fielda.¹³⁹ Činnost v Anglii nebyla doposud objasněna. Ve zbytku se rozsudek týkal činnosti národohospodářů, přičemž se opíral o Frejkovo doznání a znalecké posudky. Neexistence soudních spisů zapříčinila dle Barákovy komise A u Josefa Franka¹⁴⁰ nemožnost prověření jeho zrádné činnosti z r. 1930. Frank se nemohl cítit být Slánským zavázán, neboť činnost v koncentračním táboře v Buchenwaldu neodpovídala dle Komise I skutečnosti. O škůdcovství uvnitř KSČ nejsou kromě vlastního doznání žádné důkazy. Ve zbytku je případ – podobně

---

¹³⁷ Od roku 1929 členem vedení KSČ. V letech 1935–1938 poslancem NS. Po okupaci v roce 1939 do roku 1940 v Paříži redaktorem časopisu Světový rozhled; v letech 1940–1944 v Moskvě redigování Československých listů. Zemřel v průběhu Slovenského národního povstání v listopadu 1944. Srov. Jan Šverma [online]. *phil.muni.cz*. [cit. 12. 12. 2023]. <https://www.phil.muni.cz/fil/scf/komplet/sverma.html>

¹³⁸ V letech 1945–1948 tajemníkem národohospodářské komise ÚV KSČ, členem ústřední plánovací komise a národohospodářským poradcem Gottwalda. V letech 1948–1952 přednostou národohospodářského odboru Kanceláře prezidenta republiky. V lednu 1952 zatčen; obviněn z velezrady a špionáže; v listopadu 1952 odsouzen v procesu se Slánským a spol. k trestu smrti a popraven. Srov. Závěrečná zpráva tzv. Pillerovy komise (první, neschválená verze, 1969), s. 232.

¹³⁹ Po druhé sv. válce s bratrem Hermanem pracovníky ve střední Evropě v americké charitativní organizaci zabývající se pomocí účastníkům protinacistického odboje. V květnu 1949 Field zatčen pro špionáž a s manželkou vězněn v Budapešti. Herman Field vězněn v Polsku. Všichni tři – aniž by se konal soudní proces – propuštěni v roce 1954. Srov. *ibid.*, s. 207.

¹⁴⁰ V letech 1946–1952 členem ÚV a předsednictva ÚV KSČ; v letech 1949–1951 zástupcem generálního tajemníka ÚV KSČ; v letech 1951–1952 tajemníkem ÚV KSČ. V letech 1948–1952 poslancem NS. V roce 1952 zatčen, odsouzen k trestu smrti a popraven. V roce 1963 právně, občansky i stranicky rehabilitován. Srov. *ibid.*, s. 249.

jako u Frejky – spojen se skupinou národohospodářů; do přezkoumání tohoto procesu tak o těchto případech nelze učinit závěr.

V případě Otto Fischla¹⁴¹ se žaloba i rozsudek opíraly o vlastní doznání a o posudky znalců. Dle Barákovy komise A bude některé skutečnosti – např. charakter styků s izraelskými diplomaty – velmi těžké objasnit. Na jisto bylo postaveno to, že Fischl jakožto advokát pomáhal „*kapitalistickým elementům*.“¹⁴² Přešetřování však dosud nebylo skončeno.

Špionážní spojení Otto Šlinga¹⁴³ s agentem Emanuelem Viktorem Voskou¹⁴⁴ bylo dle Zprávy z 23. 10. 1956 prokázáno. Přisouzený trest Šling zasluhuje.

Případ Karla Švába¹⁴⁵ byl zpracován pouze povrchně, přičemž došlo u řady skutečností ke zkreslení. Nepravdivými se ukázaly být výpovědi

¹⁴¹ Od roku 1945 pracovníkem aparátu ÚV KSČ; od roku 1948 pracovníkem Ministerstva financí. Od července 1949 náměstkem ministra financí; od prosince 1949 do března 1951 čs. vyslancem v NDR. V červnu 1951 zatčen a v listopadu 1951 odsouzen v procesu s tzv. centrem k trestu smrti a popraven. V roce 1963 rehabilitován. Srov. *ibid.*, s. 264.

¹⁴² Viz *Zpráva (Kopie) Komise ÚV KSČ pro přešetření některých soudních případů z r. 1956*, s. 2.

¹⁴³ Po roce 1945 vedoucím tajemníkem Krajského výboru (dále jen „KV“) KSČ v Brně. 6. 10. 1950 zatčen; odsouzen jako člen tzv. centra; 3. 12. 1952 popraven.; V roce 1963 rehabilitován. Srov. *Závěrečná zpráva tzv. Pillerovy komise (první, neschválená verze, 1969)*, s. 227.

¹⁴⁴ V USA se podílel na vzniku Československého státu; za druhé světové války zpravodajským důstojníkem. Srov. *ibid.*, s. 249.

¹⁴⁵ Od roku 1945 vedoucím odboru pro evidenci a později bezpečnostního oddělení sekretariátu ÚV KSČ, kde již před únorem 1948 zasahoval do chodu bezpečnosti i zpravodajských složek. Od jara 1948 sekretářem tzv. bezpečnostní pětky ÚV KSČ. V roce 1949 – již na Ministerstvu vnitra – organizoval vyšetřování několika případů. Od srpna 1950 náměstkem ministra národní bezpečnosti; rovněž členem tzv. komise K. V únoru 1951 na rozkaz ministra Kopřivy zatčen a 27. listopadu 1952 v procesu se Slánským a spol. odsouzen za velezradu k trestu smrti, a následně 3. prosince 1952 popraven. Srov. *Zpráva o činnosti justičních orgánů v období politických procesů (zpráva tzv. Kolderovy komise, 19. března 1963)*, s. 183

Švába o již rehabilitovaných osobách¹⁴⁶, o Jugoslávii či o Vladimíru Clementisovi. V koncentračním táboře se jako válečný zločinec nechoval. Činnost Švába v ÚV KSČ a na bezpečnosti se dle Zprávy z 23. 10. 1956 přešetřuje.

Clementis dle Zprávy z 23. 10. 1956 špionáž se Zilliacem, špionáž proti Maďarsku ani špionáž s cizími diplomaty neprováděl. Taktéž nepodporoval tzv. trockistickou skupinu na Ministerstvu zahraničních věcí. V roce 1939 byl naopak v úzkém styku s Hubertem Ripkou,¹⁴⁷ jehož informoval o tajných jednáních KSČ. Ladislav Novomeský a Ivan Horváth svá svědectví o vedoucí roli Clementise u tzv. slovenských buržoazních nacionalistů odvolali.

Vyšetřování Gemindera bylo zkresleno, přičemž došlo k použití překroucených faktů a k nátlaku na svědky. Těžko ověřitelné bude společenství se Slánským Geminderem doznané, avšak uskutečňující se pouze mezi nimi dvěma. Záškodnické působení na kádrovém úseku Ministerstva zahraničních věcí se neprokázalo. Nepravdivými se dle Zprávy z 23. 10. 1956 ukázaly být pomoc sionistickým organizacím, špionáž se Zilliacem i styky s Jugoslávií. Důkazy o špionáži ve prospěch Izraele jsou také nepřesvědčivé.

Přímá špionáž Andrého Simoneho se neprokázala. Přešetření nadále pokračuje např. ohledně hledání Simoneho sovětskou rozvědkou. Ani v případě Bedřicha Reicina se špionáž – tentokrát *pro „cizí imperialistické rozvědky“*¹⁴⁸ – nepodařilo prokázat. Vyšetřování v době vydání Zprávy z 23. 10. 1956 pokračovalo ohledně Reicinových aktivit za okupace či jeho činnosti v armádě.¹⁴⁹

---

¹⁴⁶ Jednalo se např. o Pavla či Artura Londona. Srov. *Zpráva (Kopie) Komise ÚV KSČ pro přešetření některých soudních případů z r. 1956*, s. 3.

¹⁴⁷ Od roku 1935 členem Československé strany národně socialistické (dále jen „ČSNS“); v letech 1940–1945 členem exilové vlády. V letech 1945–1948 ministrem zahraničního obchodu, poslancem NS a členem předsednictva ČSNS. Po únoru 1948 v exilu; členem Rady svobodného Československa. Srov. Hubert Ripka [online]. *vlada.gov.cz*. [cit. 21. 12. 2023]. <https://vlada.gov.cz/cz/clenove-vlady/historie-minulych-vlad/prehled-vlad-cr/1939-1945-protectorat-cechy-a-morava/jana-sramek-1/hubert-ripka-44584/#>

¹⁴⁸ Viz *Zpráva (Kopie) Komise ÚV KSČ pro přešetření některých soudních případů z r. 1956*, s. 4.

¹⁴⁹ Srov. *ibid.*

3.1.3 Závěrečná zpráva

Závěrečná zpráva komise Ústředního výboru KSČ o výsledku prověrky politických procesů z údobí let 1949–1953 (dále jen „závěrečná zpráva“) sestavená oběma Barákovými komisemi se skládala ze dvou částí. V úvodu je zmiňováno, že v ojedinělých případech došlo k porušení socialistické zákonnosti, v důsledku čehož již politbyro učinilo opatření k nápravě. Za účelem objasnění vzájemných souvislostí a spravedlivého zjištění trestní odpovědnosti jednotlivých osob bylo potřeba prověřit případy související s těmi přezkoumávanými. Jelikož se zjistily nové okolnosti dokreslující úlohu Slánského, Švába, Jarmily Taussigové¹⁵⁰ aj. v letech 1948–1951, bylo třeba znovu prověřit celý proces proti Slánskému a spol. Právě k tomu byla dle závěrečné zprávy ustavena Baráková komise C s vlastním aparátem. Došlo k prostudování dostupného materiálu, vyslechnutí příslušných osob či vypracování analýzy situace let 1948–1952.

3.1.3.1 První část: přehled událostí let 1948–1953

První část závěrečné zprávy pojednávala o přehledu událostí z údobí let 1948–1953. Snažila se objasnit vnitřní i vnější souvislosti, které v letech 1948 a následujících způsobily „*porušování socialistické zákonnosti*.“¹⁵¹

---

¹⁵⁰ V letech 1947–1948 vedoucí kanceláře generálního tajemníka Slánského. Mezi listopadem 1948 a listopadem 1951 členkou Komise stranické kontroly ÚV KSČ (dále jen „komise stranické kontroly“ nebo „KSK“); též členkou ÚV KSČ; od roku 1951 poslankyní Národního shromáždění. V listopadu 1951 zatčena; v lednu 1954 odsouzena pro trestný čin velezrady k trestu odnětí svobody v délce 25 let. V roce 1955 v rámci revize procesu trest snížen na 20 let. V roce 1960 na základě prezidentské amnestie propuštěna. Srov. *Závěrečná zpráva tzv. Pillerovy komise (první, neschválená verze, 1969)*, s. 223.

¹⁵¹ Viz NA, f. KSČ – ÚV 1945–1989, Praha – komise, Komise II, sv. 3, a. j. 32. *Závěrečná zpráva komise Ústředního výboru KSČ o výsledku prověrky politických procesů z údobí let 1949–1953. Část první*, s. 3.

První část traktovala rovněž o vyšetřování a souzení protistranických skupin od Gejzy Pavlíka,¹⁵² Šlinga, Švermové až po skupinu Slánského.

---

¹⁵² Za druhé světové války ve švýcarském exilu, kde se seznámil s Fieldem. Po válce poslancem NS a tajemníkem Klubu poslanců KSS. Po Fieldově zatčení v květnu 1949 jako jeho spolupracovník spolu s manželkou zatčen. V červnu 1950 odsouzen za vyzvědačství a spoluvinu na vyzvědačství k trestu odnětí svobody v délce 15 let. V roce 1953 trest zmírněn na 10 let; v roce 1956 rozsudek zrušen a Pavlík propuštěn. V roce 1963 rehabilitován a přijat zpět do KSČ. Srov. Závěrečná zpráva tzv. Pillerovy komise (první, neschválená verze, 1969), s. 230.

3.1.2.1.1 Vývoj od března 1948 do podzimu 1949

Podle prvního bodu první části závěrečné zprávy se KSČ od března 1948 do procesu s László Rajkem¹⁵³ na podzim 1949 soustředila na budování socialismu – ať už znárodněním či bojem s *třídními nepřáteli a imperialisty*. Za účelem upevnění moci prováděla KSČ proti nepřátelům lidově demokratického zřízení represivní opatření. V souvislosti s děním v mezinárodním dělnickém hnutí v r. 1948 vznikla otázka nepřátel ve straně.

Řízení Státní bezpečnosti bylo toho času fakticky – nesprávně – v rukou generálního tajemníka ÚV KSČ Slánského a vedoucího evidenčního odboru Švába, a nikoli v rukou ministra vnitra Noska a jemu podřízeného velitele Státní bezpečnosti Jindřicha Veselého.¹⁵⁴ Slánský spolu s vedoucím Mezinárodního oddělení ústředního sekretariátu KSČ Geminderem¹⁵⁵ zneužívali po r. 1948 poznatky o nepřátelích nacházející se v tajném archivu, jež spravoval Švábův aparát.

¹⁵³ Členem maďarské komunistické strany; od roce 1945 členem politbyra. V letech 1946–1948 ministrem vnitra; následně do roku 1949 ministrem zahraničních věcí. V květnu 1949 zatčen a obviněn – jakožto čelní představitel spiklenecké skupiny – „z trockismu, špionáže a vlastizrádného spojení s Titem“. Následně ve vykonstruovaném procesu instruovaném SSSR odsouzen k trestu smrti a 15. října 1949 popraven. Tímto procesem dokončen proces sovětizace Maďarska. V roce 1956 generálním tajemníkem Maďarské strany pracujících Matyášem Rákosim rehabilitován. Viz Zpráva o činnosti justičních orgánů v období politických procesů (zpráva tzv. Kolderovy komise, 19. března 1963), s. 176.

¹⁵⁴ Od října 1945 pracovníkem Ministerstva vnitra; V letech 1948–1950 přednostou odboru BA Ministerstva vnitra (Velitelství StB). V roce 1950 jej ve funkci nahradil Osvald Závodský. Srov. Závěrečná zpráva tzv. Pillerovy komise (první, neschválená verze, 1969), s. 229. Srov. též Němec, J. Sluhové moci, páni lidu. Profil příslušníků Státní bezpečnosti na Svitavsku 1948–1954 [online]. *is.muni.cz*. 2013. [cit. 13. 02. 2024]. https://is.muni.cz/th/odw9b/Sluhove_moci_pani_lidu..pdf

¹⁵⁵ Od roku 1946 vedoucím Mezinárodního oddělení sekretariátu ÚV KSČ. V září 1951 odvolán z funkce; do zatčení v listopadu 1951 pracovníkem zahraničního vysílání Čs. rozhlasu. V listopadu 1952 odsouzen v procesu se Slánským a spol. za velezradu a špionáž k trestu smrti a popraven. V roce 1963 rehabilitován právně a občansky, v roce 1968 i stranicky. Srov. Závěrečná zpráva tzv. Pillerovy komise (první, neschválená verze, 1969), s. 257.

V aparátu ÚV KSČ i v krajích byly na jaře 1948 zřizovány tzv. bezpečnostní pětky projednávající bezpečnostní otázky a soudní případy. Předsedou bezpečnostní pětky v ÚV KSČ byl Slánský, sekretářem Šváb, dalšími členy pak Nosek, Veselý, Július Ďuriš¹⁵⁶ a Bedřich Reicin, později také Čepička a Pavel.¹⁵⁷ Bezpečnostní pětky ÚV KSČ dávala pokyny prokurátorům a soudcům o tom, jaké tresty mají být uloženy. Porušování zákonnosti na poli justice zavinil podle závěrečné zprávy systém zavedený Čepičkou.

Pro stíhání protistátních činů vyšetřovaných Státní bezpečností a 5. oddělením generálního štábu¹⁵⁸ byly po únoru 1948 ustaveny Státní soud a Státní prokuratura, v nichž byly umístěni kádrově nejspolehlivější soudci a prokurátoři. Způsob jejich řízení „*spoluzavinil hrubé porušení zákonnosti*.“¹⁵⁹ Ministr spravedlnosti Čepička či jeho náměstek Karel Klos¹⁶⁰ totiž sami rozhodovali o výši trestu, jíž se Státní soud následně

---

¹⁵⁶ V letech 1945–1963 členem ÚV KSČ a poslancem NS; v letech 1945–1951 ministrem zemědělství; v letech 1951–1953 předsedou Sboru pověřenců; v letech 1953–1963 ministrem financí. V roce 1970 vyloučen z KSČ. Srov. *ibid.*, s. 220–221.

¹⁵⁷ V letech 1937–1939 interbrigadistou ve Španělsku. Od roku 1945 tajemníkem KV KSČ v Plzni; v letech 1946–1947 vedoucím tajemníkem tamtéž; v letech 1947–1948 vedoucím branného a bezpečnostního oddělení ÚV KSČ. V únoru 1948 velitelem Lidových milicí. V letech 1948–1950 náměstkem ministra vnitra; v letech 1948–1951 poslancem NS; v letech 1949–1951 členem ÚV KSČ. V roce 1951 zatčen; v roce 1953 odsouzen k trestu odnětí svobody v délce 25 let; v roce 1955 propuštěn a soudně i stranicky rehabilitován. Od dubna do srpna 1968 ministrem vnitra. V roce 1970 vyloučen z KSČ. Srov. *ibid.*, s. 240.

¹⁵⁸ Šlo o Hlavní správu Obranného zpravodajství vzniklou počátkem roku 1946 začleněním do Hlavního štábu československé armády. Srov. Kudrna, L. Vojenské obranné zpravodajství (1945–1950) [online]. Paměť a dějiny. 2008, č. 1, s. 77–81. *ustrcr.cz*. [cit. 21. 11. 2023]. <https://www.ustrcr.cz/data/pdf/pamet-dejiny/0801-76-89.pdf>

¹⁵⁹ Viz *Závěrečná zpráva komise Ústředního výboru KSČ o výsledku prověrky politických procesů z údobí let 1949–1953. Část první*, s. 11.

¹⁶⁰ Od února 1948 přednostou kabinetu ministra spravedlnosti při *očistě* justice. Krátce poté náměstkem ministra spravedlnosti. Od ledna 1953 předsedou Lidového civilního soudu v Praze. V květnu 1955 vyloučen z KSČ. Srov. *Zpráva o činnosti justičních*

musel ve svém rozhodnutí řídit. To mělo záporný vliv na charakter jeho pracovníků. Ministrem Čepičkou byla – bez zákonného podkladu – zrušena funkce vyšetřujícího soudce¹⁶¹, přičemž nedošlo k zavedení prokurátorského dozoru ve vyšetřování.

O tom, zda, příp. v jaké výši, bude uložen trest smrti či zda bude doporučena milost, rozhodovala od počátku roku 1950 do konce roku 1951 tzv. komise K. Jejími členy byli ministr spravedlnosti Štefan Rais,¹⁶² ministr národní bezpečnosti Ladislav Kopřiva,¹⁶³ jejich náměstkové Šváb a

---

orgánů v období politických procesů (zpráva tzv. Kolderovy komise, 19. března 1963), s. 174.

¹⁶¹ Jednalo se o soudce příslušného činit přípravné vyhledávání a vyšetřování pro zločiny a přečiny. Srov. Ottův slovník naučný: ilustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí. Díl 27, Vůz-Žižkowski. Praha, 1908 [online]. *archive.org*. [cit. 21. 11. 2023]. <https://archive.org/details/ottvslovnknauni43otogoo/page/68/mode/2up?view=theater>, s. 68.

¹⁶² V letech 1948–1950 přednostou vnitropolitického odboru Kanceláře prezidenta republiky. Od května 1950 do září 1953 ministrem spravedlnosti. V letech 1956–1964 oblastním ředitelem ČTK na Slovensku. Srov. Zpráva o činnosti justičních orgánů v období politických procesů (zpráva tzv. Kolderovy komise, 19. března 1963), s. 174.

¹⁶³ V letech 1946–1952 členem předsednictva ÚV KSČ; v letech 1950–1952 ministrem národní bezpečnosti loajálním k sovětským poradcům. V roce 1963 vyloučen z KSČ. Srov. *ibid.*, s. 183.

Klos a velitel Státní bezpečnosti Osvald Závodský.¹⁶⁴ Ministr spravedlnosti Rais následně informace o rozhodnutí zaslal Slánskému. Tato kabinetní justice¹⁶⁵ fungovala podle závěrečné zprávy až do roku 1951.¹⁶⁶

Dále tato část závěrečné zprávy pojednávala o událostech kolem Jugoslávie na jaře a v létě 1948. Koncepce politiky Komunistické strany Jugoslávie (dále jen „KS Jugoslávie“) byla ústředním výborem Všesvazové komunistické strany,¹⁶⁷ a následně i zástupci ústředních výborů dalších států – nejen – východního bloku¹⁶⁸ podrobena tvrdé kritice. Jelikož KS Jugoslávie kritiku nepřijala, došlo postupně k ochlazení vztahů mezi Jugoslávií a státy východního bloku.¹⁶⁹

---

¹⁶⁴ Mezi lety 1945–1948 pracovníkem ÚV KSČ; v letech 1950–1951 velitelem StB. V lednu 1951 zatčen; v prosinci 1953 v rámci skupiny pracovníků v bezpečnosti odsouzen k trestu smrti za velezradu a špionáž a v březnu 1954 popraven. V roce 1963 soudně rehabilitován. Srov. *ibid.*

¹⁶⁵ V minulosti šlo o zasahování panovníka do soudního řízení; dnes se jedná o zasahování moci výkonné do výkonu soudnictví. V totalitních státech často o zahájení trestního stíhání či o výši rozsudku rozhodují politické orgány. Srov. *Zpráva o činnosti justičních orgánů v období politických procesů (zpráva tzv. Kolderovy komise, 19. března 1963)*, s. 175.

¹⁶⁶ Srov. *Závěrečná zpráva komise Ústředního výboru KSČ o výsledku prověrky politických procesů z údobí let 1949–1953. Část první*, s. 12.

¹⁶⁷ Šlo o předchůdkyni Komunistické strany Sovětského svazu existující v letech 1925–1952. Srov. *Závěrečná zpráva tzv. Pillerovy komise (první, neschválená verze, 1969)*, s. 204.

¹⁶⁸ Rezoluci přijali zástupci ústředních výborů československé, maďarské, polské, bulharské, rumunské, francouzské a italské komunistické strany. Obdobné usnesení však přijaly rovněž komunistické strany v Číně, USA a Velké Británii. Srov. *Závěrečná zpráva komise Ústředního výboru KSČ o výsledku prověrky politických procesů z údobí let 1949–1953. Část první*, s. 14.

¹⁶⁹ KS Jugoslávie byla v červnu 1948 vyloučena z Informbyra. V roce 1949 došlo k úplnému zastavení vzájemné spolupráce mezi Jugoslávií a ČSR. Srov. Škerlová, J. Československo-jugoslávské vztahy. In: Schelle, K. a Tauchen, J. (ed.). *Encyklopedie českých právních dějin. I. svazek, A - Č*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2015, s. 898.

V Polsku byl na přelomu srpna a září 1948 podroben kritice pro „*pravicové a nacionalistické úchyly*“¹⁷⁰ generální sekretář Polské dělnické strany Władysław Gomułka, který z této funkce následně po sebekritice odstoupil. V Albánii byl pro nacionalistické úchyly a spojení s Jugoslávií v listopadu 1948 kritizován ministr vnitra Koči Džodže. Ten byl následně spolu se svými *společníky* odsouzen a – konkrétně Džodže – v červnu 1949 zastřelen. I v Bulharsku došlo na proces pro nacionalistické úchyly a spojení s Jugoslávií, a to v březnu 1949 se skupinou kolem náměstka předsedy vlády Trajčo Kostova. Taktéž ten byl – v prosinci 1949 – odsouzen k trestu smrti. V Maďarsku byl spolu s dalšími funkcionáři v květnu 1949 zatčen – a později popraven – ministr zahraničních věcí László Rajk. Dle závěrečné zprávy zradili tyto funkcionáři *lidově demokratické zřízení svých zemí*.¹⁷¹

Na situaci v ČSR měl největší vliv Rajkův případ, a to již od počátku roku 1949. Byla *objevena* spojitost mezi maďarským exilovým komunistickým politikem Tiborem Szönyim a československými funkcionáři.¹⁷² Na základě naléhání maďarských komunistů byli Field a následně i Pavlík v květnu 1949 – těsně před začátkem procesu s Rajkem a spol. – vydáni do Maďarska. Pavlík pod tlakem nezákonných metod použitých proti němu maďarskou Státní bezpečností označil za své spolupracovníky při

---

¹⁷⁰ Viz *Závěrečná zpráva komise Ústředního výboru KSČ o výsledku prověrky politických procesů z údobí let 1949–1953. Část první*, s. 15.

¹⁷¹ Srov. *ibid.*, s. 16–17.

¹⁷² V závěrečné zprávě se hovoří o Pavlíkovi, amerických diplomatech Allenu Dullesovi, bratřích Noelu a Hermannu Fieldových či Londonovi – pracujícím v letech 1949–1951 jako náměstek ministra zahraničních věcí. Důležitou zde byla ta okolnost, že Pavlík působil za druhé světové války ve Švýcarsku a London ve Francii – tedy nikoli ve *spřátelených* zemích. Srov. *Závěrečná zpráva tzv. Pillerovy komise* (první, neschválená verze, 1969), s. 229.

provádění *špionážní činnosti* Viléma Nového,¹⁷³ Frejku, Goldmanna, Evžena Löbla¹⁷⁴ a další.

Gottwald však Pavlíkovo obvinění výše zmíněných funkcionářů nepovažoval za seriózní. Na žádost Maďarska převzal vyšetřování případu *Field – Pavlík Šváb*. Současně došlo ke zřízení zvláštní komise s cílem odhalit v ČSR spolupracovníky bratří Fieldů. Jelikož v komisi zasedali pracovníci jak aparátu ÚV KSČ – mj. Kopřiva, Šváb a Závodský –, tak i aparátu Státní bezpečnosti – mj. Veselý, Závodský a Ivo Milén,¹⁷⁵ byla komise nazvaná „smíšená“ (dále jen „smíšená komise“). Činnost smíšené komise řídili Slánský, Kopřiva a Šváb. Pavlík však svou výpověď následně odvolal s tím, že proti němu bylo použito fyzického násilí, přičemž šlo podle něj o osoby mu známé, a nikoli o špiony.

Na ČSR tlačili v maďarské věci rovněž polský ministr veřejné bezpečnosti Stanisław Radkiewicz či prezident Bolesław Bierut s urgencí, že polské orgány již v dané věci aktivně konají. Až do procesu s Rajkem však v ČSR k dalšímu zatýkání maďarskou a polskou stranou obviněných¹⁷⁶

---

¹⁷³ Od roku 1921 šéfredaktorem Rudého práva. V listopadu 1949 zatčen; v prosinci 1953 odsouzen pro zločin vyzrazení státního tajemství k trestu odnětí svobody v délce 7 let. V roce 1954 propuštěn. V letech 1961–1962 zproštěn obžaloby; v roce 1963 navráčeno členství v KSČ. Srov. *ibid.*, s. 233.

¹⁷⁴ Za druhé sv. války v Polsku a Anglii; v letech 1944–1945 vedoucím úředníkem exilového Ministerstva národní obrany. Od roku 1945 přednostou odboru; posléze náměstkem ministra zahraničního obchodu a členem národohospodářské komise ÚV KSČ. V listopadu 1949 zatčen, obviněn z velezrady – především údajnou za snahu udržet čs. hospodářství závislým na Západě – a špionáže. V listopadu 1952 odsouzen v procesu se Slánským a spol. na doživotí. Trest později snížen. V roce 1960 propuštěn; v roce 1963 soudně i stranicky rehabilitován. Srov. *ibid.*, s. 226.

¹⁷⁵ Od června 1947 pracovníkem Ministerstva vnitra; od téže doby rovněž pracovníkem odboru BA skupiny I – Bezpečnost MV (Velitelství Státní bezpečnosti) a později zástupcem velitele StB. V lednu 1951 zatčen; v prosinci 1953 odsouzen v procesu se *skupinou bezpečnosti* za napomáhání velezradě a sabotáž k trestu odnětí svobody v délce 22 let. V roce 1956 propuštěn; v roce 1964 plně rehabilitován. Srov. Závěrečná zpráva tzv. Pillerovy komise (první, neschválená verze, 1969), s. 253.

¹⁷⁶ Kromě osob zmíněných při výslechu Pavlíkem šlo zejm. o tzv. západní emigraci a o interbrigadisty. Srov. *Závěrečná zpráva komise Ústředního výboru KSČ o výsledku prověrky politických procesů z údobí let 1949–1953. Část první*, s. 32.

nedošlo. Obvinění se však projevilo v postupné ztrátě důvěry v dané osoby, které začaly být prověřovány a vyslýchány – nikoli Státní bezpečností, ale komisí ÚV a jejím aparátem pod vedením Slánského.¹⁷⁷

3.1.2.1.2 Vývoj od podzimu 1949 do října 1950

Ve druhém bodu první části hodnotí závěrečná zpráva události udávší se od podzimu 1949 do počátku října 1950 – do zatčení Šlinga. Slánský si v této době již plně podřídil vedení Státní bezpečnosti, jež posilovala své pravomoci na úkor Ministerstva vnitra v čele s ministrem Noskem. Šváb a další pracovníci aparátu ÚV KSČ¹⁷⁸ s sebou spolu se svým přeložením do aparátu Státní bezpečnosti na konci roku 1949 přinesli „závadové poznatky na řadu vysokých funkcionářů“¹⁷⁹ KSČ. Pro boj proti *nepřátelům ve straně* byla zřízena dvě speciální pracoviště řízená Švábem.¹⁸⁰ Uvnitř sekretariátu ÚV KSČ dostalo *hledání nepřátel* v KSČ na starost Kádrové oddělení ÚV KSČ (dále jen „kádrové oddělení“) v čele s Kopřivou.

Co se týče používání *nesprávných* vyšetřovacích metod Státní bezpečností do podzimu 1949, bylo podle závěrečné zprávy použití tvrdých represivních prostředků někdy nezbytné, a to z důvodu širokého odporu *třídního nepřítele*. Jelikož justiční aparát ještě nebyl zcela *spolehlivým*, spoléhala se KSČ především na bezpečnostní aparát. Vážné porušování socialistické zákonnosti uvnitř bezpečnostního aparátu bylo způsobeno Slánským, Švábem a jejich spolupracovníky.¹⁸¹ Ti svým podřízeným předepisovali používat proti vyšetřovaným i vězňům nechtějícím se přiznat

¹⁷⁷ Srov. *ibid.*, s. 32–33.

¹⁷⁸ Jednalo se o Adolfa Pimparu, Bohumila Doubka a Hedviku Sládkovou-Synkovou. Srov. Závěrečná zpráva tzv. Pillerovy komise (první, neschválená verze, 1969), s. 240.

¹⁷⁹ Viz Závěrečná zpráva komise Ústředního výboru KSČ o výsledku prověrky politických procesů z údobí let 1949–1953. Část první, s. 36. Šlo např. o Clementise, Šlinga, Londona či Novomeského. Srov. *ibid.*

¹⁸⁰ Jednalo se o sektor IIa sloužící pro operativní rozpracování a o samostatný vyšetřovací sektor, v němž mělo docházet k vyšetřování zatčených nepřátel ve straně. Srov. *ibid.* Slovenský sektor IIa byl řízen z Prahy. Srov. *ibid.*, s. 37.

¹⁸¹ Šlo o bývalé velitele Státní bezpečnosti Bedřicha Pokorného a Štěpána Plačka, dále o Vladimíra Mudru, Bohumila Smolu či Taussigovou. Srov. *ibid.*, s. 39–40.

i fyzické násilí, konat mnohahodinové výslechy bez možnosti spánku, jídla či odpočinku, jakož i jiné formy nátlaku.

V říjnu 1949 přijali pozvání KSČ sovětští poradci Lichačov¹⁸² a Makarov působící dříve v Maďarsku při vyšetřování Rajkova případu. Lichačov s Makarovem doporučili KSČ vybudovat centrální vyšetřovací aparát a vnést pořádek do zatýkání. Fyzické násilí sice odmítali, jiné formy nátlaku však schvalovali, přičemž cílem výslechu mělo podle nich být doznání obviněného. Z protokolu o výslechu vyšetřovaného měly být vypouštěny tvrzení znějící v jeho prospěch. Dle závěrečné zprávy byly výše zmíněným porušovány zásada zjišťování objektivní pravdy i zásada socialistické zákonnosti.¹⁸³

Po vydání II. rezoluce Komunistického informačního byra (dále jen „Informbyro“) ¹⁸⁴ o situaci v Jugoslávii v listopadu 1949 začala kromě Švába intenzivněji sbírat materiály vážící se k vysokým stranickým funkcionářům rovněž komise stranické kontroly.¹⁸⁵ Došlo k prvním zatýkáním a nezákonným vazbám domnělých *nepřátel strany*¹⁸⁶ nařízeným Švábem bez příkazu prokurátora. Hledání skutečných *třídních nepřátel* bylo

---

¹⁸² Později byl v SSSR za používání nesprávných vyšetřovacích metod odsouzen. Srov. *ibid.*, s. 43.

¹⁸³ Srov. *ibid.*

¹⁸⁴ Informbyro bylo sdružením komunistických stran zemí ve východní Evropě, Itálie a Francie založené v roce 1947. Srov. Závěrečná zpráva tzv. Pillerovy komise (první, neschválená verze, 1969), s. 197.

¹⁸⁵ Komise stranické kontroly vznikla z disciplinárního odboru ÚV KSČ. KSK byla odpovědná pouze ÚV KSČ. Činnost KSK měl na starosti nejprve vedoucí ÚV KSČ pro kádrové záležitosti Kopřiva a později pracovník sekretariátu Bruno Köhler. Úkolem KSK bylo dohlížet na členy KSČ v centrálních úřadech. KSK se stala součástí stroje na výrobu politických procesů. Srov. *ibid.*, s. 243. Jako velmi aktivní členka KSK je zmiňována Taussigová. Srov. *Závěrečná zpráva komise Ústředního výboru KSČ o výsledku prověrky politických procesů z údobí let 1949–1953. Část první*, s. 45–46.

¹⁸⁶ Šlo např. o Plačka a jeho ženu Zoru Plačkovou, náměstkyně ministra zahraničního obchodu Löbla či šéfredaktora Rudého práva Nového. Srov. *ibid.*, s. 45. Rezoluce do slova nařizovala „odstraňovat buržoazně-nacionalistické živly“ a vyvodit z toho závěry. Viz Uher. *Zo zákulisia rehabilitácií*, s. 38.

naopak bezpečností pod faktickým vedením Slánského zanedbáváno.¹⁸⁷ 6. října 1950 byl – především – na základě nalezeného dopisu z roku 1939 poslaného Voskovi zatčen Šling.¹⁸⁸

3.1.2.1.3 Vývoj od října 1950 do února 1951

Třetí bod první části závěrečné zprávy se týkal období mezi říjnem 1950, kdy byl zatčen Šling, a únorem 1951, kdy došlo k zatčení Švermové. Kromě Státní bezpečnosti začal Šlingův případ vyšetřovat rovněž sekretariát ÚV KSČ, když byla v říjnu 1950 ustavena komise ÚV k prošetření brněnského případu (dále jen „brněnská komise“).¹⁸⁹ Jelikož byl seznam osob vstoupivších se Šlingem do kontaktu příliš široký, došlo ke zřízení subkomisí zabývajících se prověrkou nejen stranického, hospodářského a státního aparátu, ale i prověrkou interbrigadistů, západní emigrace, ilegálních skupin na Brněnsku a trockistů. Za účelem přinucení Šlinga k výpovědi týkající se jeho společníků bylo proti němu koncem roku 1950 použito fyzické násilí.¹⁹⁰

Na popud Taussigové, jež měla jakožto pracovnice komise stranické kontroly k dispozici – neověřené – poznatky o mnoha stranických pracovnících, došlo souběžně s výsledky Šlinga k ustavení zvláštní komise ÚV KSČ (dále jen „komise ve věci Švermová“)¹⁹¹ vyslýchající Švermovou,

¹⁸⁷ Srov. *Závěrečná zpráva komise Ústředního výboru KSČ o výsledku prověrky politických procesů z údobí let 1949–1953. Část první*, s. 47.

¹⁸⁸ Srov. *ibid.*, s. 53–54.

¹⁸⁹ Členy brněnské komise byli Anna Baramová, Oldřich Papež, Miloslav Vecker, Antonín Bína, Morávek a Oldřich Pechník. Srov. *ibid.*, s. 57. Srov. též *Závěrečná zpráva tzv. Pillerovy komise (první, neschválená verze, 1969)*, s. 252, která hovoří nikoli o Morávkovi, nýbrž o Moravci.

¹⁹⁰ Srov. *Závěrečná zpráva komise Ústředního výboru KSČ o výsledku prověrky politických procesů z údobí let 1949–1953. Část první*, s. 57–60.

¹⁹¹ Komise ve věci Švermová pracovala ve složení Köhler, Václav Kopecký a Gustav Bareš a za přítomnosti pracovníků Státní bezpečnosti, především Antonína Prchala a Doubka. Srov. *ibid.*, s. 60.

jakož i k ustavení vyhodnocovací skupiny¹⁹² soustředující a vyhodnocující materiály týkající se interbrigadistů, toho času pracovníků Státní bezpečnosti. Kolem třiceti bezpečnostních pracovníků včetně Artura Londona¹⁹³ bylo v únoru 1951 na základě neověřených poznatků zatčeno. Mimo to došlo v lednu a únoru 1951 k velkému zatýkání vedoucích pracovníků KSČ, Státní bezpečnosti a interbrigadistů ve významných funkcích.¹⁹⁴

Především na základě výpovědí Löbla, Nového, Věry Hložkové¹⁹⁵ a materiálu od Taussigové byli zatčeni slovenští funkcionáři Clementis,

¹⁹² Vyhodnocovací skupina pracovala pod vedením Bohumila Klíchy; dalšími členy byli Pravoslav Janoušek, Vladimír Mudra, Alois Samec a Andrej Keppert. Srov. *ibid.*, s. 64.

¹⁹³ V letech 1937–1939 se jako interbrigadista účastnil občanské války ve Španělsku. V letech 1949–1951 působil jako náměstek ministra zahraničních věcí. V lednu 1951 zatčen a v listopadu 1952 v procesu s tzv. centrem kolem Slánského odsouzen k trestu odnětí svobody na doživotí. V roce 1956 propuštěn; v roce 1963 rehabilitován. Srov. Závěrečná zpráva tzv. Pillerovy komise (první, neschválená verze, 1969), s. 233.

¹⁹⁴ Šlo např. o velitele StB Závodského, zástupce velitele StB Miléna, o velitele jednotlivých sektorů StB, generála a bývalého náměstka ministra národní bezpečnosti Josefa Pavla, náměstka ministra národní obrany Bedřicha Reicina či náměstka ministra národní bezpečnosti Švába. Srov. *Závěrečná zpráva komise Ústředního výboru KSČ o výsledku prověrky politických procesů z údobí let 1949–1953. Část první*, s. 66–67.

¹⁹⁵ Slovenská novinářka; zatčena v srpnu 1948 pro podezření ze špionáže; později odsouzena. Jako tzv. speciální případ zůstala ve vazbě pro účely hledání stranických nepřátel, když byla ve vězení bezpečnostními složkami využívána jako tajná spolupracovnice a svědkyně u politických procesů Slánský a spol., Závodský a spol. a Husák a spol. V roce 1954 podmíněně propuštěna na svobodu. Srov. Macháček, M. Gustáv Husák (do roku 1951). Se zvláštním zřetelem k slovenskému buržoaznímu nacionalismu. [online]. *dspace.cuni.cz*. [cit. 08. 12. 2023]. https://dspace.cuni.cz/bitstream/handle/20.500.11956/27202/BPTX_2008_2_11210_ASZK00306_133798_0_75733.pdf?sequence=1, s. 49. Srov. též Věra Hložková Bukovská [online]. *politickeproceny.cz*. [cit. 08. 12. 2023]. <https://www.politickeproceny.cz/cs/osoba/hlozkova-vera-0II68U>

Novomeský a Husák. Zatčení významní funkcionáři byli převezeni na zámek v Kolodějích, kde byli tvrdě vyslýcháni. Mezitím pokračovala komise ve věci Švermová ve shromažďování materiálu proti Švermové i Šlingovi. Na základě výpovědí Šlinga a dalšího materiálu vypovídajícího o pokusu Švermové krýt Šlingovu špionážní činnost, získat funkci generálního tajemníka a odstranit Slánského s Gottwaldem byla Švermová v únoru 1952 zatčena.¹⁹⁶

3.1.2.1.4 Vývoj od února 1951 do listopadu 1951

Čtvrtý bod první části závěrečné zprávy obsahoval popis událostí mezi koncem února 1951 a 23. listopadem 1951, kdy došlo k zatčení Slánského. Zasedání ÚV KSČ konající se ve dnech 21. a 22. února 1951 vypracovalo zprávu prohlašující Šlinga, Švermovou, Clementise, Hanuše Lomského,¹⁹⁷ Mikuláše Landu,¹⁹⁸ Vítězslava Fuchse¹⁹⁹ a další za spiklence

¹⁹⁶ Srov. *Závěrečná zpráva komise Ústředního výboru KSČ o výsledku prověrky politických procesů z údobí let 1949–1953. Část první*, s. 67–71.

¹⁹⁷ Po druhé světové válce pracoval jako instruktor organizačního oddělení ÚV KSČ a zástupce Švermové. Od září 1948 působil jako zástupce vedoucího krajského tajemníka v Plzni; od ledna 1949 do ledna 1951 vykonával tamtéž funkci vedoucího krajského tajemníka. V lednu 1951 byl zatčen a v lednu 1954 v procesu se Švermovou odsouzen za velezradu k trestu odnětí svobody v délce 15 let. Revizí v roce 1955 trest odnětí svobody snížen na 10 let; v roce 1956 podmíněčně propuštěn; v roce 1963 vráceno členství v KSČ. Srov. *Závěrečná zpráva tzv. Pillerovy komise (první, neschválená verze, 1969)*, s. 253.

¹⁹⁸ Od roce 1946 pracovníkem kádrového a disciplinárního oddělení ÚV KSČ; od roku 1947 vedoucím tohoto oddělení. V roce 1949 instruktorem organizačního oddělení ÚV KSČ; v roce 1950 vedoucím tajemníkem KS KSČ Ústí nad Labem. V srpnu 1951 zatčen a v lednu 1954 odsouzen za velezradu v procesu se Švermovou za aktivní spolupráci s tzv. centrem k trestu odnětí svobody v délce 20 let. Revizí v roce 1955 trest snížen na 15 let; v roce 1960 propuštěn na svobodu. Srov. *ibid*, s. 254.

¹⁹⁹ Od roku 1945 vedoucím tajemníkem ÚV KSČ v Ostravě; od roku 1949 členem ÚV KSČ. V lednu 1954 odsouzen v procesu se Švermovou za provádění záškodnické kádrové práce a brždění budování socialismu na vesnici k trestu odnětí svobody v délce 15 let. Trest odnětí svobody později snížen na 10 let; v roce 1956 podmíněčně propuštěn; v roce 1963 rehabilitován. Srov. *ibid*, s. 232.

„proti straně a lidově demokratickému zřízení“²⁰⁰ a konkrétně Šlinga za starého zavázaného *agentu kapitalistické rozvědky*.

Od počátku března 1951 byli zatčeni – předem morálně i politicky odsouzení – tvrdě vyslýcháni v ruzyňské věznici. Vyšetřování se konalo pod vedením Bohumila Doubka²⁰¹ a jeho zástupce Košťála²⁰² dosazených na tato místa již zatčeným Švábem. Koncem května 1951 byla z Ruzyně Gottwaldovi předložena první zpráva o poznatcích vyslýcháných kompromitujících Slánského. Jelikož však Sovětský svaz (dále též „SSSR“) odmítl považovat obvinění vyslýcháných za seriózní, došlo v září 1951 pouze k odvolání Slánského z funkce generálního tajemníka KSČ z důvodu pochybení při „*rozmístování kádru na vedoucí místa*“.²⁰³ Slánský byl jmenován náměstkem předsedy vlády, přičemž zůstal členem předsednictva ÚV KSČ i členem politického sekretariátu ÚV KSČ.

Mezi důvody zatčení Slánského v listopadu 1951 patřily zejména špatný výkon funkce náměstka předsedy vlády, vytvoření tzv. centra se svými spolupracovníky za zády předsedy vlády, vyjití najevo nových skutečností usvědčujících jej z vedoucí účasti na spiknutí a odhalení plánu špionážní služby *západních imperialistů* na útěk Slánského na Západ.

---

²⁰⁰ Viz *Závěrečná zpráva komise Ústředního výboru KSČ o výsledku prověrky politických procesů z údobí let 1949–1953. Část první*, s. 72.

²⁰¹ Od roku 1945 pracovníkem ústředního sekretariátu ÚV KSČ. Od podzimu 1949 pracovníkem kádrového oddělení Velitelství StB; od října téhož roku vyšetřovatelem ve věci Šlinga. Od března 1951 velitelem vyšetřovací skupiny ve věci Slánský a spol. Od listopadu 1953 zástupcem náčelníka Správy výchovných zařízení. V roce 1954 propuštěn z Ministerstva vnitra. V červenci 1955 zatčen a v květnu 1957 odsouzen za nezákonné postupy v průběhu vyšetřování k trestu odnětí svobody v délce 9 let. Koncem roku 1957 propuštěn. Srov. *Závěrečná zpráva tzv. Pillerovy komise (první, neschválená verze, 1969)*, s. 240.

²⁰² Od roku 1949 vyšetřovatelem StB. Podílel se na výsleších Šlinga; vyslýchal Slánského. V roce 1952 na školení v SSSR. V letech 1953–1956 náměstkem ministra vnitra. V červnu 1956 propuštěn z Ministerstva vnitra; v roce 1962 zatčen a v červenci 1963 odsouzen za spáchání trestných činů obecného ohrožení a porušení povinnosti veřejného činitele k trestu odnětí svobody v délce 7 let. Srov. *ibid.*, s. 257.

²⁰³ Viz *Závěrečná zpráva komise Ústředního výboru KSČ o výsledku prověrky politických procesů z údobí let 1949–1953. Část první*, s. 83.

Dle závěrečné zprávy neexistovaly důkazy o trestné činnosti Slánského během výkonu funkce náměstka předsedy vlády. Rovněž nevyšly najevo nové skutečnosti usvědčující Slánského z vedoucí účasti na spiknutí. Rozhodujícím důvodem k zatčení Slánského mělo tedy podle závěrečné zprávy být nebezpečí jeho útěku do zahraničí.²⁰⁴

Současně se Slánským byli zatčeni i Geminder a Tausigová – oba na základě tvrzení vyslýchaných funkcionářů o jejich nepřátelské činnosti ve spolupráci se Slánským. Tausigová byla nadto zatčena i kvůli špatnému chodu sekretariátu ÚV KSČ a za to, že komise stranické kontroly prováděla v KSČ agenturu.²⁰⁵

3.1.2.1.5 Vývoj od listopadu 1951 do konce roku 1952

V pátém bodě první části závěrečné zprávy se pojednává o dění v období mezi listopadem 1951 a koncem roku 1952, kdy se konal proces se Slánským a spol. O vině Slánského bylo uvnitř KSČ rozhodnuto prakticky ihned po jeho zatčení.

---

²⁰⁴ Za zmínku stojí akce tzv. velkého metaře, což mělo údajně být krycí jméno Slánského na Západě. Srov. *ibid.*, s. 87–90. K okolnostem Slánského zatčení též srov. Politické procesy v ČSR v 50. letech. Proces s vedením tzv. centra v čele s Rudolfem Slánským. Příprava monstrprocesu - Hlavní obžalovaný Rudolf Slánský [online]. *totalita.cz*. [cit. 11. 12. 2023]. https://www.totalita.cz/proc/proc_slanskyr_02_02.php

²⁰⁵ Srov. *Závěrečná zpráva komise Ústředního výboru KSČ o výsledku prověrky politických procesů z údobí let 1949–1953. Část první*, s. 93–94.

Na základě tvrzení vyslychaných funkcionářů došlo v prosinci 1951 k zatčení Eduarda Goldstückera,²⁰⁶ v lednu 1952 Bedřicha Hájka,²⁰⁷ Rudolfa Margolia,²⁰⁸ Frejky a Karla Dufka,²⁰⁹ v květnu 1952 Franka a v červnu 1952 Simoneho.²¹⁰ V říjnu 1952 zatýkání pokračovalo na úseku národního hospodářství.²¹¹ Na začátku roku 1952 měli vyšetřovatelé za

²⁰⁶ Za druhé světové války v exilu. V letech 1943–1951 v čs. diplomatických službách. V prosinci 1951 zatčen; v listopadu 1952 odsouzen na doživotí. V roce 1955 propuštěn a rehabilitován. Srov. Závěrečná zpráva tzv. Pillerovy komise (první, neschválená verze, 1969), s. 232.

²⁰⁷ V letech 1945–1949 pracovníkem Kádrového oddělení ústředního sekretariátu KSČ; od roku 1947 zástupcem vedoucího tamtéž. V letech 1950–1952 úředníkem Ústřední rady družstev v Praze. V lednu 1954 odsouzen v procesu se Švermovou za rozestavování nepřátelských živlů na důležité pozice k trestu odnětí svobody v délce 20 let; po revizi v roce 1955 trest odnětí svobody zkrácen na 15 let. V roce 1963 rehabilitován. Srov. *ibid.*, s. 232–233. Srov. též NA, f. KSČ – ÚV 1945–1989, Praha – komise, sv. 36, a. j. 552. *Zpráva komise pro přešetření politických procesů v období 1949–1954*, s. 31.

²⁰⁸ Po druhé světové válce pracovníkem Ústředního svazu průmyslu. Od roku 1948 na Ministerstvu zahraničních věcí; od března 1949 náměstkem ministra zahraničního obchodu. V lednu 1952 zatčen a v listopadu 1952 v procesu s tzv. centrem odsouzen k trestu smrti a popraven. V roce 1963 rehabilitován. Srov. *ibid.*, s. 261.

²⁰⁹ Po únoru 1948 členem kádrové komise Ministerstva zahraničních věcí. V letech 1949–1951 velvyslancem v Turecku. V lednu 1952 zatčen; v květnu 1953 odsouzen za trockismus či špionáž pro USA k trestu odnětí svobody v délce 25 let. V roce 1955 propuštěn na svobodu; v roce 1956 rehabilitován. Srov. Dufek Karel [online]. *mzv.cz*. [cit. 11. 12. 2023]. https://www.mzv.cz/jnp/cz/o_ministerstvu/organizacni_struktura/utvary_mzv/specializovany_archiv_mzv/kdo_byl_kdo/dufek_karel.html

²¹⁰ Od roku 1946 novinářem ve stranickém tisku a zvláštním poradcem ministra informací; v téže době rovněž přednášejícím na Ústřední politické škole KSČ a zahraničním komentátorem. V roce 1952 zatčen a odsouzen jako člen tzv. centra k trestu smrti; v prosinci 1952 popraven. Srov. Závěrečná zpráva tzv. Pillerovy komise (první, neschválená verze, 1969), s. 226–227.

²¹¹ Zatčení byli např. Zdeněk Rudinger, František Fabinger, Jan Bárta či Jaroslav Jičínský. Srov. *Závěrečná zpráva komise Ústředního výboru KSČ o výsledku prověrky politických procesů z údobí let 1949–1953. Část první*, s. 99.

to, že kdyby nebyl případ Švermové medializován, měla by být pro nedostatek důkazů – stejně jako řada dalších osob – propuštěna.

Případy neusvědčených zatčených se odkládaly až do vydání rozhodnutí v případě Slánského, což mělo za následek nezákonnost jejich vazeb. U osoby Šlinga se vyšetřovatelé pro jeho neustálé měnění výpovědí nemohli dopátrat *objektivní pravdy*. Po zařazení jednotlivých osob do tzv. centra,²¹² skončení vyšetřování v říjnu 1952, vybrání prokurátorů pro proces²¹³, podrobném seznámení obviněných s protokoly a sepsání žaloby mohl proběhnout samotný proces.

V létě 1951 se začaly objevovat signály, že hlavními představiteli *spiknutí* nejsou Šling se Švermovou, nýbrž Slánský s Geminderem. V listopadu 1951 byl Slánský zatčen a vyšetřován již jako vůdce spiknutí. Samotný proces se Slánským a spol. proběhl v listopadu 1952. Následně bylo přistoupeno k dokončení procesů s ostatními skupinami a jednotlivci.²¹⁴

3.1.2.2 Druhá část závěrečné zprávy: jednotlivé procesy

Druhá část závěrečné zprávy pojednávala o jednotlivých politických procesech. V případě Švermová a spol. došla Barákova komise A k závěru o odpovědnosti Švermové za podporu Šlinga, který prováděl špionážní činnost, a třídně nepřátelských živlů. Tresty vyměřené Švermové a spol. však Barákova komise A považovala za příliš přísné – neodpovídající vině. Na její návrh dalo politbyro justičním orgánům za úkol podat stížnost pro porušení zákona z hlediska špatné výměry trestu. Rozhodnutím

²¹² Do tzv. *centra* byli zařazeni: Slánský, Geminder, Šváb, Šling, Frank, Fischl, Reicin, Margolius, Simone, Frejka, Clementis, London, Löbl a Hajdů. Tři posledně zmínění byli odsouzeni k trestu odnětí svobody na doživotí, ostatní k trestu smrti. Srov. *ibid.*, s. 103.

²¹³ Vybráni byli Josef Urválek, Václav Aleš, Miloslav Kolaja a František Antl. Srov. *ibid.*, s. 102.

²¹⁴ Srov. *ibid.*, s. 103.

Nejvyššího soudu pak byly jednotlivé tresty odnětí svobody sníženy a někteří z odsouzených v roce 1956 podmíněně propuštěni.²¹⁵ U osoby Taussigové byly naopak zjištěny přitěžující okolnosti.²¹⁶

Po prošetření procesu s Kolomanem Moškovičem²¹⁷ a dalšími bývalými pracovníky aparátu ÚV KSS došla Barákova komise A ve většině případů k závěru o vině odsouzených; změnu jejich rozsudků tedy nedoporučila.²¹⁸ Rozsudky v případě skupiny tzv. slovenských buržoazních nacionalistů byly zmírněny pouze ohledně Novomeského²¹⁹ a Ladislava Holdoše;²²⁰ ostatní rozsudky zůstaly ponechány v platnosti.²²¹

²¹⁵ Jednalo se o Švermovou, Fuchse a Lomského. Srov. NA, f. KSČ – ÚV 1945–1989, Praha – komise, Komise II, sv. 3, a. j. 33. *Závěrečná zpráva komise Ústředního výboru KSČ o výsledku prověrky politických procesů z údobí let 1949–1953. Část druhá, s. 3.*

²¹⁶ Šlo o provádění škodlivé práce v komisi stranické kontroly, zasahování do bezpečnostního aparátu a odpovědnost za zatčení, věznění a odsouzení mnohých nevinných osob. Srov. *ibid.*, s. 3–4.

²¹⁷ V letech 1946–1951 tajemníkem ÚV KSS a členem ÚV KSČ; v letech 1950–1951 členem předsednictva ÚV KSS. V listopadu 1951 odvolán ze všech funkcí; v prosinci 1951 zatčen; v listopadu 1952 odsouzen za velezradu k trestu odnětí svobody v délce 12 let. V roce 1956 propuštěn; v roce 1963 plně rehabilitován. Srov. *Závěrečná zpráva tzv. Pillerovy komise (první, neschválená verze, 1969), s. 242.*

²¹⁸ Skupinu kromě Moškoviče tvořili Oskar Langer, Vojtěch Jančík, Andrej Káboš a Dezider Benaus. Na svobodu byli propuštěni pouze Benaus – podmíněně v dubnu 1955 – a Moškovič, jehož rozsudek byl zrušen, následně byl znovu odsouzen a v červenci 1955 amnestován. Srov. *ibid.*, s. 4–6.

²¹⁹ V prosinci 1955 za dobré chování přerušen výkon trestu odnětí svobody a v únoru 1956 podmíněně propuštěn na svobodu. Srov. *ibid.*, s. 7.

²²⁰ V letech 1936–1939 působil jako interbrigadista ve Španělsku. V letech 1945–1951 byl členem předsednictva a sekretariátu ÚV KSS; v letech 1948–1951 generálním tajemníkem Slovenské národní fronty; v letech 1950–1951 pověřencem pro věci církevní. V letech 1951–1957 byl vězněn; v roce 1954 odsouzen pro velezradu a špiónáž k trestu odnětí svobody v délce 13 let. V dubnu 1957 milostí prominut zbytek trestu odnětí svobody a propuštěn na svobodu. Srov. *Závěrečná zpráva tzv. Pillerovy komise (první, neschválená verze, 1969), s. 248.*

²²¹ Skupinu tvořili ještě Husák, Daniel Okáli a Horváth. Srov. *Závěrečná zpráva komise Ústředního výboru KSČ o výsledku prověrky politických procesů z údobí let 1949–1953. Část druhá, s. 6.*

V případě skupiny Pavlíka a dalších obviněných ze spolupráce s bratry Fieldy bylo ověřeno, že někteří z odsouzených – prozrazující cizím orgánům utajované skutečnosti – nebyli bez viny. Odsouzení v tomto procesu byli podmíněně propuštěni; revize případů však byla provedena pouze u některých z nich.²²² Co se týče vedoucích pracovníků v bezpečnosti, po přezkoumání jednotlivých případů dospěla Barákova komise A k závěru o neexistenci trestné činnosti u většiny odsouzených.²²³

U skupiny vedoucích pracovníků v bezpečnosti na Slovensku²²⁴ nebylo Barákovou komisí A prokázáno vytvoření nepřátelské skupiny uvnitř bezpečnosti, zato však bylo zjištěno dopuštění se úplatkářství a uplatňování nezákonných vyšetřovacích metod. Komise proto doporučila provedení dodatečného prošetření prokuraturou.²²⁵

V případě skupiny důstojníků čs. armády dospěla Barákova komise A k různým závěrům. U některých z odsouzených doporučila provést revizi rozsudku,²²⁶ u jiných doporučila opatřit nový znalecký posudek a

²²² Jednalo se o Alici Kohnovou, Karla Markuse, Doru Kleinovou a na žádost Pavlíka o obnovu trestního řízení také o něj. Srov. *ibid.*, s. 9–10.

²²³ Soudní revizi komise doporučily u Oskara Valeše, Karla Černého, Vladimíra Šmolky – kteří byli následně zproštěni obvinění a propuštěni –, Miléna a Bedřicha Pokorného – kterým byly následně tresty sníženy. Rozsudek u Miroslava Píchy-Tůmy navrhly komise pro potvrzení dopuštění se provinění ponechat bez změny. V případě Závodského se nepotvrdilo obvinění z trockistické činnosti. Zůstává však spoluodpovědnost se Švábem za „zavádění a prosazování nezákonných operativních a vyšetřovacích metod“ způsobilých škodu postiženým osobám i KSČ. Viz *ibid.*, s. 12.

²²⁴ Skupinu tvořili Oskar Valášek, Rudolf Viktorin, Viktor Sedmík, Teodor Baláž, Matěj Běl, Mikuláš Fodor, Šimon Čermák, Mikuláš Horský, Juraj Glaser a Martin Kraus. Srov. *ibid.*, s. 12–13.

²²⁵ Srov. *ibid.*, s. 13.

²²⁶ Stalo se tak u Antonína Svobody, Otakara Hromádka a Bedřicha Kopolda, kteří byli v dubnu 1956 propuštěni na svobodu, u Antonína Rašla propuštěného na svobodu v prosinci 1956, jakož i v případě Juraje Viesky. Srov. *ibid.*, s. 14, 17.

případ znovu projednat,²²⁷ navrhla obnovu trestního řízení²²⁸ či doporučila podání stížnosti pro porušení zákona²²⁹, nebo naopak doporučila ponechat rozsudek beze změny.²³⁰

U Josefa Smrkovského²³¹ došlo k obnově trestního řízení, na jejímž základě mu byl za porušení povinností veřejného činitele uložen nový, nižší trest odnětí svobody. Po odpykání trestu byl propuštěn na svobodu.²³² Po přezkoumání procesu s ekonomy dospěla Barákova komise A k závěru o – pouze – částečné odpovědnosti většiny členů této skupiny, pročež v jejich případech navrhla obnovu trestního řízení.²³³

Skupina pracovníků Ministerstva zahraničí nebyla komisemi shledána vinnou, v důsledku čehož doporučil Barákova komise A Politbyru provedení revize jednotlivých rozsudků, na jejímž základě byli všichni zproštěni žaloby a v prosinci 1955 propuštěni.²³⁴ Lékař Haas byl po přešetření a soudním projednání v dubnu 1954 zproštěn obžaloby a propuštěn, zatímco lékaři Haškovci byl trest odnětí svobody po jeho shledání

---

²²⁷ To byl případ Rudolfa Bulandra, Šimona Drgače a Vladimíra Drnce. Srov. *ibid.*, s. 14–15. Znovu byl projednán rovněž případ Karla Vaše, jenž byl zproštěn obvinění a v září 1956 propuštěn na svobodu. Srov. *ibid.*, s. 17.

²²⁸ Šlo o návrh v případě Zdeňka Nováka. Srov. *ibid.*, s. 16.

²²⁹ To byl případ Karla Klapálka a Pavla Tichého. Srov. *ibid.*, s. 16–17.

²³⁰ Tak se stalo u Josefa Mirovského. Srov. *ibid.*, s. 18.

²³¹ V letech 1945–1948 předsedou Národního pozemkového fondu. Do roku 1951 náměstkem ministra zemědělství, generálním ředitelem Státních statků, členem ÚV KSČ a poslancem NS. V letech 1951–1955 vězněn. V roce 1963 právně, občansky i stranicky rehabilitován. Náměstkem ministra lidové kontroly; ministrem lesního a vodního hospodářství. Představitelem reformního proudu v KSČ; předsedou NS. Na podzim 1969 zbaven všech funkcí; v roce 1970 vyloučen z KSČ. Srov. Závěrečná zpráva tzv. Pillerovy komise (první, neschválená verze, 1969), s. 227.

²³² Srov. *ibid.*, s. 18–19.

²³³ Šlo o Jiřího Kárného, Goldmanna, Bártu, Jičínského, Rudingera, Františka Kolára, Fabingera a Otto Eislera. Jelikož se odpovědnost Outraty a Matyáše Lewintera za způsobené škody potvrdila, navrhly komise ponechání jejich rozsudků beze změny. Outrata však byl pro špatný zdravotní stav v březnu 1955 propuštěn. Srov. *ibid.*, s. 20–23.

²³⁴ Mezi členy této skupiny patřili Dufek, Goldstücker, Pavel Kavan a Richard Slánský. Srov. *ibid.*, s. 23.

vinným pouze snížen. Haškovec byl následně v květnu 1955 amnestován.²³⁵ Členové skupiny trockistů²³⁶ nebyli po prověřování Barákovou komisí A shledáni nevinnými. Komise tedy ve většině případů navrhla ponechat rozsudky beze změny.²³⁷

3.1.2.2.1 Slánský a spol.

U osoby Slánského Baráková komise C došla k závěru, že z některých trestných činů byl obviněn nesprávně, čímž byla porušena zásada zjišťování objektivní pravdy. Podle Barákovy komise C zato Slánský nesl přímou spoluodpovědnost za škodlivou kádrovou politiku prováděnou Frejkou v Národohospodářské komisi ÚV KSČ i za vyzrazení důvěrných informací Zilliacovi. Dále byl se Švermovou spoluodpovědný za Šlingem napáchané škody v Brněnském kraji; spoluodpovídal taktéž za škodu vzniklou ČSR v důsledku kádrové politiky v zahraniční službě. Dále byl přímo odpovědný za porušování socialistické zákonnosti v bezpečnosti a vojenském obranném zpravodajství Švábem s Reicinem²³⁸ i za činnost Taussigové porušující socialistickou zákonnost v komisi stranické kontroly. Slánský podle Barákovy komise C rovněž zaváděl škodlivé metody do stranické práce. Svou činností Slánský spoluzavinil hospodářské i politické škody, čímž poškodil KSČ i ČSR. Na základě výše zmíněného Baráková komise C doporučila ponechat rozsudek beze změny.²³⁹

Geminder je podle závěrečné zprávy spoluodpovědný za Slánským – ve stranickém aparátu i na úseku kádrové politiky na Ministerstvu zahraničních věcí – napáchané škody, za škodlivou činnost Švába a oddělení evidence, za zavádění policejních metod do aparátu ÚV, za zákroky do bezpečnosti, za špatné řízení vystěhovaleckých akcí a za vyzrazení

²³⁵ Srov. *ibid.*, s. 24.

²³⁶ Jednalo se o Václava Vlka, Ladislava Pluhaře, Oldřicha Černého, Františka Roušara, Františka Nováka, Pavla Hrubého a Bohumila Holátka. Srov. *ibid.*, s. 25.

²³⁷ Pouze u Černého doporučila Baráková komise C podmíněčné propuštění po výkonu poloviny trestu; u Holátka komise po neshledání odpovědnosti navrhla obnovu trestního řízení. Srov. *ibid.*, s. 26.

²³⁸ S Reicinem byl shledán spoluodpovědným i za nedostatečnou očistu důstojnického sboru čs. armády. Srov. *ibid.*, s. 42.

²³⁹ Srov. *ibid.*, s. 41–43.

státního tajemství odesláním dopisů Slánského do Anglie. Proto Barákova komise C nedoporučila rozsudek nijak měnit.²⁴⁰

Frejka se nedopustil velezrady ani vyzvědačství, zato však svou sabotáží způsobil čs. hospodářství závažnou škodu. Proto Barákova komise C doporučila ponechat rozsudek beze změny.²⁴¹

Frank se zrady za války nedopustil. Provinil se však umožněním provedení daňových podvodů, zmařením retribučního řízení, krytím obchodních machinací, svévolným prosazením osob do funkcí v čs. hospodářství. Frank je spoluodpovědný za škody způsobené Slánským i za škody vzniklé na úseku národního hospodářství. Odsouzení Franka k absolutnímu trestu bylo však podle Barákovy komise C nesprávné.²⁴²

Clementis špionážní síť v Maďarsku nevybudoval. Podezření ohledně špionáže pro francouzskou zpravodajskou službu však stále zůstává. Clementis je dle závěrečné zprávy odpovědný za škody vzniklé činností nepřátelských kádrů na Ministerstvu zahraničních věcí i za prozrazení důvěrných stranických informací Hubertu Ripkovi a Edvardu Benešovi. Barákova komise C doporučila nechat původní rozsudek nezměněný.²⁴³

V případě Bedřicha Reicina nebylo prokázáno dopuštění se vyzvědačství. Reicin však způsobil značné škody porušováním socialistické zákonnosti zejména na úseku obranného zpravodajství. Spoluodpovědnost se Slánským nese Reicin za nedostatky na kádrovém úseku armády. Podezření ohledně spolupráce Reicina s Gestapem zůstává. Reicin je dle závěrečné zprávy odpovědný také za odvezení štěchovického archivu Američany. Z těchto důvodů Barákova komise C změnit rozsudek nedoporučila.²⁴⁴

Trestná činnost Švába z doby věznění v koncentračním táboře je podle závěrečné zprávy v rozporu s objektivní pravdou; sabotáž likvidováním dokumentů pojednávajících o trestné činnosti nepřátelských osob se rovněž neprokázala. Prokázala se však spoluodpovědnost se Slánským

---

²⁴⁰ Srov. *ibid.*, s. 50–51.

²⁴¹ Srov. *ibid.*, s. 58–59.

²⁴² Srov. *ibid.*, s. 67–68.

²⁴³ Srov. *ibid.*, s. 75.

²⁴⁴ Srov. *ibid.*, s. 84–85.

za prosazování nezákonných metod v bezpečnosti mající za následek nezákonné vazby, odsouzení a utrpení nevinných osob, zaměřování bezpečnostního aparátu dovnitř KSČ namísto vůči skutečným třídním nepřítelům a zabránění zvyšování politické a odborné úrovně bezpečnostního aparátu, kvůli čemuž docházelo déle k porušování socialistické zákonnosti. Barákova komise C tudíž změnu rozsudku ve věci Švába nedoporučila.²⁴⁵

Ve věci Londona Barákova komise C zjistila, že jmenovaný se trestné činnosti nedopustil, a tedy byl odsouzen neprávem. Podala tedy politbyru návrh, aby uložilo generálnímu prokurátorovi podat stížnost pro porušení zákona. Následně proběhlo nové řízení před Nejvyšším soudem, který rozsudek v únoru 1956 zrušil a zprostil Londona viny v plném rozsahu.²⁴⁶

Jelikož nepřátelská trestná činnost Vavro Hajdů²⁴⁷ se Slánským nebyla Barákovou komisí C potvrzena a neprokázala se ani špionáž pro anglickou a francouzskou rozvědku, doporučila Barákova komise C politbyru, aby podal generální prokurátor stížnost pro porušení zákona. Rozsudkem Nejvyššího soudu byl Hajdů v květnu 1956 zproštěn žaloby.²⁴⁸

Vzhledem k tomu, že trestné činy vyzvědačství a sabotáže Löbla se prověřením Barákovou komisí C prokázaly, doporučila politbyru ponechat rozsudek beze změny.²⁴⁹

---

²⁴⁵ Srov. *ibid.*, s. 92–93.

²⁴⁶ Z důvodu nemoci byl Londonovi již v červenci 1955 výkon trestu přerušen a London byl propuštěn na svobodu. Srov. *ibid.*, s. 99.

²⁴⁷ Za druhé sv. války vojákem v Anglii. Od března 1945 pracovníkem exilového Ministerstva zahraničních věcí; od března 1949 náměstkem ministra zahraničních věcí. V dubnu 1951 zatčen; v listopadu 1952 odsouzen v procesu s tzv. *centrem* na doživotí. Trest později zmírněn na 25 let. V roce 1956 zproštěn obžaloby a vráceno členství v KSČ. Srov. HAJDŮ Vavro [online]. *mzv.cz*. [cit. 15. 12. 2023]. https://www.mzv.cz/jnp/cz/o_ministerstvu/organizacni_struktura/utvary_mzv/specializovany_archiv_mzv/kdo_byl_kdo/hajdu_vavro.html

²⁴⁸ Hajdů byl výkon trestu přerušen již v červenci 1955, kdy byl propuštěn na svobodu. Srov. *Závěrečná zpráva komise Ústředního výboru KSČ o výsledku prověrky politických procesů z období let 1949–1953*. Část druhá, s. 104.

²⁴⁹ Srov. *ibid.*, s. 109.

Špionážní charakter činnosti Margolia ve vztahu k Zilliacovi nelze dle závěru Barákovy komise C prokázat. Špionáž se naproti tomu prokázala ve vztahu k americké společnosti a švédskému vyslanci.²⁵⁰ Spoluodpovědnost s Löblem nese Margolius za pronikání nepřátelských živlů do výsadních společností.²⁵¹ Spolu s Löblem, Frejkou a Slánským je Margolius odpovědný za škody na hospodářství ČSR z tzv. dolarové ofenzivy a akce Überall. Baráková komise C tedy měnit Margoliův rozsudek nedoporučila.²⁵²

Otto Fischl byl dle závěru Barákovy komise C žalován pro trestné činy spáchané na Národní správě majetkových podstat chybně. Potvrdila se naopak jeho spoluodpovědnost se Slánským a Geminderem za škody vzniklé při židovské vystěhovalcké akci i spoluodpovědnost s Margoliem a Löblem za valutové poškození ČSR ohledně vývozu do Izraele. Dále byl Fischl shledán odpovědným za nápomoc k vývozu majetku na Západ či za podvodné tvrzení o svém dřívějším vstupu do KSČ.²⁵³ Z těchto důvodů doporučila Baráková komise C ponechat rozsudek v platnosti.²⁵⁴

Špionážní činnost Šlinga ve prospěch cizí zpravodajské služby byla Barákovou komisí C potvrzena, přičemž nedošlo k vyvrácení podezření o závazku Šlinga ke spolupráci s ještě jinou zpravodajskou službou. Spoluodpovědnost se Slánským a Švermovou nese Šling za škody způsobené na Brněnsku v letech 1945–1950. Baráková komise C doporučila ponechat rozsudek beze změny.²⁵⁵

---

²⁵⁰ Margolius dle závěrů Barákovy komise C poskytl ředitelce americké společnosti informace o obchodních stycích ČSR se SSSR a švédskému vyslanci informace o zájmu ČSR ohledně dolu Freja. Srov. *ibid.*, s. 114.

²⁵¹ Závěr Barákovy komise C v Margoliově věci pojednává rovněž o spoluodpovědnosti Margolia a Löbla v případě dohody o náhradě za znárodněné podniky Schichte. Srov. *ibid.*, s. 114.

²⁵² Srov. *ibid.*, s. 113–114.

²⁵³ Závěr Barákovy komise C zmiňuje ještě Fischlovu odpovědnost za to, že nestíhal majitele obchodních domů Aso za dluhy na daních a že propustil z vězení a následně nechal uprchnout prokuristy Arnsteina a Picka i Oskara Krasňanského. Srov. *ibid.*, s. 120.

²⁵⁴ Srov. *ibid.*, s. 120–121.

²⁵⁵ Srov. *ibid.*, s. 127–128.

U osoby Simoneho Barákova komise C neshledala provádění přeměny stranického tisku v nepřátelskou koncepci podporující orgán. Nedošlo však k vyvrácení podezření ohledně špionáže ve prospěch kapitalistických rozvědek; nadto se prokázala spolupráce s Ripkou. Barákova komise C tedy doporučila původní rozsudek neměnit.²⁵⁶

3.1.2.2 Závěr druhé části: zhodnocení a vize

V Závěru druhé části závěrečné zprávy obě Barákovy komise shrnují, že proti vnitřním i zahraničním *nepřátelům* KSČ a lidově demokratického zřízení bylo nutno vést ostrý boj a činit represivní opatření. Přímo odpovědnými za nevedení boje se skutečnými třídními nepřáteli činí závěrečná zpráva Slánského, Švába, Reicina, Taussigovou a další. Rozhodnutí KSČ o prověření jednotlivých případů bylo správné, jelikož v některých případech k porušení *socialistické zákonnosti* opravdu došlo. Hlavním cílem prověřování politických procesů byl prospěch KSČ a *lidově demokratického zřízení*.²⁵⁷

Politbyro provádělo od roku 1955 opatření k odstranění chyb a napravení křivd způsobených nevinně odsouzeným. Ti byli propuštěni, byla jim vrácena občanská práva a v některých případech i členství v KSČ. Rovněž došlo ke snížení délky nepřiměřeně vysokých trestů odnětí svobody. Byly nahrazeny způsobené škody, řádným léčením bylo postaráno o nemocné a systémem sociálního zabezpečení o práce neschopné a přestálé. Podle závěrečné zprávy KSČ poškozeným osobám také pomáhala najít si nové zaměstnání. Nevyjasnitelné okolnosti politických procesů může dle závěrečné zprávy objasnit teprve život.

KSČ učinila za účelem neopakování chyb bezpečnosti a justice řadu opatření, když byli odvoláni – a v některých případech i potrestáni – pracovníci odpovědní za „*případy porušování socialistické zákonnosti*“.²⁵⁸

---

²⁵⁶ Srov. *ibid.*, s. 135.

²⁵⁷ Srov. *ibid.*, s. 136–137.

²⁵⁸ Viz *ibid.*, s. 138.

Aby mohla být uplatněna „zásada vzájemné kontroly bezpečnosti a justice“,²⁵⁹ pomocí níž by byla zaručena „neporušitelnost socialistické zákonosti“,²⁶⁰ bylo nutno provést novelizaci trestních zákonů. Ta se uskutečnila v roce 1957 vydáním nových trestních zákonů.

Úkolem bezpečnostního a justičního aparátu do budoucna podle závěrečné zprávy zůstává zjišťování objektivní pravdy, spravedlnosti, uplatňování leninských norem stranické práce o vedoucí úloze KSČ, „*do-držování zásad kolektivního rozhodování a rozvíjení kritiky a sebekritiky*“²⁶¹, zvyšování politické a odborné úrovně, prohlubování spojení s lidem a v boji proti *třídním nepřátelům*, za *vybudování socialismu* a udržení míru v ČSR být spolehlivou a KSČ zcela oddanou zbraní.²⁶²

3.1.3 Zhodnocení činnosti Barákových komisí

Stěžejní zásada činnosti Barákovy komise A nezabývat se procesem s tzv. centrem byla v průběhu její práce porušena. Za nezákonnosti procesů odpovídal podle teze prosazované závěrečnou zprávou Slánský,²⁶³ který se tak z *československého Rajky* stal *československým Berijou*.²⁶⁴ V rozporu se zjištěnými fakty učinila Baráková komise závěr o tom, že „*Slánský a jeho skuteční společníci byli po zásluze zatčeni, souzeni a trestáni jako nepřátelé strany, lidu a republiky.*“²⁶⁵ Za správnou byla prohlášena koncepce slovenského *buržoazního nacionalismu*.²⁶⁶ Závěrečná zpráva se namísto snahy o rehabilitaci nespravedlivě odsouzených funkcionářů pokusila problematiku politických procesů a odpovědnosti za ně – s cílem uklidnit svědomí za procesy odpovědného politbyra – politicky uzavřít.

---

²⁵⁹ Viz *ibid.*, s. 139.

²⁶⁰ Viz *ibid.*

²⁶¹ Viz *ibid.*, s. 140.

²⁶² Srov. *ibid.*

²⁶³ Srov. Bláhová et al. *Oběti komunistické spravedlnosti: právní aspekty politických procesů 50. let 20. století*, s. 320.

²⁶⁴ Srov. Rychlík. *Československo v období socialismu: 1945–1989*, s. 152–153.

²⁶⁵ Viz Bláhová et al. *Oběti komunistické spravedlnosti: právní aspekty politických procesů 50. let 20. století*, s. 320.

²⁶⁶ Srov. Rychlík. *Československo v období socialismu: 1945–1989*, s. 153.

Barákovy komise sice nezákonnost procesů odhalily, oprávněnou rehabilitaci však odsouzeným nepřinesly. Při revizi procesů s nejdříve postavenými funkcionáři KSČ došlo pouze v několika případech – bez účasti odsouzených v soudním řízení²⁶⁷ – ke zmírnění jim uložených trestů. Výsledky provedeného šetření neměly podle závěrečné zprávy sloužit „*temným cílům reakce*“.²⁶⁸ Závěrečná zpráva rovněž obhajovala *spravedlivé* zásahy a opatření z let 1949–1953.²⁶⁹ První tajemník ÚV KSČ Novotný obávající se – na základě zkušeností z roku 1956 v Maďarsku a Polsku – revolty potenciálně rehabilitovaných funkcionářů se rozhodl pravdu o politických procesech zamlčet a hájit zejména Gottwalda se Zápotockým. Teorie o zostřování třídního boje a o nepřátelích v KSČ tak byla aplikována i nadále.

Politické zadání určené Barákovým komisím vedením KSČ a spočívající v potvrzení viny velké většiny odsouzených bylo v podstatě splněno. Vytvořený revizní mechanismus se víceméně nelišil – a to ani svým personálním složením – od mechanismu politické procesy vyrábějícího. O zbylých obětech politických procesů rozhodovaly soudní orgány neschopné prověřovat jejich oprávněnost, nýbrž mohoucí pouze nařídít přerušování výkonu trestu či odsouzené osoby podmíněně propustit. Byly ustaveny rovněž komise státních orgánů zabývající se procesy s nekomunisty. V případě porušení směrnic komunistického vedení při tomto rozhodování docházelo k obviňování justičních orgánů z liberalismu. Rozhodující slovo mělo i v otázce politických procesů politbyro.²⁷⁰ Skutečné prověřování procesů i jeho závěry měly zůstat záležitostí členů KSČ. Metody kabinetní justice byly i nadále uplatňovány.²⁷¹

Komisemi bylo prozkoumáno, avšak neuzavřeno 300 případů, o nichž rozhodoval v roce 1958 Nejvyšší soud. Několik odsouzených osob – kupř. Smrkovský – se vůči novému, mírnějšímu rozsudku odvolalo s požadavkem plné rehabilitace. Nové projednání a snížení výše trestu

---

²⁶⁷ Srov. Kaplan. *Druhý proces: Milada Horáková a spol. - rehabilitační řízení 1968–1990*, s. 32.

²⁶⁸ Viz Veber. *Rehabilitace*, s. 385.

²⁶⁹ Srov. *ibid.*

²⁷⁰ Srov. Kaplan. *Druhý proces: Milada Horáková a spol. - rehabilitační řízení 1968–1990*, s. 31–36.

²⁷¹ Srov. Rychlík. *Československo v období socialismu: 1945–1989*, s. 153.

navrhly Barákovy komise jen v 52 případech. U ostatních případů navrhly podmíněné propuštění „za dobré chování.“²⁷² Rehabilitovat odsouzené doporučovaly Barákovy komise pouze výjimečně.

Celkem bylo podáno 6 678 žádostí o přezkum soudních případů, z nichž prokuratury navrhly vyhovět 211. Barákovy komise i komise státních orgánů se zabývaly celkem 6 978 případy, z nichž u 263 doporučily provést obnovu soudního řízení. Zcela neoprávněnými byly soudy shledány rozsudky u 50 osob. U 210 osob soudy vinu uznaly, ale přílišnou výši trestu zmírnily. Jako správné bylo komisemi, prokurátory nebo soudy potvrzeno ostatních 6 715 rozsudků.

Tvůrci politických procesů – vyšetřovatelé StB – Doubek s Vladimírem Kohoutkem byli z vězení propuštěni ještě v roce 1957, kdežto oběti těchto procesů zůstávaly dále vězněny. Propuštění strůjců procesů bylo vedením KSČ zdůvodněno jejich přesvědčením o plnění své stranické povinnosti. Schválením závěrečné zprávy byla podle vedení KSČ udělena za politickými procesy závěrečná tečka. Ta se však ukázala být pouhým přáním. „Nevyřešený dluh minulosti“²⁷³ z povědomí společnosti nikdy zcela nezmizel.²⁷⁴

3.2 Kolderova komise

K ustavení Komise pro přešetření politických procesů²⁷⁵ (dále jen „Kolderova komise“) došlo usnesením politbyra o „přešetření nejdůležitějších politických procesů proti osobám, které zastávaly význačné politické funkce“²⁷⁶ z 30. srpna 1962. Předsedou komise byl na návrh Novotného jmenován tajemník ÚV KSČ Drahomír Kolder, dalšími členy pak Dubček,

²⁷² Viz Kaplan. *Druhý proces: Milada Horáková a spol. - rehabilitační řízení 1968–1990*, s. 40.

²⁷³ Viz *ibid.*, s. 41.

²⁷⁴ Srov. *ibid.*, s. 39–41.

²⁷⁵ Např. Kuklík hovoří o Komisi „pro prozkoumání politických procesů“. Viz Kuklík et al. *Dějiny československého práva: 1945–1989*, s. 212.

²⁷⁶ Viz Kaplan. *Druhý proces: Milada Horáková a spol. - rehabilitační řízení 1968–1990*, s. 48.

Lenárt, Pavol Majling, Václav Prchlík, Lubomír Štrougal, Bohuslav Laštovička, Helena Leflerová, Václav Škoda, Miroslav Mamula a zapisovatelka Miroslava Kunštátová²⁷⁷. Schůzí komise se však – z důvodu svých zkušeností – pravidelně účastnili i Josef Urválek s Innemannem.²⁷⁸ Komise měla původně pro svou práci vyhrazeny dva měsíce, které však nakonec výrazně překročila.²⁷⁹ Přáním Novotného i dalších čelních představitelů režimu majících svůj podíl na politických procesech z budovatelského období režimu bylo udělat za procesy definitivní tečku.

V rámci komise vzniklo šest pracovních skupin: tzv. hlavní zabývající se velkými politickými procesy – např. procesem se Slánským, vojenská, národohospodářská, skupina zaměřující se na jiné politické strany²⁸⁰, skupina zabývající se funkcionáři Komunistické strany Slovenska (dále jen „KSS“) a skupina řešící případy tzv. kádrů Ministerstva zahraničí.²⁸¹ Pracovní skupiny měly za úkol jednotlivé případy nezávisle na

²⁷⁷ Jako zapisovatelka pracovala již v Barákově komisi A. Srov. Veber, V. O rehabilitacích a o tom, co s nimi souvisí [online]. *ustrcr.cz*. [cit. 02. 11. 2023]. <https://www.ustrcr.cz/data/pdf/publikace/securitas-imperii/no16/008-029.pdf>, s. 17.

²⁷⁸ Zatímco Urválek působil jako prokurátor kupř. v procesu se Slánským a spol. či v procesu s Miladou Horákovou, Innemann byl členem Barákových komisí A i C. Srov. Závěrečná zpráva tzv. Pillerovy komise (první, neschválená verze, 1969), s. 262.

²⁷⁹ Komise překročení termínu zdůvodňovala např. nutností případy projednávané v letech 1955–1957 řádně uzavřít či zatčením ministra vnitra Baráka v únoru 1962, které ho v očích vedoucích komunistů stavělo do role viníka procesů. Srov. Kaplan. *Druhý proces: Milada Horáková a spol. - rehabilitační řízení 1968–1990*, s. 49–51. Srov. také Vorel. *Postavení a role rehabilitačních komisí ÚV KSČ*, s. 168.

²⁸⁰ Ta však řešila pouze případ ilegálního vedení sociální demokracie V. Görnera a spol. Rovněž druhá revize politických procesů tak dostala téměř čistě stranický ráz. Srov. Kaplan. *Druhý proces: Milada Horáková a spol. - rehabilitační řízení 1968–1990*, s. 52.

²⁸¹ Srov. *ibid.*, s. 51–52.

sobě prověřit a zpracovat²⁸² a následně je spolu s komisí vyhodnotit.²⁸³ V čele každé pracovní skupiny stál člen hlavní komise. Jednotlivé pracovní skupiny pracovaly z důvodu vzájemného neovlivňování nezávisle na sobě a Kolderově komisi předložily až své závěrečné zprávy. Ze závěrečných zpráv pracovních skupin potom Kolderova komise sestavila souhrnnou politickou zprávu.²⁸⁴

Právní stránku procesů měly se souhlasem Kolderovy komise prověřovat orgány Nejvyššího soudu a prokuratury, v nichž však ještě stále zasedali strůjci prověřovaných procesů.²⁸⁵ Nejdůležitější zásadou obou Barákových komisí i Kolderovy komise se stal zájem komunistické strany.²⁸⁶ Rozhodující slovo mělo i v této komisi politbyro. Odpovědnost za politické procesy přisuzovala Kolderova komise kromě Státní bezpečnosti a obranného zpravodajství nově rovněž vedoucím funkcionářům KSČ. Namísto spravedlivého potrestání viníků však v drtivé většině případů docházelo pouze k jejich přesunu na jinou pracovní pozici.²⁸⁷

---

²⁸² Prověření a pracování případů mělo spočívat v přezkumu celého mechanismu politických procesů s funkcionáři KSČ studiem zejména původních dokumentů, výsledkem obětí a svědků, přešetřením postupu vyšetřovatelů, prokurátorů, soudců aj. justičních pracovníků či stranických a vládních činitelů. Srov. Uher. *Zo zákulisia rehabilitací*, s. 15–16.

²⁸³ Srov. NA, f. KSČ – ÚV 1945–1989, Praha – komise, sv. 36, a. j. 552. *Zpráva komise pro přešetření politických procesů v období 1949–1954*, s. 1.

²⁸⁴ Srov. Uher. *Zo zákulisia rehabilitací*, s. 16.

²⁸⁵ Šlo např. o Eduarda Švacha, hlavního žalobce v procesu se Švermovou a spol. Srov. *Závěrečná zpráva tzv. Pillerovy komise (první, neschválená verze, 1969)*, s. 276. Srov. i Kaplan. *Druhý proces: Milada Horáková a spol. - rehabilitační řízení 1968–1990*, s. 52.

²⁸⁶ I proto se rozhodly pravdu o nezákonnostech v politických procesech zamlčet – přestože v Kolderově komisi již tento postoj nezastávali všichni její členové. Srov. Kaplan. *Druhý proces: Milada Horáková a spol. - rehabilitační řízení 1968–1990*, s. 53. Řešily se pouze stranicko-politické souvislosti procesů; ostatní – např. morální – stránky zůstaly neobjasněny. Srov. Uher. *Zo zákulisia rehabilitací*, s. 30.

²⁸⁷ Srov. Kaplan. *Druhý proces: Milada Horáková a spol. - rehabilitační řízení 1968–1990*, s. 53–54.

V Informaci Generální prokuratury z 8. ledna 1963 pojednávající o stavu některých – v souvislosti s prováděnou revizí vybraných politických procesů – již učiněných opatření, jakož i o opatřeních, jež bylo dle Generální prokuratury v této souvislosti třeba provést, se Generální prokuratura zmiňovala o zahájení vyšetřování a vznesení obvinění vůči bývalým pracovníkům Ministerstva vnitra nesoucích odpovědnost „za provádění nezákonného vyšetřování a hrubého porušování socialistické zákonnosti“.²⁸⁸ Aby však mohlo být proti výše zmíněným zahájeno trestní stíhání, bylo dle Generální prokuratury nutno zrušit alespoň u jedné nevinně odsouzené osoby rozsudek s uvedením vykonstruování trestné činnosti dané osoby orgány bezpečnosti. Generální prokuratura taktéž doporučila podat stížnost pro porušení zákona ve věci Slánského a spol.²⁸⁹

3.2.1 Závěrečná zpráva

K rozhodnutí o podání zprávy o výsledcích a závěrech šetření Kolderovy komise (dále jen „závěrečná zpráva“) došlo na XII. sjezdu KSČ konaném v prosinci 1962.²⁹⁰ Závěrečná Zpráva byla vydána v březnu 1963 a tvořila podklad pro jednání plenárního zasedání ÚV KSČ ve dnech 3. a 4. dubna 1963²⁹¹. V úvodu zmiňovala závěrečná zpráva příčiny druhé revize politických procesů, mezi něž měly patřit nové poznatky o nedůsledných závěrech Barákovy komise, které byly vinou Baráka „v rozporu

²⁸⁸ Viz NA, f. KSČ – ÚV 1945–1989, Praha – komise, sv. 49, a. j. 918. *Informace gen. prokuratury z 8. 1. 1963 o stavu některých opatření, která byla učiněna nebo je třeba provést v souvislosti s prováděnou revizí některých politických procesů*, s. 1. Šlo konkrétně o bývalého velitele operativního sektoru StB, Kamila Pixu, obviněného z trestného činu vraždy, a o bývalé náměstky ministra vnitra, Prchala a Košťála, obviněné z trestného činu sabotáže, jehož se dopustili používáním protizákonných metod v orgánech bezpečnosti. Prchal s Košťálem se k sabotáži přiznali s tím, že byli přesvědčeni o správnosti příkazů svých nadřízených. Srov., s. 1–3.

²⁸⁹ Srov. *ibid.*, s. 3.

²⁹⁰ Původně se počítalo s podáním závěrečné zprávy do začátku prosince 1962; na XII. sjezdu KSČ byla stanovena nová, čtyřměsíční lhůta. Srov. Uher. *Zo zákulisia rehabilitací*, s. 29.

²⁹¹ Srov. *Zpráva komise pro přešetření politických procesů v období 1949–1954*, s. 1.

s fakty i s objektivní skutečností“.²⁹² Za materiál Kolderově komisi sloužily archivy ÚV KSČ, Ministerstva vnitra, Generální prokuratury a Ministerstva národní obrany nebo pohovory se členy a funkcionáři KSČ.

3.2.1.1 První část: mezinárodní a vnitřní souvislosti

V první části pojednávala závěrečná zpráva o mezinárodních a vnitřních souvislostech, za nichž došlo k hledání a odhalování tzv. „nepřátelské agentury v KSČ“.²⁹³ Po únoru 1948 nastalo revoluční období přeměn politického a hospodářského života zamýšlející zakotvit dosažené vítězství a položit základy k budování socialismu. Generální linii výstavby socialismu vytyčil v květnu 1949 IX. sjezd KSČ.

Mezitím probíhal třídní zápas uvnitř i vně Československa. *Vnitřní reakce* začala proti lidově demokratickému zřízení užívat nelegální metody boje²⁹⁴ upínajíc své naděje na návrat ke kapitalismu k imperialistickým zemím. Začalo období střetů mezi silami socialismu a imperialismu v mezinárodních vztazích.²⁹⁵ První část závěrečné zprávy se poté zaměřila na jugoslávskou roztržku, přičemž zmiňovala kult osobnosti Stalina vedoucí k zeslabení „leninských rysů diktatury proletariátu.“²⁹⁶ Scestné hledání domnělé jugoslávské agentury v komunistických a dělnických stranách socialistických zemích vedlo k neoprávněným represím vůči jejich členům²⁹⁷. Úkolem Kolderovy komise bylo tyto nezákonnosti udavší se v Československu v mezi lety 1949 a 1954 – v souladu s usnesením

---

²⁹² Viz *ibid.* Podle závěrečné zprávy šlo zejména o hrubé porušování socialistické zákonosti při vyšetřování a soudním řízení. Srov. *ibid.*

²⁹³ Viz *ibid.*

²⁹⁴ Závěrečná zpráva zmiňuje nelegální formy činnosti, diverze a sabotáže socialistické výstavby. Srov. *ibid.*

²⁹⁵ Podle závěrečné zprávy vyvolaly tyto střety imperialistické státy v čele s USA. Srov. *ibid.*, s. 1–2.

²⁹⁶ Viz *ibid.*, s. 2. K odsouzení kultu osobnosti Stalina srov. Nejvýznamnější poučení z XX. sjezdu KSSS. *Rudé právo*, roč. 36, č. 103, s. 3–4.

²⁹⁷ Závěrečná zpráva zmiňuje nezákonnosti v Polské dělnické straně, Albánské komunistické straně, Bulharské komunistické straně, Maďarské straně pracujících, a konečně v KSČ. Srov. *Zpráva komise pro přešetření politických procesů v období 1949–1954*, s. 2.

politbyra ze dne 30. srpna 1962 ustavujícím Kolderovu komisi, s usnesením XII. sjezdu KSČ i se závěry XXII. sjezdu KSSS – objektivně a důkladně prošetřit a učinit „plný průchod pravdě a vyvodit z ní poučení pro celou stranu“.²⁹⁸

V Československu začalo v roce 1949 ve spojitosti s případem László Rajka hledání *nepřátel* v KSČ. K vyšetření obvinění maďarských bezpečnostních orgánů²⁹⁹ byla v červnu 1949 ustavena smíšená stranická komise ve složení Kopřiva, Šváb a Závodský. Ta však nepracovala zodpovědně ani objektivně, když se snažila – bez seriózních důkazů – „za každou cenu prokázat opodstatněnost nařčení“³⁰⁰ obviněných. Sdělení o výsledcích šetření smíšené komise byla zasílána Slánskému a Gottwaldovi. Ve stejnou dobu vyvíjeli dle závěrečné zprávy na KSČ tlak na hledání nepřátel uvnitř strany i představitelé Polska³⁰¹.

Po příchodu sovětských poradců v říjnu 1949³⁰² se těžiště v hledání a odhalování nepřátel v KSČ přeneslo od přímého dohledu stranických orgánů a aparátu ÚV KSČ na bezpečnostní orgány vymykající se postupně více a více kontrole vedení KSČ. Ve Státní bezpečnosti vznikla dvě specializovaná pracoviště pod vedením Švába: tzv. sektor II/A pro operativní rozpracování případů a samostatný vyšetřovací sektor provádějící výsle-

²⁹⁸ Viz *ibid.*

²⁹⁹ V závěrečné zprávě se píše o hrubém nátlaku Rákosiho na Gottwalda. Rákosi Gottwalda vydíral např. tvrzením, že komunističtí funkcionáři, kteří dle Rákosiho byli *agenty imperialismu* – kupř. Frejka s Goldmannem –, jsoucí na svobodě se postaví proti obviněním československých špiónů vyslaných z Anglie do Maďarska ze špiónáže, čímž se dostanou do jedné řady s *titovci*. Srov. *ibid.*, s. 4. Srov. též *Závěrečná zpráva tzv. Pillerovy komise (první, neschválená verze, 1969)*, s. 234–235.

³⁰⁰ Viz *Zpráva komise pro přešetření politických procesů v období 1949–1954*, s. 3.

³⁰¹ Tento tlak polští představitelé zdůvodňovali např. významem a politickou exponovaností Československa, kvůli nimž bylo podle nich předmětem většího zájmu imperialistického Západu než Polsko. Srov. *ibid.*, s. 5.

³⁰² Gottwald byl dle Závěrečné zprávy k pozvání poradců zřejmě donucen zahraničním tlakem z důvodu nedostatečných výsledků dosavadního vyšetřování ve věci hledání nepřátel v KSČ. Srov. *ibid.*, s. 6.

chy zatčených funkcionářů KSČ. Obě pracoviště překračující hranice zákonnosti³⁰³ se stala fakticky nadřazená zbylým součástem Ministerstva vnitra. Ministr vnitra Nosek začal být postupně izolován od řešení otázek ve Státní bezpečnosti, jejímiž pracovníky byl dokonce sledován.

Po vzniku Ministerstva národní bezpečnosti v květnu 1950 dosáhlo pod vedením ministra Kopřivy a za vlivu sovětských poradců vrcholu užívání nezákonných vyšetřovacích metod, jehož cílem bylo rozbití *nepřátelské agentury* v KSČ.³⁰⁴

Až do zatčení Šlinga nebyly bezpečnostní orgány schopny prokázat obvinění vznesená proti funkcionářům KSČ maďarskými a polskými orgány, přičemž výsledky šetření nebyly důkladně vyhodnoceny. Bezpečnostní pětka vedená Slánským vykonávala činnost mimo dohled vedení KSČ a v rozporu se zásadami socialistické zákonnosti. Osobní odpovědnost nese Slánský za nastoupení kurzu hledání nepřátel v KSČ, vědomí o neoprávněnosti postihování nevinných funkcionářů KSČ či za chod bezpečnosti dopouštějící se nezákonností. Nátlak maďarských i polských vedoucích činitelů měl být zejména Gottwaldem odmítnut a monopol bezpečnosti k prošetřování funkcionářů KSČ neměl být připuštěn.³⁰⁵

3.2.1.2 Druhá část: zatčení Šlinga a koncepce spiknutí

Ve druhé části závěrečné zprávy přešla tato k popisu zatčení Šlinga a k postupnému uskutečnění koncepce o tzv. nepřátelském spiknutí uvnitř KSČ.

Šling byl po svém zatčení 6. října 1950 označen za škůdce a nepřítele KSČ bez šetření a usvědčujících důkazů. Závěrečná zpráva vyjádřila pochybnosti ohledně pravosti Šlingova dopisu Voskovi ze 17. dubna 1939, jenž byl bezprostřední příčinou jeho zatčení a jenž dle komise sám o sobě

---

³⁰³ Zákonnost byla těmito pracovišti překračována např. provokací, neoprávněným sledováním či pronásledováním členů KSČ. Srov. *ibid.*

³⁰⁴ Šlo např. o nepřetržitě výslechy bez možnosti odpočinku, nemožnost ležet ani sedět, bití, nasazování svěrací kazajky, zavírání do temnice či neposkytování stravy ani tektin. Srov. *Ibid.*

³⁰⁵ Srov. *ibid.*, s. 8.

nemohl Šlinga ze špionážní činnosti usvědčit.³⁰⁶ Výpovědi vynucené vyšetřujícími si Šling vymýšlel. V souvislosti se zatčením Šlinga došlo k ustavení komise ve věci Švermová³⁰⁷ mající za úkol objasnit vztahy Švermové ke Šlingovi a jeho činnosti. Také toto šetření vedené snahou dokázat vědomí Švermové o trestné činnosti a spikleneckých plánech Šlinga, na nichž se měla podílet, bylo předpojaté.

Po zatčení Šlinga začala být uskutečňována opatření k očištění KSČ. Byla ustavena brněnská komise³⁰⁸ s úkolem zabývat se opatřeními vyplývajícími ze Šlingova případu. Došlo k vypracování seznamu osob, které přišly se Šlingem do spojení; značná část z nich byla později zatčena. O nevinosti zatčených svědčí dopis člena brněnské komise Oldřicha Pechníka³⁰⁹ z 5. listopadu 1961 adresovaný ÚV KSČ. V dopise Pechník přiznává svou odpovědnost za zatčení těchto osob a lituje svých provinění v této věci.

Hledáním nepřátel uvnitř KSČ se na přelomu let 1950–1951 zabývaly kádrové oddělení, komise stranické kontroly a odbor evidence, jejichž činnost v souvislosti se Šlingem koordinovala brněnská komise. Komise stranické kontroly užívala pod vlivem Taussigové při hledání nepřátel v KSČ nesprávné i provokační metody zaměřené např. na likvidaci vedoucích představitelů bezpečnosti. KSK v čele s Taussigovou a Slánský nesou vinu za rozpoutání masové vlny nedůvodného zatýkání na počátku roku 1951. S informativním materiálem k podezřelým osobám neschopným sloužit jako důkazní materiál bylo na popud sovětského poradce Smirnova naloženo jako s podkladem pro jejich zatčení.

---

³⁰⁶ Podle závěrečné zprávy vzniklo důvodné podezření o tom, že jde o falzifikát podvržený orgány bezpečnosti. Srov. *ibid.*

³⁰⁷ Ke komisi ve věci Švermová srov. pozn. pod čarou č. 191.

³⁰⁸ K brněnské komisi srov. pozn. pod čarou č. 189.

³⁰⁹ Od září 1946 pracovníkem ÚV KSČ; dále pracovníkem kádrového oddělení. Od října 1950 členem komise ÚV k prošetření brněnského případu. v letech 1952–1953 pracovníkem referátu pro dopisy v kanceláři předsedy KSČ; poté pracovníkem technického oddělení. Srov. *Závěrečná zpráva tzv. Pillerovy komise (první, neschválená verze, 1969)*, s. 252.

Některé ze zatčených osob byly v nesnesitelných podmínkách měsíc vyslýchány na zámku v Kolodějích. K zatčení Švermové došlo na zasedání ÚV KSČ v únoru 1951. Přestože následně nebyl důvod pro její nepropuštění, kvůli medializaci jejího případu se tak stát již nemohlo.

Praxe zatýkání spočívající ve vydání zatýkacího rozkazu někdy až za rok od zatčení či v jeho nahrazení zprávou o zatčení odporovala tehdy účinným zákonům. Slánský je vinen přípuštěním provádění zvrácené kádrové politiky a uplatňování bezpečnostních metod v aparátu ÚV KSČ. Odbor pro evidenci shromažďoval neprověřené poznatky na funkcionáře KSČ, které předával bezpečnosti. Taktéž kádrové oddělení dávalo podněty k neoprávněným zásahům vůči funkcionářům. Vedení KSČ v čele s Gottwaldem dovolovalo sovětským poradcům překračovat svou pravomoc. Sám Gottwald pak nedohlížel po převzetí řízení bezpečnosti v roce 1950 na dodržování socialistické zákonnosti.³¹⁰

3.2.1.3 Třetí část: hledání hlavy spiknutí a proces

Třetí část závěrečné zprávy tvořily hledání ústřední postavy spiknutí a proces s tzv. centrem v čele se Slánským.

Od března do listopadu 1951 probíhalo usilovné hledání hlavy spiknutí. Negativní roli hrál v této souvislosti vedoucí odboru prošetřujícího možné nepřátele v KSČ Andrej Keppert³¹¹ trpící chorobnou podezřívavostí a antisemitismem. Od léta 1951 se začalo rozvíjet vyšetřování vůči Slánskému. Kromě obvinění obsažených ve vynucených doznáních vězňených osob šířil podezření proti Slánskému např. i ministr národní obrany Čepička. Nový sovětský bezpečnostní poradce Bescčasnov měl navzdory Stalinovu přání při své práci volné pole působnosti bez kontroly

³¹⁰ V souvislosti s tehdejší situací ve vedení KSČ mající vliv na jeho rozhodování píše závěrečná zpráva o vytváření kultu osobnosti kolem Gottwalda, jeho náládovosti a špatných vztazích mezi vedoucími činiteli KSČ. Srov. *Zpráva komise pro přešetření politických procesů v období 1949–1954*, s. 13.

³¹¹ Pracovníkem bezpečnostních služeb. Od února 1951 zástupcem velitele (později velitelem) na velitelství 2. sektoru (politické zpravodajství) Ministerstva vnitra; v roce 1953 přemístěn na IX. správu Ministerstva vnitra (ekonomická rozvědka); v prosinci téhož roku přemístěn na V. správu (železnice). V roce 1956 propuštěn z Ministerstva vnitra. Srov. *Závěrečná zpráva tzv. Pillerovy komise (první, neschválená verze, 1969)*, s. 257.

ÚV KSČ. V září 1951 byl Slánský v souladu se Stalinovým názorem odvolán z funkce generálního tajemníka KSČ. Vězněné osoby byly naváděny k výpovědím proti Slánskému.

K zatčení Slánského došlo 23. listopadu 1951, a to na podkladě zadržného dopisu tzv. velkému metaři – což mělo být Slánského krycí jméno – odeslaného údajně ze Spolkové republiky Německo. Dle závěrečné zprávy však existuje podezření, že byl dopis podvržen Státní bezpečností. Práci Slánského na předsednictvu vlády uvedenou Gottwaldem na zasedání ÚV KSČ 6. 12. 1951 jako jeden z důvodů jeho zatčení nelze podle závěrečné zprávy klasifikovat jako trestnou činnost. Žádné důkazy o přípravě útěku Slánského na Západ západní špionážní službou neexistovaly. Po zatčení Slánského následovalo zatýkání dalších osob.³¹²

Na jaře 1952 probíhal výběr osob do tzv. centra. Po schválení seznamu osob byly utvořeny komise znalců, jejichž posudky zpracované na základě vynuceného doznání obviněných byly dle závěrečné zprávy „*neseriózní a neobjektivní*“.³¹³ Obsah obžaloby byl plně poplatný období kultu osobnosti. Při samotném procesu s tzv. centrem konaným 20.–27. listopadu 1952 nebylo soudcům dovoleno klást doplňující otázky, obhájci své klienty ve skutečnosti nehájili a obžalovaní pouze odříkávali z paměti naučené texty. Fakt, že bezpečnost již dopředu stanovila roli Státního soudu, hlavního žalobce i prokurátorů v procesu, znamenal „*hrubé porušení socialistické zákonnosti a základních zásad komunistické spravedlnosti*“.³¹⁴

3.2.1.4 Závěrečná část: posouzení jednotlivých případů

V poslední části závěrečné zprávy učinila tato závěry k jednotlivým případům odsouzených komunistických funkcionářů.

Žádná z obviněných osob ve věci Švermová a spol. se nedopustila velezrady a – kromě Taussigové – ani jiných trestných činů. Rozsudky vynesené v rámci tohoto procesu byly nezákonné, protože bylo nesprávné i stanovení nových trestů při revizi rozsudků rozsudkem ze dne 6. června 1955. Co se týče Švermové, její obvinění z velezrady za napomáhání

³¹² K zatčení dalších osob srov. podkapitolu 3.1.2.1.5 věnovanou Barákově komisi.

³¹³ Viz *Zpráva komise pro přešetření politických procesů v období 1949–1954*, s. 19.

³¹⁴ Viz *ibid.*

v uskutečňování nepřátelských plánů tzv. centra bylo vykonstruované. Doznání bylo na Švermové vynuceno „*násilnými nezákonnými prostředky*“,³¹⁵ když v trestním řízení došlo k „*hrubému porušení socialistické zákonnosti*“.³¹⁶ Kolderova komise proto doporučila rozsudek jako nezákonný zrušit a vrátit Švermové členství v KSČ. Jelikož se však Švermová při své práci vedoucí stranické pracovnice dopustila vážných chyb,³¹⁷ doporučila Kolderova komise potvrdit její vyloučení z KSČ.

Taktéž obvinění Taussigové z velezrady pro účast na tzv. centru bylo vykonstruované, přičemž i v tomto případě docházelo k hrubému porušování socialistické zákonnosti. Kolderova komise tedy navrhla rozsudek jako nezákonný zrušit. Protože však Taussigová nese trestní odpovědnost za trestné činy, za jejichž spáchání souzena nebyla,³¹⁸ navrhla Kolderova komise tuto trestní odpovědnost Taussigové vyvodit a potvrdit její vyloučení z ÚV KSČ i KSČ.

I obvinění zbylých osob odsouzených v procesu se Švermovou a spol. byla vykonstruována a jejich doznání na nich nezákonnými prostředky vynucena. Ervína Poláka³¹⁹ a Hájka navrhla Kolderova komise –

---

³¹⁵ Viz *ibid.*, s. 29.

³¹⁶ Viz *ibid.*

³¹⁷ Šlo např. o podíl na vytváření kultu osobnosti, odpovědnost za doporučování a rozšiřování nesprávných metod stranickopolitické práce organizačním oddělením ÚV KSČ či vytváření speciální pozice Šlinga vůči zbylým vedoucím tajemníkům KV KSČ. Srov. *ibid.*

³¹⁸ Jednalo se kupř. o odpovědnost za vnášení bezpečnostních metod práce do KSČ, nestranické zasahování do bezpečnosti či vykonstruovaná podezření z nepřátelské a protistátní činnosti různých osob na podkladě neověřených – nebo dokonce nepravdivých – poznatků shromažďovaných nestranickými metodami. Předáváním těchto podkladů – sloužících jako podklady k trestnímu stíhání – bezpečnosti docházelo k hrubému porušování socialistické zákonnosti. Svým jednáním Taussigová soustavně a hrubě porušovala organizační řád KSČ, čímž jí způsobila politické a morální škody. Svou činností Taussigová „*značně ztížila odhalení skutečné podstaty*“ události z let 1949–1951 Kolderovou komisí. Viz *ibid.*

³¹⁹ Po druhé sv. válce sekčním šéfem Ministerstva vnitra pro výstavbu národních výborů; později náměstkem ministra vnitra. Od září 1950 do ledna 1951 vedoucím tajemníkem KV KSS v Bratislavě. V lednu 1954 odsouzen v procesu se Švermovou za záměrné poškozování státního zřízení k trestu odnětí svobody v délce 18 let. V roce

i přes jejich nedostatky v kádrové práci³²⁰ – rehabilitovat soudně i stranicky. U Lomského a Fuchse navrhla Kolderova komise provedení soudní rehabilitace a vrácení členství v KSČ; vyloučení z ÚV KSČ však komise navrhla potvrdit.³²¹ V případě Landy navrhla Kolderova komise provedení pouze soudní rehabilitace.³²²

Obvinění vznesená proti skupině tzv. slovenských buržoazních nacionalistů byla dle závěrečné zprávy neoprávněná. Politickým chybám členů této skupiny neměl být přisouzen škůdcovský záměr; nadto došlo při jejich obvinění k hrubým falzifikacím. Rozsudek z roku 1957 ponechávající – navzdory odvolání výpovědí mnoha svědků – původní rozsudek s nepodstatnými změnami v platnosti znamenal hrubé „porušení socialistické zákonnosti“.³²³ Odsouzení měli být v letech 1956–1960 propuštěni na svobodu nikoli na základě milosti, nýbrž cestou rehabilitace. Husáka s Novomeským navrhla Kolderova komise soudně rehabilitovat a vrátit jim členství v KSČ; navrhla však potvrdit jejich vyloučení z ÚV KSČ, jakož i zbavení funkcí, které před svým zatčením zastávali.³²⁴ V případě Holdoše, Okáliho a Horvátha navrhla Kolderova komise provést soudní i stranickou rehabilitaci.³²⁵

1960 propuštěn; od roku 1964 poslancem Slovenské národní rady. Srov. Závěrečná zpráva tzv. Pillerovy komise (první, neschválená verze, 1969), s. 232.

³²⁰ Šlo zejména o orientaci na lidi *maloburžoazního původu* a přeceňování jejich odborných znalostí. Srov. *Zpráva komise pro přešetření politických procesů v období 1949–1954*, s. 29–31.

³²¹ Lomský i Fuchs vykazovali dle závěrečné zprávy chyby a nedostatky ve své stranické práci a přebírali metody práce Šlinga. Srov. *ibid.*, s. 29–30.

³²² Landa se podle závěrečné zprávy dopouštěl při své stranické práci vážných chyb používáním diktátorských metod, zastrašováním lidí, omezováním kritiky či prosazováním nesprávných forem práce převzatých od Šlinga. Srov. *ibid.*, s. 30.

³²³ Viz *ibid.*, s. 22.

³²⁴ Závěrečná zpráva komise zmiňuje nacionalistické názory Husáka a Novomeského, v jejichž důsledku se ve svých funkcích dopustili chyb. Srov. *ibid.*, s. 31.

³²⁵ Podle Kolderovy komise Holdoš, Okáli ani Horváth buržoazními nacionalisty nebyli a nedopustili se ani jiných trestných činů, za jejichž spáchání byli odsouzeni. Srov. *ibid.*, s. 32.

V listopadu 1956 došlo u odsouzené skupiny pracovníků bezpečnosti k obnově trestního řízení. Soudní revize případu Závodského odsouzeného neoprávněně k trestu smrti nebyla Barákovou komisí provedena důsledně, když byl jeho rozsudek ponechán beze změny.³²⁶ Obvinění Závodského z velezrady a sabotáže bylo vykonstruováno a jeho doznání nezákonnými prostředky vynuceno. Kolderova komise tedy navrhla Závodského soudně i stranicky rehabilitovat.

K plné rehabilitaci Oskara Valeše³²⁷ a Karla Černého došlo již v listopadu 1956. Vladimír Šmolka,³²⁸ Milén a Bedřich Pokorný³²⁹ byli v obnoveném řízení zproštěni obvinění z roku 1953; Milén s Pokorným však

---

³²⁶ Srov. *ibid.*, s. 22.

³²⁷ Od října 1948 pracovníkem Ministerstva vnitra; od roku 1950 velitelem 2. samostatného sektoru MNB (rozvědka). V lednu 1951 zatčen; v prosinci 1953 odsouzen ve skupině bezpečnosti za pomoc k velezradě a sabotáž k trestu odnětí svobody v délce 21 let. V roce 1956 rehabilitován soudně i stranicky. Srov. *Závěrečná zpráva tzv. Pillerovy komise (první, neschválená verze, 1969)*, s. 253.

³²⁸ Od roku 1945 pracovníkem Krajského velitelství Národní bezpečnosti; posléze vedoucím oddělení Obranného zpravodajství ZOB II (zemské odbory bezpečnosti) na Ministerstvu vnitra; od roku 1948 velitelem I. sektoru skupiny Baa – Bezpečnost MV (Velitelství StB). V lednu 1951 zatčen; v prosinci 1953 odsouzen za pomoc k velezradě a sabotáž k trestu odnětí svobody v délce 18 let. V listopadu 1956 zproštěn obžaloby a propuštěn z vězení. Srov. Tomek, P. Dvě protikomunistické skupiny na Moravě v 50. letech. In: SECURITAS IMPERII 12. Sborník k problematice 50. let [online]. *policie.cz*. Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu, 2005. [cit. 13. 02. 2024]. <https://www.policie.cz/soubor/securitas-imperii-12-pdf.aspx>, s. 258.

³²⁹ V letech 1945–1946 přednostou obranného zpravodajství Ministerstva vnitra; od roku 1946 přednostou a později zástupcem přednosty odboru Z – odboru pro politické zpravodajství. Od roku 1948 zástupcem velitele StB Veselého. V lednu 1951 zatčen; v prosinci 1953 odsouzen za sabotáž k trestu odnětí svobody v délce 16 let. Při revizi rozsudku v roce 1956 plně rehabilitován. Srov. Dvořáková, J. Bedřich Pokorný – vzestup a pád [online]. *abscr.cz*. [cit. 13. 02. 2024]. https://www.abscr.cz/data/pdf/sbornik/sbornik2-2004/bedrich_pokorny.pdf, s. 238–240.

následně byli odsouzeni za porušování socialistické zákonnosti. Miroslav Pich-Tůma³³⁰ pak byl odsouzen za trestný čin vraždy.³³¹

Obvinění členů tzv. skupiny trockistů i jejich spojení s existencí tzv. centra byly vykonstruovány, jejich doznání vynuceno nezákonnými prostředky a jednotliví členové skupiny odsouzeni neprávem. U všech členů skupiny tedy Kolderova komise doporučila provést soudní rehabilitaci.³³²

Rovněž obvinění v procesu se skupinou národohospodářů taktéž spojeným s tzv. centrem byli odsouzeni neprávem. Vyšetřování dotčených osob bylo prováděno neobjektivně a nezákonně. Revize rozsudků provedená Nejvyšším soudem v březnu 1958 nebyla provedena dostatečně,³³³ jelikož obvinění – kromě Matyáše Lewintera³³⁴ – se žádných trestných činů nedopustili. Z toho důvodu doporučila Kolderova komise

³³⁰ V letech 1945–1946 pracovníkem Ústředního sekretariátu KSČ; od roku 1946 pracovníkem II. oddělení Zemského odboru bezpečnosti (ZOB II). V lednu 1951 zatčen; v prosinci 1953 odsouzen za sabotáž a vraždu k trestu odnětí svobody v délce 15 let. V listopadu 1957 podmíněně propuštěn. Srov. Tomek, P. *Příslušník StB Miroslav Pich-Tůma*. Cheb: Svět křídél, 2022, s. 94, 211, 223 a 234.

³³¹ Závěrečná zpráva na tomto místě zmiňuje – vedle skupiny odsouzené spolu se Závodským – ještě Pavla plně rehabilitovaného již v roce 1956. Srov. *Zpráva komise pro přešetření politických procesů v období 1949–1954*, s. 23 a 32.

³³² Srov. *ibid.*, s. 23 a 34.

³³³ Revizí rozsudků došlo ke zproštění obvinění odsouzených z velezrady, vojenské zrady a částečně i sabotáže. Jičínský, Rudinger a Eisler byli naopak uznáni vinnými z trestného činu proti ochraně národních podniků a Ivan Holý z trestného činu porušení povinnosti veřejného činitele. Srov. *ibid.*, s. 34.

³³⁴ Před zatčením generálním ředitelem Československých závodů sklářských. Srov. Novotný, J. *Josef Smrkovský jako oběť perzekuce padesátých let*. 2020, diplomová práce, Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, s. 102. Lewinter se dle závěrečné zprávy velezrady ani sabotáže nedopustil; nese však odpovědnost kupř. za trestný čin zneužití úřední moci, nezajištění dodávek broušeného skla do SSSR či nesprávné provádění kádrové politiky. Kolderova komise v jeho případě navrhla rozsudek Nejvyššího soudu z roku 1954 jako nezákonný zrušit a vyslovit trestní odpovědnost Lewintera za prokázané trestné činy. Srov. *Zpráva komise pro přešetření politických procesů v období 1949–1954*, s. 34.

provést u všech členů skupiny – vyjma Lewintera, Jaroslava Jičínského³³⁵ a Ivana Holého³³⁶ – soudní i stranickou rehabilitaci. Obvinění Eduarda Outraty z velezrady i sabotáže bylo vykonstruováno a jeho doznání na něm nezákonnými prostředky vynuceno. Kolderova komise tedy doporučila provést u Outraty soudní rehabilitaci. Stranickou rehabilitaci však pro Outratův buržoazní původ komise provést nedoporučila.³³⁷

Obvinění proti Smrkovskému bylo vykonstruováno; při jeho vyšetřování bylo nadto použito hrubé fyzické i psychické násilí. Podle závěrečné zprávy Barákova komise A Smrkovskému chybně přiřkla odpovědnost za neodpovědné řízení Československých státních statků (dále jen „ČSSS“) a pomoc třídním nepřátelům na ČSSS. Kolderova komise navrhla provést u Smrkovského soudní rehabilitaci, jakož i vrátit mu členství v KSČ. Kvůli špatným charakterovým vlastnostem Smrkovského i jeho žádostem o veřejné stranické řešení jeho případu však navrhla potvrdit vyloučení Smrkovského z ÚV KSČ a jeho zbavení všech funkcí.³³⁸

V případě Moškoviče došla Kolderova komise k závěru o jeho nezákonném zatčení, vykonstruovaném obvinění a protiprávním odsouzení.

---

³³⁵ Od roku 1949 generálním ředitelem Československých hutí; od roku 1951 hlavní inženýr Hlavní správy hutí. V listopadu 1952 zatčen; v srpnu 1954 odsouzen v procesu se skupinou národohospodářů za velezradu, sabotáž a vojenskou zradu k trestu odnětí svobody v délce 22 let. V roce 1958 trest zmírněn na 6 let; následně propuštěn; v roce 1963 rehabilitován. Stranicky být rehabilitován nemohl, neboť nebyl členem KSČ. Srov. *Závěrečná zpráva tzv. Pillerovy komise (první, neschválená verze, 1969)*, s. 273.

³³⁶ Před zatčením generálním ředitelem Československých textilních závodů a později i náměstkem ministra lehkého průmyslu. Srov. Novotný. *Josef Smrkovský jako oběť perzekuce padesátých let*, s. 102. Holý byl z KSČ vyloučen již dva měsíce před zatčením kvůli výsledku šetření případu Holý–Kijonka a dle Kolderovy komise nebyl důvod k jeho stranické rehabilitaci. Srov. *Zpráva komise pro přešetření politických procesů v období 1949–1954*, s. 34.

³³⁷ Srov. *ibid.*

³³⁸ Srov. *ibid.*, s. 23 a 32–33.

Jelikož obnova trestního řízení uskutečněná v roce 1955 nevedla k důsledné nápravě, navrhla Kolderova komise Moškeviče soudně i stranicky rehabilitovat.³³⁹

Rozsudek vojenského kolegia Nejvyššího soudu v případě procesu s generály Drgačem, Bulandrem, Drncem a Novákem navazujícího na proces s tzv. centrem byl nezákonný.³⁴⁰ Obvinění vůči důstojníkům čs. armády Kopoldovi, Hromádkovi a Svobodovi byla vykonstruována, a výše zmínění byli odsouzeni neprávem. Na základě přešetření jejich případů došlo v roce 1958 rozsudkem Nejvyššího soudu ke zproštění obžaloby všech tří důstojníků.³⁴¹

Taktéž obvinění proti skupině pracovníků Ministerstva zahraničí, jejichž proces též navazoval na proces s tzv. centrem, byla vykonstruována a jejich doznání na nich vynuceno nezákonnými prostředky. Goldstücker, Kavan a Dufek byli v rámci revize soudních procesů prováděné Barákovou komisí A rehabilitováni v roce 1955 soudně a následně v roce 1956 i stranicky.³⁴²

I obvinění v případě skupiny Pavlíka a dalších obviněných ze spolupráce s bratry Fiely byla vykonstruována a jejich doznání vynucena nezákonnými vyšetřovacími metodami. Všichni členové této skupiny byli již propuštěni a – kromě Rudolfa Feigla a Vlasty Veselé – i soudně rehabilitováni.³⁴³

³³⁹ Navzdory Moškevičovým stranickým chybám spočívajícím např. v nedbání třídních hledisek při provádění kádrové politiky. Srov. *ibid.*, s. 33.

³⁴⁰ Srov. *ibid.*, s. 23. Kolderova komise se však v době vydání své zprávy jejich případy teprve chystala projednat. Srov. *ibid.*, s. 34.

³⁴¹ U Hromádka a Kopolda doporučila Kolderova komise provést stranickou rehabilitaci. Srov. *ibid.*, s. 23 a 34.

³⁴² Další odsouzený v tomto procesu – Slánského bratr Richard – byl propuštěn až po roce 1958 a rehabilitován – na základě doporučení Kolderovy komise – teprve v roce 1963. Srov. *Závěrečná zpráva tzv. Pillerovy komise (první, neschválená verze, 1969)*, s. 261. Srov. též *Zpráva komise pro přešetření politických procesů v období 1949–1954*, s. 34.

³⁴³ Srov. *ibid.*, s. 23–24. U Veselé doporučila Kolderova komise uskutečnit soudní rehabilitaci; stranickou rehabilitaci navrhla komise u Feigla, Pavlíka, Pavlíkové, Kleimové, Kohnové, Markuse či Oskara Kosty. Srov. *ibid.*, s. 34.

Také Nový byl odsouzen neoprávněně a na základě vynuceného doznání. Soudní rehabilitace u Nového proběhla až v roce 1962, jelikož Barákova komise A – navzdory pochybnostem ohledně viny Nového – rozsudek nerevidovala. Kolderova komise navrhla vyjádřit souhlas s provedenou soudní rehabilitací a uskutečnit stranickou rehabilitaci. Protože se však Nový při výkonu svých funkcí dopustil chyb³⁴⁴ a vykazuje charakterové nedostatky, navrhla Kolderova komise potvrdit zamezení pověřování Nového vysokými stranickými funkcemi.

Obvinění v souvislosti s procesem se sociálními demokraty se ukázala být správná, protože není třeba rozsudky vynesené v tomto procesu

---

³⁴⁴ Jednalo se např. o dobrovolný odchod do západní emigrace s Hermanem Fieldem za druhé sv. války či odmítnutí práce v aparátu krajského výboru KSČ na jaře 1939. Srov. *ibid.*, s. 33.

měnit.³⁴⁵ V případě Karla Vaše³⁴⁶ a Josefa Mírovského³⁴⁷ navrhla Kolde-rova komise provést soudní rehabilitaci.³⁴⁸

3.2.1.4.1 Slánský a spol.

Slánský byl k trestu smrti odsouzen neoprávněně, přičemž jeho obvinění bylo vykonstruováno a doznání nezákonnými prostředky vynuceno. Proto závěrečná zpráva navrhla tento rozsudek jako nezákonný zrušit. Jelikož se však Slánský při výkonu funkce generálního tajemníka ÚV KSČ

---

³⁴⁵ Do čela této skupiny byl postaven sociální demokrat Vladimír Görner odsouzený na doživotí a propuštěný v roce 1963. Srov. *Závěrečná zpráva tzv. Pillerovy komise (první, neschválená verze, 1969)*, s. 279.

³⁴⁶ Od roku 1945 zástupcem náčelníka Vojenského obranného zpravodajství. Od roku 1948 prokurátorem u vyššího vojenského soudu; od října 1948 vyšetřujícím soudcem; od ledna 1949 referentem vojenského oddělení státní prokuratury; od května do prosince 1949 senátním předsedou vyššího vojenského soudu; od podzimu 1950 náčelníkem soudního oddělení Hlavní soudní správy Ministerstva národní obrany. V srpnu 1951 zatčen; v červenci 1953 odsouzen za velezradu, vyzvědačství a vraždu na doživotí – odpovědnost měl nést např. za vydání štěchovického archivu Američanům nebo rozvracení řádného fungování vojenských soudů. V roce 1955 trest zkrácen na 25 let; v září 1956 na základě obnovy řízení zproštěn obžaloby a propuštěn na svobodu. Stranicky rehabilitován v červenci 1963. Srov. Karel Vaš [online]. *pametnaroda.cz*. [cit. 13. 02. 2024]. <https://www.pametnaroda.cz/cs/vas-karel-1916>. Srov. též Uher, Š. *Politické procesy v 50. letech*. Karel Vaš. 2017, diplomová práce, Univerzita Karlova, Právnická fakulta, s. 79–82.

³⁴⁷ Štábní kapitán; před zatčením přednostou všeobecného oddělení Hlavní správy Obranného zpravodajství (HS OBZ); později velitelem tankové divize v Táboře. V červnu 1951 zatčen a obviněn ze spolčení s Reicinem; v květnu 1953 odsouzen k trestu smrti, který amnestií snížen na 25 let. V květnu 1960 díky amnestii propuštěn na svobodu; v roce 1963 rehabilitován. Srov. Josef Mírovský [online]. *politickeproceny.cz*. [cit. 13. 2. 2024]. <https://www.politickeproceny.cz/cs/osoba/mirovsky-josef-2E5Z8Y>

³⁴⁸ Srov. *Zpráva komise pro přešetření politických procesů v období 1949–1954*, s. 34.

dopouštěl porušování zákonnosti,³⁴⁹ navrhla Kolderova komise potvrdit vyloučení Slánského z ÚV KSČ i KSČ.

Taktéž odsouzení Gemindera k trestu smrti bylo nezákonné. Jelikož žádné tzv. centrum neexistovalo, nemohl být Geminder jeho členem. Geminder se špionáže nedopustil a o rozvrat lidově demokratického zřízení neusiloval. Podle Kolderovy komise neměl být Geminder vůbec trestně stíhán. Proto navrhla Kolderova komise Gemindera soudně i stranicky rehabilitovat.

V případě Šlinga se neprokázala oprávněnost obvinění proti němu vznesených, za něž byl odsouzen k trestu smrti.³⁵⁰ Doznání bylo na Šlingovi vynuceno nezákonnými prostředky. Závěrečná zpráva tedy navrhla rozsudek Státního soudu zrušit jako nezákonný. Protože ale Šling při výkonu své funkce vedoucího tajemníka Krajského výboru překrucoval zásady stranické práce, navrhla Kolderova komise potvrdit jeho vyloučení z ÚV KSČ i KSČ.

Všechna obvinění proti Frankovi byla vykonstruována³⁵¹ a Frank byl ke svému doznání přinucen nezákonnými prostředky. Podle Kolderovy komise se Frank žádného trestného činu nedopustil.³⁵² Kolderova komise tedy navrhla Franka soudně i stranicky rehabilitovat.

---

³⁴⁹ Porušování zákonnosti se měl Slánský dopustit např. tím, že uvedl do chodu a byl odpovědný za bezpečnostní mašinérii dopouštějící se následně mnohých nezákonností; odpovědný měl být rovněž za činnost Komise stranické kontroly, kádrového oddělení či odboru pro evidenci shromažďujících neseriózní materiály o funkcionářích KSČ, jež se staly podkladem pro jejich represi. Srov. *ibid.*, s. 24.

³⁵⁰ Šlingův dopis Voskovi nemohl sloužit jako důkaz v trestním řízení; rovněž se neprokázalo, že by Šling byl agentem nepřátelských špionážních centrál. Členem tzv. centra být Šling nemohl, jelikož žádné takové centrum neexistovalo. Srov. *ibid.*, s. 25.

³⁵¹ Jednalo se o obvinění z nepřátelské činnosti v koncentračním táboře Buchenwald, po osvobození a za působení ve funkci tajemníka ÚV KSČ. Škúdcovskou činnost v sektoru národního hospodářství ani ve stranické práci Frank neprováděl. Nerozestavoval nepřátelské kádry na vedoucí místa a neuskutečňoval finanční transakce v zájmu tzv. centra ani v zájmu vlastním. Srov. *ibid.*

³⁵² Politické chyby, jichž se Frank dle závěrečné zprávy dopustil, nebyly dle jejího názoru relevantní – Kolderova komise naopak ocenila jeho charakterové vlastnosti. Srov. *ibid.*, s. 25–26.

Obvinění vznesená proti Švábovi byla vykonstruovaná³⁵³ a Švábovo doznání vynuceno nezákonnými prostředky. Kolderova komise tudíž navrhla rozsudek Státního soudu zrušit. Jelikož se ale Šváb dopustil trestné činnosti spočívající v hrubém porušování socialistické zákonnosti, za niž souzen nebyl,³⁵⁴ navrhla Kolderova komise vyslovit ohledně trestných činů touto činností způsobených trestní odpovědnost Švába a potvrdit jeho vyloučení z KSČ.

Rovněž Bedřich Reicin byl dle závěrečné zprávy odsouzen neoprávněně a jeho obvinění bylo vykonstruováno,³⁵⁵ pročež navrhla rozsudek jako nezákonný zrušit. Koderova komise naopak navrhla uznat Reicinovu odpovědnost za vážné porušování zákonnosti, jehož se dopouštěl,³⁵⁶ a potvrdit Reicinovo vyloučení z ÚV KSČ i z KSČ.

Obvinění Otto Fischla spočívající v jeho členství v tzv. centru, velezradě a sabotáži bylo dle závěrečné zprávy vykonstruováno.³⁵⁷ Fischlovo doznání bylo vynuceno nezákonnými prostředky a jeho odsouzení k trestu smrti bylo neoprávněné. Kolderova komise proto navrhla rozsudek jako nezákonný zrušit. Protože však Fischl nese trestní odpovědnost

³⁵³ Šváb nemohl být členem nikdy neexistujícího tzv. centra; nespáchal zločin velezrady ani nebyl válečným zločincem. Srov. *ibid.*, s. 26.

³⁵⁴ Zmíněna je např. odpovědnost za nezákonné metody práce používané na Ministerstvu národní bezpečnosti. Šlo kupř. o provádění nezákonných státně bezpečnostních zásahů, násilí bezpečnostních orgánů nebo – v důsledku neoprávněného zatčení bez souhlasu soudu a prokurátora – neodůvodněné dlouhotrvající vazby či odsouzení nevinných lidí. Srov. *ibid.*

³⁵⁵ Reicin nemohl být členem tzv. *centra* ani nebyl trestně odpovědný za velezradu, vyvraždačství a vojenskou zradu. Srov. *ibid.*

³⁵⁶ Šlo např. o neučinění opatření za účelem získání štěchovického archivu, uplatňování nesprávných metod a návyků v kádrové práci nebo dopuštění se porušování socialistické zákonnosti a vážných chyb ve funkci náčelníka Hlavní správy obranného zpravodajství spočívajících v bezdůvodném zatýkání, falšování materiálů, provokaci či násilím při výsleších orgány obranného zpravodajství, v důsledku čehož byla neprávem odsouzena řada lidí. Srov. *ibid.*

³⁵⁷ Vyvrácena byla Fischlova spoluodpovědnost za finanční a majetkové škody vzniklé při uskutečňování židovské vystěhovalecké akce, spoluodpovědnost za valutové poškození ČSR ve věci vývozu do Izraele a odpovědnost za uprchnutí prokuristů Arnsteina, Picka a Krosňanského do ciziny. Srov. *ibid.*, s. 27.

za novým šetřením prokázané trestné činy,³⁵⁸ navrhla Kolderova komise tuto trestní odpovědnost vyslovit a potvrdit Fischlovo vyloučení z KSČ.

Löbl se podle závěrečné zprávy velezrady, špionáže ani sabotáže – za jejichž spáchání byl odsouzen na doživotí – nedopustil.³⁵⁹ Proces s Löblem byl vykonstruován za použití nezákonných metod vyšetřování. Z těchto důvodů navrhla Kolderova komise zrušit rozsudek Státního soudu jako nezákonný a vrátit Löblovi členství v KSČ.

Rovněž obvinění Margolia z velezrady, špionáže a sabotáže bylo vykonstruováno a jeho odsouzení k trestu smrti nesprávné. Jelikož se Margolius žádných trestných činů nedopustil,³⁶⁰ navrhla Kolderova komise Margolia soudně i stranicky rehabilitovat.

Soudní i stranická rehabilitace Londona proběhnuvší v roce 1956 se podle Kolderovy komise uskutečnila plným právem. London se totiž trestných činů, pro něž byl neoprávněně odsouzen, nedopustil.³⁶¹ Obvinění Londona bylo vykonstruováno a jeho doznání na něm vynuceno nezákonnými prostředky.

Obvinění Frejky jako člena tzv. centra z velezrady, špionáže a sabotáže bylo vykonstruováno a jeho následné odsouzení trestu smrti bylo nezákonné. Frejka se žádného trestného činu nedopustil.³⁶² Kolderova komise tedy navrhla provést Frejkovu soudní i stranickou rehabilitaci.³⁶³

---

³⁵⁸ Zmíněny jsou např. odpovědnost Fischla za daňové úniky jeho klientů, nápomoc při vyvážení majetku do ciziny, přijímání úplatků či nestáhání majitelů obchodních domů Aso za dluhy na daních. Srov. *ibid.*, s. 26–27.

³⁵⁹ Závěrečná zpráva však zmiňuje Löblovu spoluodpovědnost za chyby při provádění kádrové práce na Ministerstvu zahraničního obchodu. Srov. *ibid.*, s. 27.

³⁶⁰ Podle závěrečné zprávy sice trvá podezření, že Margolius vyzradil státní tajemství – číselné informace o zahraničním obchodu mezi ČSR a SSSR – ředitelce Americké výzkumné organizace pro zahraniční politiku, ze strany Margolia však nemohlo jít o úmysl státní tajemství vyzradit. Srov. *ibid.*

³⁶¹ Závěrečná zpráva však zmiňuje podíl Londona jako náměstka ministra zahraničních věcí pro kádrové otázky na stranické spoluodpovědnosti za porušování norem kádrové práce na úseku Ministerstva zahraničních věcí. Srov. *ibid.*

³⁶² Závěrečná zpráva dokonce Frejku za jeho národohospodářskou činnost schválí. Srov. *ibid.*, s. 28.

³⁶³ Srov. *ibid.*, s. 27–28.

K odsouzení Clementise jako člena tzv. centra k trestu smrti za špiónáž, sabotáž a *buržoazní nacionalismus* došlo neoprávněně, přičemž obvinění z velezrady a vyzvědačství bylo vykonstruováno a Clementisovo doznání na něm vynuceno nezákonnými prostředky.³⁶⁴ Kolderova komise tudíž navrhla Clementisův rozsudek jako nezákonný zrušit a přiznat Clementisovi členství v KSČ. Protože však Clementis nese odpovědnost za nedostatky v práci Ministerstva zahraničních věcí či za spolupráci a blízké vztahy s buržoazními politiky,³⁶⁵ navrhla Kolderova komise potvrdit Clementisovo vyloučení z ÚV KSČ.

Také obvinění Hajdů bylo vykonstruované, přiznání na něm nezákonnými prostředky vynucené a jeho odsouzení neoprávněné.³⁶⁶ K soudní i stranické rehabilitaci Hajdů došlo již v roce 1956.

I v případě Simoneho dospěla Kolderova komise k závěru o vykonstruovaném obvinění, doznání vynuceném na Simonem nezákonnými prostředky a jeho neoprávněném odsouzení.³⁶⁷ Na rozdíl od Barákovy komise C navrhla Kolderova komise Simoneho soudně i stranicky rehabilitovat.³⁶⁸

3.2.1.5 Závěr závěrečné zprávy

V závěru závěrečná zpráva hovořila o potřebě překonat důsledky projevů kultu osobnosti za účelem neopakování jevů socialismu cizích. Kolderova komise si nekladla za cíl zcela uzavřít hodnocení působení kultu osobnosti. Předložením své zprávy však zamýšlela učinit „*tečku za tím*,

³⁶⁴ Clementis byl dle závěrečné zprávy odsouzen i za činy, jež trestné vůbec nebyly. Srov. *ibid.*, s. 28.

³⁶⁵ Závěrečná Zpráva zmiňuje ještě protisovětský a protistranický postoj zastávaný Clementisem od roku 1939, za nějž byl Clementis do roku 1945 z KSČ vyloučen. Srov. *ibid.*

³⁶⁶ Hajdů byl odsouzen za účast na tzv. centru, styk se západními diplomaty a rozmísťování nepřátelských kádrů. Srov. *ibid.*

³⁶⁷ K odsouzení Simoneho došlo pro jeho účast na tzv. centru, trockismus a mezinárodní špiónáž. Srov. *ibid.*

³⁶⁸ Kolderova komise dokonce navrhla vrátit členství v KSČ i Simoneho ženě. Srov. *ibid.*

co bylo spojeno s nezákonnými procesy v letech 1949–1954.“³⁶⁹ Uznání vyjádřila těm, kdo jí v její práci pomohli, a lítost vůči neupřímným soudruhům. Vyslovila také odhodlání vyřešit až do konce případy stranicky postižených či neoprávněně podezřelých členů KSČ a zjednat v těchto věcech spravedlivou nápravu.³⁷⁰

3.2.2 Kabinetní justice

Na úseku justice pracoval po únoru 1948 ministr spravedlnosti Čepička spolu se svým náměstkem Klosem na *zlidovění* československého soudnictví. Pravomoc a činnost soudních orgánů byla postupně omezována a stále více řízena vedoucími pracovníky Ministerstva spravedlnosti, příp. Státního soudu, Nejvyššího soudu či prokuratury. Akty této kabinetní justice zavedené Čepičkou prováděl od roku 1949 Klos a od začátku roku 1950 do konce roku 1951 tzv. komise K. Za zavedení nezákonností do justice neslučitelných s principy socialistického soudnictví nese odpovědnost zejména Čepička, Klos a Kopřiva.³⁷¹ Tento způsob soudnictví, tj. rozhodnutí o vině a trestu obviněných ještě před soudním přelíčením, dozníval ještě i po zrušení Státního soudu – dávajícího svými metodami příklad ostatním soudům – v roce 1953.

Za příčiny vzniku kabinetní justice označuje „Zpráva o činnosti justičních orgánů v období politických procesů“³⁷² (dále jen „zpráva o kabinetní justici“) soustředění podstatného vlivu na rozhodovací pravomoc soudů jen v rukou ministra spravedlnosti, odstranění dohledu soudních orgánů nad vyšetřováním, závaznost návrhů prokurátora pro soudní senát, zavedení systému agendy schvalování a zpráv zahrnující stanoviska k jednotlivým trestům, zásadní omezení práva obhajoby a porušování zásady zjišťování objektivní pravdy.

Počátek nezákonnosti spatřuje zpráva o kabinetní justici v tom, že Čepička vydával jako ministr spravedlnosti protizákonné pokyny snižující vedoucí úlohu KSČ a mající vliv na porušování socialistické zákon-

---

³⁶⁹ Viz *ibid.*, s. 34.

³⁷⁰ Srov. *ibid.*, s. 34–35.

³⁷¹ Srov. *Zpráva komise pro přešetření politických procesů v období 1949–1954*, s. 7.

³⁷² Viz *Zpráva o činnosti justičních orgánů v období politických procesů (zpráva tzv. Kolderovy komise, 19. března 1963)*, s. 173.

nosti soudy. Např. nebylo přihlíženo k dělnickému původu, a tím k zásadě individualizace při výměře trestů, či docházelo k porušování principu soudcovské nezávislosti, a tím principu objektivní pravdy. Postupovali-li soudci jinak než dle Čepičkova pokynu, bylo proti nim vedeno kárné řízení.

Rovněž druhá z příčin nezákonnosti – protizákonné zrušení instituce vyšetřujících soudců u okresních soudů i Státního soudu instrukcí ministra Čepičky – měla podíl na porušování socialistické zákonnosti. Vyšetřovaný se do styku s prokurátorem totiž mohl dostat až po konci vyšetřování, uvalování vazby probíhalo pouze písemně a byly zamezeny kontrola a vliv justičních pracovníků na průběh vyšetřování.³⁷³ Uplatňování nezákonných metod vyšetřování se dělo za Čepičkova vědomí.

Těžiště trestního soudnictví ležící na prokuratuře namísto soudů spočívalo v poradě předsedy senátu s vedoucím oddělení, jakož i referentem Státní prokuratury a pracovníkem Státní bezpečnosti po podání žaloby. Dále šlo o závaznost návrhu prokurátora o vině a trestu pro soudní senát či o vyžádání si závazných instrukcí od prokuratury ohledně výše trestu před vynesemím rozsudku v závažných případech. Státní soud tak pouze odůvodňoval výši trestu fakticky uloženého Ministerstvem spravedlnosti a tlumočenou mu prokurátorem. Odpovědnost soudců za rozsudek se navrácí počátkem roku 1952. V rámci tzv. procesů v kostce se před přelíčením sešel za účelem přípravy hlavního líčení soudní senát s prokurátorem a zástupcem veřejnosti. V případech majících skončit trestem smrti či ve významných případech však schvalování trestů Ministerstvem spravedlnosti přetrvalo až do konce roku 1952; do roku 1954 pak nepředkládal návrhy na tresty generální prokurátor, nýbrž ministr vnitra.

Systém schvalovací a zpravové agendy zahrnující stanoviska k jednotlivým trestům tkvěl v povinnosti prokuratury zajistit, že stanovisko Ministerstva spravedlnosti ohledně viny i trestu bude obsaženo v rozhodnutí soudu. Prokuratura měla povinnost předkládat návrh každého opatření v té které věci Ministerstvu spravedlnosti ke schválení. Návrhy

---

³⁷³ Soudy nedostávaly všechny vyšetřovací materiál ani kompletní výpovědi obžalovaných, nýbrž pouze tzv. závěrečný soudní protokol shrnující tyto výpovědi. Soudy považovaly za rozhodující důkaz doznání obžalovaného. Tvrdil-li obžalovaný, že byl k doznání donucen, prokurátor žalobu rozšířil o křivé obvinění vyšetřujících orgánů. Srov. *ibid.*, s. 179.

ministra spravedlnosti na trest smrti projednávala a o nich rozhodovala v letech 1950–1952 tzv. komise K. Ta však návrhům nevěnovala dostatečnou péči, protože nebylo lze posoudit skutečnou vinu obžalovaného. Náměstek spravedlnosti Klos seznámil s rozhodnutím tzv. komise K státního prokurátora, předsedu Státního soudu a náměstka předsedy Nejvyššího soudu. Bez souhlasu Klose se prokurátor nemohl od předem schválených kvalifikace a trestu odchýlit. V opačném případě se státní prokurátor odvolal k Nejvyššímu soudu rozhodnuvšímu následně v souladu s předešlým schválením. Klos si za účelem vlastního rozhodnutí nechával předkládat také další význačné případy. To, že se nebraly v potaz skutečnosti zjištěné v soudním řízení fakticky rozhodujícím Ministerstvem spravedlnosti, vedlo k nezákonnostem a nesprávnostem.

Zrušení advokátních komor a jejich nahrazení ústředními a krajskými sdruženími advokátů podřízenými ministru spravedlnosti považovala zpráva o kabinetní justici za správné. Zásadní omezení práva obhajoby spočívající ve faktickém znemožnění advokátní práce při obhajobě klientů však napomohlo k rozšíření systému kabinetní justice.

K porušování socialistické zákonnosti docházelo i používáním notoriety³⁷⁴ v trestním řízení. Nedostatek důkazů zakrývaly úvahy a dedukce pramenící z obecných poznatků. Následkem toho byla nepodloženě přísná kvalifikace trestných činů a neodůvodněně vysoké tresty hojně ukládané pro velezradu nebo špionáž.

Vyšetřování uskutečňované StB začalo být dozorováno prokurátory až ve druhé polovině roku 1953; fakticky se tak však začalo dít až koncem roku 1954. Pracovníci prokuratury plnili ve vztahu k obviněným osobám pouze evidenční úkoly, když k vazbě formálně udělovali souhlas legalizující vazbu obviněných. Ve skutečnosti bylo o vazbě rozhodováno většinou až po několika měsících faktické vazby. Přechodem agendy vězeňství z Ministerstva spravedlnosti na Ministerstvo národní bezpečnosti v polovině roku 1952 se orgánům bezpečnosti umožnilo působit na zatčené od okamžiku zatčení do konce výkonu trestu.

Rozsah kabinetní justice podmaněné vyšetřujícími orgány byl značný. Pro protistátní činnost bylo před Státním soudem v letech 1948–1952 souzeno téměř 27 000 osob. Politickou odpovědnost za napomáhání provádění nezákonných metod při vyšetřování nesou vedoucí pra-

---

³⁷⁴ Jedná se o skutečnost, již není třeba dále zjišťovat či dokazovat. Srov. *ibid.*, s. 187.

covníci soudnictví. Za zavedení a rozvinutí systému kabinetní justice nesou odpovědnost především bývalý ministr spravedlnosti Čepička se svým náměstkem Klosem, kteří porušovali zákony, zbavili soudy možnosti skutečně rozhodovat „a protizákonnými směrnici vytvořili stav nekontrolovatelnosti práce vyšetřujících orgánů v soudním řízení“.³⁷⁵

Zpráva o kabinetní justici přičítá odpovědnost za její fungování také bývalému ministru spravedlnosti Raisovi nastoupivšímu na tento post po Čepičkovi. Za rozvíjení forem kabinetní justice na Státní prokuratuře a Státním soudu jsou podle zprávy o kabinetní justici odpovědní bývalí státní prokurátor Bohumír Ziegler, předseda Státního soudu Hugo Richter a náměstek předsedy Nejvyššího soudu Vladimír Bartoš.³⁷⁶

Systém *kabinetní justice* fungoval v ČSR od roku 1948 především do roku 1953–1954. K ovlivňování justice KSČ v rozporu s – i tehdejšími totalitními – právním řádem však docházelo ve větší či menší intenzitě až do roku 1989.³⁷⁷

3.2.3 Zhodnocení činnosti Kolderovy komise

Přínos Kolderovy komise spočíval nikoli tak v politických kompromisech týkajících se rehabilitování jednotlivých funkcionářů ve svých výsledcích o málo lepších než závěry Barákových komisí,³⁷⁸ jako spíše ve shromáždění materiálů a důkazů – v počtu 13 zpráv a 6 příloh – vypovídajících o nezákonnostech. Kolderova komise projednala případy 165 osob, přičemž přešetření případů navrhla u 99 z nich. Vhodnost změny rozsudku však uznala Kolderova komise pouze u 11 případů.³⁷⁹

³⁷⁵ Viz *ibid.*, s. 189.

³⁷⁶ Srov. *ibid.*, s. 173–189.

³⁷⁷ Srov. Hanzlík, F. Kabinetní justice. In: Schelle, K. a Tauchen, J. (ed.). *Encyklopedie českých právních dějin. III. svazek, K - M*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2016, s. 21.

³⁷⁸ Uher píše o svém *pobouření* v kontextu uložení politického trestu obětem prožívších velké utrpení, zatímco „*strůjci procesů zůstávali bez odplaty, ba ještě i znovu odsuzovali své oběti.*“ Viz Uher, *Zo zákulisia rehabilitací*, s. 128.

³⁷⁹ Srov. Veber. *Rehabilitace*, s. 385.

Za hlavního viníka nezákonností prohlásila závěrečná zpráva Če-
pičku a Ministerstvo spravedlnosti.³⁸⁰ Odpovědnost měla dále nést Státní
bezpečnost, justice, mrtví funkcionáři – především Slánský –, Barák, bý-
valý ministr spravedlnosti Rais nebo bývalý náměstek ministra sprave-
dlnosti Klos.

Ke zveřejnění závěrečné zprávy nikdy nedošlo – pouze členové ÚV
KSČ si ji mohli určených prostorách přečíst, načež ji byli povinni nepro-
dleně vrátit.³⁸¹ Vedení KSČ považovalo ve svých závěrech přijatých
v dubnu 1963 otázku politických procesů za vyřešenou.³⁸² Zrušením roz-
sudků v případech některých funkcionářů a seznámením vedení KSČ
s nezákonnostmi týkajícími se procesů se však alespoň pomalu otevírala
cesta k rehabilitaci rovněž nekomunistických obětí politických pro-
cesů.³⁸³

---

³⁸⁰ Srov. Bláhová et al. *Oběti komunistické spravedlnosti: právní aspekty politických pro-
cesů 50. let 20. století*, s. 322.

³⁸¹ Srov. Veber. *Rehabilitace*, s. 385–386.

³⁸² Srov. Kaplan. *Druhý proces: Milada Horáková a spol. - rehabilitační řízení 1968–
1990*, s. 71.

³⁸³ Srov. Halamová, V. *Politické procesy v Československu 1949-1953: nástroj legitimizace
komunistického režimu a homogenizace společnosti*. Ostrava: Moravapress, 2014, s.
99.

3.3 Barnabitská komise

3.3.1 Ustavení a prvotní činnost komise

Komise k přezkoumání IX. sjezdu KSS (dále jen „sjezd“)³⁸⁴ z hlediska kritiky *buržoazního nacionalismu* (dále jen „barnabitská komise“) byla ustavena Usnesením 17. schůze sekretariátu ÚV KSČ ze dne 26. 6. 1963. Předsedou komise byl zvolen Jozef Lenárt, za členy pak Vasil Bil'ak,³⁸⁵ Rudolf Cvik, Matej Lúčan, Jozef Valo,³⁸⁶ Viliam Šalgovič, Bohuš Graca, Peter Colotka, Josef Macek, Ivan Skála, Jaroslav Kladiva, Jan Šimek, a Miroslav Klír.³⁸⁷

---

³⁸⁴ IX. sjezd KSS se konal ve dnech 24.–27. dubna 1950. Jednalo se na něm zejména o škodách napáchaných buržoazním nacionalismem ve Slovenské národní radě za slovenského národního povstání či po osvobození. Srov. Grisová, H. „Barnabitská“ komise. *Její činnost a výsledky*. 2011, diplomová práce, Univerzita Palackého, Filozofická fakulta, s. 15.

³⁸⁵ V letech 1950–1959 krajským funkcionářem KSS; v letech 1960–1962 pověřencem školství; od roku 1954 členem ÚV KSČ; od roku 1962 členem ÚV KSS; od roku 1968 členem předsednictva ÚV KSČ; od ledna do září 1968 prvním tajemníkem KSS; od září 1968 tajemníkem ÚV KSČ. Srov. Kaplan. *Druhý proces: Milada Horáková a spol. - rehabilitační řízení 1968–1990*, s. 78.

³⁸⁶ Po osvobození Slovenska členem SNR, Prozatímního NS, Ústavodárného NS, NS a v letech 1969–1971 i Sněmovny lidu Federálního shromáždění. V březnu 1945 kooptován do ÚV KSS; od roku 1949 kandidátem ÚV KSČ; v letech 1955–1962 členem ÚV KSS; V letech 1952–1964 a znovu od dubna 1968 do ledna 1969 místopředsedou NS; v letech 1964–1968 členem předsednictva NS; od května 1968 do roku 1971 členem ÚV KSČ; od ledna 1969 do roku 1970 členem předsednictva Federálního shromáždění; od ledna 1969 do roku 1971 místopředsedou Sněmovny lidu. V roce 1968 předsedou parlamentní rehabilitační komise. Srov. Pažout. *Příprava zákona o soudní rehabilitaci a jeho aplikace na půdě Národního/Federálního shromáždění*, s. 355 a 359.

³⁸⁷ Srov. NA, f. KSČ – ÚV 1945–1989, Praha – komise, sv. 28, a. j. 295/1. *Usnesení sekretariátu ÚV KSČ z 26. 6. 1963 o složení komise k přezkoumání IX sjezdu KSS*, s. 1. Po jmenování Lenárta předsedou vlády se předsedou barnabitské komise stal Vladimír Koucký; došlo také k rozšíření komise o Michala Sabolčíka a Bohuslava Laštovičku. Srov. Vorel. *Postavení a role rehabilitačních komisí ÚV KSČ*, s. 169.

Dle slov předsedy Lenárta na jednání barnabitské komise dne 13. září 1963 dostala tato za úkol objasnit, jak se projeví negativní metody kultu osobnosti v oblasti příprav a závěrů sjezdu. Šalgovič i Lúčan měli za to, že obvinění „z *nacionalistické úchylky*“³⁸⁸ není ničím opodstatněné. Šimek se Skálou požadovali držet se faktů doložitelných dokumentací a konfrontací. Samotný boj proti *buržoaznímu nacionalismu* byl podle něj Šimka správný; nesprávný však byl výčet osob, proti nimž byl zaměřen. Graca hovořil o nutnosti záruky objektivního hodnocení komisi poskytnutého materiálu.³⁸⁹ O objektivitě hovořil i Josef Macek; v rozporu s tím však uvedl, že od barnabitské komise se nežádá objasnit celou pravdu.³⁹⁰

Cvik považoval za zásadní zjistit, zda *buržoazně-nacionalistická* koncepce vůbec existovala a kdo byl příp. jejím nositelem; neexistovala-li, mělo by se podle něj zjistit, k jakým chybám docházelo. Chyby a nedostatky sjezdu a jeho představitelů byly podle Cvika přesně zanalyzovány. Jakých konkrétních chyb se však dopustil Husák, to už podle Cvika zřejmé není. Pochybnosti vyslovil i o hodnocení ekonomiky Slovenska. Za hlubší analýzu by dle Cvika stála činnost V. ilegálního ÚV, situace kolem Slovenského národního povstání (dále též „SNP“), otázka sjednocovacího sjezdu, výpověď Baláže nepotvrzená dalšími výpověďmi či politický vývoj KSS po volbách v roce 1946. Colotka s Bilákem navrhovali pozvat na schůzi barnabitské komise Viliama Širokého,³⁹¹ Júlia Ďuriše a další pro práci komise relevantní osoby.³⁹² V podobném duchu jako Colotka s Bilákem se vyjadřoval i Klír.

Podle Kladivy se v případě barnabitské komise jednalo o první komisi svého druhu komplexně řešící otázku plnění generální linie sjezdu za součinnosti širokého odborného aparátu. Valo mínil, že udavší se

---

³⁸⁸ Viz NA, f. KSČ – ÚV 1945–1989, Praha – komise, sv. 28, a. j. 295/1. *Zápis z jednání komise dne 13. září 1963*, s. 2 a 7.

³⁸⁹ Srov. *ibid.*, s. 4.

³⁹⁰ Srov. *ibid.*, s. 3.

³⁹¹ V letech 1945–1954 předsedou KSS; v letech 1948–1963 členem ÚV KSČ; v letech 1945–1953 náměstkem předsedy vlády; v letech 1950–1953 ministrem zahraničních věcí; v letech 1953–1963 předsedou vlády; v letech 1945–1964 poslancem NS. V září 1963 odvolán ze státních i stranických funkcí. Srov. *Závěrečná zpráva tzv. Pillerovy komise (první, neschválená verze, 1969)*, s. 215.

³⁹² Srov. *Zápis z jednání komise dne 13. září 1963*, s. 7 a 10.

chyby vyplývaly „z hrubého podcenění stranické práce.“³⁹³ Podle Gracy s Mackem bude za účelem rozboru chyb třeba znovu řádně pročíst materiál ke sjezdu.³⁹⁴ Členové barnabitské komise se v závěru jednání konaného 13. září 1963 shodli na pozvání některých aktivních činitelů v případě tzv. buržoazních nacionalistů.³⁹⁵

3.3.2 Závěrečná zpráva komise

Zprávu barnabitské komise (dále jen „závěrečná zpráva“) předložil předsednictvu ÚV KSČ 30. listopadu 1963 její druhý předseda Vladimír Koucký.³⁹⁶ Závěrečná zpráva se skládala z Předmluvy, třech částí a Závěru.

V Předmluvě k materiálům Komise pro přezkoumání IX. sjezdu KSS z hlediska kritiky *buržoazního nacionalismu* se zmiňuje návaznost činnosti barnabitské komise na práci Kolderovy komise.³⁹⁷ I barnabitská komise měla své pracovní skupiny skládající se z historiků, ekonomů či

³⁹³ Viz *ibid.*, s. 9.

³⁹⁴ Srov. *ibid.*, s. 11.

³⁹⁵ Šlo konkrétně o Širokého, Ďuriše, Františka Zupku, Otto Krajňáka, Júlia Bránika, Pavla Stahla, Jána Púlla, Ondreje Pavlíka, Miloše Hrušovského, Moškoviče, Pála Kar-diána, Viliama Pavola Fendta, Jána Ivaniče, Jozefa Ilčíka, Júlia Viktoryho a Štefana Gažíka. Srov. *ibid.*, s. 14–15.

³⁹⁶ V letech 1945–1971 členem ÚV KSČ; v letech 1955–1958 šéfredaktorem Rudého práva; v letech 1958–1968 tajemníkem ÚV KSČ pro zahraniční věci; od roku 1968 velvyslancem v Moskvě. Srov. Barusová, H. Barnabitská komise a důsledky její činnosti. In: Bursík, T., Pažout, J. (eds.) *Revize politických procesů a rehabilitace jejich obětí v komunistickém Československu: mezinárodní, vnitropolitické, právní a společenské aspekty*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2021, s. 151. Koucký Lenárta v čele komise vystřídal po Lenártově zvolení předsedou vlády 17. září 1963. Srov. Kaplan. *Druhý proces: Milada Horáková a spol. - rehabilitační řízení 1968–1990*, s. 78.

³⁹⁷ Srov. NA, f. KSČ – ÚV 1945–1989, Praha – komise, Komise II, sv. 32, a. j. 378. *Zpráva komise pro přezkoumání IX. sjezdu KSS z hlediska kritiky buržoazního nacionalismu, upravená na základě diskuse předsednictva ÚV KSČ. Předmluva k materiálům komise pro přezkoumání IX. sjezdu KSS z hlediska kritiky buržoazního nacionalismu*, s. 1.

právníků.³⁹⁸ Činnost barnabitské komise se vztahovala na obvinění „proti tzv. nositelům buržoazně nacionalistické úchylky ve vedení KSS“³⁹⁹ z let 1943–1950. Již Kolderova komise prokázala neoprávněnost obvinění vznesených proti této skupině. Protože se však v průběhu práce pracovní skupiny Kolderovy komise zabývající se skupinou tzv. buržoazních nacionalistů objevily nové otázky přesahující její poslání,⁴⁰⁰ bylo pro jejich zodpovězení nutno utvořit novou komisi.

Při přezkumu sjezdu bylo nutno vzít v potaz vliv hledání nepřátel v KSČ a metody kultu osobnosti.⁴⁰¹ Široký ve svém referátu na sjezdu problém slovenského *buržoazního nacionalismu* příliš zúžil a zkreslil jako problém několika osob. Úkolem barnabitské komise bylo přezkoumat, zda obviněná skupina skutečně vykazovala buržoazně-nacionalistickou úchylku, zda uvnitř KSS *buržoazní nacionalismus* jako směr existoval, příp. zda ovlivňoval vývoj KSČ v letech 1943–1950, nebo šlo o jednotlivé chyby – v tom případě bylo úkolem barnabitské komise tyto chyby zhodnotit.⁴⁰²

Barnabitská komise postupovala metodou „objektivního stranického přehodnocení, prozkoumání a studia“⁴⁰³ příslušných materiálů. Celkem

---

³⁹⁸ Šlo konkrétně o skupinu zkoumající vytčené otázky: v období národně osvobozenec-kého boje; v období národní a demokratické revoluce; v rozmezí let 1948–1954. Dále došlo k ustavení specializovaných skupin zabývajících se: teoretickými a mezinárodními souvislostmi tzv. buržoazního nacionalismu v KSS, otázkami organizační výstavby KSS v letech okupace a po osvobození; státoprávní problematikou vztahu Čechů a Slováků a vývojem ústavních problémů ve zkoumaných obdobích; ekonomickými hledisky spjatými s rozvojem národního odboje na Slovensku a s rozvojem revolučních přeměn po roce 1945 i po roce 1948 na Slovensku. Srov. *ibid.*, s. 6–7.

³⁹⁹ Viz NA, f. KSČ – ÚV 1945–1989, Praha – komise, Komise II, sv. 32, a. j. 378. *Zpráva komise pro přezkoumání IX. sjezdu KSS z hlediska kritiky buržoazního nacionalismu, upravená na základě diskuse předsednictva ÚV KSČ. Úvod*, s. 1.

⁴⁰⁰ Jednalo se o potřebu přezkumu IX. sjezdu KSS, okolností s ním souvisejících nebo politické a ideologické stránky kritiky tzv. buržoazního nacionalismu ve vedení KSS. Srov. *ibid.*, s. 2.

⁴⁰¹ Srov. *ibid.*

⁴⁰² Srov. *ibid.*, s. 5.

⁴⁰³ Viz *ibid.*, s. 6.

tři pracovní skupiny se zabývaly obdobím národně osvobozenického boje, obdobím národní a demokratické revoluce a obdobím mezi lety 1948 a 1954. Další, specializované pracovní skupiny se zabývaly dalšími problémy: otázka teoretických a mezinárodních souvislostí *buržoazního nacionalismu* v KSS, otázka organizační výstavby KSS za okupace a po osvobození, otázka státoprávní problematiky vztahu Čechů a Slováků a vývoje ústavních problémů v daných obdobích a otázka ekonomických hledisek spjatých s rozvojem odboje na Slovensku a s rozvojem revolučních přeměn po roce 1945 a po roce 1948 na Slovensku.⁴⁰⁴

Jednotlivé pracovní skupiny využívaly pro svou práci materiál z např. archivu ÚV KSČ, archivu ÚV KSS, Ústavu dějin KSČ, Ústavu dějin KSS či Úřadu předsednictva vlády.⁴⁰⁵ Dalším pramenem byly pracovním skupinám pohovory s vybranými osobami. Ambicí závěrečné zprávy bylo stát se podkladem pro rozhodnutí předsednictva ÚV KSČ.

3.3.2.1 První část: válečná kritika

První část závěrečné zprávy se týkala kritiky *buržoazního nacionalismu* na sjezdu ve vztahu ke Slovenskému národnímu povstání a národně osvobozenickému boji v letech 1938–1945. V Úvodu píše barnabitská komise o národně osvobozenickém boji a SNP jako o hlavních zdrojích historické argumentace a jejího morálního ospravedlnění v kritice *buržoazního nacionalismu* v KSS na sjezdu.⁴⁰⁶

3.3.2.1.1 Vývoj v letech 1938–1945

---

⁴⁰⁴ Srov. *ibid.*, s. 6–7.

⁴⁰⁵ Srov. *ibid.*, s. 7.

⁴⁰⁶ K ilegální činnosti Husáka s Novomeským v letech 1939–1941 srov. NA, f. KSČ – ÚV 1945–1989, Praha – komise, Komise II, sv. 32, a. j. 378. *Zpráva komise pro přezkoumání IX. sjezdu KSS z hlediska kritiky buržoazního nacionalismu, upravená na základě diskuse předsednictva ÚV KSČ. Vysvětlení k některým otázkám ilegální činnosti s. Husáka a Novomeského v prvním období národně osvobozenického boje (1939–1941).*

Druhý bod první části závěrečné zprávy se zabýval vývojem stranické koncepce národně osvobozenického boje v letech 1938–1945. Výchoziskem pozice KSČ ve slovenské otázce bylo prosazení hesla sebeurčení rozšířené v polovině dvacátých let o uznání svébytnosti slovenského národa. Ve třicátých letech došlo k vypracování koncepce národnostního vyrovnání,⁴⁰⁷ v roce 1930 bylo konstituováno slovenské zemské vedení KSČ v Bratislavě. V roce 1939 byl utvořen I. ilegální ÚV KSS⁴⁰⁸ vzniklý ze zemského vedení. Ten červenci 1939 přijal namísto hesla propagujícího poválečné Československo heslo boje za svobodné Slovensko.⁴⁰⁹

Vedení KSS přijalo linii Komunistické internacionály⁴¹⁰ (dále jen „Kominterna“) formulující cíl osvobozenického boje spočívající v diktatuře proletariátu a přijalo nové heslo „*sovětského Slovenska*“,⁴¹¹ jež však

---

⁴⁰⁷ V roce 1937 vznikl „*Plán hospodářského, sociálního a kulturního povznesení Slovenska*.“ Viz NA, f. KSČ – ÚV 1945–1989, Praha – komise, Komise II, sv. 32, a. j. 378. *Zpráva komise pro přezkoumání IX. sjezdu KSS z hlediska kritiky buržoazního nacionalismu, upravená na základě diskuse předsednictva ÚV KSČ. Vývoj stranické koncepce národně osvobozenického boje (1938–1945)*, s. 5.

⁴⁰⁸ Dle závěrečné zprávy byli jeho členy Július Ďuriš, Ján Osoha a Ľudovít Benada. Srov. *ibid.*, s. 6. Srov. též Štefanica, J. *Kampaň proti slovenskému buržoaznímu nacionalismu*. Ostrava: Key Publishing, 2017, s. 33.

⁴⁰⁹ Srov. *Zpráva komise pro přezkoumání IX. sjezdu KSS z hlediska kritiky buržoazního nacionalismu, upravená na základě diskuse předsednictva ÚV KSČ. Vývoj stranické koncepce národně osvobozenického boje (1938–1945)*, s. 7.

⁴¹⁰ Zkráceně kominterna. Vznik v Moskvě v roce 1919; cílem zprvu podpora a koordinace „*světové proletářské revoluce*“, později kontrola činnosti komunistických stran Sovětským svazem. V roce 1943 rozpuštěna. V roce 1947 nahrazena Informbyrem fungujícím na principu kontroly SSSR nad východním blokem do roku 1956. Viz *Závěrečná zpráva tzv. Pillerovy komise (první, neschválená verze, 1969)*, s. 197–198 a 215.

⁴¹¹ Viz *Zpráva komise pro přezkoumání IX. sjezdu KSS z hlediska kritiky buržoazního nacionalismu, upravená na základě diskuse předsednictva ÚV KSČ. Vývoj stranické koncepce národně osvobozenického boje (1938–1945)*, s. 9. Původcem tohoto hesla – přijatého celým vedením KSS – nemohl být Husák, nýbrž byli jím Ján Osoha a „*levičácké sektářství*.“ Viz *ibid.*

bylo moskevským vedením KSČ odmítnuto.⁴¹² Žádné dvě linie – Širokého československá ani Osohova⁴¹³ úchylná sektářská a později nacionalistická – v KSČ neexistovaly.⁴¹⁴ Sám Široký totiž svými motáky psanými ve vězení instruoval ilegální vedení KSS o tom, že slovenská národní jednota se musí více než kdy dříve brát o státní samostatnost a neodvislost slovenského národa.⁴¹⁵

3.3.2.1.2 Slovenské národní povstání

Třetí bod první části závěrečné zprávy pojednával o přípravách a průběhu Slovenského národního povstání v letech 1943–1944. V roce 1943 již přecházela iniciativa na válečném bojišti na stranu Sovětů. V březnu a dubnu 1943 došlo k zatčení IV. ilegálního vedení KSS⁴¹⁶ a k rozbití ilegální sítě.⁴¹⁷ Na pomoc KSS byl v červenci 1943 z Moskvy vyslán Karol Šmidke.⁴¹⁸ Ten s sebou přivezl usnesení exekutivy Kominterny z ledna 1943 popisující úkoly KSČ v národně osvobozeneckém hnutí. Ty spočí-

⁴¹² Rezolucí – schválenou kominternou – ze dne 17. 5. 1941 o úkolech KSČ. Srov. *ibid.* II. ani III. ilegální vedení ÚV KSS však zřejmě nebylo s rezolucí obeznámeno – Široký vyslaný z Moskvy a mající za úkol napravit chyby vedení KSS byl krátce po příchodu na Slovensko zatčen. Srov. *ibid.*, s. 10.

⁴¹³ Tato linie byla vztažena na tzv. buržoazní nacionalisty. Srov. *ibid.*, s. 12.

⁴¹⁴ Srov. *ibid.*

⁴¹⁵ Srov. *ibid.*, s. 11.

⁴¹⁶ Jednalo se o Štefana Bašťovanského, Miloše Hrušovského a Frica Hemelku. Srov. *ibid.*, s. 13.

⁴¹⁷ Kromě sítě místních organizací. Srov. *ibid.*

⁴¹⁸ Srov. *ibid.* Od roku 1935 poslancem NS; V letech 1939–1943 v SSSR; poté členem V. ilegálního ústředního vedení KSS; jedním z vůdců SNP; velitelem hlavního štábu partyzánského hnutí; spolu s Vavro Šrobárem předsedou povstalecké SNR; V letech 1944–1945 předsedou a následně do roku 1950 místopředsedou KSS. V roce 1950 obviněn z tzv. slovenského buržoazního nacionalismu a přinucen odejít z politického života. Srov. *Závěrečná zpráva tzv. Pillerovy komise (první, neschválená verze, 1969)*, s. 241–242.

valy v upevnění národní jednoty Národní fronty, v pevné organizační základně hnutí ve formě národních výborů a v rozvinutí ozbrojeného boje s cílem národního osvobození od hitlerovského jařma.⁴¹⁹

Šmidke po svém příchodu utvořil spolu s Husákem a Novomeským nové ilegální vedení KSS. To dostalo za úkol organizaci Národní fronty, konstituování ústředního orgánu odboje a rozvinutí organizovaného ozbrojeného boje s cílem rozpoutat ozbrojené povstání.⁴²⁰ V prosinci 1943 prosadil Šmidke sjednání tzv. Vánoční dohody⁴²¹ se skupinou Lettrich, Ursíny, Zaťko. Vánoční dohodou vznikla Slovenská národní rada (dále též „SNR“) jako ústřední orgán odboje. SNR se ve Vánoční dohodě vyslovuje pro rovné postavení Čechů a Slováků v budoucím společném státě či pro orientaci zahraniční politiky ČSR na SSSR. Setrvalý problém představoval nedostatek informací a konzultací V. ilegálního vedení KSS s moskevským vedením KSČ.⁴²²

Počátkem roku 1944 došlo k obnovení stranické ilegální sítě, která měla přímý vliv na tvoření národních výborů na Slovensku. Rovněž vzrůstal význam partyzánského hnutí, podporu jehož činnosti považovalo vedení KSS za jeden ze svých významných úkolů.⁴²³ Připravovaná vojenská akce i vojenské ústředí se na základě dohody staly součástí SNR, z jejíhož pověření a v jejímž rámci měly dále pracovat.⁴²⁴ Problematickou se ukázala být koordinace akcí hlavního partyzánského štábu v Kyjevě podnikaných z iniciativy moskevského vedení s domácím plánem

---

⁴¹⁹ Srov. *Zpráva komise pro přezkoumání IX. sjezdu KSS z hlediska kritiky buržoazního nacionalismu, upravená na základě diskuse předsednictva ÚV KSČ. Vývoj stranické koncepce národně osvobozenického boje (1938–1945)*, s. 15.

⁴²⁰ Srov. *ibid.*, s. 16–17.

⁴²¹ O společném postupu KSS a zbylých složek protinacistického odboje na Slovensku. Srov. *Závěrečná zpráva tzv. Pillerovy komise (první, neschválená verze, 1969)*, s. 231. Srov. též Štefanica. *Kampaň proti slovenskému buržoaznímu nacionalismu*, s. 35–36.

⁴²² Srov. *Zpráva komise pro přezkoumání IX. sjezdu KSS z hlediska kritiky buržoazního nacionalismu, upravená na základě diskuse předsednictva ÚV KSČ. Vývoj stranické koncepce národně osvobozenického boje (1938–1945)*, s. 18–19.

⁴²³ V souladu se stanoviskem moskevského vedení KSČ. Srov. *ibid.*, s. 21. Opačné tvrzení použité v kampani proti tzv. buržoaznímu nacionalismu je tedy dle závěrečné zprávy neopodstatněné. Srov. *ibid.*, s. 20.

⁴²⁴ Srov. *ibid.*, s. 22.

příprav povstání.⁴²⁵ SNP vypuklo 29. 8. 1944. Iniciátorem pučistických snah při SNP bylo londýnské Ministerstvo národní obrany, a nikoli vedení KSS.⁴²⁶ Husák nese dle závěrečné zprávy odpovědnost za neosvobození politických vězňů z věznic v Nitře před začátkem povstání. Naopak zásluhou Husáka byl ihned na počátku SNP zlikvidován Ústřední národní revoluční výbor.⁴²⁷

2. 9. 1944 vystupuje KSS z ilegality Provoláním KSS k pracujícímu lidu sestaveném Husákem. Stranická práce na osvobozeném území nebyla podceňována.⁴²⁸ Nařízením Slovenské národní rady č. 1/1944 Sb. Sb. n. SNR ze dne 1. 9. 1944 došlo ke konstituování revolučních mocenských orgánů; řídicím orgánem SNR se stává Předsednictvo SNR.⁴²⁹ K obhajobě Husáka píše závěrečná zpráva o – z praktického hlediska – nemožné parcelaci půdy na osvobozeném území pro malé rolníky. Mezi partyzánským hnutím a armádou vznikaly časté třenice, při jejichž řešení vystupovala jako prostředník SNR. Husák k partyzánskému hnutí špatný poměr neměl; vedení KSS naopak usilovalo o zabezpečení vlivu v armádě.

Impulsem pro vytvoření plánu pro dobu po osvobození měl být sjednocovací sjezd KSS se sociální demokracií uskutečněný 17. 9. 1944. Šmidke s Husákem se nechali příliš strhnout bojem proti koncepci českoslovákismu londýnské vlády, což vyvolalo nedůvěru v obnovu ČSR na Slovensku. Objektivní analýza Husákovy činnosti však nezavdává příčinu

⁴²⁵ Odsuzování vedení KSS kvůli odlišné koncepci povstání SNR oproti partyzánské koncepci nebere dle závěrečné zprávy tuto nekoordinovanost – vzniklou kvůli nedostačitému spojení – v potaz. Srov. *ibid.*, s. 28.

⁴²⁶ Vedení KSS rozvíjelo pouze koncepci lidového povstání, a nikoli jemu později nesprávně připisovanou koncepci puče. Srov. *ibid.*, s. 30–31.

⁴²⁷ Srov. *ibid.*, s. 32.

⁴²⁸ Ondrej Pavlík tvrdící na plénu ÚV KSS v dubnu 1951 opak tedy dle závěrečné zprávy neměl pravdu. Srov. *ibid.*, s. 33.

⁴²⁹ Do Předsednictva SNR byl z politických důvodů kooptován Vavro Šrobár orientovaný na československou exilovou vládu v Londýně (dále jen „londýnská vláda“). Srov. *ibid.*, s. 35. Nařízením zakotvujícím výlučnou normotvornou pravomoc SNR na území Slovenska došlo ke vzniku kompetenčního konfliktu mezi SNR a londýnskou vládou ohledně pravomoci na povstaleckém území. Srov. Štefanica. *Kampaň proti slovenskému buržoaznímu nacionalismu*, s. 41–43.

k obviněním z nacionalistických tendencí. Fakt, že Národní fronta se skládala pouze ze dvou politických stran, měl za následek nedostatek politické diference na Slovensku projevený ve volbách v roce 1946.

28. října 1944 začal hromadný útek Viestovy armády před postupujícím nacistickým vojskem. Přejít demoralizované armády na partyzánský způsob boje ústupem do hor byl obtížný; nicméně i tak sehrály tyto jednotky v rámci osvobozovacího zápasu podle závěrečné zprávy důležitou roli. Po obsazení Bánské Bystrice nacisty rozdělilo vedení KSS se štábem partyzánského hnutí Slovensko na oblasti, do kterých byli vysláni straniční pracovníci. Koncem roku 1944 začal ve štábu partyzánského hnutí pracovat tzv. pracovní výbor KSS.⁴³⁰

3.3.2.1.3 Vývoj do ustavení košické vlády

Ve čtvrtém bodě první části závěrečné zprávy popisuje barnabitská komise období mezi lety 1944 a 1945 – od SNP do ustavení košické vlády.

Londýnská vláda souhlasila 24. září 1944 s tím, aby SNR jakožto dočasný „*Zemský národní výbor na Slovensku*“⁴³¹ činila vše potřebné v duchu Ústavy a vládního usnesení o národních výborech.

29. září 1944 přijalo vedení KSS usnesení uznávající zahraničně-politické vedení vlády a prezidenta, avšak odmítající nadřízenost exilového? ministra Němce jakožto vládního delegáta zmocněného londýnskou vládou ke spoluúčasti na správě povstaleckého území. Londýnská vláda usnesení vedení KSS uznala a od zmocnění Němce ustoupila. K projednání otázky vzájemných vztahů odjela 7. října 1944 delegace SNR do Londýna. Po přečtení usnesení SNR z 29. září 1944 Beneš uznal, že správu Slovenska má vykonávat SNR. Zatímco Beneš v národní otázce

---

⁴³⁰ Srov. Zpráva komise pro přezkoumání IX. sjezdu KSS z hlediska kritiky buržoazního nacionalismu, upravená na základě diskuse předsednictva ÚV KSČ. Vývoj stranické koncepce národně osvobozeneckého boje (1938–1945), s. 35–43.

⁴³¹ Viz *ibid.*, s. 44.

hájlil toleranci,⁴³² delegace SNR jednotně prosazovala principy svébytnosti a rovnoprávnosti slovenského národa.⁴³³

SNR koncem roku 1944 proklamovala – za souhlasu moskevského vedení KSČ i pozdějšího uznání londýnské vlády – svébytnost slovenského národa. Podle bývalého generálního tajemníka Kominterny Georgi Dimitrov nebylo oddělení Slováků od Čechů v zájmu Sovětského svazu, přičemž by bylo škodlivé pro samotné Slováky.⁴³⁴

Husákův referát pronesený na pracovní konferenci KSS v Košicích konané ve dnech 28. února – 1. března 1945 obsahující zásadu federativního uspořádání ČSR nemohl být dle závěrečné zprávy nemarxistický, nemohl být projevem *buržoazního nacionalismu* a nebyl ani rozporný se záměry moskevského vedení.⁴³⁵ V otázce chápání Národní fronty byl názor vedení KSS plně v souladu s třídním a stranickým pojetím politiky Národní fronty.⁴³⁶

V usnesení SNR ze dne 2. března 1945⁴³⁷ očekávajícím vyhlášení rovnoprávnosti českého a slovenského národa uvnitř „*jednotné a nedělitelné Čs. republiky*“⁴³⁸ či potvrzení postavení SNR jako představitelky slovenského národa převažují dle barnabitské komise pozitivní rysy.⁴³⁹ Vystupování SNR při moskevských poradách o vládním programu na konci

⁴³² *Toleranční patent* Beneše spočíval v tom, že odmítal závazně rozhodnout o tom, zdali existuje národ český, slovenský, nebo československý. Srov. *ibid.*, s. 46.

⁴³³ Novomeský tedy nemohl neprovádět třídní politiku ani se nemohl spojit s Clementi-sem proti KSČ. Srov. *ibid.*, s. 47.

⁴³⁴ Dimitrov za nejlepší řešení slovenské otázky považoval rovnoprávné postavení Čechů a Slováků v rámci federace, která by měla českou, slovenskou a federativní vládu. Srov. *ibid.*, s. 48.

⁴³⁵ Otázka postavení Slovenska byla teprve ve stadiu diskuzí. Kritika Husáka v této věci pronesená Širokým na IX. sjezdu KSS tedy nebyla oprávněná. Srov. *ibid.*, s. 51.

⁴³⁶ Ani zde tedy neobstojí Širokého kritika tehdejšího vedení KSS. Srov. *ibid.*, s. 52.

⁴³⁷ „[V]e věci upravení postavení slovenského národa v ČSR a upravení poměru mezi SNR a centrální vládou.“ Viz *ibid.*

⁴³⁸ Viz *ibid.*, s. 53.

⁴³⁹ Usnesení bylo kompromisem mezi vedením KSS a demokraty. Osmý článek usnesení – později kritizovaný – požadující na přechodnou dobu hospodářskou, celní a měnovou samostatnost byl českými politickými stranami zamítnut. Moskevské vedení

roku 1944 a počátku roku 1945 ani její porady nebyly výsledkem národního separatismu, nýbrž odpovídaly záměrům moskevského vedení KSČ.⁴⁴⁰

Např. podle Zdeňka Fierlingera nebyli skutečnými nositeli *buržoazního nacionalismu* např. Novomeský či Clementis, nýbrž Demokratická strana. Slovenskou svébytnost, rovná práva Čechů a Slováků, jednotu a soudržnost ČSR zakotvil Košický vládní program. Ten předpokládal další upřesnění kompetencí celostátních i slovenských národních orgánů.⁴⁴¹

---

následně přimělo vedení KSS, aby na formulaci osmého článku netrvalo. Srov. *ibid.*, s. 52–53.

⁴⁴⁰ Šlo o prosazení svébytnosti slovenského národa – o jeho *magnu chartu* – proti odmítavému postoji českého *buržoazně-demokratického* tábora. Srov. *ibid.*, s. 54–55.

⁴⁴¹ Srov. *ibid.*, s. 57.

3.3.2.2 Druhá část: kritika do února 1948

Druhá část závěrečné zprávy pojednávala o kritice „*buržoazního nacionalismu na IX. sjezdu KSS ve vztahu k období národní a demokratické revoluce a jejího přerůstání v revoluci socialistickou v letech 1945–1948.*“⁴⁴² V období mezi lety 1945 a 1948 nachází závěrečná zpráva tři etapy – body – vývoje revoluce, jimiž se následně zaobírá. Konkrétně jde o politiku KSS na osvobozeném území Slovenska do 9. května 1945, od 4. května 1945 do voleb konaných v roce 1946 a dále od voleb v roce 1946 do února 1948. Některé v této souvislosti položené otázky nelze podle barnabitské komise považovat kvůli nutnosti dalšího výzkumu za uzavřené.

3.3.2.2.1 Vývoj do obnovení Československa

V prvním bodě druhé části závěrečné zprávy se barnabitská komise zabývala politikou KSS na osvobozeném území Slovenska do 9. května 1945. Příčinou chyb v této části revoluce byly objektivní potíže, ale i chyby v politice KSS.⁴⁴³ V období kultu osobnosti však došlo k neúměrnému zveličení těchto chyb a k jejich převedení „*na společného jmenovatele – buržoazní nacionalismus ve vedení KSS*“⁴⁴⁴ –, přičemž se naprosto opomíjela spoluodpovědnost všech členů Politbyra ÚV KSS, ÚV KSS „*i ÚV KSČ a jeho předsednictva od doby jejich ustavení 8. 4. 1945 v Košicích.*“⁴⁴⁵

⁴⁴² Viz NA, f. KSČ – ÚV 1945–1989, Praha – komise, Komise II, sv. 32, a. j. 378. *Zpráva komise pro přezkoumání IX. sjezdu KSS z hlediska kritiky buržoazního nacionalismu, upravená na základě diskuse předsednictva ÚV KSČ. Kritika buržoazního nacionalismu na IX. sjezdu KSS ve vztahu k období národní a demokratické revoluce a jejího přerůstání v revoluci socialistickou v letech 1945–1948*, s. 1.

⁴⁴³ Podle závěrečné zprávy šlo o nízkou politickou úroveň *kádrů*, projevy sektářství a oportunistu, nacionální přecitlivělost či nedostatek organizačních zkušeností. Srov. *ibid.*, s. 12. Závěrečná zpráva Na druhou stranu oceňuje politiku KSS pro její vzorný příklad v „*[o]bdobí revolučního nástupu.*“ Viz *ibid.*

⁴⁴⁴ Viz *ibid.*

⁴⁴⁵ Viz *ibid.* Roli zde hrála např. neexistence a pozdější nepřítomnost členů pevného stranického vedení ztěžující „*operativnost i kolektivnost při rozhodování PÚV KSS.*“ Viz *ibid.*, s. 10

Od roku 1945 do roku 1948 neexistovala organizační jednota ani řádně fungující celostátní vedení strany.⁴⁴⁶ Až do první pražské dohody shledávalo vedení KSS správným federativní řešením vztahu obou národů. O nefederativním státoprávním řešení této otázky bylo rozhodnuto až po volbách v roce 1946.

Nacionalistické tendence se dle závěrečné zprávy projevovaly především do voleb v roce 1946, a to nejen u členů vedení KSS obviněných z *buržoazního nacionalismu*, ale i u ostatních členů vedení KSS. Obvinění stranickou kázeň ve státoprávních otázkách neporušili. Dopustili se chyb, za něž však nese odpovědnost celé vedení KSS, a především Široký s Baštovanským.⁴⁴⁷ Tzv. buržoazní nacionalisté ani zbytek vedení KSS se nestavěli proti národním správám v peněžních ústavech ani nevytvářeli překážky pro zavedení národních správ.⁴⁴⁸

Chybným krokem vedení KSS bylo zavedení šestiměsíční čekatelské lhůty pro nové členy KSS na jaře 1945,⁴⁴⁹ neumožnění „*aktivní stranické práce*“⁴⁵⁰ členům KSS maďarské národnosti. Husák, Novomeský ani nikdo jiný KSS jako stranu *maloburžoazní inteligence* nebudoval.⁴⁵¹

Na území ČSR existovaly až do 29. září 1948 dvě komunistické strany – KSČ a KSS –, jež byly každá součástí své Národní fronty. V dubnu 1945 došlo v Košicích k ustavení společného ÚV KSČ a jeho předsednictva jakožto vrcholného orgánu obou stran. Na jejich zasedání však nebyli – s výjimkou Širokého a Ďuriše⁴⁵² – zvaní představitelé vedení KSS.

⁴⁴⁶ Ke sloučení KSS a KSČ došlo až 29. září 1948. Srov. *ibid.*, s. 16.

⁴⁴⁷ Pravidelně se jakožto nejvyšší představitelé KSS účastníci schůzí slovenské NF. Srov. *ibid.*, s. 21–22.

⁴⁴⁸ Přestože bylo chybou vedení KSS neprosazení dosazení národních správ do peněžních ústavů již v červnu 1945, ale až v srpnu 1945. Srov. *ibid.*, s. 25.

⁴⁴⁹ Usnesení mající zabránit pronikání buržoazně-nacionalistických nálad do KSS mělo za následek zúžení „*stranického aktivu*.“ Po volbách v roce 1946 KSS čekatelskou lhůtu zrušila. Viz. *ibid.*, s. 27.

⁴⁵⁰ Viz *ibid.*

⁴⁵¹ Navzdory nedostatkům vedení KSS spočívajícím např. v masové práci, práci s mládeží, nystematičnosti, v sektářském vztahu k rolnictvu či středním vrstvám. Srov. *ibid.*, s. 28–29.

⁴⁵² Závěrečná zpráva zmiňuje ještě Josefa Šoltézse. Srov. *ibid.*, s. 33.

Mnoha rozporům by se dalo zabránit např. pravidelnými schůzemi všech představitelů vrcholného vedení KSČ.

V otázce znárodnění se vedení KSS nedopustilo vážnějších chyb. „*Kritika boje tzv. buržoazních nacionalistů proti jednotnému vedení plánovaného hospodářství,*“⁴⁵³ kritika nepochopení socialistické industrializace i kritika snah o izolovaný hospodářský vývoj na Slovensku jsou dle závěrečné zprávy nepodložené.

Vedení KSS, jehož byli tzv. buržoazní nacionalisté součástí, se v rolnické otázce zahrnující pozemkovou reformu podřizovalo „*jednotnému celostátnímu postupu.*“⁴⁵⁴ Příčiny volebního neúspěchu v květnu 1946 nelze dle barnabitské komise omezovat pouze na některé členy vedení KSS, nýbrž odpovědnost nese vedení KSS jako celek.⁴⁵⁵

3.3.2.2 Vývoj do února 1948

Druhý bod druhé části závěrečné zprávy se zabíral obdobím od voleb v květnu 1946 do února 1948. Tzv. buržoazní nacionalisté se po prohraných květnových volbách zasazovali o přijetí třetí pražské dohody ve slovenské Národní frontě⁴⁵⁶ a na veřejnosti aktivně hájili „*politiku strany v řešení národnostní otázky a postavení slovenských národních orgánů.*“⁴⁵⁷

V letech 1946–1948 ve vedení KSS nedocházelo ke střetávání dvou linií. Obvinění tzv. buržoazních nacionalistů ze spolupráce se slovenskou buržoazií ani obvinění z boje proti pražskému centralismu nelze ničím

⁴⁵³ Viz *ibid.*, s. 39.

⁴⁵⁴ Viz *ibid.*, s. 42.

⁴⁵⁵ Příčiny volebního neúspěchu spočívaly dle závěrečné zprávy v celkové činnosti KSS od osvobození Slovenska. Srov. *ibid.*, s. 48.

⁴⁵⁶ Obvinění Širokého spočívající ve snaze tzv. buržoazních nacionalistů o vyloučení vlivu vládní politiky na slovenské vládní a výkonné orgány a v jednotném odporu s představiteli Demokratické strany proti KSČ jsou dle závěrečné zprávy „*neodůvodněná a neodpovídají skutečnosti.*“ Viz *ibid.*, s. 50.

⁴⁵⁷ Viz *ibid.*, s. 51. Dle závěrečné zprávy tedy nad chybami a nedostatky vedení KSS převažuje jeho přínos v povolebním období. Srov. *ibid.*

doložit.⁴⁵⁸ Postup vedení KSS v průběhu slovenské krize v druhé polovině roku 1947 byl v souladu se stranickým vedením.⁴⁵⁹

V tempu ani v metodách řešení hlavních problémů únorových dnů na Slovensku nebyl dle barnabitské komise oproti pražskému vývoji podstatný rozdíl.⁴⁶⁰ Při přípravě ústavy 9. května⁴⁶¹ nešlo tzv. buržoazním nacionalistům o vyloučení vlivu vlády na slovenské záležitosti.⁴⁶² Vedení KSS se při jednáních naopak podřizovalo „*potřebám společného postupu*.“⁴⁶³

Ve věci obvinění tzv. buržoazních nacionalistů ze snahy „*udržet [po osvobození] mocenský aparát luďáckého státu*“⁴⁶⁴ dospěla k závěru o jejich zbavení trestní odpovědnosti již Kolderova komise.⁴⁶⁵ Tvrzení Širokého o Husákově opírání se v personální politice „*o třídně cizí živly*“⁴⁶⁶ je dle závěrečné zprávy naprosto nesprávné.

⁴⁵⁸ Ke vztahům ve vedení KSS srov. NA, f. KSČ – ÚV 1945–1989, Praha – komise, Komise II, sv. 32, a. j. 378. *Zpráva komise pro přezkoumání IX. sjezdu KSS z hlediska kritiky buržoazního nacionalismu, upravená na základě diskuse předsednictva ÚV KSČ. K osobním vztahům mezi vedoucími pracovníky KSS.*

⁴⁵⁹ Srov. *Zpráva komise pro přezkoumání IX. sjezdu KSS z hlediska kritiky buržoazního nacionalismu, upravená na základě diskuse předsednictva ÚV KSČ. Kritika buržoazního nacionalismu na IX. sjezdu KSS ve vztahu k období národní a demokratické revoluce a jejího přerůstání v revoluci socialistickou v letech 1945–1948*, s. 55–56.

⁴⁶⁰ Hlavním pramenem „*tvrzení o váhavém a nedůsledném postupu vedení KSS proti reakci v Únoru*“ byly Ďurišovy dojmy, pomocí nichž vykonstruoval nepravdivou verzi únorových událostí na Slovensku. Viz *ibid.*, s. 57.

⁴⁶¹ Ústavní zákon č. 150/1948 Sb., Ústava Československé republiky.

⁴⁶² Obvinění týkající se buržoazně-nacionalistických, či dokonce separatistických požadavků jsou dle barnabitské komise nepodložená. Srov. *ibid.*, s. 61.

⁴⁶³ Viz *ibid.*, s. 60.

⁴⁶⁴ Viz *ibid.*, s. 62. Mělo se jednat např. o sabotáž činnosti národních výborů či udržování starého notářského aparátu. Srov. *ibid.*, s. 66.

⁴⁶⁵ Barnabitská komise naopak v této souvislosti píše o nesprávné kádrové politice Širokého spočívající v odvolání Husáka z funkce pověřence vnitra a nevhodné pověření touto funkcí Júlia Viktoryho. Srov. *ibid.*, s. 63.

⁴⁶⁶ Viz *ibid.*, s. 65. Barnabitská komise naopak vyzdvihuje Husákovy zásluhy – jakožto pověřence vnitra a později předsedu Sboru pověřenců – v této oblasti. Srov. *ibid.*

3.3.2.3 Třetí část: kritika socialistické výstavby

Třetí část závěrečné zprávy se zabývala kritikou *buržoazního nacionalismu* na sjezdu v relaci k začátkům socialistické výstavby, jakož i bojem KSČ proti *buržoaznímu nacionalismu* a jeho zkreslení v letech 1950–1954. Třetí část se zaměřuje na období počátků socialistické výstavby na Slovensku, boj KSS proti nacionalismu na začátku socialistické výstavby a jeho zkreslení ovlivněné kultem osobnosti a na vztah mezi kritikou na půdě KSČ a trestním stíháním tzv. buržoazních nacionalistů po sjezdu.⁴⁶⁷ V Úvodu vyjmenovává barnabitská komise své úkoly v této části závěrečné zprávy.⁴⁶⁸

3.3.2.3.1 Počátky socialistické výstavby

První bod třetí části závěrečné zprávy se týká počátků socialistické výstavby na Slovensku. 29. září 1948 došlo sloučením KSS a KSČ k vytvoření jednotné KSČ. Rezoluci o vytvoření jednotné KSČ však schválilo pouze – ve dnech 27–28. září – zasedání KSS,⁴⁶⁹ nikoli již plénum ÚV KSČ.⁴⁷⁰

---

⁴⁶⁷ Srov. NA, f. KSČ – ÚV 1945–1989, Praha – komise, Komise II, sv. 32, a. j. 378. *Zpráva komise pro přezkoumání IX. sjezdu KSS z hlediska kritiky buržoazního nacionalismu, upravená na základě diskuse předsednictva ÚV KSČ. Kritika buržoazního nacionalismu na IX. sjezdu KSS ve vztahu k počátkům socialistické výstavby. Boj strany proti buržoaznímu nacionalismu a jeho zkreslení v letech 1950–1954*, s. 1.

⁴⁶⁸ Šlo o posouzení oprávněnosti kritiky projevů tzv. buržoazního nacionalismu vznesené na jaře 1950 a na IX. sjezdu KSS a vztahující se k období od února 1948 do roku 1950. Dále se jednalo o objasnění projednání tzv. buržoazního nacionalismu na jednáních strany na jaře 1950 a na IX. sjezdu KSS, analýzu jednání IX. sjezdu a referátu Širokého či přezkum vztahu mezi stranickou kritikou a trestním stíháním tzv. buržoazních nacionalistů po IX. sjezdu KSS. Srov. *ibid.*, s. 2–4.

⁴⁶⁹ Na zasedání vznikly směrnice o boji proti zbytkům *reakce*, otázkách zásobování či řešení maďarské otázky. Srov. *ibid.*, s. 7.

⁴⁷⁰ Usnesení předsednictva ÚV KSČ o kooptaci slovenských komunistů do ÚV KSČ zůstalo nenaplněno. Záležitost byla vyřešena až na IX. sjezdu KSČ. Srov. *ibid.*, s. 6–7.

Po únorovém puči se změnil pohled ÚV KSS na postavení Maďarů v ČSR.⁴⁷¹ Mobilizace pracovních sil Maďarů prováděná po roce 1945 na jižním Slovensku byla projevem nacionalistických tendencí. Za chyby při provádění mobilizace nesou odpovědnost příslušní ministři, pověřenectva a Slovenský osídlovací úřad, a nikoli pouze tzv. buržoazní nacionalisté ve vedení KSS. Usnesením předsednictva ÚV KSČ a následně i ÚV KSS z poloviny roku 1948 zrušilo zákaz přijímání Maďarů do strany stanovený usnesením předsednictva ÚV KSS z 13. dubna 1945. Rezolucí ÚV KSS z 27–28. září 1948 se už plně prosadila zásada rovnoprávnosti.

Závěrečná zpráva se shodla se závěry Kolderovy komise o tom, že tzv. buržoazní nacionalisté nesabotovali řešení maďarské otázky ani v řešení neprosazovali *buržoazně-nacionalistické* koncepce. Odpovědnost za chyby vůči maďarské menšině na Slovensku nenesou jen tzv. buržoazní nacionalisté, nýbrž – a to odpovědnost ne menší – i v této otázce odpovědné orgány, jejichž členy tito byli, vedení KSS, slovenské státní orgány, vedení KSČ i ústřední státní orgány.

Otázka zásobování a výživy na poválečném Slovensku byla z důvodů obtíží a chaosu při jejich provádění jednou z nejcitlivějších. Rozsáhlé nedostatky v zásobování trvaly až do poloviny roku 1947.⁴⁷² Husák nebyl nemohl být odpovědný za práci na pověřenectvu výživy po únoru 1948 ani za práci v operativním sekretariátu pro výkup⁴⁷³ ustaveném usnesením předsednictva ÚV KSS z 15. září 1948, jelikož vůbec nebyl těchto orgánů členem. Obvinění ze sabotáže tzv. buržoazních nacionalistů na úseku zásobování se neprokázala. Již Kolderova komise – a později i rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28. června 1963 – došla k závěru o odsouzení Husáka v rozporu se skutečností.

---

⁴⁷¹ Košický vládní program obsahoval požadavek řešit německou a maďarskou otázku odsunem. ČSR se měla stát slovanským státem Čechů, Slováků a Zakarpatských Ukrajinců. Požadavek ČSR na odsun Maďarů však v roce 1946 zamítla Pařížská mírová konference s doporučením zahájit jednání mezi vládami ČSR a Maďarska. Srov. *ibid.*, s. 7–8.

⁴⁷² Chybou vedení KSS bylo nedocnění hodnoty otázek zásobování i „*nedostatečná mobilizace lidových mas*.“ Do poloviny roku 1947 viz *ibid.*, s. 18.

⁴⁷³ V době zastupování pověřence pro zemědělství Chudíka na počátku roku 1949 byla Husákova práce hodnocena pozitivně. Srov. *ibid.*, s. 18.

V souvislosti se začátky združstevňování zemědělské půdy v letech 1949–1950 došlo k obvinění Husáka ze škodlivé činnosti na zemědělské politice.⁴⁷⁴ Toto obvinění však podle barnabitské komise postrádá podkladu a je „v rozporu s tehdejšími hodnoceními vývoje zemědělské politiky KSČ a KSS.“⁴⁷⁵

Sektor školské a kulturní politiky měl od roku 1945 v rukou pověřence školství, věd a umění Novomeský. Školská politika Novomeského byla na sjezdu v referátu Širokého podrobena tvrdé kritice spočívající v nepostarání se o výchovu mládeže v duchu socialismu a marxistickoleninistické teorii, liknavé přípravě dělnických? přípravných škol a kurzů pro vysokoškolské studium, uplatňování třídních hledisek ve? složení studentů, uplatňování liberalismu či zanedbání otázky učebnic. Závěrečná zpráva naopak hodnotí činnost školské správy v letech 1945–1948 velmi kladně, s čímž ještě na zasedání ÚV KSS ve dnech 12.–13. 5. souzněl i Široký. Novomeského byly vytykány rovněž „nedostatky v kádrové politice a nesprávný postoj k demokratizaci vysokých škol v poúnorovém období.“⁴⁷⁶ Také tato obvinění jsou dle závěrečné zprávy nepodložena. Navzdory některým chybám Novomeského hodnotí barnabitská komise jeho činnost v oblasti školské a kulturní politiky pozitivně.

V Závěru k prvnímu bodu třetí části závěrečné zprávy barnabitská komise konstatuje, že při přezkumu politiky KSS na počátku socialistické výstavby – v letech 1948–1950 – žádné důkazy „o výrazném nacionalismu či dokonce buržoazním nacionalismu v politice KSS, jejího vedení či jeho jednotlivých členů“⁴⁷⁷ nenašla. Obvinění tzv. buržoazních nacionalistů v sektoru „zásobování, školství, združstevňování a při řešení maďarské otázky je konstrukcí.“⁴⁷⁸

---

⁴⁷⁴ Konkrétně mělo jít o přeceňování úspěchů Slovenska, a naopak podceňování úspěchů české dělnické třídy, o „zastírání nevyhnutelnosti zostřování třídního boje“ a o šíření „bucharinské teorie o postupném vrůstání kapitalistických živlů do socialismu.“

Viz *ibid.*, s. 21.

⁴⁷⁵ Viz *ibid.*, s. 23.

⁴⁷⁶ Viz *ibid.*, s. 26.

⁴⁷⁷ Viz *ibid.*, s. 27.

⁴⁷⁸ Viz *ibid.*

3.3.2.3.2 Vliv kultu osobnosti na boj s nacionalismem

V druhém bodu třetí části závěrečné zprávy pojednává barnabitská komise o boji KSS proti nacionalismu v začátcích socialistické výstavby a o „jeho zkreslení pod vlivem kultu osobnosti.“⁴⁷⁹

3.3.2.3.3 Pojetí a rysy boje v letech 1948–1949

Hlavní nositelkou *buržoazního nacionalismu* byla po únoru 1948 buržoazie. Boj proti vlivům nacionalismu pocházejícím zvnějšku i zvnitřku strany byl v tomto období nutný. V červnu 1948 zkritizovala rezoluce Informbyra „*nacionalistické a oportunistické chyby KS Jugoslávie*.“⁴⁸⁰ S rezolucí se ztotožnila schůze předsednictva ÚV KSČ konaná dne 28. 6. 1948. Slánský označil postoj jugoslávského vedení za *maloměšťácký nacionalismus*, zatímco Václav Kopecký⁴⁸¹ hovořil o pronikání *buržoazního nacionalismu* Jugoslávií. Ďuriš mluvil o nutnosti předejít na Slovensku těmto chybám, kdežto Kopecký měl za to, že tendence podobné *buržoazně-nacionalistickým* se na Slovensku již objevily.

2. 7. 1948 přijalo předsednictvo ÚV KSS po projednání rezoluce Informbyra usnesení vyjadřující potřebu učinit závěr např. o „*vlivu maloměšťáckého nacionalismu ve vlastních řadách*.“⁴⁸² Po odhalení *nacionalistické úchylny* ve vedení Polské dělnické strany začaly komunistické strany nacionální problematice věnovat zvýšenou pozornost.

---

⁴⁷⁹ Viz *ibid.*, s. 28.

⁴⁸⁰ Viz *ibid.*, s. 30. Rezoluce však dle závěrečné zprávy vedla ke zjednodušenému chápání třídního boje ve fázi výstavby socialismu či ke zkreslování chápání nutného boje komunistických stran s nacionalismem. Srov. *ibid.*

⁴⁸¹ Od roku 1929 členem ÚV KSČ; od roku 1931 poslancem NS. V letech 1938–1945 členem zahraničního vedení KSČ; v letech 1945–1953 ministrem informací; v letech 1953–1954 ministrem kultury. Srov. Závěrečná zpráva tzv. Pillerovy komise (první, neschválená verze, 1969), s. 220.

⁴⁸² Viz *Zpráva komise pro přezkoumání IX. sjezdu KSS z hlediska kritiky buržoazního nacionalismu, upravená na základě diskuse předsednictva ÚV KSČ. Kritika buržoazního nacionalismu na IX. sjezdu KSS ve vztahu k počátkům socialistické výstavby. Boj strany proti buržoaznímu nacionalismu a jeho zkreslení v letech 1950–1954*, s. 31.

Na zasedání pléna ÚV KSS ve dnech 27.–28. 9. 1948 Široký poprvé otevřeně promluvil o vlivu maloměšťáckého nacionalismu na přední orgány strany.⁴⁸³ Husák na zasedání poukázal na existenci nacionalistických předsudků proti Maďarům.

Kritika maloměšťáckého nacionalismu se podle barnabitské komise soustředila příliš jednoznačně dovnitř strany a pouze na Slovensko, a nikoli na české prostředí.

Na IX. sjezdu KSČ v květnu 1949 se bojem proti vlivům nacionalismu zabýval Kopecký, který hovořil o zamezení poškozování bratrské spolupráce nacionální předpojatostí a šovinismem „*v podobě záměrného byrokratizmu nebo v podobě záměrné prestižnosti.*“⁴⁸⁴ Důležitost boje s *buržoazním nacionalismem* zdůraznil rovněž Široký.⁴⁸⁵

V letech 1948–1949 nedošlo podle závěrečné zprávy k celkovému zkreslení oprávněného boje proti nacionalismu. Žádné obvinění z nacionalismu vůči jakémukoli členu vedení KSS se v tomto období nevyskytlo.

3.3.2.3.1 Šíření kultu osobnosti a hledání nepřátel v KSČ

V průběhu roku 1949 sílil vliv tzv. kultu osobnosti Stalina spojovaný v ČSR s růstem kultu Gottwalda a na Slovensku Širokého. Boj proti vedení KS Jugoslávie se v roce 1949 ocitl v další fázi⁴⁸⁶ předznamenávající politické procesy v komunistických zemích. O dopadech především Rajkova procesu na vývoj v ČSR pojednala již Kolderova komise. Zmínka o tom, že Husák spolu se svou skupinou zastává nacionalistické stanovisko, se objevila již při výsleších Pavlíka maďarskou bezpečností v Budapešti.

⁴⁸³ Existence zvláštní platformy odlišné od politické platformy strany však z vystoupení Širokého nevyplývala. Srov. *ibid.*, s. 32.

⁴⁸⁴ Viz *ibid.*, s. 34.

⁴⁸⁵ Široký zmiňoval význam boje proti *buržoaznímu nacionalismu* rovněž např. na schůzi předsednictva ÚV KSS konané 3. 9. 1949 či na plenárním zasedání ÚV KSS uskutečněném 10.–11. 11. 1949. Srov. *ibid.*, s. 34–35.

⁴⁸⁶ Došlo k zatčení a následné popravě Rajka v Maďarsku a Kostova v Bulharsku a k zastřelení Dzodze v Albánii. Srov. *ibid.*, s. 37.

Na podzim 1949 došlo pod vlivem maďarských zkušeností k zintenzivnění boje proti škůdcům strany a k začátku hledání nepřátel na vedoucích místech KSČ.⁴⁸⁷

Příchod skupiny berijovských poradců pod vedením Lichačova s Makarovem působící v ČSR od října 1949 vedl k usilovnější snaze o odhalení nepřátel v KSČ.

Otevřeným signálem pro hledání sítí špiónů ve vlastních řadách byla rezoluce Informbyra z druhé poloviny listopadu 1949 úkolující komunistické strany k odhalování a vymycování *buržoazně-nacionalistických* živlů a agentů imperialismu.⁴⁸⁸

3.3.2.3.2 Bezpečnostní šetření ve vedení KSS

Koncem listopadu 1949 došlo v souvislosti hledání nepřátel mezi západními válečnými exulanty k zatčení komunistických funkcionářů Löbla s Novým. V téže době byl v kontextu hledání jugoslávských agentů zatčen spolupracovník Novomeského Ernest Otto. Nový při výsleších v prosinci 1949 vypovídal o Clementisovi a dále především o Husákovi s Novomeským, jež označil za tzv. buržoazní nacionalisty. Löbl se ke svým *buržoazně-nacionalistickým* úchytkám sám ve svém doznání přiznal. V dodatku k doznání z ledna 1950 charakterizoval hlavní činitele časopisů DAV⁴⁸⁹ a Šíp, které označil za tzv. buržoazní nacionalisty. Rovněž Otto se ke svému nacionalismu ve své výpovědi z prosince 1949 doznal. V dodatku k výpovědi z ledna 1950 zmiňuje Otto opoziční skupinu KSS snažící se získat funkce v aparátu strany. Tento boj o moc by dle dodatku měl vyvrcholit na sjezdu.

Zaměření vyšetřování na Clementise a tzv. skupinu buržoazních nacionalistů způsobili podle tehdejších pracovníků StB Doubka a Vladimíra

---

⁴⁸⁷ V STB byly zřízeny speciální útvary pro hledání nepřátel v KSČ a k jejich vyšetřování pod vedením Švába. Na Slovensku útvar vznikl 10. 10. 1949 a jeho velitelem se stal F. Baláž. Srov. *ibid.*, s. 38.

⁴⁸⁸ Srov. *ibid.*, s. 38–40.

⁴⁸⁹ Šlo o časopis slovenských levicově orientovaných studentů vzniknuvší v roce 1924 a s přestávkami vydávaný až do roku 1937. Srov. Štefanica. *Kampaň proti slovenskému buržoaznímu nacionalismu*, s. 21–22.

Kohoutka i vězněných Nového a Löbla sovětští poradci Lichačov s Makarovem společně se Švábem.

Během prosince 1949 a ledna 1950 proběhly v souvislosti s Clementisem a tzv. buržoazními nacionalisty výslechy dalších osob.⁴⁹⁰ Výpovědi především Nového a Löbla měly díky množství faktů v nich obsažených velký význam pro vytvoření koncepce tzv. buržoazních nacionalistů Státní bezpečnosti.⁴⁹¹

Státní bezpečností apriorně vytvořená koncepce o tzv. slovenských buržoazních nacionalistech mohla být potvrzena zejména díky protokolům sepsaným – díky provádění nezákonných metod výslechů – s Novým a Löblem. Podstata koncepce spočívala v navštěvování se daných vedoucích pracovníků, kteří v minulosti utvořili skupinu zaměřenou k působení mezi inteligencí, v níž došlo k dílčím omylům. Protistranické jednání, trvání skupiny – a to mimo stranu –, odtrženost skupiny od dělnické třídy i *buržoazně-nacionalistické* zaměření dotyčných bylo poté již presumáno.

První souhrnná zpráva zpracovaná na základě materiálu shromážděného StB obsahovala vyhodnocení činnosti Husáka, Šmidkeho, Novomeského a Okáliho. Podle této zprávy se skupina, již spojuje příbuznost názorů svých členů, zformovala v pevný celek v období po květnu 1945. Dále došlo ke zpracování podrobných zpráv o jednotlivých členech skupiny.

7. března 1950 byla Švábem a poradci vypracována zpráva určená pro vedení KSČ obsahující „*souhrnné výsledky šetření o skupině slovenských buržoazních nacionalistů ve vedení KSS.*“⁴⁹² Zpráva v úvodu zmiňuje

⁴⁹⁰ Šlo např. o pracovníka Ministerstva zahraničních věcí Václava Palečka, Vlastu Veselou, Clementisova tajemníka Theodora Florina, J. Kopeckého, E. Klingera, J. Černého-Mittelmanna, Miladu Horákovou, Závíše Kalandru či Š. Macha. V únoru pak byla v této souvislosti – s úspěchem – vyslýchána V. Hložková. Srov. *Zpráva komise pro přezkoumání IX. sjezdu KSS z hlediska kritiky buržoazního nacionalismu, upravená na základě diskuse předsednictva ÚV KSČ. Kritika buržoazního nacionalismu na IX. sjezdu KSS ve vztahu k počátkům socialistické výstavby. Boj strany proti buržoaznímu nacionalismu a jeho zkrslení v letech 1950–1954*, s. 43.

⁴⁹¹ StB totiž později mohla tato fakta ke svým potřebám účelně překroutit. Srov. *ibid.*, s. 44.

⁴⁹² Viz *ibid.*, s. 47.

výsledky výslechu osob zatčených na konci roku 1949 a počátku roku 1950 vypovídající o silných *buržoazně-nacionalistických* tendencích mezi vedoucími činiteli KSS – zejména z bývalé skupiny DAVu v čele s Clementisem a Novomeským.

V první části zpráva pojednává o vedoucích osobnostech DAVu a Šipu a pomocí citátů z článků Eduarda Urxe a Novomeského rovněž o nacionalistických sklonech této skupiny a jejím sklouznutí do pozice protičeského boje.⁴⁹³ V druhé části se zpráva zmiňuje o Clementisově činnosti za války v Londýně i *davistů* za tzv. slovenského státu. Společné rysy v činnosti Clementise a *davistů* zpráva nachází v distancování se od strany, spolupráci s *buržoazními* politiky,⁴⁹⁴ či ve vstupu do odboje až na základě válečných úspěchů SSSR.⁴⁹⁵

Plány této *buržoazně-nacionalistické* skupiny vyplývaly z protokolu sepsaného s Novým. Mělo se jednat o plány: za pomoci reakčních sil učinit ze Slovenska doménu své *buržoazně-nacionalistické* protistranické skupiny opírající se o slovenskou buržoazii i západní státy; znemožnit vznik jednotného státu Čechů a Slováků s ústředním zákonodárstvím i vládou; znemožnit bratrskou spolupráci Čechů a Slováků; udržet se u moci na Slovensku a zneužitím Slovenské národní rady získat vliv i v ústřední vládě.⁴⁹⁶

Třetí část zprávy se zaměřovala na rozvádění důkazů o protistranické a nepřátelské činnosti skupiny, k níž se měli připojit Eduard Friš se

---

⁴⁹³ Proti linii strany se měla skupina stavět již ve 30. letech; později měla ztratit důvěru v sílu protinacistického tábora i v SSSR. Srov. *ibid.*, s. 48.

⁴⁹⁴ Zpráva zmiňuje spolupráci Clementise s Benešem a dalšími *buržoazními* politiky v Londýně a kolaboraci Husáka, Novomeského aj. s fašistickými činiteli na Slovensku. Srov. *ibid.*, s. 48.

⁴⁹⁵ K rozboru vztahu Clementise k DAVu srov. NA, f. KSČ – ÚV 1945–1989, Praha – komise, Komise II, sv. 32, a. j. 378. *Zpráva komise pro přezkoumání IX. sjezdu KSS z hlediska kritiky buržoazního nacionalismu, upravená na základě diskuse předsednictva ÚV KSČ. K otázce DAVU a Vl. Clementise.*

⁴⁹⁶ Srov. *Zpráva komise pro přezkoumání IX. sjezdu KSS z hlediska kritiky buržoazního nacionalismu, upravená na základě diskuse předsednictva ÚV KSČ. Kritika buržoazního nacionalismu na IX. sjezdu KSS ve vztahu k počátkům socialistické výstavby. Boj strany proti buržoaznímu nacionalismu a jeho zkreslení v letech 1950–1954*, s. 49.

Šmidkem, po osvobození. Mezi důkazy nacionalistické politiky patřily separatistické snahy proti koncepci ČSR jakožto jednotného státu,⁴⁹⁷ podpora protičeského šovinismu a antisemitismu či postoj k SSSR, lidově demokratickým zemím a maďarské otázce. K důkazům o pronikání titovské agentury patřily odlišný poměr skupiny k Jugoslávii od poměru k ostatním lidově demokratickým zemím, vytvoření „ovzduší pro podvratnou činnost jugoslávské agentury“⁴⁹⁸ a plán na rozbití ČSR jakožto jednotného státu.⁴⁹⁹ Jako důkaz o vnikání cizích živlů do stranického i státního ústrojí byl ve zprávě uveden materiál shromážděný asi o stu takovýchto osob.⁵⁰⁰

O bezpečnostních akcích proti stranickým funkcionářům působícím na Slovensku z konce roku 1949 a počátku roku 1950 byli Švábem informováni Gottwald, Slánský a Široký. O shromažďování materiálů byli zpravováni také Štefan Bašťovanský⁵⁰¹ a vedoucí kádrového oddělení Kopřiva. Podle výpovědi tehdejšího vedoucího bezpečnostního oddělení

---

⁴⁹⁷ Mělo se jednat o sabotáž vládního opatření ke zlepšení zásobování, odmítání snahy o zavedení vázaného hospodářství na Slovensku, protistranický postoj v průběhu jednání o ústavě či boj proti organizaci průmyslu umožňující celostátní plánování. Srov. *ibid.*, s. 50.

⁴⁹⁸ Viz *ibid.*, s. 50.

⁴⁹⁹ Skupina měla usilovat o přetvoření ČSR na federaci a o konstituování „*federace středoevropských států pod vedením titovské Jugoslávie*.“ Viz *ibid.*

⁵⁰⁰ Šlo zejména o pracovníky Ministerstva zahraničních věcí. Srov. *ibid.*

⁵⁰¹ Členem IV. ilegálního vedení KSS; od roku 1945 prvním předsedou Ústředního Národního výboru v Bratislavě; v letech 1945–1951 generálním tajemníkem ÚV KSS; v letech 1945–1946 členem SNR; v letech 1945–1952 poslancem NS. V lednu 1952 zbaven všech funkcí. Srov. Závěrečná zpráva tzv. Pillerovy komise (první, neschválená verze, 1969), s. 242.

ÚV KSS Oskara Valáška⁵⁰² se bez svolení Širokého „žádný případ nemohl realizovat.“⁵⁰³

Koncepce skupiny tzv. buržoazních nacionalistů vznikla ve Státní bezpečnosti v období od prosince 1949 do března 1950, kdy byl Clementis považován za československého Rajka. Zasedání Informbyra v listopadu 1949 vyjadřující nutnost bojovat s *buržoazním nacionalismem* ovlivnilo směr hledání nepřátel ve straně, které vyhlašovali nejvyšší představitelé KSČ.⁵⁰⁴ Vykonstruování výše zmíněné koncepce Státní bezpečností podle závěrečné zprávy silně ovlivnilo jednání stranických orgánů.⁵⁰⁵

3.3.2.3.3 Vývoj do IX. sjezdu KSS

Třetí bod třetí části závěrečné zprávy se zaměřil na stranickou kritiku „tzv. buržoazně-nacionalistické úchylky ve vedení KSS před IX. sjezdem.“⁵⁰⁶ Kritika jednotlivých tzv. buržoazních nacionalistů měla svůj počátek na zasedání předsednictva ÚV KSČ 13. března 1950 řešící na podkladě Ko-

---

⁵⁰² V letech 1945–1948 pracovníkem Kádrového oddělení ÚV KSS; členem tzv. bezpečnostní pětky; v letech 1949–1951 referentem pro bezpečnost při ÚV KSS. V prosinci 1953 odsouzen za nepřátelskou činnost v bezpečnosti k trestu odnětí svobody v délce 23 let. V roce 1958 revizí rozsudku trest snížen na 17 let; v dubnu 1960 propuštěn na amnestii; v roce 1963 rehabilitován. Srov. Oskar Valášek [online]. *politicképrocesy.cz*. [cit. 26. 02. 2024]. <https://www.politickeprocesy.cz/cs/osoba/valasek-weiss-oskar-7CgEhn>

⁵⁰³ Viz *ibid.*, s. 53.

⁵⁰⁴ Za zmínku stojí např. projev Slánského ze dne 7. prosince 1949 otištěný v Rudém právu s titulkem „*Odhalovat nepřátele ve vlastních řadách*“ či Gottwaldův referát pronesený jím na plenárním zasedání ÚV KSČ konaném ve dnech 24.–26. února 1950. Gottwald ve svém referátu tvrdil, že KSČ má v rukou důkazy o pokusech *titovců* strhnout ČSR do imperialistického tábora. Srov. *ibid.*, s. 54.

⁵⁰⁵ Bezpečnostními poznatky byly ovlivněny kupř. Kopřivovy referáty o Clementisovi pronesené 13. března 1950 na předsednictvu ÚV KSČ a 14. března 1950 na předsednictvu ÚV KSS nebo referáty Širokého ze dne 3. dubna 1950 na předsednictvu ÚV KSS, 6.–7. dubna 1950 na plénu ÚV KSS i na IX. sjezdu KSS. Srov. *ibid.*

⁵⁰⁶ Viz *ibid.*, s. 55.

přivova referátu Clementisův případ a kritizující Husáka a Novomeského. Na tomto zasedání došlo k odhalení „*ucelené buržoazně-nacionalistické úchylky*.“⁵⁰⁷ Usnesením předsednictva byl Clementis odvolán z funkce ministra zahraničních věcí. Kopřiva – doplněný Slánským a Širokým – referoval o Clementisovi i na zasedání předsednictva ÚV KSS konajícím se 14. dubna 1950 za účasti členů předsednictva ÚV KSČ.

Clementisovi bylo na zasedáních vytýkáno: ztracení víry v SSSR po uzavření sovětsko-německého paktu v roce 1939, neodvolávání se na klasiky marxismu-leninismu a zamlčování vedoucí úlohy KSČ v odboji při práci v londýnském rozhlase, vykonávání *probenešovské* a nestranické kádrové politiky, neplnění usnesení KSČ o očištění státního aparátu po únoru 1948 či nezastávání ideologie dělnické třídy kvůli svému měšťáckému nacionálnímu názoru tkvícím v solidaritě s vlastní buržoazií.

Buržoazně-nacionalistickou úchylku Husáka s Novomeským vyslovil na plénu ÚV KSS zasedajícím ve dnech 6.–7. dubna 1950 Široký. Podle Širokého Husák s Novomeským nepochopili, že otázka politické moci je substanciální „*otázkou všech problémů, tedy i nacionální otázky*.“⁵⁰⁸ Husák podle Širokého v nacionální otázce neviděl součást univerzální otázky „*pokroku, demokracie a socialismu*.“⁵⁰⁹ Oba měli do politické linie strany prosadit koncepci mající záporný vliv na průbojnost slovenského národního povstání. Po osvobození učinili vše pro separaci od českých pokrokových sil.

Husák měl ještě v únoru 1948 považovat za hlavní nebezpečí Čechy; zajištění slovenské národní existence pak dle Širokého viděl v jednotě s *lettrichovci*. Ve stranické práci měl Husák pěstovat nacionalismus, neochotu podřídit se „*jednotnému vedení strany*“⁵¹⁰ a přehlížel demokratický centralismus ve výstavbě KSČ i ve vedení státu. V Husákově koncepci neměla být KSČ stranou dělnické třídy a jiných pracujících vrstev, nýbrž stranou „*levé maloburžoazní inteligence*“.⁵¹¹

---

⁵⁰⁷ Viz *ibid.* Nešlo již tedy pouze o kritiku individuálních projevů nacionalismu v rámci řešení konkrétních otázek v politice KSČ. Srov. *ibid.*

⁵⁰⁸ Viz *ibid.*, s. 57.

⁵⁰⁹ Viz *ibid.*, s. 57.

⁵¹⁰ Viz *ibid.*

⁵¹¹ Viz *ibid.* Zmíněna je ještě *bucharinská* teze o postupném vrůstání živlů kapitalismu do socialismu a otázky důvěry Husáka s Novomeským ke Gottwaldovi. Srov. *ibid.*, s. 57–58.

Husák i Novomeský reagovali na kritiku na předsednictvu ÚV KSS 3. 4. 1950 s překvapením. Husák měl ke kritice své osoby řadu výhrad, když měl za to, že za vzniklé chyby – jichž si byl vědom – by měly nést odpovědnost příslušné orgány, a nikoli pouze on. Podle svých slov jinou koncepci než tu, v níž figurovala jedna strana s jedním vedením, neměl ani nezamýšlel. Bránil se rovněž obvinění ze spojení své osoby s Demokratickou stranou.

Na plénu ÚV KSS 6.–7. 4. 1950 však Husák i Novomeský nedostatky a chyby jim vytýkané v podstatě sebekriticky přiznali. Bez vyslovení sebekritiky by se dle svých slov totiž museli – jak jim měl říct řekl Široký – rozejít s KSČ. Sebekritiku odvolali až v písemných podáních ÚV KSČ z počátku šedesátých let. Předsjezdová kampaň se stala kampaní proti tzv. buržoazním nacionalistům až od zasedání pléna ÚV KSS 3. 4. 1950. Do doby konání výše zmíněného předsednictva ÚV KSS nebylo vypořádání se s touto *úchylkou* stranickou potřebou.

K odhalení *buržoazně-nacionalistické* úchylky ve vedení KSS a k rozproudění kampaně proti tzv. buržoazním nacionalistům vedly podle referátu Kopřivy na zasedání sekretariátu Informbyra konajícího se 20.–23. 4. 1950 pokusy Titovy *bandy* o proniknutí do KSČ, o „*oslabení její akceschopnosti a jednoty*“⁵¹² či o připravování sabotáže a hospodářské i vojenské špionáže. Nositeli úchylek měšťáckého nacionalismu mající být odhaleni a zlikvidováni na květnovém sjezdu KSS měli dle Kopřivova referátu být zejména Husák s Novomeským.

3.3.2.3.3.4 IX. sjezd KSS

Sjezd proběhl ve dnech 24.–27. dubna 1950. Navazoval na IX. sjezd KSČ vytyčující „*generální linii výstavby socialismu*“⁵¹³ v ČSR. Už na IX. sjezdu KSČ došlo k projednání národnostní – slovenské – otázky. K dostatečnému projednání však došlo pouze z hlediska vyrovnání hospodářské, sociální a kulturní nerovnosti mezi Čechy a Slováky, a nikoli již z pohledu politického a ideologického.

---

⁵¹² Viz *ibid.*, s. 60.

⁵¹³ Viz *ibid.*

Program sjezdu plánovaného původně na březen 1948 se v průběhu času několikrát změnil.⁵¹⁴ Hlavní referáty na sjezdu přednesli Široký, Ján Púll a Baš'ovanský. Referát Širokého se týkal vybudování socialismu v ČSR v čele s Gottwaldem. Púll hovořil o úlohách pětiletky na Slovensku, zatímco Baš'ovanský zmínil některé problémy organizační výstavby KSČ a *marxisticko-leninistické* výchovy.

Závěrečná zpráva hodnotí sjezd vcelku kladně.⁵¹⁵ Generální linie výstavby socialismu vytyčená na IX. sjezdu KSČ však nebyla jako celek použita na specifické slovenské podmínky. Jako chybné vidí závěrečná zpráva i – na IX. sjezd KSČ vůbec nenavazující – zaměření sjezdu na zkruslené pojetí boje proti tzv. buržoaznímu nacionalismu namísto boje proti „vlivům buržoazně nacionalistického působení zbytků reakce, luďáků a představitelů poražené [D]emokratické strany.“⁵¹⁶ Vůči nacionalistickým předsudkům mezi pracujícími i ve straně se mělo dle závěrečné zprávy působit ideologickou výchovou.

Široký hned v úvodu svého referátu popsal tzv. buržoazní nacionalismus jako ucelenou úchylku, jejíž nositelé vidí národnostní otázku izolovaně od otázky třídního boje, otázky boje proti imperialismu a otázky politické moci v ČSR, přičemž „přijímají ideologické vedení vlastní nacionalistické buržoazi[i].“⁵¹⁷ Smysl jejich boje proti pražskému centralismu měl podle Širokého být reakční a kontrarevoluční. Široký dále vyostřil svou kritiku vůči Husákovi a Novomeskému.⁵¹⁸ Do skupiny tzv. buržoazních nacionalistů zahrnul Široký v referátu i Clementise a v průběhu sjezdu také Šmidkeho. Již Kolderova komise však na základě přešetření

⁵¹⁴ Např. kvůli únorovému puči následovanému sloučením KSČ a KSS, obsahu IX. sjezdu KSČ či schůzi předsednictva ÚV KSS ze dne 3. 4. 1950 následované zasedáním ÚV KSS konečně schvalujícím definitivní obsah sjezdu. Srov. *ibid.*, s. 62.

⁵¹⁵ Závěrečná zpráva jako správné hodnotí např. vytyčení dalších úkolů socialistické výstavby navazující na generální linii výstavby socialismu vytyčenou IX. sjezdem KSČ či návaznost na relevantní usnesení posledního zasedání ÚV KSČ konaném před sjezdem. Srov. *ibid.*, s. 63.

⁵¹⁶ Viz *ibid.*, s. 64.

⁵¹⁷ Viz *ibid.*, s. 65.

⁵¹⁸ Označení Novomeského za buržoazního nacionalistu Široký během pohovoru s barnabitskou komisí bez odůvodnění odvolal. Srov. *ibid.*, s. 66.

věci dospěla k závěru o neexistenci této skupiny, k níž byli během vyšetřování přiřčeni další straníční funkcionáři na Slovensku.

Obvinění z *buržoazně-nacionalistické* úchylky, ideologie a politiky se dotýká období do žilinské konference KSS v srpnu 1945, do února 1948 a po únoru 1948. Společné zasedání předsednictev ÚV KSČ a ÚV KSS 17.–18.7. 1945 jednalo o překonání některých nesprávných názorů KSS. K řešení tohoto problému přispěla žilinská konference KSS. Nesprávné názory se tedy neobjevovaly tak dlouho ani v tak nebezpečné podobě, jak to ve svém referátu na sjezdu tvrdil Široký. Odpovědnost za některé nedostatky vytýkané pouze tzv. buržoazním nacionalistům nese celé vedení KSS.⁵¹⁹ Mnohá Širokého obvinění vztahující se zejména k období po únoru 1948 byla vykonstruovaná⁵²⁰ či nelogická.⁵²¹

Názorové neshody se měly řešit – namísto uplatňováním *protilenin-ské* metody vypěstované v údobí kultu osobnosti Stalina – stranickou diskuzí s jednotným řešením. V době konání sjezdu ve skutečnosti ve vedení KSS – v rozporu s tvrzením Širokého – ideologický ani politický rozpor vyžadující řešení na sjezdu KSČ nebyl. Kritika učiněná na sjezdu byla v rozporu s vnitřním vývojem KSS. Sebekritika Husáka s Novomeským byla – na rozdíl od sebekritiky Šmidkeho s Clementisem – sjezdem přijata. Jelikož však byli již před sjezdem zbaveni politických funkcí, měli v jiných funkcích dokázat, že si důvěru KSČ zaslouží.

Bezpečnostní orgány pátraly po nositelích *buržoazního nacionalismu* za pomoci sběru materiálů nezákonnými metodami považujícíce tzv. buržoazní nacionalisty nikoli za *úchylkáře*, nýbrž zločince. V říjnu 1950

---

⁵¹⁹ Šlo např. o sabotáž zásobování obyvatelstva způsobenou *buržoazní reakcí* na Slovensku. Srov. *ibid.*, s. 69.

⁵²⁰ Jednalo se kupř. o „*přeceňování vlastních úspěchů v socialistické výstavbě a v podceňování výsledků české dělnické třídy*,” indiferentnost k celostátním problémům, *bu-charinskou* tezi o postupném vrůstání živlů kapitalismu do socialismu či kritiku činnosti spojenou s časopisem DAV. Viz *ibid.*, s. 69–71.

⁵²¹ Budování strany jako strany „*levé maloburžoazní inteligence*“ by muselo mít vliv na společenské složení strany či její metody práce. O ničem z toho se však referát Širokého v části „*Výstavba strany*“ ani např. Púllův referát nezmiňují. Viz *ibid.*, s. 70.

zatčený Šling začal postupně vypovídat i proti tzv. buržoazním nacionalistům. Počátkem roku 1950 došlo k zatčení Clementise, Husáka, Novomeského, Okáliho, Horvátha a Holdoše.⁵²²

3.3.2.3.3.5 Vývoj po IX. sjezdu KSS

Na zasedání ÚV KSČ 21. února 1951 vystoupil Bašťovanský se zprávou „o odhalení špionážní záškodnické činnosti V. Clementise a o frakční protistranické skupině buržoazních nacionalistů v KSS.“⁵²³ Své tvrzení o záměrné činnosti organizované zločinecké skupiny však Bašťovanský žádným důkazem nepodložil. Následně bylo Clementisovi, Husákovi a Novomeskému odňato členství v KSČ i poslanecký mandát, načež byli vyloučeni z KSČ. Šmidkovi bylo odebráno pouze členství v ÚV KSČ. Na zasedání ÚV KSS konající se ve dnech 18.–20. dubna 1951 hovořil ve stejném duchu Široký.

27. listopadu 1952 byl Clementis odsouzen k trestu smrti jako člen tzv. centra. Proces s Husákem a spol. proběhl u Nejvyššího soudu v Bratislavě ve dnech 21.–24. dubna 1954. Faktické řízení procesu i jeho vedení převzali funkcionáři KSČ. Vyšetřování trvalo více než tři roky. Tuto délku závěrečná zpráva zdůvodnila tím, že Husák počáteční vynucených doznání odvolal a žádná jiná již během svého věznění neučinil. Trestní oznámení proti Husákovi a spol. předložilo 23. dubna 1953 Ministerstvo národní bezpečnosti předsednictvu ÚV KSS, podle něhož se ale oznámení neobsahující důkazy o trestné činnosti nemohlo stát pokladem pro sestavení obžaloby. Předsednictvo ÚS KSS na tomto zasedání schválilo návrh Bacílka na vznik komise mající obžalobu přezkoumat.⁵²⁴

⁵²² Srov. *ibid.*, s. 71–78.

⁵²³ Viz *ibid.*, s. 78.

⁵²⁴ Komise se skládala z Bacílka, Raise, Benady a Gažíka. Srov. *ibid.*, s. 82.

Široký i Bacílek sepsali v dalším průběhu roku 1953 připomínky k plánované obžalobě.⁵²⁵ Došlo též ke zřízení dokumentační komise,⁵²⁶ která vypracovala expertizy k prokurátorově použití během procesu. Další komise byla ustavena za účelem politického zajištění průběhu procesu.⁵²⁷ Návrh obžaloby byl schválen zasedáním politického sekretariátu ÚV KSČ 8. března 1954. Ministru vnitra Barákovi a generálnímu prokurátorovi Alešovi bylo uloženo předložit návrh na výši trestů spolu se zněním zprávy o průběhu procesu k publikaci v tisku. 1. dubna 1954 schválilo mimořádné zasedání sekretariátu ÚV KSS redakční radu mající za úkol podat předsednictvu ÚV KSS těsně před skončením procesu zprávu o způsobu publikace procesu v tisku.⁵²⁸ Mimořádné zasedání dále schválilo znění otázek předsedy senátu i prokurátora, závěrečné řeči prokurátora nebo výši trestů.

Podle závěru Nejvyššího soudu z roku 1963 byly proces s Husákem a spol. i rozsudky v něm vynesené nezákonné. Deformace politické linie KSČ se dle závěrečné zprávy v kontextu procesu s tzv. buržoazními nacionalisty projevovala v období vrcholícího kultu osobnosti mj. obcházením volených orgánů KSČ mocenskou skupinou tvořenou zpočátku Slánským, Švábem, Kopřivou, Širokým, Bacílkem a Davidem, a to s vědomím Gottwalda se Zápotockým. Odhalení kultu osobnosti Gottwalda i porušování socialistické zákonnosti měly za následek zpochybnění správnosti politických procesů. Na plénu ÚV KSS 10.–11. května 1956 zamýšlel Široký reagovat na žádosti slovenských komunistických organizací o revizi

---

⁵²⁵ Srov. *Zpráva komise pro přezkoumání IX. sjezdu KSS z hlediska kritiky buržoazního nacionalismu, upravená na základě diskuse předsednictva ÚV KSČ. Připomínky s. V. Širokého k návrhu trestního oznámení na G. Husáka a spol.*, 5 s. Srov. též *Zpráva komise pro přezkoumání IX. sjezdu KSS z hlediska kritiky buržoazního nacionalismu, upravená na základě diskuse předsednictva ÚV KSČ. Poznámky s. K. Bacílka k obžalobě proti Husákovi a spol.*, 5 s.

⁵²⁶ Jejimi členy se stali Ilčík a Miloš Gosiorovský. Srov. *ibid.*, s. 83.

⁵²⁷ Komisi tvořili David, Augustín Michalička, Ondrej Klokoč, Melichar, Milan Moučka a Ladislav Gešo. Srov. *ibid.*

⁵²⁸ Redakční rada byla složena z Michaličky, Davida, Slámky, Gešo, Melicharčíka a Moučky. Srov. *ibid.*

procesu návrhem na konstituci komise ÚV KSS pro přešetření tohoto případu. Nakonec tak však neučinil, načež se plénum ÚV KSS shodlo na ponechání výsledků procesu v platnosti.⁵²⁹

3.3.2.4 Čtvrtá část: závěry a poučení

Nezbytný boj vůči buržoaznímu nacionalismu byl na Slovensku zkeslen představou o jeho základu i vyvrcholení ve vedení KSS. Tento boj vyznačující se hledáním nepřátel uvnitř KSČ v rámci údobí kultu osobnosti byl poznamenán porušováním socialistické zákonnosti. Již Kolderova komise dospěla k závěru, že žádná buržoazně-nacionalistická skupina ve vedení KSS ani takováto úchylnka neexistovaly. Politické chyby tzv. buržoazních nacionalistů objevující se i u dalších funkcionářů ve vedení KSS byly neúměrně zveličeny. Kampaň proti buržoaznímu nacionalismu byla na Slovensku spjata s kultem osobnosti Širokého. Tento boj se rovněž nesprávně vyznačoval svým paušálním zaměřením proti inteligenci nebo zkeslením dějin KSČ.

Závěrečná zpráva dále varovala před podceněním boje proti ideologii nacionalismu, zdůraznila důležitost rovnoprávného postavení občanů státu či nutnost napravit chyby v publikacích vzniklé deformací dějin strany. Tyto závěry měly být projednány v orgánech a organizacích KSČ.⁵³⁰

3.3.3. Další dění

5. prosince 1963 se k projednání závěrečné zprávy sešlo předsednictvo ÚV KSČ. To se s cílem udržet závěrečnou zprávu v tajnosti rozhodlo zveřejnit pouze rezoluci, již měla sepsat barnabitská komise. Rezoluce trvala na důvodnosti vyloučení tzv. buržoazních nacionalistů z ÚV

---

⁵²⁹ Srov. *ibid.*, s. 83–86.

⁵³⁰ Srov. NA, f. KSČ – ÚV 1945–1989, Praha – komise, Komise II, sv. 32, a. j. 378. *Zpráva komise pro přezkoumání IX. sjezdu KSS z hlediska kritiky buržoazního nacionalismu, upravená na základě diskuse předsednictva ÚV KSČ. Politické a ideové závěry a poučení z kritiky buržoazního nacionalismu vznesené na IX. sjezdu KSS a po něm*, s. 1–9.

KSČ, jejichž mandát podle rezoluce stejně již dávno vypršel.⁵³¹ 18. prosince 1963 projednal závěrečnou zprávu ÚV KSČ, který obvinění této skupiny z tzv. buržoazního nacionalismu zrušil.⁵³²

3.3.4 Zhodnocení činnosti barnabitské komise

Barnabitská komise vyvrácením obvinění slovenských bývalých funkcionářů KSS z tzv. buržoazního nacionalismu nenaplnila očekávání vedení KSČ spočívající v potvrzení viny této skupiny.⁵³³ Zveřejněná rezoluce ÚV KSČ konstatující neoprávněnost této kritiky a potvrzující vykonstruovanost obvinění měla na veřejnost značný dopad. Závěrečná zpráva zabývající se kromě otázky tzv. buržoazního nacionalismu i otázkami československých vztahů, Slovenského státu, Slovenského národního povstání nebo obnovy Československa působila podnětně pro reformní křídlo KSČ.⁵³⁴

ÚV KSČ zrušil usnesení vydaná v letech 1950–1951, jež tuto skupinu postihovala. Přiznat plnou stranickou rehabilitaci s návratem do vrcholných politických funkcí však ÚV KSČ odmítl.⁵³⁵ Novotný prosadil – avšak pouze dočasné – zamezení návratu zejména Husáka do vrcholné politiky. Zároveň však byl Novotný za prosazení tohoto návrhu kritizován. Vystupňování této – přirozeně především Husákovy – kritiky znamenalo pro Novotného o pět let později konec jeho politické kariéry.⁵³⁶

---

⁵³¹ Srov. Barusová. *Barnabitská komise a důsledky její činnosti*, s. 166–169.

⁵³² Srov. Kaplan. *K politickým procesům v Československu 1948 - 1954: dokumentace komise ÚV KSČ pro rehabilitaci*, s. 8.

⁵³³ Srov. Kaplan. *Druhý proces: Milada Horáková a spol. - rehabilitační řízení 1968–1990*, s. 79.

⁵³⁴ Srov. Barusová. *Barnabitská komise a důsledky její činnosti*, s. 164 a 169–170.

⁵³⁵ Srov. Kaplan. *Druhý proces: Milada Horáková a spol. - rehabilitační řízení 1968–1990*, s. 79.

⁵³⁶ Srov. Veber. *Rehabilitace*, s. 386.

3.4 Pillerova komise

3.4.1 Akční program

Po zasedání pléna ÚV KSČ v lednu 1968 začala řada komunistických funkcionářů⁵³⁷ utvářet program „reformního hnutí uvnitř komunistické strany“⁵³⁸ mající přispět k „demokratizaci společnosti a k ekonomické reformě.“⁵³⁹ Nejdůležitějším programovým dokumentem vzniklým během pražského jara se stal tzv. Akční program schválený ÚV KSČ dne 5. dubna 1968. Ten zahrnoval koncept reformy režimu označovaný jako snahu „o vybudování socialismu s lidskou tvář.“⁵⁴⁰

Už ve výpisu z návrhu Akčního programu (dále jen „výpis“) z března 1968 se zmiňuje potřeba dělby a kontroly moci jakožto záruka proti libovůli. Přílišnou koncentrací moci vidí výpis např. u Ministerstva vnitra či Státní bezpečnosti. Výpis rovněž zdůrazňuje důležitost posílení sociální i politické úlohy soudů nebo nenadřazování prokuratury nad soudy.⁵⁴¹

KSČ dle Akčního programu již neměla přímo řídit či vládnout, nýbrž spolu s ostatními stranami Národní fronty Čechů a Slováků (dále jen „Národní fronta“ či „NF“) ⁵⁴² pouze navrhopvat rámcový politický program.

⁵³⁷ Jednalo se např. o Oldřicha Černíka, Smrkovského, Zdeňka Mlynáře, Otu Šika či Jiřího Hendrycha. Srov. Kuklík et al. *Dějiny československého práva: 1945–1989*, s. 215.

⁵³⁸ Viz *ibid.* K tomu srov. kupř. Jak se připravují na akční program. *Rudé právo*. 1968, roč. 48, č. 81, s. 2.

⁵³⁹ Viz *ibid.* Srov. k tomu např. Otevřeně o hospodářství. Rychle řešit ekonomické reformy. *Rudé právo*. 1968, roč. 48, č. 80, s. 2.

⁵⁴⁰ Viz *ibid.*

⁵⁴¹ Srov. Archiv bezpečnostních složek (dále jen „ABS“), f. Organizační a vnitřní správa FMV – právní odbor, signatura (dále jen „sign.“) A 6/2, inventární jednotka (dále jen i. j.) 1049. *Akční program vlády – podklady, Výpis z návrhu akčního programu KSČ*, s. 1–3.

⁵⁴² Šlo o koalici politických stran a společenských organizací rozhodující o veškerých relevantních politických a mocenských otázkách v Československu. Význam Národní fronty výrazně vzrostl oživením činnosti a snahou po emancipaci jednotlivých jejích organizací na jaře 1968. Srov. Kocian, J. Stranicko-politický systém. In: Schelle,

Akční program také zamýšlel dovršení politických rehabilitací osob včetně nekomunistů postižených v průběhu padesátých let a za účelem neopakování postihů pro politické názory přijetí příslušných právních záruk.⁵⁴³ Rehabilitace se však nesměly dotknout poválečných „sociálně-ekonomických přeměn.“⁵⁴⁴ Občanům mělo být dovoleno svobodně vycestovat či se vystěhovat do zahraničí.⁵⁴⁵ Zamýšleno bylo také pokračování v uskutečňování hospodářské reformy dle plánů Oty Šika.⁵⁴⁶ Akční program obsahoval i příslib federativního uspořádání a určitou autonomii na mezinárodní scéně.⁵⁴⁷ ÚV KSČ v Akčním programu vyjádřilo podporu vzniku zvláštního zákona řešícího postupy příslušných státních orgánů ve věci nápravy nezákonných represí předchozích let.⁵⁴⁸ O přijetí Akčního programu vyšel hned následujícího dne článek v Rudém právu s názvem „Akční program strany jednomyslně schválen.“⁵⁴⁹

K. a Tauchen, J. (ed.). *Encyklopedie českých právních dějin. XVI. svazek, Správa veřejná - Suché*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2019, s. 822 a 824.

⁵⁴³ Srov. Rychlík. Československo v období socialismu: 1945–1989, s. 199. O rehabilitaci v rámci Akčního programu se zmiňuje rovněž výňatek z Akčního programu s názvem „Bez práva niet zodpovednosti,“ v němž se vyjadřuje podpora přijetí zvláštního zákona věnujícího se této problematice. Srov. *Proces naruby: o nezákonných procesech a rehabilitaci od roku 1948*. Bratislava: Zväz slovenských novinárov, 1968, s. 47.

⁵⁴⁴ Viz Kaplan. *Druhý proces: Milada Horáková a spol. - rehabilitační řízení 1968–1990*, s. 80.

⁵⁴⁵ Srov. Rychlík. Československo v období socialismu: 1945–1989, s. 199.

⁵⁴⁶ V letech 1945–1951 pracovníkem KV KSČ v Praze i ÚV KSČ; v letech 1951–1962 přednášejícím na Vysoké škole stranické při ÚV KSČ; v letech 1961–1969 ředitelem Ekonomického ústavu ČSAV; v letech 1962–1969 členem ÚV KSČ; v roce 1968 místopředsedou vlády; v letech 1968–1969 poslancem České národní rady. Po invazi vojsk zemí Varšavské smlouvy v srpnu 1969 donucen zůstat ve švýcarském exilu; postupně zbaven všech funkcí. Srov. Ota Šik [online]. *totalita.cz*. [cit. 28. 02. 2024]. https://www.totalita.cz/vysvetlivky/o_siko.php

⁵⁴⁷ Srov. Rychlík. Československo v období socialismu: 1945–1989, s. 200.

⁵⁴⁸ Srov. Kaplan. *Druhý proces: Milada Horáková a spol. - rehabilitační řízení 1968–1990*, s. 81.

⁵⁴⁹ Viz *Akční program strany jednomyslně schválen*, s. 1.

Důkazem zvýraznění postavení ústavních orgánů na úkor rozhodování pouze vedení KSČ bylo jmenování nové vlády s předsedou Oldřichem Černíkem dne 8. dubna.⁵⁵⁰ Prezidentem byl po Novotného abdikaci zvolen 30. března 1968 Ludvík Svoboda; předsedou Národního shromáždění byl začátkem dubna téhož roku zvolen Smrkovský. Patrná byla snaha vlády o vymanění se z podřízenosti vůči předsednictvu ÚV KSČ i snaha o oživení nekomunistických stran Národní fronty a založení nových organizací.⁵⁵¹ Veřejnost však Akční program kvůli jeho rozporuplnosti – tkvící v neodstranění socialismu jako takového – s nadšením nepřijala.⁵⁵²

Jedním z mála bodů Akčního programu, jichž se podařilo dosáhnout, byla federalizace Československa.⁵⁵³ V den přijetí Akčního programu – 5. dubna 1968 – došlo také k ustavení Pillerovy komise mající za úkol přešetřit okolnosti politických procesů.⁵⁵⁴

---

⁵⁵⁰ V letech 1949–1954 pracovníkem KV KSČ v Ostravě; v letech 1956–1960 tajemníkem ÚV KSČ; v letech 1960–1963 ministrem paliv a energetiky; v letech 1963–1968 místopředsedou vlády a předsedou Státní plánovací komise; od dubna 1968 do ledna 1970 předsedou vlády; od ledna do června 1970 ministrem – předsedou federálního výboru pro technický a investiční rozvoj; v letech 1958–1970 členem ÚV KSČ; v letech 1966–1970 členem předsednictva ÚV KSČ; v letech 1960–1969 poslancem NS. V roce 1970 zbaven všech funkcí; v roce 1971 vyloučen z KSČ. Srov. Oldřich Černík [online]. *vláda.gov.cz*. [cit. 28. 02. 2024]. <https://vlada.gov.cz/cz/cle-nove-vlady/historie-minulych-vlad/rejstrik-predsedu-vlad/oldrich-cernik-446/#>

⁵⁵¹ Vznikly např. politické organizace Klub angažovaných nestraníků (dále jen „KAN“) nebo K 231, která se angažovala při přípravě zákona o soudní rehabilitaci či usilovala o zrušení vedoucího postavení KSČ ve společnosti. Srov. Kuklík et al. *Dějiny československého práva: 1945–1989*, s. 216. Svou činnost obnovily i Junák či Sokol. Srov. Francěk, J. *Velké dějiny zemí Koruny české. Tematická řada, Zločinnost a bezpráví*. Praha: Paseka, 2011, s. 613. K obnově Junáka srov. Šubrt, K. et al. Založení junáckých středisek. *Rudé právo*. 1968, roč. 48, č. 80, s. 7.

⁵⁵² Srov. *ibid.*, s. 215.

⁵⁵³ Srov. Just, P. *Vláda ČSSR (8. 4. 1968–31. 12. 1968) Oldřicha Černíka*. In: Schelle, K. a Tauchen, J. (ed.). *Encyklopedie českých právních dějin. XX. svazek, Vá - Volba*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2020, s. 563.

⁵⁵⁴ Srov. Rychlík. *Československo v období socialismu: 1945–1989*, s. 199.

3.4.2 Činnost komise do zasedání ÚV KSČ v květnu 1968

Na základě kritiky práce Kolderovy komise obsažené ve zprávě Ústřední kontrolní a revizní komise ÚV KSČ přijalo představenstvo ÚV KSČ na schůzi konané 26. března 1968 usnesení o ustavení komise ÚV KSČ „*k dokončení a k prověrce stranické rehabilitace*“.⁵⁵⁵ K samotnému vzniku čtvrté rehabilitační komise ÚV KSČ pak došlo usnesením plenárního zasedání ÚV KSČ ze dne 5. dubna 1968.⁵⁵⁶ Předsedou komise byl jmenován Jan Piller, členy pak Jaroslav Frýbert, Milan Hladký, Leopold Hoffman, Štefan Infner, František Krajčír, Marie Miková, Oldřich Rákosník, Jiří Rypel, Marie Sedláková a Jindřich Uher.⁵⁵⁷ Tajemníkem Pillerovy komise se stal Karel Kaplan, který vytvořil pracovní skupinu čítající kolem 50 členů⁵⁵⁸ a zpracovávající jednotlivá témata sloužící později jako základ závěrečné zprávy Pillerovy komise.

Úkolem Pillerovy komise bylo dokončit stranickou i soudní rehabilitaci čelných komunistických funkcionářů,⁵⁵⁹ provést rozbor politických příčin vedoucích k nezákonnostem a politickým procesům, zanalyzovat odpovědnost politických orgánů i osob za nezákonnosti a politické procesy a zmapovat vývoj rehabilitace od roku 1954. Žádosti o rehabilitaci jiných komunistů – než těch v gesci Pillerovy komise – měly být podá-

⁵⁵⁵ Viz Slabotínský. *Amnestie prezidenta republiky v letech 1960 a 1962 a rehabilitace politických vězňů v 60. letech*, s. 230.

⁵⁵⁶ Srov. k tomu článek Rudého práva Akční program strany jednomyslně schválen. *Rudé právo*. 1968, roč. 48, č. 96, s. 1.

⁵⁵⁷ Srov. *ibid.*

⁵⁵⁸ Jednalo se o historiky, právníky, ekonomy a politiky. Srov. NA, f. ÚV KSČ – Pillerova komise, sign. Zasedání komise – zápisy schůzí 1969 (6 složek), k. 45 B. *Zápis z jednání komise ÚV KSČ pro dokončení stranické rehabilitace, konané dne 17. května 1968*, s. 18.

⁵⁵⁹ Srov. Veber. *Rehabilitace*, s. 389. Šlo o proces s tzv. centrem, se skupinou Švermové, s tzv. buržoazními nacionalisty, se skupinou vedoucích pracovníků bezpečnosti, s tzv. velkou radou trockistů, se skupinou národohospodářů, s osobami činnými v branné moci, s pracovníky Ministerstva zahraničí a o několik procesů s jednotlivými osobami. Srov. NA, f. KSČ – ÚV 1945-1989, Praha – komise, k. 12, sv. 12 Pillerova, a. j. *Problémy. Návrh na zprávu pro tisk*, s. 1.

vány ke kontrolním a revizním komisím. Zprávy o své činnosti měla Pillerova komise předkládat ÚV KSČ a základní výsledky šetření uveřejňovat v tisku.⁵⁶⁰

Na zasedání Pillerovy komise uskutečněném 17. května 1968 vzali její členové na vědomí zařazení jednotlivých pracovníků do příslušných pracovních skupin.⁵⁶¹ Členové komise souhlasili se slovy Pillera o postupu v práci „*podle zásady padni komu padni*.“⁵⁶² Podle Pillerovy komise nesouvisely důvody pro potvrzení vyloučení Slánského, Šlinga,⁵⁶³ Reicina, Švába, Vlka, Roušara, Outraty, Lewintera, Landy, Fischla, Hrubého, Holého a Taussigové z KSČ Kolderovou komisí s jejich původními tresty. Proto Pillerova komise navrhla ÚV KSČ vrátit výše jmenovaným členství v KSČ.

Rovněž k potvrzení vyloučení z ÚV KSČ a zbavení všech funkcí u Švermové, Smrkovského, Lomského, Nového, Moškoviče, Novomeského, Husáka, Fuchse, Dubové, Clementise, a Gemindera došlo pro důvody nikterak nesouvisející s důvody, jež se staly podklady pro inscenaci jejich politických procesů. Pillerova komise tedy navrhla ÚV KSČ odvolat stranické tresty výše zmíněným.

Pillerova komise poukázala na předpoklad Barákovy komise spočívající v oprávněnosti procesů a tím i viny odsouzených. Kolderova komise zaměřila svou činnost příliš úzce – na činnost osob odsouzených v hlavních politických procesech.

Ve zprávě pro ÚV KSČ sepsané na tomto zasedání Pillerova komise dále zmínila svůj úkol vypracovat závěrečnou zprávu pokusící se co ne-

⁵⁶⁰ Srov. *ibid.*

⁵⁶¹ Jednalo se o pracovní skupinu pro zpracování závěrečné zprávy a o pracovní skupiny pro jednotlivé procesy. Srov. *Zápis z jednání komise ÚV KSČ pro dokončení stranické rehabilitace, konané dne 17. května 1968*, s. 5–7. O zasedání referoval následujícího dne článek Rudého práva. Srov. Komise ústředního výboru KSČ o stranické rehabilitaci. *Rudé právo*. 1968, roč. 48, č. 136, s. 1.

⁵⁶² Viz Kaplan. *Druhý proces: Milada Horáková a spol. - rehabilitační řízení 1968–1990*, s. 109.

⁵⁶³ K případu Šlinga srov. NA, f. KSČ – ÚV 1945–1989, Praha – komise, sv. 12 Pillerova, a. j. Problémy. *Chronologický přehled o projednávání případu „Šling“ v orgánech a komisích*.

jobektivněji vystihnout „příčiny deformací socialismu po únoru 1948, jejich vnější i vnitřní souvislosti, politicko-mocenský a ideologický mechanismus, osobní odpovědnost jednotlivců i skupin,“⁵⁶⁴ a tím tuto záležitost politicky uzavřít. Dalším úkolem Pillerovy komise mělo dle jejích slov být zveřejnění závěrečných výsledků ke každému z osmi procesů, jimiž se měla zabývat, v tisku. O možnost provádění takovýchto zveřejnění požádala Pillerova komise ÚV KSČ. Zatímco vypracování závěrečné zprávy dle odhadů Pillerovy komise potrvá do konce roku, zprávy o jednotlivých procesech by mohly být zveřejněny zakrátko.⁵⁶⁵

Po zamítavém stanovisku zasedání ÚV KSČ z 29. května 1968 byla Pillerova komise nucena návrh ve věci vrácení členství v KSČ a odvolání stranických trestů výše zmíněným funkcionářům stáhnout a předložit jej až ve své závěrečné zprávě, kterou měla vypracovat do konce roku.⁵⁶⁶ Proti návrhu se na zasedání stavěl zejména Fierlinger považující Slánského za člověka KSČ nejvíce uškodivšího.⁵⁶⁷

3.4.3 Předokupační práce na závěrečné zprávě

Na dalším zasedání Pillerovy komise 8. července 1968 byly mj. naplánovány pohovory s Novotným a Barákem mající se konat v následujících dnech.⁵⁶⁸

Na programu jednání Pillerovy komise 8. srpna 1968 bylo zejména projednání konceptu zprávy pro XIV. sjezd KSČ (dále jen „XIV. sjezd“). Piller na schůzi zmínil rozšíření odpovědnosti za nezákonnosti vedoucí

⁵⁶⁴ Viz *Zápis z jednání komise ÚV KSČ pro dokončení stranické rehabilitace, konané dne 17. května 1968*, s. 18. Srov. k tomu Zářecký, P. Moc, právo a procesy (1968). In: Vorel, J., Šimánková, A. et al. *Československá justice v letech 1948 - 1953 v dokumentech. Díl I.* Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu, 2003, s. 311–325.

⁵⁶⁵ Srov. *Zápis z jednání komise ÚV KSČ pro dokončení stranické rehabilitace, konané dne 17. května 1968*, s. 13–19.

⁵⁶⁶ Následujícího dne psalo o zasedání pléna ÚV KSČ Rudé právo. Srov. Komuniké z prvního dne pléna ÚV KSČ. *Rudé právo*. 1968, roč. 48, č. 148, s. 1.

⁵⁶⁷ Srov. Kaplan. *Druhý proces: Milada Horáková a spol. - rehabilitační řízení 1968–1990*, s. 108.

⁵⁶⁸ Srov. NA, f. ÚV KSČ – Pillerova komise, sign. Zasedání komise – zápisy schůzí 1969 (6 složek), k. 45 B. *Zasedání komise 8. 7. 1968*, s. 5.

k politickým procesům – oproti květnové zprávě pro ÚV KSČ – z *beriovske klíky* i „na *Informbyro a experty*.“⁵⁶⁹ Jelikož si Pillerova komise na sebe úkol spočívající ve vymezení odpovědnosti orgánů a jednotlivců na sebe vzala sama – květnové zasedání ÚV KSČ toto rozšíření působnosti Pillerovy komise schválilo –, měla by být tato skutečnost podle Pillerova ve zprávě uvedena.

Podle Mikové – souhlasící s pojetím zprávy – bylo přesvědčení osob podílejících se na procesech o tom, že slouží KSČ, tragédií. Hladký navrhoval pokusit se ve zprávě znovu předložit návrh z května, čímž by podle něj došlo ke splnění podstatné části práce komise. Sedláková na schůzi hovořila o otřesenosti sebevědomí KSČ i jejích členů. Požadovala očištění zneužitých řadových členů KSČ a dále doplnění komisi dalšími členy XIV. sjezdem. Podrobnosti o deformacích by měly být podle Sedlákové zveřejněny v tisku najednou, aby ke zvětšování nedůvěry nedocházelo postupně jednotlivými články pojednávajícími o deformacích.

Krajčír mluvil např. o nutnosti uvést, kdo již byl právně a stranicky rehabilitován, a kdo ještě nikoli. Podle Krajčíra bylo třeba trvat na návrhu rehabilitovat zasedáním květnového pléna neschválené osoby, který bylo nutno pouze lépe zdůvodnit s tím, že politická odpovědnost těchto osob by byla vymezena v závěrečné zprávě. Ve zprávě pro XIV. sjezd by dle Krajčíra měla být uvedena politická odpovědnost „za *vleklý průběh rehabilitace*.“⁵⁷⁰ Při popisu vnitřních podmínek deformací by měly být uvedeny chybné principy při stranické práci, podíl KSČ nebo složení orgánů o procesech rozhodujících.

Frýbert zmiňoval vliv SSSR, Informbyra a odborných posudků na deformaci systému. Miková následně hovořila o povinnosti v zájmu historické pravdy nic nezakrývat. Piller dále mluvil o nutnosti odsoudit ve zprávě pro XIV. sjezd období padesátých let.

---

⁵⁶⁹ Viz NA, f. ÚV KSČ – Pillerova komise, sign. Zasedání komise – zápisy schůzí 1969 (6 složek), k. 45 B. *Zápis z jednání komise ÚV KSČ pro dokončení stranické rehabilitace konané dne 8. srpna 1968*, s. 1.

⁵⁷⁰ Viz *ibid.*, s. 2.

Účastníci zasedání dále souhlasili s urgencí ohledně vyjádření Kolderovy komise⁵⁷¹ či se sezváním vdov popravených osob k pohovoru.⁵⁷²

3.4.4 Pookupační práce na závěrečné zprávě

S příchodem okupačních vojsk upadl zájem menšinové části členů pracovní komise o pokračování v započaté práci. Většina členů však vlivem představy o možném rozpuštění pracovní komise začala pracovat s o to větší intenzitou s cílem předložit co nejdříve závěrečnou zprávu. Pro případ zákazu publikace významných dokumentů byly zajišťovány jejich kopie. Většina členů Pillerovy komise naopak postupně začala zaujímat vůči polednovým poměrům čím dál kritičtější stanovisko.⁵⁷³

Na zasedání Pillerovy komise 14. 10. 1968 se její členové shodli na nutnosti pravdivosti zprávy pro XIV. sjezd, jež by však neměla narušovat plnění moskevských dohod. Z diskuze vyplynula potřeba projednání zhruba dvaceti v budoucnu vypracovaných dílčích zpráv, s jejichž problematikou se budou členové Pillerovy komise muset seznámit. Dále bylo rozhodnuto o zpracování otázek o průběhu práce Pillerovy komise pro tisk či o zaslání dopisu Politbyru požadujícího zrušit jeho usnesení o odejmutí řádů a vyznamenání u právně rehabilitovaných, u nichž prokázalo stranické šetření nehodnost řády a vyznamenání nosit.⁵⁷⁴

3.4.4.1. Struktura zprávy a harmonogram prací

22. ledna 1969 projednala Pillerova komise na svém zasedání strukturu závěrečné zprávy a harmonogram svých prací. První část závěrečné zprávy mělo tvořit pojednání o politických procesech, druhá část měla být věnována rehabilitaci obětí politických procesů a třetí část se měla

⁵⁷¹ Ke stanovisku Koldera z října 1968 srov. NA, f. KSČ – ÚV 1945–1989, Praha – komise, sv. 25 A Pillerova, a. j. k info 5. *Stanovisko D. Koldera k práci jeho komise.*

⁵⁷² Srov. *Zápis z jednání komise ÚV KSČ pro dokončení stranické rehabilitace konané dne 8. srpna 1968*, s. 3–5.

⁵⁷³ Srov. Kaplan. *Druhý proces: Milada Horáková a spol. - rehabilitační řízení 1968–1990*, s. 109–111.

⁵⁷⁴ Srov. NA, f. ÚV KSČ – Pillerova komise, sign. Zasedání komise – zápisy schůzí 1969 (6 složek), k. 45 B. *Zápis ze zasedání komise ÚV KSČ pro dokončení stranické rehabilitace, konané 14. 10. 1968*, s. 1–2.

zabývat politickou odpovědností orgánů i osob na politických procesech se podílejících. Závěrečná zpráva by podle Kaplana měla mít čtyři přílohy, z nichž první by obsahovala vyjádření Čepičky, druhá případ bratří Fieldů, třetí by se zabývala úlohou sovětských poradců⁵⁷⁵ a čtvrtá by se týkala problémů souvisejících s heslem *velký metař*.

Co se týče harmonogramu práce Pillerovy komise, měla pracovní skupina ve dnech 27–29. ledna 1969 projednat první a druhou část závěrečné zprávy, načež měla proběhnout ve dnech 29. ledna – 3. února jejich úprava. Po úpravě mělo ve dnech 3. února – 10. února proběhnout projednání první a druhé části závěrečné zprávy Pillerovou komisí. Třetí část závěrečné zprávy měla pracovní komise projednávat od 10. do 15. února. Druhá varianta první a druhé části, jakož i první varianta třetí části závěrečné zprávy měla být Pillerovou komisí projednána ve dnech 17. února – 22. února. Od 22. února do 15. března měla Pillerova komise projednat poslední variantu závěrečné zprávy a projednat vyhodnocení odpovědnosti s jednotlivými odpovědnými osobami. V téže době se očekávalo rovněž projednání závěrečné zprávy politbyrem.

V diskuzi uvedl Piller, že je třeba zvážit, co se má veřejnost ze závěrečné zprávy dozvědět. Harmonogram prací bude dle Pillera se zdůvodněním nutno předložit politbyru. Pillerova komise dále přijala usnesení o ustavení operativní skupiny za účelem sestavení seznamu osob odpovědných za porušování socialistické zákonnosti majících se vyjádřit ke svým obviněním. Usnesení bylo přijato také ohledně vypracování závěrů ke stranické rehabilitaci Rypelem, Infnerem a Uhrem.⁵⁷⁶

3.4.4.2. Projednání první a druhé části zprávy

Další zasedání Pillerovy komise, jehož programem bylo projednání první varianty první a druhé části závěrečné zprávy, se konalo ve dnech 12. a

⁵⁷⁵ K úloze sovětských poradců srov. Fiala, J. Úloha sovětských poradců v čs. bezpečnosti při přípravě a provedení politických procesů v letech 1949–1954 (1968). In: Vorel, J., Šimánková, A. et al. *Československá justice v letech 1948 - 1953 v dokumentech. Díl I.* Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu, 2003, s. 290–309.

⁵⁷⁶ Srov. NA, f. ÚV KSČ – Pillerova komise, sign. Zasedání komise – zápisy schůzí 1969 (6 složek), k. 45 B. *Zápis ze zasedání komise ÚV KSČ pro dokončení stranické rehabilitace konané dne 22. ledna 1969*, s. 1–4.

13. února 1969. V rámci kontroly usnesení z posledního zasedání bylo konstatováno, že došlo k vypracování seznamu osob, s nimiž bude třeba hovořit o jejich podílech na nezákonnostech. Úkol Rypela, Infnera a Uhra vypracovat závěry týkající se stranické rehabilitace nebyl kvůli Rypelově nemoci splněn.

Krajčír navrhl předložit politbyru znovu návrh z května 1968. Podle Rypela bude potřeba vymezit politickou odpovědnost osob odpovědných za porušování socialistické zákonnosti, s nimiž by následně vedla komise ustavená ÚV KSČ disciplinární řízení. Podle Kaplana nešlo při revizích v letech 1955–1957 o rehabilitaci, nýbrž o nové porušování socialistické zákonnosti. Na dotaz Rypela odpověděl Kaplan, že na prvních dvou částech první varianty závěrečné zprávy pracovali on sám a dále Polák, Jech, Belda, Lehár, Madry, Klimeš, Bouček a Ouředník. Piller v závěru této části diskuze poukázal na to, že první tajemník ÚV KSČ Dubček zakázal zveřejňovat materiály Pillerovy komise.

V diskuzi k prvním dvěma částem první varianty závěrečné zprávy navrhl Hladký předložit návrhy na rehabilitaci předložené v květnu 1968 politbyru znovu – jako součást závěrečné zprávy. Hofman doporučil tuto část závěrečné zprávy obsahující historická fakta po drobných úpravách předložit politbyru, přičemž odpovědnost za vypracovanou zprávu ponese Pillerova komise. O změnách ve výsledné podobě závěrečné zprávy by podle Mikové neměla rozhodovat Pillerova komise, nýbrž – podle vyjádření Infnera – KSČ. Frýbert měl zato, že publikovaná závěrečná zpráva bude „*narážet na nepochopení*“.⁵⁷⁷ Nebylo podle něj jisté, zda KSČ zveřejnění závěrečné zprávy ustojí. Pravda by se však dle Frýbertova názoru v této věci říct – když ji většina členů KSČ stejně již zná – měla. V případě neuzavření této otázky by KSČ další komisi podle neunesla.

Hofman jako další podpůrný argument pro zveřejnění závěrečné zprávy uvedl zveřejnění Londonovy knihy *Doznání* v novinách. Dále v diskuzi zmínil Rypel nutnost doložení tvrzení podávaná v závěrečné zprávě za účelem odstranění pochybností archivními materiály. V tisku by mělo být podle Rypela vydáno zkrácené znění závěrečné zprávy.

---

⁵⁷⁷ Viz NA, f. ÚV KSČ – Pillerova komise, sign. Zasedání komise – zápisy schůzí 1969 (6 složek), k. 45 B. *Zápis ze zasedání komise ÚV KSČ pro dokončení stranické rehabilitace, konané dne 12. a 13. února 1969 v budově Pod hradbami 1, s. 5.*

Podle Uhra došlo k přílišnému zveličení společenských důsledků deformací. Dále Uher apeloval na vypracování závěrečné zprávy třídním, *objektivním* způsobem. Rákosník zastával pozici, „že zpráva jde za hranici požadavků, [...] jako by socialistický tábor rozpoutal vše, co se tehdy dělo.“⁵⁷⁸ Krajčír měl zato, že nikoho nelze posmrtně trestat za něco jiného, než za co byl odsouzen. Případ Taussigové navrhol Krajčír vyřešit v disciplinárním řízení. S pojetím závěrečné zprávy se z důvodu její neúplnosti a zkreslenosti neztotožnil, pročež by ji nepodepsal. Doporučil však její projednání Pillerem a Dubčekem. Do studie Zářeckého pojednávající o moci, právu a procesech doporučil Krajčír začlenit nerespektování zákonů KSČ v období deformací. Neobjektivita podle Krajčíra spočívala mj. v zamlčení deformací v západních zemích či odpovědnosti např. Pavla. Na závěr svého příspěvku se Krajčír postavil za vyřčení stranické odpovědnosti.

Sedláková následně zmínila kromě neobjektivity závěrečné zprávy i to, aby se v dobré snaze pomoci věci nečinily „našemu vedení nové potíže.“⁵⁷⁹ Sedláková by namísto závěrečné zprávy podepsala stranickou rehabilitaci i přiznání odpovědnosti orgánům KSČ. Za možnost nahlédnutí do této problematiky však vyjádřila vděk. Krajčír zmínil režírování politických procesů sovětskými poradci. Miková zastávala názor zveřejnit závěrečnou zprávu najednou s poučením o tom, „kam to vede, když rozhodují skupinky lidí.“⁵⁸⁰ Závěry vyplývající ze závěrečné zprávy by měla podle Mikové prověřit disciplinární komise. Za účelem neopakování nezákonností je dle Mikové nutno zhodnotit odpovědnost jednotlivců, orgánů KSČ, bezpečnosti i justice, a nikoli pošpinit KSČ jako celek. Také Hladký hovořil o tom, že z důvodu nedůvěry k obsahu závěrečné zprávy ji nemůže podepsat. Dále Hladký zmínil např. manipulativnost statistických údajů v závěrečné zprávě uvedených. O potřebě konzultovat postup v této věci se sovětskou stranou hovořil Rypel.

S vydáním závěrečné zprávy souhlasil Piller, který následně zmínil jednostrannost pohledu zprávy na deformace.⁵⁸¹ Podle Pillera bude

---

⁵⁷⁸ Viz *ibid.*, s. 7.

⁵⁷⁹ Viz *ibid.*, s. 10.

⁵⁸⁰ Viz *ibid.*, s. 11.

⁵⁸¹ Piller zmínil např. vyzdvihování období let 1945–1948, budování socialismu ostatními politickými stranami nebo vznik Rady vzájemné hospodářské pomoci (dále jen

nutno přijmout opatření k zamezení opakování metod uplatňovaných v padesátých letech. Do další chůze Pillerovy komise mající se konat 26. února měli Hladký, Sedláková, Frýbert a Hofman pracovat na osnově referátu pro politbyro obsahujícího kladný postoj Pillerovy komise k rehabilitaci. Infner, Uher, Rypel a Miková měli do stejného data vypracovat jednotlivé návrhy na rehabilitaci.

Během jednání následujícího dne – 13. února 1969 – považoval v diskuzi o obsahu referátu pro politbyro Infner za důležité vymezit v něm odpovědnost za procesy a „za vleklou rehabilitaci.“⁵⁸² Referát samotný by měla dle názoru diskutujících zpracovat členové pracovní skupiny pod vedením Kaplana. V poslední části diskuze navrhl Hladký vložit na konec závěrečné zprávy usnesení o skončení práce Pillerovy komise. Ke zveřejnění závěrů o jednotlivých procesech by mělo podle Pillera dojít v tisku najednou. Infner následně zmínil, že prověřkové komise ustavené jednotlivými ministry prověřují účast svých pracovníků v procesech příliš pomalu. Kaplan slíbil vypracování třetí části i opravu první a druhé části závěrečné zprávy. Na příští schůzi by podle Kaplana mělo – po předložení příslušného materiálu – dojít k projednání odpovědnosti osob majících podíl na deformacích.⁵⁸³

V usnesení schůze politbyra ze dne 18. února 1969 byl zmíněn zákaz publikování prací souvisejících s činností Pillerovy komise bez souhlasu ÚV KSČ nebo možnost studování materiálů Pillerovy komise pouze adresátem, zákaz opisu materiálů a povinnost jejich vrácení. Piller dostal za úkol zajistit, aby pracovníci pracovní skupiny podepsali prohlášení o dodržování výše zmíněného. Piller měl rovněž politbyru po projednání v Pillerově komisi předložit návrh postupu při projednávání materiálů i při informování straníků a veřejnosti.⁵⁸⁴

„RVHP“) obsažené podle něj v závěrečné zprávě. Srov. *ibid.*, s. 13. Vcelku pak podle Pillera došlo k opomíjení některých historických faktů a ke konstrukci závěrečné zprávy vyznívající lépe „pro kapitalistický tábor než pro tábor socialistický.“ Viz *ibid.*, s. 14.

⁵⁸² Viz *ibid.*, s. 18.

⁵⁸³ S obsahem vypracované studie týkající se odpovědnosti své osoby za deformace ne-souhlasili např. Köhler, Urválek či Barák. Srov. *ibid.*, s. 22.

⁵⁸⁴ Srov. NA, f. ÚV KSČ – Pillerova komise, sign. Zasedání komise – zápisy schůzí 1969 (6 složek), k. 45 B. *Opis usnesení 11. schůze výkonného výboru PÚV KSČ ze dne 18. 2. 1969*, s. 1–2.

Program zasedání Pillerovy komise konajícího se 26. a 27. února 1969 tvořily projednání druhé varianty první a druhé části závěrečné zprávy, projednání podkladů pro její třetí část a příprava usnesení pro plénum ÚV KSČ ke zprávě o práci Pillerovy komise.

Na začátku jednání informoval Piller účastníky o svém jednání s Dubčekem i o vydání Kaplanovy knihy o politických procesech po zveřejnění závěrečné zprávy. Kaplan referoval o zapracování připomínek Pillerovy komise pracovní komisí do závěrečné zprávy. Podle Pillera bylo první dvě části závěrečné zprávy v této podobě již možno předložit politbyru. Jelikož pro třetí část závěrečné zprávy doposavad existovaly pouze podklady, bylo v této věci dle Kaplana nutno určit politická východiska a návrh na usnesení.

Následujícího dne hovořil Kaplan o odpovědnosti prezidenta a vlády za zdeformování systému. Zmínil rovněž uplatňování vedoucí role KSČ v rozporu se zákony. Zpráva o Gottwaldovi nesoucího podle Kaplana největší odpovědnost byla dle názoru Uhra vypracována zdařile.⁵⁸⁵ Piller hovořil o nutnosti zpracovat do týdne návrh na způsob seznámení KSČ a veřejnosti s usnesením ÚV KSČ o rehabilitaci, na němž – jakož i na referátu pro politbyro – se mělo nadále pracovat. V závěru zasedání se Kaplan zavázal k opravě první i druhé části závěrečné zprávy, do níž měla být začleněna třetí část pojednávající o odpovědnosti orgánů i jednotlivých osob.⁵⁸⁶

3.4.4.3. Návrh usnesení ÚV KSČ a teze referátu

Na zasedání připravený návrh „*Usnesení ÚV KSČ o dokončení stranické rehabilitace soudruhů neoprávněně postižených v hlavních politických procesech v letech 1952–54*“⁵⁸⁷ zamýšlel zrušit usnesení pléna ÚV KSČ z 3. a

⁵⁸⁵ Dále došlo k projednání zpráv o Bacílkovi, Barákovi, Barešovi, Bartuškově, Čepičkovi, Davidovi, Köhlerovi, Kopeckém, Kopřivovi, Novotném, Raisovi, Slánském, Širokém, Škodovi, Šlingovi, Švábovi, Taussigové, Urválkovi a Zápotockém.

⁵⁸⁶ Srov. NA, f. ÚV KSČ – Pillerova komise, sign. Zasedání komise – zápisy schůzí 1969 (6 složek), k. 45 B. *Zápis z jednání komise ÚV KSČ pro dokončení stranické rehabilitace konané ve dnech 26. a 27. února 1969*, s. 1–11.

⁵⁸⁷ Viz NA, f. ÚV KSČ – Pillerova komise, sign. Zasedání komise – zápisy schůzí 1969 (6 složek), k. 45 B. *Usnesení ÚV KSČ o dokončení stranické rehabilitace soudruhů neoprávněně postižených v hlavních politických procesech v letech 1952–54*, s. 1.

4. dubna 1963 potvrzující vyloučení Fischla, Landy, Levintera, Outraty, Reicina, Slánského, Šlinga, Švába a Taussigové z KSČ. Druhý bod návrhu hodlal odvolat stranické tresty vyloučení z ÚV KSČ a zbavení funkcí u Dubové, Fuchse, Gemindera, Lomského, Moškoviče, Reicina, Slánského, Smrkovského, Šlinga, Švermové a Taussigové. Dále Pillerova komise v návrhu usnesení navrhovala ÚV KSČ uložit předsednictvu ÚV KSČ vypracovat pro KSČ i veřejnost „konečnou zprávu o dokončení rehabilitace osob postižených porušováním socialistické zákonnosti a norem stranického života v hlavních politických procesech.“⁵⁸⁸ V této zprávě měl být stanoven způsob zveřejnění osvobozujících rozsudků včetně závěrů stranické rehabilitace.

Mezi zásady navrhovaného usnesení patřilo odsouzení, vyloučení z KSČ a zbavení stranických funkcí za činy, jichž se tito funkcionáři nikdy nedopustili. Usnesením ÚV KSČ z dubna 1963 potvrzené dodatečně uložené či potvrzené stranické tresty byly zdůvodňovány jinými činy nijak nesouvisejícími s původním odsouzením dotyčných. Další zásadou se měla stát nemožnost ukládání stranických trestů zemřelým odsouzeným. Jejich případný podíl na deformacích byl zhodnocen v závěrečné zprávě. Výběr osob do jednotlivých politických procesů byl podle poslední zásady náhodný a uměle vykonstruovaný. Usnesení o úplné rehabilitaci odsouzených funkcionářů se mělo stát „definitivním zúčtováním s obviněními, vykonstruovanými v procesech.“⁵⁸⁹

Návrh tezí referátu Pillerovy komise pro zasedání ÚV KSČ obsahoval tři části. První část referátu se měla zabývat otázkou, jak vůbec k deformacím mohlo dojít. V druhé části se měl referát zamýšlet nad tím, proč nebyly deformace včas napraveny. Třetí část pak měla pojednat o tom, jaké záruky a závěry za účelem neopakování deformací přijmout.

V první části návrhu byly zmíněny např. existence splývání KSČ a státního aparátu, kabinetní justice⁵⁹⁰ nebo manipulace s občany. Druhá část návrhu se odkazovala na závěrečnou zprávu. Třetí část návrhu zmiňovala potřebu vytvoření záruk pro neopakování deformací. KSČ by se

---

⁵⁸⁸ Viz *ibid.*

⁵⁸⁹ Viz *ibid.*, s. 2.

⁵⁹⁰ Ke kabinetní justici srov. NA, f. KSČ – ÚV 1945–1989, Praha – komise, sv. 36 A Pillerova, a. j. k info 37. *Kabinetní justice I.*

měla opřít o Akční program, mělo by v ní dojít ke zvýšení informovanosti či morálky a k měření všem jejím členům *stejným metrem*.⁵⁹¹

3.4.4.4. Návrh na způsob seznámení KSČ a veřejnosti s jednáním ÚV KSČ

Návrh na způsob seznámení KSČ a veřejnosti s jednáním ÚV KSČ o dokončení stranické rehabilitace byl Pillerovou komisí projednán na jejím dalším zasedání konajícím se 6. března 1969. Za účelem zamezení opakování deformací bude podle návrhu KSČ povinna seznámit se s příčinami a důsledky deformací. S cílem zbavit se definitivně deformací postihnuvších kromě komunistů i ostatní občany bude vedení KSČ muset o jednání ÚV KSČ i o práci Pillerovy komise poskytovat co nejvíce informací. Pillerova komise rozčlenila materiály pro členy ÚV KSČ a členy předsednictva ÚV KSČ do dvou skupin – k projednání a k informaci. Návrh dále obsahoval doporučení politbyru a ÚV KSČ ohledně rozsahu materiálu poskytnutého příslušným institucím⁵⁹² a širší veřejnosti.⁵⁹³

V následné diskuzi projednávající tento návrh navrhl Piller konzultovat závěry Pillerovy komise před jejich zveřejněním se sovětskými, polskými a maďarskými komunisty. Kaplan oponoval tvrzením o přílišně dlouhé době trvání takové konzultace. Další diskuze se týkala podmínek

⁵⁹¹ Srov. NA, f. ÚV KSČ – Pillerova komise, sign. Zasedání komise – zápisy schůzí 1969 (6 složek), k. 45 B. *Návrh tezí referátu komise ÚV KSČ pro dokončení stranické rehabilitace pro zasedání ÚV KSČ*, s. 1–3. K návrhu usnesení ÚV KSČ a návrhu referátu srov. NA, f. KSČ – ÚV 1945–1989, Praha – komise, sv. 3 A Pillerova. *Návrh usnesení ÚV k dokončení stranické rehabilitace, Referát na ÚV*.

⁵⁹² Šlo o předsednictvo ÚV KSČ, ÚV KSČ a Ústřední kontrolní a revizní komisi, dále krajské a okresní orgány KSČ, základní organizace KSČ a KSS, Vysokou politickou školu ÚV KSČ, Ústřední politickou školu v Bratislavě a oblastní stranické školy a Archiv Ústavu dějin socialismu v Praze a Bratislavě. Mělo se jednat o poskytnutí zejména podkladové zprávy Pillerovy komise, závěrečné zprávy – již se měl stát referát Pillera – a usnesení ze zasedání ÚV KSČ. Srov. NA, f. ÚV KSČ – Pillerova komise, sign. Zasedání komise – zápisy schůzí 1969 (6 složek), k. 45 B. *Způsob seznámení strany a veřejnosti s jednáním ÚV KSČ o dokončení stranických rehabilitací*, s. 2–4.

⁵⁹³ Mělo dojít např. k uveřejnění podstatného výtahu ze závěrečné zprávy, z usnesení ÚV KSČ a z diskuze na zasedání ÚV KSČ v tisku. Srov. *ibid.*, s. 4.

pro studium materiálu příslušnými orgány. Piller navrhoval uskutečnit k problematice rehabilitací zvláštní zasedání ÚV KSČ. Podle Kaplana by se mělo co nejdříve rozhodnout o způsobu provedení disciplinárního řízení s odpovědnými osobami.⁵⁹⁴

---

⁵⁹⁴ Srov. NA, f. ÚV KSČ – Pillerova komise, sign. Zasedání komise – zápisy schůzí 1969 (6 složek), k. 45 B. *Zápis z jednání komise ÚV KSČ pro dokončení stranické rehabilitace konaného 6. března 1969*, s. 1–6.

3.4.4.5. Projednání třetí části zprávy

Na dalším schůzi Pillerovy komise probíhající ve dnech 12. a 13. března 1969 jednali její členové o třetí části závěrečné zprávy a o návrhu na usnesení k problematice rehabilitací na plénu ÚV KSČ. Kaplan zmínil nezahrnutí všech vyhodnocených osob do této části. To by podle něj mohlo být napraveno jejich uvedením v přílohách závěrečné zprávy. Odpovědnost Státní prokuratury a Státního soudu měla být podle Kaplana zhodnocena dodatečně. Hofman hovořil o nutnosti diferenciaci mezi jednotlivými odpovědnými osobami. Frýbert plédoval za uvedení aktivního přístupu justice k nezákonnostem v této části. Kaplan následně mínil, že politik nesmí podlehnout atmosféře ve společnosti, přičemž je podle něj odpovědný za každý svůj čin. Dále Kaplan mluvil o nutnosti hodnotit odpovědnost na základě dohodnutých principů, a nikoli jednotlivých osob.

V další diskuzi došlo k upřesňování formulace obsahu třetí části závěrečné zprávy. Hladký varoval před vznikem domněnky, „že do ledna 1968 republika byla jen bezprávný systém.“⁵⁹⁵ Podle Frýberta měla být v životopisu odpovědných osob uvedena nejprve jejich kladná činnost. Rypel se závěry třetí části vyjádřil souhlas, kdežto Uher hovořil o potřebě posílení KSČ vyzvednutím schopnosti její i socialismu ukázat sílu a životnost oddělením osob odpovědných za nezákonnosti.

V diskuzi o návrhu na usnesení k rehabilitacím na plénu ÚV KSČ zmínil Rypel snahu návrhu o upevnění vědomí ohledně pokračování v polednové politice. Piller slíbil, že navrhne Dubčekovi projednání disciplinárního řízení s odpovědnými osobami Ústřední kontrolní a revizní komisí.⁵⁹⁶ XIV. sjezd by měl podle Hladkého vypracovat a zavést „skutečné zásady demokracie a socialismu.“⁵⁹⁷ Piller se v závěru jednání zavázal k předání třetí části závěrečné zprávy, návrhu na usnesení k rehabilitacím i návrhu na způsob seznámení KSČ a veřejnosti se závěry ÚV KSČ

---

⁵⁹⁵ Viz NA, f. ÚV KSČ – Pillerova komise, sign. Zasedání komise – zápisy schůzí 1969 (6 složek), k. 45 B. *Zápis z jednání komise ÚV KSČ pro dokončení stranické rehabilitace, konané 12. a 13. března 1969*, s. 6.

⁵⁹⁶ K činnosti Ústřední kontrolní a revizní komise ve věci stranické rehabilitace srov. *Z jednání ústřední kontrolní a revizní komise KSČ. Nutnost jednotného postupu. Další stranické rehabilitace. Rudé právo*. 1969, roč. 49, č. 62, s. 1.

⁵⁹⁷ Viz *Zápis z jednání komise ÚV KSČ pro dokončení stranické rehabilitace, konané 12. a 13. března 1969*, s. 9.

k rehabilitacím Dubčekovi. I nadále měla Pillerova komise pracovat na referátu pro zasedání ÚV KSČ.⁵⁹⁸

3.4.4.6. Projednání návrhu referátu

K projednání návrhu referátu předsedy Pillera na plénu ÚV KSČ došlo na dalším zasedání Pillerovy komise uskutečněném 27. března 1969. Piller účastníky jednání informoval o předání příslušného materiálu Dubčekovi. Ten měl Pillerovi sdělit, zda bude materiál projednávat výkonný výbor, nebo předsednictvo ÚV KSČ, jakož i kdy bude k projednání rehabilitace přistoupeno. Politbyro mělo rozhodnout, zda budou otázky související s KSSS s ní konzultovány.

Rypel v diskuzi k obsahu referátu zmínil vhodnost jeho zestručnění. V úvodu by podle Kaplana měl být popsán úkol Pillerovy komise, kdežto v závěru referátu by měl Piller hledat cestu k zamezení opakování deformací. Piller zastával názor o následné publikaci úvodního slova referátu, k čemuž Rypel připojil myšlenku o zveřejnění usnesení obsahujícího výstup z jednání pléna ÚV KSČ. Podle Kaplana bylo důležité uhájit na plénu ÚV KSČ principy rehabilitace zastávané Pillerovou komisí. Samotné plénum ÚV KSČ pak dle slov Kaplana „*skládá zkoušku státníkovu, zda obstojí. Je třeba zabránit, aby se nic podobného nemohlo opakovat.*“⁵⁹⁹ Následně by přistoupeno k rozdělení pohovorů členů Pillerovy komise s odpovědnými osobami nebo s jejich pozůstalými.⁶⁰⁰

Na programu jednání schůze Pillerovy komise konané 9. dubna 1969 bylo projednání druhé verze referátu, který měl Piller přednést na plénu ÚV KSČ. Původní referát měl být použit jako sdělení pro základní organizace KSČ. Piller v diskuzi hovořil o nutnosti posílit za pomoci závěru referátu KSČ. Následně Piller informoval účastníky schůze o předání

---

⁵⁹⁸ Srov. *ibid.*

⁵⁹⁹ Viz NA, f. ÚV KSČ – Pillerova komise, sign. Zasedání komise – zápisy schůzí 1969 (6 složek), k. 45 B. *Zápis z jednání komise ÚV KSČ pro dokončení stranické rehabilitace konaného dne 27. března 1969*, s. 4.

⁶⁰⁰ Srov. *ibid.*, s. 1–6.

materiálu Pillerovy komise – na popud Dubčeka – členům výkonného výboru ÚV KSČ.⁶⁰¹

3.4.5 Obsah závěrečné zprávy

První část závěrečné zprávy mělo tvořit pojednání o politických procesech, druhá část měla být věnována rehabilitaci obětí politických procesů a třetí část se měla zabývat politickou odpovědností orgánů i osob na politických procesech se podílejících.

3.4.5.1 První část: politické procesy

Úspěchy socialistické *revoluce* dosažené po únoru 1948 byly podle první části závěrečné zprávy oslabeny deformacemi socialismu spočívajícími především v politických procesech a jejich pomalé revize a rehabilitace. Možnost *výrobu* politických procesů v letech 1953–1956 zastavit a provést rehabilitaci nezákonně odsouzených vedení KSČ nevyužilo.⁶⁰²

3.4.5.1.1 Mezinárodní souvislosti

Vznik studené války vedl podle závěrečné zprávy *“k vytvoření atmosféry politických procesů namířených dovnitř komunistických stran.”*⁶⁰³ Po roztržce s Jugoslávií došlo k přijetí rezoluce o KS Jugoslávie zamýšlející odhalit představitele komunistických stran blížících se svými názory jugoslávským postojům. Následovala trestní represe funkcionářů jednotlivých komunistických stran. KSČ by podle závěrečné zprávy vykročila cestou odhalování nepřátel ve vedení strany dříve nebo později sama, tj.

⁶⁰¹ Srov. NA, f. ÚV KSČ – Pillerova komise, sign. Zasedání komise – zápisy schůzí 1969 (6 složek), k. 45 B. *Zápis ze schůze komise ÚV KSČ pro dokončení stranické rehabilitace, konané 9. dubna 1969*, s. 1–2.

⁶⁰² Srov. Pelikán, J. *Potlačená zpráva: (zpráva komise ÚV KSČ o politických procesech a rehabilitacích v Československu 1949-68)*. Wien: Europa-Verlag, 1970, s. 4–5.

⁶⁰³ Viz *Zápis ze schůze komise ÚV KSČ pro dokončení stranické rehabilitace, konané 9. dubna 1969*, s. 8.

i bez tlaku zvenčí. Vnější vlivy způsobily pouze urychlení procesů, jež se nakonec staly největšími svého druhu v poválečné Evropě.⁶⁰⁴

3.4.5.1.2. Vnitropolitické podmínky

KSČ stanula v důsledku převzetí moci nad státem, a vymkla se tak společenské kontrole. Sociální střety např. na XI. všesokolském sletu nebo na pohřbu Beneše podnítily vlnu čistek a posílení zejména bezpečnosti. Došlo k přijetí zákona o táborech nucených prací, do nichž byli lidé posíláni bez soudního rozsudku. Důsledkem politiky „zostřeného kursu proti reakci“⁶⁰⁵ bylo podle první varianty závěrečné zprávy soustředění politického rozhodování v rukou KSČ namísto Národní fronty i realizaci kabinetní politiky.

Postupně došlo ke koncentraci politické moci v rukou několika jedinců, a to Gottwalda, Slánského, Zápotockého a Širokého. Ti nekriticky důvěřovali KSSS ztělesňované Stalinem a uplatňující svou moc prostřednictvím Informbyra. Funkce Parlamentu byla omezena na schvalování osnov jednotlivých zákonů předkládané mu vládou v souladu s tezí o „jednotě vlády a parlamentu pod vedením strany.“⁶⁰⁶ Vláda byla v praxi odpovědná nikoli Parlamentu, nýbrž orgánům KSČ. V oblasti práva došlo k rozrušení právního řádu i právní jistoty.

K porušování zákonů docházelo ve všech oblastech, nejvýrazněji pak v ozbrojených složkách. O trestech smrti rozhodovaly namísto soudů nejdříve bezpečnostní komise a krajské bezpečnostní pětky, později politický sekretariát ÚV KSČ.⁶⁰⁷

3.4.5.1.3. Vývoj politických procesů

Rozhodující roli v konstruování politických procesů v Československu hrály mezinárodní podmínky, mezi něž patřily koncepce sovětské politiky o spiknutí imperialismu vůči socialistickým zemím a politické, ideové a bezpečnostní zahraniční tlaky vedením KSČ postupně akceptované.

---

⁶⁰⁴ Srov. *ibid.*, s. 8–9 a 13–14. Srov. k tomu NA, f. KSČ – ÚV 1945–1989, Praha – komise, sv. 7 Pillerova, a. j. Osoby. *K vnějším souvislostem politických procesů v Československu*.

⁶⁰⁵ Viz *Závěrečná zpráva tzv. Pillerovy komise (první, neschválená verze, 1969)*, s. 212.

⁶⁰⁶ Viz *ibid.*, s. 216.

⁶⁰⁷ Srov. *ibid.*, s. 216–220.

Okruh potenciálních nepřátel se časem zvětšoval. Za počátek období politických považovala závěrečná zpráva žádost maďarské bezpečnosti o spolupracování na šetření Fieldova případu v lednu 1949. Ten se pro rozvinutí mezinárodních politických procesů jevil jako vhodná osoba reprezentující kontakt imperialistů s komunisty v lidově demokratických zemích.

Psychóza „*bezprostředního zvýšení ohrožení republiky a celého socialistického tábora*“⁶⁰⁸ měla v říjnu 1949 za následek příchod sovětských poradců odpovědných ze své činnosti pouze vedení SSSR a s nimi i zvýšení počtu zatčených. Nelidskost – spočívající ve fyzickém i psychickém násilí – se v činnosti vyšetřovatelů začala objevovat na denním pořádku.

Po příchodu na Ministerstvo vnitra zde Šváb utvořil vyhodnocovací a vyšetřovací skupinu, jež později nahradil sektor II a se svými referáty zpracovávajícími poznatky proti jednotlivým nepřátelským skupinám v KSČ. Nový podle sovětského vzoru konstituovaný bezpečnostní aparát se v květnu 1950 stal klíčovou součástí Ministerstva národní bezpečnosti. Komise stranické kontroly začala ve druhé polovině roku 1949 vyhledávat nepřátele mj. uvnitř aparátu Státní bezpečnosti. Bezpečnostní pětky fungující v letech 1949–1951 si při své krajské represivní činnosti zasahující do soudní jurisdikce přivlastňovaly nepřiměřenou pravomoc.

Vyhledávání nepřátel mířilo dvěma směry. První z nich se týkal nekomunistů a vyvrcholil v červnu 1950 monstrprocesem s Horákovou a spol., na nějž navazovaly další procesy jako zkouška pro procesy s komunisty. Na sjezdu v květnu 1950 došlo k obvinění skupiny slovenských funkcionářů z buržoazního nacionalismu. V souvislosti s tzv. brněnským případem⁶⁰⁹ došlo v říjnu 1950 k zatčení Šlinga. V únoru 1951 bylo pro podezření ze spolupráce se Šlingem ve vazbě vyšetřováno již padesát osob. Po zasedání předsednictva ÚV KSČ v únoru 1951 byla pro spolupráci se Šlingem zatčena Švermová. Doznání bylo na většině vyslychaných vynuceno nezákonnými metodami.

V létě 1951 vznikla teorie o tzv. centru v čele se Slánským. Ten byl v září téhož roku podroben kritice za chyby v umístování kádrů. K zatčení Slánského došlo v listopadu 1951 Stalinově naléhání. Na základě podezření ze spolupráce se Slánským byli do poloviny následujícího roku

---

⁶⁰⁸ Viz *ibid.*, s. 235.

⁶⁰⁹ K brněnskému případu srov. NA, f. KSČ – ÚV 1945–1989, Praha – komise, sv. 5 A Pillerova, a. j. k info 13. *Brněnský případ v konstrukci čs. politických procesů.*

zatčení další funkcionáři. Prokurátoři, soudci a obhájci se zavázali k postupu v souladu s předem vypracovaným scénářem procesu s tzv. centrem, zatímco obžalovaní se své výpovědi učili nazpaměť. K realizaci usnesení politického vedení o výši trestů ministrem spravedlnosti skrze prokuraturu a soud došlo odsouzením obžalovaných 27. listopadu 1952.

Po Stalinově smrti v březnu 1953 nastalo období vyznačující se úsilím o odstranění kultu osobnosti a následků jím způsobených. V roce 1954 se objevily signály o nezákonnostech proběhlých procesů. Na podzim téhož roku byli rehabilitováni bratři Fieldové, kvůli svému spojení s nimiž byli někteří funkcionáři stále vězněni. V ČSR se v roce 1954 dosud uplatňovaly metody kultu osobnosti, účelová represe a kabinetní justice. Docházelo ke vzrůstu počtu stížností proti nezákonnostem i „*žádostí o přešetření procesů.*“⁶¹⁰

V květnu 1953 se uskutečnil proces se skupinou pracovníků Ministerstva zahraničních věcí navazující na proces s tzv. centrem. Proces se členy tzv. velké trockistické rady proběhl v únoru 1954. K odsouzení skupiny pracovníků bezpečnosti došlo v prosinci 1953. Během roku 1954 proběhly procesy s generály a důstojníky. Proces se Švermovou a spol. se konal v lednu 1954. V dubnu 1954 byli odsouzeni členové skupiny tzv. buržoazních nacionalistů. V srpnu 1954 proběhl proces s národohospodáři a v listopadu téhož roku proces s Outratou. V roce 1954 se uskutečnil ještě např. politický proces s tzv. ilegálním vedením sociální demokracie. Drtivá většina zatčených a později nezákonně odsouzených funkcionářů věřila v to, „*že svým postojem ve vězení [...] slouží straně a že jedná jako komunista.*“⁶¹¹

3.4.5.1.4. Mechanismus na výrobu politických procesů

V politickém systému nezabránilšímu uskutečnění politických procesů došlo naopak k vytvoření mechanismu k jejich výrobě. Nikomu neodpovědné a nikým nekontrolované kádrově stabilní mocenské ústrojí znevažovalo odhalení pravdy o procesech v průběhu jejich konání i poté. Tři hlavní části tohoto mechanismu tvořily politické orgány, bezpečnost

---

⁶¹⁰ Viz *ibid.*, s. 271.

⁶¹¹ Viz *ibid.*, s. 280.

a justice.⁶¹² O zatčení většiny z čelních funkcionářů rozhodoval Gottwald. Velkou autoritou disponovali u příslušníků bezpečnosti sovětští poradci. Bezpečnost vyznačující se čím dál větší nelidskostí vykonávala neomezenou moc nad každým, koho dostala „do svých rukou.“⁶¹³

Procesy znamenaly nejen porušení práva, nýbrž i nástup bezprávního stavu a právní nejistoty celé společnosti. Uplatňování hlavního znaku kabinetní justice spočívalo v rozhodování procesů politickými orgány namísto soudem. Ten tato rozhodnutí pouze vykonával, čímž jim poskytoval zdání legality. Postupně došlo k úbytku pocitu spravedlnosti, snížení kvalifikace pracovníků justice, prosazování role prokurátora v soudním řízení a likvidaci nezávislosti soudců. Vlivem masové psychózy docházelo k potvrzování správnosti rozsudků vyřčených nad odsouzenými prostřednictvím organizovaného masového souhlasu.⁶¹⁴

3.4.5.1.5. Společenské důsledky politických procesů

Politické procesy citelně poznamenaly život společnosti v oblasti ekonomické, politické, kulturní, v oblasti vztahů mezi lidmi nebo v oblasti právního vědomí. Procesy též utrpěla mezinárodní pozice země prohlubující jejich prováděním svou izolaci. Předpokladem pro překonání důsledků procesů bylo odstranění jejich zdrojů a odčinění jimi způsobených křivd.⁶¹⁵

3.4.5.2. Druhá část: Rehabilitace obětí politických procesů

⁶¹² K odpovědnosti justice srov. Odpovědnost justice. In: Vorel, J., Šimánková, A. et al. *Československá justice v letech 1948 - 1953 v dokumentech. Díl I.* Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu, 2003, s. 334–335.

⁶¹³ Viz *ibid.*, s. 285.

⁶¹⁴ Srov. *ibid.*, s. 285–286.

⁶¹⁵ Srov. *ibid.*, s. 287–291. Ke společenským důsledkům procesů srov. NA, f. KSČ – ÚV 1945–1989, Praha – komise, sv. 4, a. j. k info 9 Pillerova. *K společenským kořenům a důsledkům politických procesů.* Srov. též NA, f. KSČ – ÚV 1945–1989, Praha – komise, sv. 34 A, a. j. k info 33. *K společenským předpokladům politických procesů – II. část (problém vztahu strany a inteligence).*

3.4.5.2.1. Revize do roku 1955–1956 (do XX. sjezdu KSSS)

Pracovní skupina Pillerovy komise se historií rehabilitace musela zabývat kvůli nedůsledné a stále se protahující revizi procesů. Pracovní skupina řešila otázku, od jakého časového okamžiku mohlo vedení KSČ díky dostatku faktů napravit křivdy způsobené politickými procesy.

V lednu 1955 došlo k ustavení Barákovy komise mající za úkol přezkoumání výše trestu u některých politických procesů.⁶¹⁶ Již samo usnesení konstituující Barákovu komisi znamenalo nové porušení socialistické zákonnosti, když příkazy k přešetřování – prováděné pouze Barákovou komisí – mohlo vydávat pouze politbyro. Cílem činnosti Barákovy komise nebylo objasnění nezákonností a rehabilitace jejich obětí, nýbrž politické ukončení přešetření procesů „k uklidnění svědomí politického byra.“⁶¹⁷ Baráková komise se měla zabývat politickými procesy vyjma *nedotknutelného* procesu s tzv. centrem.

Vedení KSČ stále pokračovalo v provozování systému kabinetní politiky i justice. Otázka viny i nové tresty se opět předem posuzovaly v politickém orgánu KSČ. V červnu 1955 vycházelo čím dál více najevo používání nezákonných metod bezpečnostními orgány při jejich činnosti. Odpovědným za používání nezákonných metod v Ruzyňské věznici byl shledán bývalý pracovník StB Doubek, jenž byl následně v červenci 1955 zatčen. Z jeho výpovědi vyplývalo uplatňování nezákonných metod Státní bezpečnosti i vykonstruovanost obvinění Slánského. Na koncepci činnosti Barákovy komise však Doubkova výpověď neměla větší vliv. Návrh na zproštění obžaloby a úplnou rehabilitaci předkládala Baráková komise jen v případě zjištění příliš zřejmých skutečností o lživém obvinění.⁶¹⁸ Počátkem roku 1956 zastávalo vedení KSČ tezi o vině a odpovědnosti Slánského za veškeré nezákonnosti.⁶¹⁹

3.4.5.2.2. Dokončení první revize

⁶¹⁶ K činnosti Barákovy komise srov. NA, f. KSČ – ÚV 1945–1989, Praha – komise, sv. 5 A Pillerova, a. j. k info 18. *K činnosti Barákovy komise.*

⁶¹⁷ Viz Pelikán. *Potlačená zpráva: (zpráva komise ÚV KSČ o politických procesech a rehabilitacích v Československu 1949-68)*, s. 92.

⁶¹⁸ Šlo např. o Pavla, Goldstückera, Kavana a Dufka. Srov. *ibid.*, s. 102.

⁶¹⁹ Srov. *ibid.*, s. 103.

Po Chruščovově kritice kultu osobnosti Stalina a minulých nezákonností na XX. sjezdu KSSS v únoru 1956 došlo v KSČ v dubnu téhož roku k dočasnému uvolnění poměrů. To však trvalo pouze několik měsíců, během nichž si politbyro opět podřídilo plénum ÚV KSČ. Po umrtvení politického pohybu v KSČ i ve společnosti bylo zastaveno provádění rehabilitací.

Usnesení Barákovy komise C z dubna 1956 hovořilo o neexistenci tzv. centra a nutnosti zaměřit se na trestné činy jednotlivých členů skupiny. V červnu 1956 – na počátku prověřování – dospěla Baráková komise C k závěru, že rehabilitaci Slánského a spol. kvůli jejich větší či menší vině neprovede. Zpráva Barákovy komise C o prověrce procesy se Slánským a spol. ze září 1957 usvědčovala Slánského z odpovědnosti a ostatní – s výjimkou Franka – ze spoluodpovědnosti za spáchané nezákonnosti.⁶²⁰

Ve zprávě ze září 1956 Baráková komise A byla zmiňována odpovědnost části pracovníků bezpečnosti za používání nepřípustných metod práce. Ta však byla podle závěrečné zprávy posuzována příliš shovívavě. Prověřování procesů neblaze ovlivnila kampaň z počátku července 1956 požadující „zvýšení politické bdělosti a odhalování nepřátel ve straně“⁶²¹ i ve společnosti. Rozhodování o případech do této doby nerehabilitovaných generálů se protáhlo o dva roky.

Bezpečnost si ve vztahu k soudům a prokuratuře udržovala nadřazenou pozici. Speciální pozici zastávalo v politickém systému Ministerstvo vnitra propojující ve své činnosti uplatňování stranických i bezpečnostních metod. Toho využíval ministr vnitra Barák i první tajemník ÚV KSČ Novotný.

Nejtvrději postupovala Baráková komise vůči skupině tzv. buržoazních nacionalistů, trockistů a národohospodářů. Baráková komise svou činnost skončila v září 1957 bez uzavření prověrky množství rozsudků. Na plenárním zasedání ÚV KSČ z října 1957 Barák znovu odsoudil Slánského

⁶²⁰ K přípravě procesu s tzv. centrem srov. NA, f. KSČ – ÚV 1945–1989, Praha – komise, sv. 36 A Pillerova, a. j. k info 38. *Příprava soudního procesu s vedením protistátního spikleneckého centra.*

⁶²¹ Viz Pelikán. *Potlačená zpráva: (zpráva komise ÚV KSČ o politických procesech a rehabilitacích v Československu 1949-68)*, s. 118. Srov. k tomu článek Rudého práva Bud'me bdělí a ostražití. *Rudé právo*. 1956, roč. 36, č. 183, s. 1.

jako hlavy zločinecké skupiny. Politbyro s – proti zprávě Barákově komise nic nenamítajícím – plénem ÚV KSČ umně manipulovalo.

Baráková komise navrhla rehabilitaci u nemnoha komunistů, z nichž se jich stranické rehabilitace dočkalo ještě méně. Naopak došlo k vykonstruování nových obvinění a k dalším procesům. Odhalení opravdových příčin porušování socialistické zákonnosti bylo znemožněno. Protože zůstal zdeformovaný politický systém v jádru nezměněn, nemohlo ke skutečným rehabilitacím dojít.⁶²²

3.4.5.2.3. Revize politických procesů v letech 1958–1962

Říjnovým zasedáním ÚV KSČ měla být za politickými procesy udělána definitivní tečka. Kritické hlasy malé menšiny členů KSČ – z nepatrného množství členů majících alespoň hrubou představu o faktech vyplývajících z práce Barákových komisí – byly tvrdými stranickými tresty umlčovány. V souvislosti se svým nástupem do prezidentské funkce vyhlásil Novotný v prosinci 1957 amnestii. Rozsah amnestovaných trestných činů byl oproti amnestii z roku 1955 užší. ÚV KSČ na svém zasedání z října 1957 stanovilo požadavek obnovení socialistické zákonnosti, v souvislosti s čímž mělo dojít k trestnímu postihu osob odpovědných za její porušování v předchozím období.

V květnu 1957 k trestu odnětí svobody v délce devíti let odsouzený Doubek byl po návrhu prokurátora v prosinci 1957 podmíněně propuštěn. Závěrečná zpráva v kontextu Doubkova propuštění zmiňuje „*pocit společné viny a odpovědnosti za spáchané zločiny politbyra ÚV KSČ.*“⁶²³ V prosinci 1957 politbyro schválilo prominutí vedlejších trestů u Švermové. Stále však uplatňovalo ve vztahu k postiženým a strůjčům *dvojí metr*. Záležitosti postižených osob se v politbyru řešily pouze na jejich žádost.

V létě 1958 vyvstala nová vlna boje proti *revizionismu* akcentující ostrý třídní kurz, v rámci něhož došlo k propouštění neprověřených zaměstnanců – většinou nekomunistů. Vládnoucí mocenská skupina měla v souvislosti s rehabilitací obavy z ohrožení svého postavení. Dala proto soudním orgánům pokyn, aby prováděly revize rozsudků pouze v okrajových případech. Těžiště tzv. rehabilitace ale stále spočíval zejména

---

⁶²² Srov. Pelikán. *Potlačená zpráva: (zpráva komise ÚV KSČ o politických procesech a rehabilitacích v Československu 1949-68)*, s. 121–133.

⁶²³ Viz *ibid.*, s. 137.

v podmíněném propuštění odsouzených formou milosti bez uskutečňování revize jejich případů. *Napravování přílišného liberalismu* probíhalo rovněž v soudnictví.

Do nejrozsáhlejší amnestie uskutečněné v roce 1960 byli poprvé zahrnuti také stále ještě věznění funkcionáři KSČ⁶²⁴ propuštěni většinou podmíněně s ponecháním vedlejších trestů v platnosti. Ty byly z důvodu neustálých žádostí postižených osob zrušeny usnesením politbyra z února 1961.

Na jednání politbyra v listopadu 1961 proběhla diskuze k závěrům XXII. sjezdu KSSS týkající se mj. rehabilitace osob postižených politickými procesy. Uskutečnění rehabilitace by podle názoru Novotného bylo neopodstatněné. V srpnu 1961 rozhodlo politbyro o ponechání Urválka v čele Nejvyššího soudu. V lednu 1962 se politbyro usneslo na zbavení Baráka – prohraňšího svůj mocenský boj s Novotným – všech funkcí, díky čemuž mohlo dojít k ustavení další rehabilitační komise.

3.4.5.2.4. Rehabilitace

Na základě žádostí odsouzených předložil Novotný v srpnu 1962 politbyru návrh na přešetření procesů vůči osobám zastávajícím významné politické funkce. V zprávě z listopadu 1962 adresované politbyru zdůvodňovala Kolderova komise další prověřování novými poznatky upozorňujícími „na nedůsledné dořešení mnohých případů.“⁶²⁵ Na XII. sjezdu mluvil Novotný o Barákově nedůslednosti při prověřování procesů. Nové poznatky vyšly podle Novotného najevo po odvolání Baráka z funkce ministra vnitra. Nedůslednost Barákovy komise zmiňovala rovněž závěrečná zpráva Kolderovy komise z dubna 1963. Novotný na zasedání ÚV KSČ v dubnu 1963 hovořil o správném politickém hodnocení období nezákonností Barákovou komisí. Ta však podle Novotného z tohoto hodnocení nedokázala vyvodit objektivní závěry.

Do léta 1962 řešilo vedení KSČ důsledky politických procesů amnestováním odsouzených funkcionářů a projednáním jednotlivých případů komisí stranické kontroly. Možnost rehabilitace odsouzených připuštěna nebyla. Právní posouzení jednotlivých rozsudků měly provést Generální

---

⁶²⁴ Z celkem 72 funkcionářů z předních politických procesů došlo k propuštění zbylých 11 z nich. Srov. *ibid.*, s. 143.

⁶²⁵ Viz *ibid.*, s. 147.

prokuratura s Nejvyšším soudem, část jejichž pracovníků se na politických procesech podílela.

Členové politbyra tvrdili na jeho schůzi v listopadu 1962, že o nezákonnostech – ke spoluodpovědnosti za něž se hlásili – v podstatě nevěděli a vinu za nedořešení důsledků procesů svalovali na Baráka. Kolderova komise nesebrala dostatek odvahy vyslovit ve zprávě na této schůzi politbyra osobní odpovědnost členů politbyra z doby politických procesů. Novotný se ke zjištění Kolderovy komise zpočátku stavěl nedůvěřivě. Své stanovisko postupem času – vyjma názoru na proces se Slánským – změnil.⁶²⁶ V referátu proneseném Novotným na XII. sjezdu byly obsaženy dezinformace; Novotný taktéž některé dříve zjištěné skutečnosti týkající se procesů zamlčel.

Průběh jednání pléna ÚV KSČ o problematice politických procesů ze 4. dubna byl ovlivněn Novotným. Činnost Kolderovy komise se ukázala být v důsledku přijetí názorů Novotného nedůslednou. Nedůslednost spočívala především ve výběru spolupracovníků podílejících se na vzniku procesů, v nedůsledné stranické rehabilitaci Slánského a dalších funkcionářů či v zachování jejich stranických trestů nebo v zamlčení spoluodpovědnosti Novotného. Vedoucí funkcionáři zastávající v době procesů význačné funkce nevyhověli žádostem Kolderovy komise a k okolnostem vzniku procesů se nevyjádřili.

KSČ se s dědictvím procesů nepodařilo vypořádat. Závěrečná doporučení Kolderovy komise schválená 7. května 1963 předsednictvem ÚV KSČ ukládala Generální prokuratuře a Nejvyššímu soudu dořešení otázek spojených s vězněním příbuzných rehabilitovaných. S pracovníky bezpečnosti a justice dopustivší se v souvislosti s procesy nezákonných metod či porušení zákonnosti měla být uskutečněna stranická šetření. Od dubna 1963 do konce roku 1967 došlo ke stranické rehabilitaci u 387 členů KSČ. Rozhodnutím pléna ÚV KSČ z 3. a 4. dubna 1963 bylo vráceno členství v KSČ dalším 40 komunistům. Od května do prosince 1964 bylo přistoupeno k potrestání 47 stranických pracovníků bezpečnosti. Na základě schválení informativní zprávy o odpovědnosti soudců, obhájců a prokurátorů podílejících se na procesech předsednictvem ÚV KSČ 1.

---

⁶²⁶ Srov. k tomu NA, f. KSČ – ÚV 1945–1989, Praha – komise, sv. 12 Pillerova, a. j. stanovisko. *Stanovisko Koldera k práci jeho komise.*

srpna 1963 byla u odpovědných osob vyvozena odpovědnost.⁶²⁷ Návrhy právních teoretiků doporučujících konstituování instituce vyšetřujících soudců nebyly vzaty v potaz. Trestné činy měli i nadále vyšetřovat pracovníci StB.

Barnabitská komise navazující na činnost Kolderovy komise byla ustavena v červnu 1963. Na základě její závěrečné zprávy konstatovalo zasedání ÚV KSČ v prosinci 1963 neoprávněnost obvinění tzv. buržoazních nacionalistů, pročež zrušilo rozhodnutí o jejich vyloučení z KSČ a odvolání z funkcí. Plnou politickou a mravní rehabilitaci však tzv. buržoazním nacionalistům přisoudil až leden 1968.⁶²⁸

3.4.5.3. Třetí část: Politická odpovědnost orgánů a osob

Stěžejní nedostatek Barákovy komise spočíval v nerespektování poznané pravdy. Kolderova komise zase přijala nedůsledně své závěry a provedla nekomplexní rozbor příčin procesů. Kvůli politické účelovosti vycházející ze zájmů představitelů KSČ zúžila Baráková komise odpovědnost na Slánského, zbylé odsouzené a částečně Čepičku, zatímco Kolderova komise na Slánského, Čepičku, Kopřivu, Baráka a částečně Bacílka, Bruno Köhlera a Gustava Bareše.

Za účelem vyvarování se opakování rehabilitačních řízení bylo podle závěrečné zprávy nutno uskutečnit úplnou stranickou rehabilitaci

---

⁶²⁷ Závěrečná zpráva zmiňuje odvolání a umístění na nižší funkce Švacha, Eduarda Hlouška, Štěpána Flajzara a dále 10 dalších pracovníků justice. Čtyři advokáti byli propuštěni z funkcí, šesti soudním expertům z KSČ byla udělena důtka, třem napomenutí a s osmi provedeny pohovory. 58 pracovníků Ministerstva vnitra bylo propuštěno a 66 byla odejmuta státní vyznamenání. Srov. Pelikán. *Potlačená zpráva: (zpráva komise ÚV KSČ o politických procesech a rehabilitacích v Československu 1949-68)*, s. 163–164.

⁶²⁸ Srov. *ibid.*, s. 165–166. K rehabilitaci tzv. buržoazních nacionalistů srov. NA, f. KSČ – ÚV 1945–1989, Praha – komise, sv. 34 A Pillerova, a. j. k info 31. *K dějinám rehabilitace tzv. slovenských buržoazních nacionalistů*. Srov. též NA, f. KSČ – ÚV 1945–1989, Praha – komise, sv. 34 A Pillerova, a. j. k info 32. *Případ „buržoazních nacionalistů“*. K problematice rehabilitace srov. NA, f. KSČ – ÚV 1945–1989, Praha – komise, sv. 12 Pillerova, a. j. *Problémy. Problémy rehabilitace – studie*.

dosud nerehabilitovaných odsouzených funkcionářů a stanovit politickou odpovědnost orgánů státu a KSČ podílejících se v minulosti na procesech i jejich nedůsledných revizích.

Závěrečná zpráva zmiňovala nekritické přejímání zkušeností poúnorovými představiteli ČSR od sovětského systému považovaného za vzorový. Zdeformovaný politický systém se vyvinul „v centralisticko-byrokratický systém a později až v režim osobní moci.“⁶²⁹ Vedoucí úloha KSČ a způsob jejího uplatňování měly za následek soustředění moci v zužujícím se kruhu mocenského uskupení koncentrující po převzetí funkcí státu všechnu politickou, ekonomickou i ideologickou moc. Suverenita státních orgánů byla porušena.

Provedení většiny procesů a zatčení osob schvalovala vládnoucí skupina, politický orgán či jedinec – ponejvíce Gottwald. Rozhodnutí vydávaná formou stranického usnesení byla v rámci podřízení členů KSČ vládnoucí skupině bezvýhradně plněna. Základní rys politického systému záležející v soustředění moci v úzké skupině funkcionářů se do roku 1968 nezměnil.

Pillerova komise navrhla prosadit zásadu o tom, že funkcionáři ani pracovníci justice a bezpečnosti nebudou v budoucnu zastávat vysoké stranické ani státní funkce ani nebudou zaměstnáni v bezpečnosti a justici.⁶³⁰

3.4.5.3.1. Odpovědnost stranických a státních orgánů

Odpovědnost za procesy podle závěrečné zprávy nesl zejména politický sekretariát, jehož členy byli zprvu Gottwald, Slánský, Široký a Zápotocký a od září 1951 Bacílek, Čepička, Dolanský, Gottwald, Slánský, Široký, Zápotocký a od prosince 1951 také Kopecký s Novotným. Tento politický sekretariát v rozporu s ústavou i zákony soustředil ve svých rukou moc a měl konečné slovo v přípravě, průběhu i výsledcích stěžejních procesů.

Členové předsednictva ÚV KSČ byli odpovědni za podporu a uskutečňování politiky politického sekretariátu, jež „hrubě porušovala socialistickou zákonnost a normy stranického života.“⁶³¹ sekretariát ÚV KSČ a

---

⁶²⁹ Viz Pelikán. *Potlačená zpráva: (zpráva komise ÚV KSČ o politických procesech a rehabilitacích v Československu 1949-68)*, s. 168.

⁶³⁰ Srov. *ibid.*, s. 168–170.

⁶³¹ Viz *ibid.*, s. 170.

organizační sekretariát ÚV KSČ nesli odpovědnost za přihlížení nezákonností nebo dopouštění porušování stanov KSČ.

Bezpečnostní komise ÚV KSČ byla v důsledku své činnosti během let 1949–1950 odpovědna za přípravu procesů, utváření kabinetní justice či činnost bezpečnosti. Komise stranické kontroly nesla odpovědnost zejména za užívání bezpečnostních metod, které byly neslučitelné s normami KSČ.

Odpovědnost za politické procesy měly rovněž útvary aparátu KSČ. Evidenční oddělení ÚV KSČ získávalo informace o funkcionářích, jež si vyměňovalo s orgány bezpečnosti. Totéž činilo i kádrové oddělení. Odpovědnost pracovníků sekretariátu prvního tajemníka ÚV KSČ spatřovala závěrečná zpráva ve vyhledávání materiálu pro použití bezpečností služebního k usvědčení funkcionářů v archivu ÚV KSČ.

Odpovědnost za výsledky revize procesů z let 1955–1957 přiřkla závěrečná zpráva politbyru a oběma Barákovým komisím, jež funkcionáře znovu odsoudili, přestože věděly o vykonstruovanosti jejich procesů. ÚV KSČ nesl odpovědnost za schválení politického procesu na dvojitých zasedání. Schválením závěrečné zprávy Barákovy komise potvrdil další odsouzení nevinných osob. ÚV KSČ se nikdy nepokusilo vymezit se vůči rozhodnutí politbyra. Dále byl za procesy odpovědný ústřední výbor KSS, a zejména jeho předsednictvo souhlasící s kampaní probíhající v souvislosti s procesy.

Odpovědnost Státní bezpečnosti tkvěla v jejím podílu na přípravě, uskutečňování procesů i jejich revizi. Bezpečnostní orgány užívaly při vyšetřování nezákonných metod a konstruovaly procesy. Největší díl odpovědnosti byl na bezpečnostním úseku připisán ministrům vnitra a později národní bezpečnosti, kteří o nezákonnostech – na nichž se často sami podíleli – věděli, a neučinili příslušné kroky k jejich odstranění. Velký podíl odpovědnosti nesli také náměstkové těchto ministrů.

Odpovědnost justice spočívala v jejím postavení v roli pouhého vykonavatele rozhodnutí politických a bezpečnostních orgánů, jimž „*dávala zdání legality a odbornosti*,”⁶³² a to přes nutné vědomí o porušování zákonů. Ještě větší díl odpovědnosti nesla justice za kabinetním způsobem prováděnou revizi procesů. Nejvyšší soud i generální prokurátor se stali – namísto iniciátorem nápravy nezákonností – vykonavateli usne-

---

⁶³² Viz *ibid.*, s. 176.

sení orgánů KSČ. Pracovníci justice porušující v politických procesech zákony, a především revidující rozsudky by již neměli v oblasti svého selhání pracovat. Tvůrci vykonstruovaných znaleckých posudků pro účely procesů byli rovněž shledáni odpovědnými.

Na ministry spravedlnosti, předsedu Nejvyššího soudu a generálního prokurátora a jejich náměstky – dopadla odpovědnost za utváření a chod systému kabinetní justice. Členové komisí Ministerstva spravedlnosti připravujících procesy měli taktéž svůj díl odpovědnosti.

Prezidenti svou pozici hlavy republiky v kontextu rozhodování o procesech i jejich revizích zneužívali. Odpovědnost vlády tkvěla v nezkoumání postupu a odpovědnosti ministrů ani generálního prokurátora. Národní shromáždění pro změnu nevyvozovalo důsledky proti vládě, jejím ministrům, generálnímu prokurátorovi ani předsedovi Nejvyššího soudu po odhalení jimi činěných nezákonností v průběhu revizí.⁶³³

3.4.5.3.2. Osobní odpovědnost vedoucích funkcionářů

Nejvyšší míru odpovědnosti shledala závěrečná zpráva u tvůrců mechanismu na výrobu procesů. Na druhé místo byli zařazeni pracovníci uvádějící tento mechanismus – díky svému zařazení ve stranickém i státním aparátu – v život. Vykonavatelům příkazů patřila v žebříčku odpovědnosti za politické procesy třetí příčka. Vykonavatelé se dělili na osoby mající povědomí o deformacích systému a na osoby plnící pokyny v dobré víře. Okruh osob byl závěrečnou zprávou vymezen z hlediska jejich zapojení v politických orgánech na procesech či jejich revizi se přímo podílejících – členů politického sekretariátu a členů politbyra.

Bez souhlasu Gottwalda nesoucího největší díl odpovědnosti nebyly činěny závažnější kroky uvnitř KSČ ani při rozhodování o státních otázkách. Gottwald byl o skutečnostech souvisejících s procesy informován, přičemž „dával souhlas k zatčení nejvyšších funkcionářů i k rozsudkům.“⁶³⁴ Vytvořil mocenský systém, v němž koncentrovaná moc se posléze stala nekontrolovatelnou. Tím, že KSČ převzala funkce státu a jeho orgánů, došlo ke konstituování systému plodícího nezákonnosti. Podle

---

⁶³³ Srov. *ibid.*, s. 171–179.

⁶³⁴ Viz *ibid.*, s. 180.

závěrečné zprávy nesl Gottwald za procesy nejvyšší politickou odpovědnost.

Zápotocký nesl vlivem svého mocenského postavení za procesy řádově stejnou odpovědnost jako Gottwald. Navzdory své informovanosti nezákonnostem spojených s procesy i jejich revizí nezabránil. Stížnosti odsouzených popisující udávší se jim nezákonnosti Zápotocký zamítal či ignoroval.

Novotný patřil od svého zvolení členem předsednictva a politického sekretariátu ÚV KSČ v prosinci 1951 mezi několik málo osob o procesech fakticky rozhodujících. Podíl Novotného na přípravě procesu se Slánským a spol. spočíval v předávání materiálů – sloužících k usvědčování obviněných – z archivu ÚV KSČ bezpečnosti. Odpovědnost Novotného vzrostla po jeho zvolení prvním tajemníkem ÚV KSČ v září 1953. Novotný – navzdory tomu, že skutečný stav věcí nejméně od poloviny roku 1955 znal – nepožadoval důslednou rehabilitaci odsouzených funkcionářů. Činnost Barákových komisí omezil na prověřování výše trestu odsouzených. Naopak se podílel na potrestání těch, kteří neprovádění rehabilitací – po jejich faktickém zastavení usnesením politbyru z listopadu 1956 – kritizovali.

Novotný měl největší odpovědnost za nové nezákonnosti prováděné v letech 1958–1959 při revizích rozsudků. Jako prezident zamítal nebo přehlížel stížnosti odsouzených požadujících nápravu nezákonností uskutečnivších se v jejich případech. Pod Novotného kontrolou probíhala také činnost Kolderovy komise. Kvůli svému postavení nejvyššího činitele KSČ i státu – a tím i osoby o procesech nejlépe informované – nesl Novotný za nezákonnosti udávší se v tomto období největší odpovědnost.

Bacílek byl za procesy odpovědný ze své funkce ministra národní bezpečnosti zastávané jím od ledna 1952 do září 1953 i funkce prvního tajemníka ÚV KSS, kterou vykonával od června 1953 do dubna 1963. Z těchto funkcí se na procesech i jejich revizích aktivně podílel.⁶³⁵

Barák nesl podle závěrečné zprávy odpovědnost za činnost Barákových komisí A i C i za svou činnost ve funkci ministra vnitra od března

⁶³⁵ K politické odpovědnosti Bacílka za procesy srov. NA, f. KSČ – ÚV 1945–1989, Praha – komise, sv. 36 A Pillerova, a. j. k info 36. *Karol Bacílek*.

1953 do ledna 1961, z níž potlačoval pravdivá zjištění, a naopak přinášel stanoviska prosazující „*nové konstrukce viny odsouzených*.“⁶³⁶

Čepička patřil do úzké mocenské skupiny připravující procesy. Z pozice ministra spravedlnosti vytvořil mechanismus kabinetní justice.

Pavol David⁶³⁷ se na procesech podílel jako první tajemník ÚV KSS. Navzdory svému členství v politbyru neučinil příslušné kroky pro urychlení rehabilitací odsouzených.

Spoluodpovědnost Dolanského⁶³⁸ za procesy vyplývala z jeho členství ve vrcholných orgánech KSČ a z jeho souhlasem s vedení KSČ právě raženým kurzem, ačkoli o proběhlých nezákonnostech musel mít ponětí.

Kopecký byl v souvislosti s procesy odpovědný již za utváření ideologie nebo propagandy ve fázi jejich přípravy. S následně proběhlými procesy vyjadřoval Kopecký jakožto jejich ideolog souhlas, přičemž se ztotožnil i s nezákonnými revizemi rozsudků.

Slánský až do září 1951 patřil do nejužší mocenské skupiny. Podílel se na vzniku mechanismu provádějícího nesprávné metody práce. Ze své funkce generálního tajemníka ÚV KSČ se podílel na šetření prováděném nestrannickým způsobem. Jako předseda bezpečnostní komise od léta 1949 *de facto* převzal řízení Státní bezpečnosti a účastnil se na fungování mechanismu kabinetní justice. Proti užívání nezákonných metod orgány vojenského obranného zpravodajství i Státní bezpečností Slánský nezkročil.

Široký se jako čelní představitel KSS podílel na vzniku mechanismu vyrábějícího procesy na Slovensku. K uskutečnění rehabilitace Široký –

---

⁶³⁶ Viz Pelikán. *Potlačená zpráva: (zpráva komise ÚV KSČ o politických procesech a rehabilitacích v Československu 1949-68)*, s. 187.

⁶³⁷ V letech 1949–1952 vedoucím tajemníkem KV KSS v Žilině; v letech 1950– členem ÚV KSS; v letech 1952–1963 tajemníkem a členem předsednictva ÚV KSS; v letech 1954–1966 členem ÚV KSČ; v letech 1958–1962 členem předsednictva ÚV KSČ. V letech 1948–1964 poslancem NS; v letech 1960–1964 poslancem SNR. Srov. *Závěrečná zpráva tzv. Pillerovy komise (první, neschválená verze, 1969)*, s. 277.

⁶³⁸ V letech 1946–1949 ministrem financí; v letech 1949–1951 ministrem a předsedou Státního úřadu plánovacího; v letech 1951–1963 místopředsedou vlády; v letech 1945–1971 poslancem NS a následně FS; v letech 1929–1971 členem ÚV KSČ. Srov. *ibid.*, s. 222.

přes svou nutnou znalost faktů – nepřispěl, naopak obhajoval oprávněnost proběhlých procesů.⁶³⁹

3.4.5.3.3. Závěry

KSČ si podle závěrečné zprávy uvědomovala nezbytnost vytvoření soustavy garancí proti recidivě procesů. Tyto garance by měly být tvořeny co největší informovaností veřejnosti o procesech i jejich revizích, překonáním systému osobní moci a zamezením jeho obnovy a dále kupř. nepřijatelností „*uplatňovat vedoucí úlohu v rozporu s ústavou a platnými zákony.*“⁶⁴⁰ Povinností členů KSČ se mělo stát informování nadřízeného orgánu KSČ o rozporu stranických usnesení s ústavou a zákony. Omezování suverenity vlády i Federálního shromáždění mělo být nepřijatelné. Další zásadou měla být nezávislost soudní moci počítaje v ni v budoucnu obnovené Ústavní a Nejvyšší správní soud.

Rozhodování orgánů KSČ o funkcionářích na základě materiálů bezpečnosti nemělo již dále být přípustné. Vyhledávání informací o členech ÚV KSČ a Ústřední kontrolní a revizní komise a jejich sledování by měly být možné pouze po předchozím schválení generálním prokurátorem.⁶⁴¹ Závěrečná zpráva dále navrhovala pravidelnou obměnu politických funkcí, navrácení původní role Národní frontě, necenzurování obsahu sdělovacích prostředků kvůli jejich kontrolní funkci, kontrolu bezpečnosti a justice uskutečňovanou Parlamentem.

---

⁶³⁹ Srov. Pelikán. *Potlačená zpráva: (zpráva komise ÚV KSČ o politických procesech a rehabilitacích v Československu 1949-68)*, s. 187–192. K odpovědnosti funkcionářů i orgánů KSČ srov. NA, f. KSČ – ÚV 1945–1989, Praha – komise, sv. 7 Pillerova, a. j. Osoby. *Osoby, Odpovědnost orgánů ÚV*. Srov. též Dvořáková, E., Snítal, Z. *Odpovědnost politického sekretariátu ÚV KSČ za politické procesy počátkem 50. let (1969)*. In: Vorel, J., Šimánková, A. et al. *Československá justice v letech 1948 - 1953 v dokumentech. Díl I*. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu, 2003, s. 327–332.

⁶⁴⁰ Viz Pelikán. *Potlačená zpráva: (zpráva komise ÚV KSČ o politických procesech a rehabilitacích v Československu 1949-68)*, s. 194.

⁶⁴¹ Proběhnout měla ještě konzultace – v případě členů ÚV KSČ a Ústřední kontrolní a revizní komise – s prvním tajemníkem ÚV KSČ, předsedou vlády – v případě členů vlády – nebo předsedou národního shromáždění – jednalo-li by se o poslance. Srov. *ibid.*, s. 196.

Dalšími zásadami se měly stát nevyločení člena orgánu KSČ bez projednání této záležitosti s jeho účastí, zákaz veřejného obviňování členů KSČ kupř. ze špionáže bez důkazů a předešlého projednání orgánem KSČ. Důvodem pro postih členů KSČ mohl být jen jejich spáchání trestného činu. Názorová různost, odvaha „*bojovat za pravdu, prosazovat své názory, schopnost samostatného politického myšlení, jakož i osobní vlastnosti*“⁶⁴² se měly stát dalšími zásadami.

Poznatky z procesů i jejich revizí měly být ÚV KSČ uplatněny při přípravě materiálů pro další sjezd KSČ s cílem navrátit se k právní jistotě a dodržovat socialistickou zákonnost.⁶⁴³

3.4.6 Nepřijetí zprávy a další činnost komise

6. května proběhla na schůzi předsednictva ÚV KSČ diskuze o materiálu Pillerovy komise. Funkci generálního tajemníka ÚV KSČ zastával v této době již Husák. Piller závěrečnou zprávu Pillerovy komise na schůzi zkritizoval, přičemž poukazyval na politické nesprávnosti v ní obsažené nebo na složitou práci Pillerovy komise. Závěrečná zpráva byla podle Pillera poplatná době svého vzniku. V závěru svého projevu Piller předsednictvu ÚV KSČ doporučil uskutečnit pouze původně plánovanou stranickou rehabilitaci a vyřešit záležitost funkcionářů s pozastaveným členstvím v KSČ. V následné diskuzi zaznívaly názory o překročení Pillerovy komise původně jí určeného úkolu spočívajícího v dodatečné rehabilitaci nebo názory o snaze Pillerovy komise změnit jí kritizovaný mocensko-politický systém.⁶⁴⁴ Závěrečná zpráva byla představenstvem ÚV KSČ odmítnuta a pracovní skupina rozpuštěna.⁶⁴⁵

Husák ve svém projevu na zasedání ÚV KSČ konaném 29. května 1969 hovořil o poplatnosti závěrečné zprávy době jejímu sepsání, o její nepřipravenosti na projednání v ÚV KSČ nebo o potřebě promyslet postup jejího objektivního dopracování, k němuž mělo dojít do konce roku.

---

⁶⁴² Viz *ibid.*, s. 199.

⁶⁴³ Srov. *ibid.*

⁶⁴⁴ Srov. Kaplan. *Druhý proces: Milada Horáková a spol. - rehabilitační řízení 1968–1990*, s. 119–120.

⁶⁴⁵ Srov. Bláhová et al. *Oběti komunistické spravedlnosti: právní aspekty politických procesů 50. let 20. století*, s. 325.

Odklad projednání závěrečné zprávy však podle Husáka neznamenal změnu v postoji předsednictva ÚV KSČ k problematice rehabilitace založeném na nutnosti vyrovnání se „se všemi nezákonnostmi, křivdami a deformacemi z minulého období“⁶⁴⁶ a jejich důsledným napravení.⁶⁴⁷

K předložení závěrečné zprávy ÚV KSČ nikdy nedošlo. Její zveřejněním odhalující hroživou minulost KSČ by totiž napomohlo oponentům *tvrdé normalizace*. Navrhovaná opatření v rámci mocensko-politického systému odporovala politice normalizačního vedení zamýšlejícího restaurovat mocenský monopol KSČ.⁶⁴⁸

3.5 Normalizační komise

29. září 1969 proběhla schůze skupiny (dále jen „Pillerova skupina“) tvořené Pillerem, Uhrem, Pavlem Bojarem, Miroslavem Müllerem a Václavem Uhlířem.⁶⁴⁹ Na níž Piller objasnil jejím účastníkům stanovisko politbyra Husáka ohledně dokončení práce Pillerovy komise. Opět mělo dojít k předložení zprávy s rozsahem 40–50 stran a návrhů na usnesení politbyra. Úkol stanovený Pillerově komisi jí samotnou spočívající v zajištění politické odpovědnosti orgánů i jednotlivců za projevy nezákonnosti a politické procesy se podle účastníků schůze ukázal být „nad její síly, že tyto otázky mohou být zodpovězeny až příští generací, která věci prozkoumá z hlediska historické pravdy, bez jakéhokoliv ovlivňování a různých emocí.“⁶⁵⁰ Pillerova skupina měla zdůvodnit vypuštění tohoto úkolu ze své práce plénu ÚV KSČ.

⁶⁴⁶ Viz Kaplan. *Druhý proces: Milada Horáková a spol. - rehabilitační řízení 1968–1990*, s. 120.

⁶⁴⁷ K referátu Husáka srov. NA, f. KSČ – ÚV 1945–1989, Praha – komise, sv. 47 A Pillerova, a. j. referát Husáka. *Z referátu Husáka na plénu ÚV KSČ 29. 5. 1969*.

⁶⁴⁸ Srov. Kaplan. *Druhý proces: Milada Horáková a spol. - rehabilitační řízení 1968–1990*, s. 120–121.

⁶⁴⁹ Uvažovalo se o doplnění skupiny o L. Procházku, V. Kulhánka a Jána Janíka. Srov. NA, f. ÚV KSČ – Pillerova komise, sign. Zasedání komise – zápisy schůzí 1969 (6 složek), k. 45 B. *Záznam ze schůzky soudruhů, kteří by měli ukončit práci komise ÚV KSČ pro dokončení stranické rehabilitace*, s. 1.

⁶⁵⁰ Viz *ibid.*

Stranickému orgánu měla být za účelem neopakování deformací navržena poučení pro stranickou práci. V poučení měl být obsažen rovněž rok 1968, v němž podle zápisu ze schůze docházelo k bezdůvodnému hanobení lidí nebo k tlakům na Pillerovu komisi. Pillerova skupina měla dále vyřešit otázku pozastavení členství v KSČ u Novotného, Širokého, Köhlera, Bacílka, Davida, Raise a Urválka. Výše zmíněné problémy měly být obsaženy ve zprávě a v referátu předsedy Pillerovy komise pro plénum ÚV KSČ. Jako podklady pro zpracování těchto dokumentů měly sloužit především materiály zpracované Pillerovou komisí.⁶⁵¹ Pillerova skupina však svůj úkol nesplnila.

V prosinci 1969 došlo k ustavení další skupiny (dále jen „Gracova skupina“) tvořené Bohuslavem Gracou, Uhrem a O. Syrovátkem. Gracova skupina měla soustředit velké množství faktů, z nichž mělo následně předsednictvo ÚV KSČ učinit závěry. Podle Gracova návrhu měla být závěrečná zpráva rozdělena na čtyři části – problémy rehabilitací, popis procesů, popis rehabilitací a politickou odpovědnost. Odpovědnost měla být posuzována podle míry porušování politické linie a stanov KSČ. Gracova skupina se scházela během ledna a února 1970. Ani ona však úkol spočívající v přepracování závěrečné zprávy nesplnila. Počátkem roku 1970 vydal závěrečnou zprávu v zahraničí Jiří Pelikán.⁶⁵²

S cílem připravit návrh na ukončení činnosti Pillerovy komise byla 23. dubna 1971 předsednictvem ÚV KSČ jmenována komise pod vedením Josefa Kempného (dále jen „normalizační komise“).⁶⁵³ Úkol z dubna 1968 spočívající v uzavření případů funkcionářů s pozastaveným členstvím v KSČ totiž stále ještě nebyl splněn. Dalšími členy normalizační komise se stali Kolder, Oldřich Švestka a Viliam Šalgovič. Předsednictvo ÚV KSČ schválilo „zprávu o uzavření prošetřování odpovědnosti za politické procesy z let 1949–1954 a jejich revizi“⁶⁵⁴ 18. května 1971. Podle diskuze

---

⁶⁵¹ Srov. *ibid.*, s. 2.

⁶⁵² Srov. Kaplan, K. *K politickým procesům v Československu 1948 - 1954: dokumentace komise ÚV KSČ pro rehabilitaci 1968*. Sešity Ústavu pro soudobé dějiny AV ČR. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 1994, s. 14.

⁶⁵³ Srov. Bláhová et al. *Oběti komunistické spravedlnosti: právní aspekty politických procesů 50. let 20. století*, s. 325.

⁶⁵⁴ Viz Kaplan. *K politickým procesům v Československu 1948 - 1954: dokumentace komise ÚV KSČ pro rehabilitaci 1968*, s. 14.

předsednictva ÚV KSČ upravená zpráva byla následujícího dne schválena ÚV KSČ.

Normalizační komise v podstatě přijala závěry Kolderovy komise. Závěrečnou zprávu hodnotila jako podněcující ovzduší *antisocialismu* a *antisovětskosti* či zamýšlející zdiskreditovat politický systém i vedoucí úlohu KSČ. Svou publikací v zahraničí škodila podle normalizační komise závěrečná zpráva „*celému mezinárodnímu komunistickému a dělnickému hnutí.*“⁶⁵⁵ Obnovení pozastaveného členství sedmi někdejšími funkcionáři bylo ÚV KSČ schváleno.⁶⁵⁶

Činnost Pillerovy komise byla oficiálně ukončena až v květnu 1971. ÚV KSČ v její práci neviděl ve srovnání s výsledky Kolderovy komise „*žádná nová zjištění.*“⁶⁵⁷ Skutečnosti zjištěné Pillerovou komisí, resp. její pracovní skupinou, byly podle ÚV KSČ vykonstruovány. Závěrečná zpráva měla být cíleným útokem vůči KSČ i spojení s SSSR.⁶⁵⁸ V Československu byla závěrečná zpráva publikována až v roce 1990.⁶⁵⁹

---

⁶⁵⁵ Viz *ibid.*, s. 15. K obsahu zprávy normalizační komise srov. též Kaplan. *Druhý proces: Milada Horáková a spol. - rehabilitační řízení 1968–1990*, s. 122–123.

⁶⁵⁶ Srov. Kaplan. *K politickým procesům v Československu 1948 - 1954: dokumentace komise ÚV KSČ pro rehabilitaci*, s. 15.

⁶⁵⁷ Viz Bláhová et al. *Oběti komunistické spravedlnosti: právní aspekty politických procesů 50. let 20. století*, s. 326.

⁶⁵⁸ Srov. *ibid.*

⁶⁵⁹ Srov. Kaplan. *K politickým procesům v Československu 1948 - 1954: dokumentace komise ÚV KSČ pro rehabilitaci*, s. 15.

4 Zákon o soudní rehabilitaci

4.1 Návrh zákona a diskuze nad ním

4.1.1 Počáteční přípravy

Na počátku roku 1968 došlo v souvislosti s pádem Novotného režimu k uvolnění atmosféry ve společnosti a k postupnému zániku cenzury. Novináři mohli začít pravdivě informovat veřejnost o zločinech udavšících se v padesátých letech. Ta se začala domáhat napravení protiprávně způsobených křivd a odsouzení za ně odpovědných osob.⁶⁶⁰

Dosavadní možností neprávem odsouzených, jak právně očistit své jméno, bylo „*podnět k podání stížnosti pro porušení zákona*“⁶⁶¹ adresovaný generálnímu prokurátorovi či předsedovi Nejvyššího soudu, kteří jediní mohli stížnost podat. Druhou možností bylo využití mimořádného opravného prostředku spočívajícího v návrhu na „*povolení obnovy řízení*.“⁶⁶² Vzhledem ke složitosti obou institutů, přísných podmínek jejich uplatnění i následné délky procesů nebyly příliš uplatňovány.

22. února 1968 požádalo předsednictvo Národního shromáždění Ministerstvo spravedlnosti a Generální prokuraturu o předložení zpráv

---

⁶⁶⁰ Srov. Bursík, T. a Pažout, J. Odbojové, opoziční a nonkonformní aktivity v komunistickém Československu a jejich trestněprávní postihy – základní charakteristika. In: Bursík, T., Pažout, J., Portmann, K. a Vilímek, T. *Třídní (ne)spravedlnost: proměny politicky motivované trestněprávní perzekuce v Československu v letech 1948-1989*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2020, s. 25–26. O tom, že ten, kdo při výkonu společenské činnosti- odpovědností za nezákonnosti – zklamal, by společenskou činnost neměl dále vykonávat, píše kupř. František Zoulík. Srov. Zoulík, F. *Justice a rehabilitace. Socialistické soudnictví*. 1968, roč. 8, č. 4, s. 7.

⁶⁶¹ Srov. Bláhová et al. *Oběti komunistické spravedlnosti: právní aspekty politických procesů 50. let 20. století*, s. 326.

⁶⁶² Viz *ibid.*

o vývoji rehabilitací nezákonností let 1948–1954.⁶⁶³ 5. března 1968 zdůraznila stranická skupina KSČ při Národním shromáždění nutnost dokončení rehabilitací nevinně odsouzených a potrestaných osob.⁶⁶⁴

14. března téhož roku projednalo předsednictvo Národního shromáždění⁶⁶⁵ „zprávu generálního prokurátora o způsobu, průběhu, výsledcích a současném stavu revize politických procesů [...] z let 1949–1954“⁶⁶⁶ a – pro některé členy předsednictva svou otevřeností a pravdivostí šokující – analýzu průběhu a stavu rehabilitací politických procesů provedenou Nejvyšším soudem.⁶⁶⁷ Ten apeloval na učinění příslušných kroků k neopakování nezákonností postupu StB, prokuratury a soudů, jež otevřeně přiznal. Nejvyšší soud v analýze taktéž zkritizoval práci minulých

---

⁶⁶³ Srov. *ibid.*, s. 327.

⁶⁶⁴ Za dokončení rehabilitace plédovala předchozího dne také výroční členská schůze základní organizace KSČ Ministerstva spravedlnosti. Srov. Z rezoluce výroční členské schůze ZO KSČ Ministerstva spravedlnosti ze dne 19. 2. a 4. 3. 1968. *Socialistické soudnictví*. 1968, roč. 8, č. 3, s. 5.

⁶⁶⁵ Jednalo se o 68. schůzi předsednictva NS. Srov. Pažout, J. Příprava zákona o soudní rehabilitaci a jeho aplikace na půdě Národního/Federálního shromáždění. In: Bursík, T., Pažout, J. (eds.) *Revize politických procesů a rehabilitace jejich obětí v komunistickém Československu: mezinárodní, vnitropolitické, právní a společenské aspekty*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2021, s. 337.

⁶⁶⁶ Viz Cigánek a Felcman. *Národní shromáždění. Prameny k dějinám československé krize 1967-1970*, s. 125. Srov. k tomu i Vaněček, F. Náš rozhovor s vedoucím tiskového úseku Generální prokuratury dr. L. Polákem. Jak to bylo s rehabilitací. *Rudé právo*. 1968, roč. 48, č. 81, s. 5.

⁶⁶⁷ Srov. Cigánek a Felcman. *Národní shromáždění. Prameny k dějinám československé krize 1967-1970*, s. 111–122.

rehabilitačních komisí, přičemž vyjádřil upřednostnění přezkumu rozhodnutí ex lege.⁶⁶⁸ Vůči analýze Nejvyššího soudu se – neúspěšně – vymezil již bývalý místopředseda Národního shromáždění⁶⁶⁹ a bývalý ministr spravedlnosti Škoda.⁶⁷⁰ Např. Bývalý člen barnabitské komise a budoucí předseda parlamentní rehabilitační komise Jozef Valo hovořil na schůzi předsednictva o odpovědnosti před občany i mezinárodní veřejností a nutnosti uskutečnění rehabilitace jdoucí „do všech důsledků.“⁶⁷¹

Usnesení předsednictva Národního shromáždění uložilo předsedovi Nejvyššího soudu učinit za účelem dokončení rehabilitací potřebná opatření – pod dohledem předsednictvem NS ustavené komise pro dohled nad rehabilitacemi – nebo dodržovat socialistickou zákonnost. Vláda měla připravit osnovu zákona o rehabilitaci či návrh činící z Nejvyššího soudu nezávislou instituci.⁶⁷² Kritice byli podrobeni generální prokurátor Jan Bartuška s ministrem vnitra Josefem Kudrnou. O usnesení předsednictva NS referovalo hned následujícího dne Rudé právo.⁶⁷³ Tytéž noviny den nato – 16. března 1968 – psaly i o odvolání Bartušky s Kudrnou prezidentem Novotným z funkcí.⁶⁷⁴ Sám Novotný – neochotný přiznat svůj podíl na nezákonnostech – pod tlakem 22. března 1968 abdikoval.⁶⁷⁵

---

⁶⁶⁸ Srov. Bláhová et al. *Oběti komunistické spravedlnosti: právní aspekty politických procesů 50. let 20. století*, s. 327–328.

⁶⁶⁹ Škoda na svou funkci rezignoval – v rozporu s textem Bursíka s Pažoutem – již den před konáním schůze předsednictva NS, 13. března 1968. Srov. *ibid.*, s. 335. Srov. též Rychlík. *Československo v období socialismu: 1945–1989*, s. 201.

⁶⁷⁰ Částečnou odpovědnost za nedůsledný postup při rehabilitování neprávem odsouzených však Škoda přiznal. Srov. *ibid.*, s. 202. Srov. též Cigánek a Felcman. *Národní shromáždění. Prameny k dějinám československé krize 1967–1970*, s. 122–124.

⁶⁷¹ Viz *ibid.*, s. 336–337.

⁶⁷² Srov. *ibid.*, s. 337–338.

⁶⁷³ Srov. Předsednictvo Národního shromáždění vyslovilo nedůvěru generálnímu prokurátorovi a ministru vnitra. *Rudé právo*. 1968, roč. 48, č. 74, s. 2.

⁶⁷⁴ Srov. Odvolání ministra vnitra a generálního prokurátora. *Rudé právo*. 1968, roč. 48, č. 75, s. 1.

⁶⁷⁵ Srov. Hoppe. *Opozice '68. Sociální demokracie, KAN a K 231 v období pražského jara*, s. 213. Srov. k tomu např. projev Michala Chotára v průmyslovém výboru NS ze dne 20. března 1968 požadující odvolání Novotného z funkce prezidenta republiky. Srov. Cigánek a Felcman. *Národní shromáždění. Prameny k dějinám československé krize 1967–1970*, s. 130–131.

O potřebě připravit zákon o soudní rehabilitaci diskutovala na svém jednání 20. března 1968 vláda. Hrubý návrh zásad zákona předložený vládě k tomuto jednání navrhoval omezit účinnost zákona na tři roky ode dne jeho vyhlášení.⁶⁷⁶

4.1.2 Ustavení parlamentní rehabilitační komise

Na zasedání konající se 20. března 1968 se předsednictvo Národního shromáždění zabývalo složením parlamentní rehabilitační komise (dále jen „parlamentní komise“). Z jednání vyplynula potřeba zastoupení všech stran Národní fronty i obou národů v parlamentní komisi. Budoucí předseda parlamentní komise Jozef Valo vyžadoval účast jednoho interbrigadisty a zahraničního vojáka z východu nebo v západu.⁶⁷⁷ Na zasedání pléna Národního shromáždění 29. března 1968 přednesla jeho místopředsdkyně Leflerová návrh zvolit za členy parlamentní komise Valo, Josefa Čápa, Antonína Fialu, Leopolda Hofmana, Samuela Kodaje, Františka Štefánika, Josefa Zedníka a Andreje Žiaka. Parlamentní komise měla dle Leflerové „*bdít nad postupem prací Nejvyššího soudu a pravidelně informovat NS.*“⁶⁷⁸ NS následně toto složení parlamentní komise schválilo.⁶⁷⁹

Na ustavující schůzi parlamentní komise 8. května 1968 mluvil předseda Valo o jejím poslání. Parlamentní komise se měla stát „*pomocným a přípravným orgánem pro jednání předsednictva a pléna*“⁶⁸⁰ NS, a to

---

⁶⁷⁶ Srov. ABS, f. Organizační a vnitřní správa FMV – právní odbor, sign. A 6/2, i. j. 1072. *Zákon o soudní rehabilitaci. Informace pro soudruha I. náměstka ministra vnitra*, s. 1–2. S potřebností vzniku zákona o soudní rehabilitaci souhlasil rovněž např. Antonín Růžek. Srov. Růžek, A. *Zákon o soudní rehabilitaci. Právník*. 1969, roč. 108, č. 2, s. 108.

⁶⁷⁷ Srov. Pažout. *Příprava zákona o soudní rehabilitaci a jeho aplikace na půdě Národního/Federálního shromáždění*, s. 355.

⁶⁷⁸ Viz Stenoprotokol NS RČS ze dne 29. března 1968 [online]. *psp.cz*. [cit. 03. 03. 2024]. <https://www.psp.cz/eknih/1964ns/stenprot/020schuz/s020003.htm>

⁶⁷⁹ Srov. *ibid.*

⁶⁸⁰ Viz Pažout. *Příprava zákona o soudní rehabilitaci a jeho aplikace na půdě Národního/Federálního shromáždění*, s. 366.

zejména v otázce provádění rehabilitace. Jakožto orgán dozoru nad rehabilitacemi měla parlamentní komise spolupracovat s Nejvyšším soudem i Generální prokuraturou. Parlamentní komise měla v jednotlivých případech pouze vyjadřovat svůj politický názor, nikoli činit závazná rozhodnutí. Předseda Nejvyššího soudu Otomar Boček spolu s generálním prokurátorem Milošem Čeřovským obeznámili členy parlamentní komise s přípravami rehabilitační činnosti. S prováděním rehabilitačních prací však bylo podle nich třeba počkat do přijetí zákona.⁶⁸¹

4.1.3 Návrh zásad zákona

Ústavněprávní výbor Národního shromáždění (dále jen „ústavněprávní výbor“) se zabýval přípravou zákona o soudní rehabilitaci (dále též „zákon“) mj. na své schůzi 2. dubna 1968. Ministr spravedlnosti Neuman na schůzi referoval o návrhu zásad zákona vzniklém na Ministerstvu spravedlnosti (dále jen „návrh zásad“). Návrh zásad hodlal přezkoumávat soudní rozhodnutí buď na návrh, nebo z úřední povinnosti.⁶⁸² Přezkum ex offio zamýšlelo alternativní stanovisko Právnické fakulty Univerzity Karlovy, Ústavu státu a práva Československé akademie věd (dále jen „ČSAV“) a Svazu protifašistických bojovníků⁶⁸³ (dále jen „alternativní stanovisko“), zatímco stanovisko sekretariátu náměstka ministra vnitra Demjana k návrhu zásad z 9. dubna 1968 (dále jen „stanovisko sekretariátu“) doporučovalo provádět přezkoumné řízení pouze na návrh.⁶⁸⁴ Alternativní stanovisko taktéž počítalo s uskutečněním komplexní – občanskoprávní i administrativněprávní – rehabilitace, a nejen rehabilitace

⁶⁸¹ Srov. *ibid.*

⁶⁸² Srov. ABS, f. Sekretariát náměstka ministra vnitra plk. Demjana, sign. A 24, i. j. 829. *Návrh zásad zákona o soudní rehabilitaci pro s. náměstka MV*, s. 3. Návrh zásad tedy nezamýšlel přezkoumávat rozsudky pouze na návrh, jak o tom píše Pažout. Srov. Pažout. *Příprava zákona o soudní rehabilitaci a jeho aplikace na půdě Národního/Federálního shromáždění*, s. 341.

⁶⁸³ K projednání otázek stavu příprav zákona zejména v souvislosti s rehabilitací nezákonně odsouzených členů odboje se 25. dubna 1968 sešla delegace rehabilitační komise Svazu protifašistických bojovníků s generálním prokurátorem. Srov. Rehabilitační komise SPB u gen. prokurátora. *Rudé právo*. 1968, roč. 48, č. 115, s. 3.

⁶⁸⁴ Srov. *Návrh zásad zákona o soudní rehabilitaci pro s. náměstka MV*, s. 5.

soudní.⁶⁸⁵ Návrh zásad v souvislosti s úpravou soudní rehabilitace pracoval s možností prohlášení rozsudků, na jejichž základě došlo k odsouzení pro politické delikty, za nicotné, ale i s variantou stanovit v zákoně podmínky pro uskutečnění rehabilitace „na podkladě zásady individuálního přezkoumávání trestních věcí.“⁶⁸⁶ K druhé z variant se přiklánělo stanovisko sekretariátu.⁶⁸⁷

Návrh zásad také navrhoval tři varianty věcného a časového vymezení okruhu přezkoumávaných rozsudků.⁶⁸⁸ Na základě stížnosti pro porušení zákona již vydané rozhodnutí Nejvyššího soudu by nemělo bránit přezkoumání daného rozsudku. Tři alternativy načrtl návrh zásad i v případě věcné příslušnosti soudů v otázce rehabilitačního řízení.⁶⁸⁹ V otázce náhrady škody operoval návrh zásad s alternativou odškodněním jen za vazbu a trest dle zákona č. 141/1961 Sb., trestní řád (dále jen „trestní řád“),⁶⁹⁰ ale i s možností odškodnění dle zákona č. 40/1964 Sb., občanského zákoníku (dále jen „občanský zákoník“).⁶⁹¹ Trestní odpovědnost za porušování povinností osob podílejících se na nezákonnostech by

---

⁶⁸⁵ Srov. Pažout. *Příprava zákona o soudní rehabilitaci a jeho aplikace na půdě Národního/Federálního shromáždění*, s. 341. S věcnou působností rehabilitačního zákona rovněž na správní a administrativní rehabilitaci souhlasilo i stanovisko sekretariátu. Srov. *Návrh zásad zákona o soudní rehabilitaci pro s. náměstka MV*, s. 6.

⁶⁸⁶ Viz *ibid.*, s. 1.

⁶⁸⁷ Srov. *ibid.*, s. 4.

⁶⁸⁸ Stanovisko sekretariátu se klonilo ke druhé variantě vztahující se na období let 1948–1967. Srov. *ibid.* Na jednání vlády z 20. března se uvažovalo o přezkumu rozsudků z let 1948–1956. Srov. *Zákon o soudní rehabilitaci. Informace pro soudruha I. náměstka ministra vnitra*, s. 1.

⁶⁸⁹ Zde se stanovisko sekretariátu ztotožnilo s třetí alternativou počítající se speciálními soudními tribunály. Srov. *ibid.*, s. 4–5.

⁶⁹⁰ Šlo o § 371–§374 trestního řádu.

⁶⁹¹ Jednalo se o § 442–§ 450 občanského zákoníku. K odškodnění za vazbu a trest by se přidala náhrada škody přímo spojené s trestním stíháním a chybným odsouzením. Srov. *Návrh zásad zákona o soudní rehabilitaci pro s. náměstka MV*, s. 3. Stanovisko sekretariátu navrhlo kombinaci trestněprávního a občanskoprávního odškodnění. Srov. *ibid.*, s. 5.

měla být vyslovena speciálními *čestnými soudy*.⁶⁹² Stanovisko civilně-správního úseku Ministerstva vnitra z 6. května 1968 k návrhu zásad navrhlo vztažení soudní rehabilitace i na trestné činy maření dozoru nad církvemi a náboženskými společnostmi.⁶⁹³

4.1.4 Další postup a události kolem rehabilitace

3. dubna 1968 vydal první náměstek ministra vnitra Jan Záruba rozkaz ministra vnitra č. 16/1968 o zřízení speciální komise pro řešení žádostí bývalých pracovníků bezpečnostního aparátu o napravení jim způsobených křivd (dále jen „rehabilitační komise MV“). Předsedou komise se stal Jaroslav Fišer. Komise měla poskytovat satisfakci a hmotné odškodnění v případě soudně rehabilitovaných osob a dále na podkladě podnětu stěžovatelů řešit stížnosti proti rozhodnutím učiněným podle zákona č. 85/1950 Sb., o opatřeních souvisících s úpravou kázeňského práva příslušníků ozbrojených sborů. Třetí úkol komise spočíval v řešení případů určených jí ministrem vnitra.⁶⁹⁴

Téhož dne se zabýval tématem soudní rehabilitace článek Rudého práva s názvem „*Chystá se zákon o soudních rehabilitacích*“.⁶⁹⁵ Dle článku by návrhy na přezkum rozsudků mohly podávat i společenské organizace. Samotné řízení by pak měly provádět speciální senáty složené z Národním shromážděním vybraných soudců. Zásady zákona by pak dle článku mělo vypracovat Národní shromáždění.⁶⁹⁶

---

⁶⁹² Srov. *ibid.*, s. 3. Stanovisko sekretariátu v tomto s návrhem zásad vyslovilo – kromě otázky konání trestního řízení u nepromlčené trestné činnosti – souhlas. Srov. *ibid.*, s. 5.

⁶⁹³ Stanovisko navrhovalo postup by se dle § 173, příp. i dle § 174 trestního řádu. Srov. *Zákon o soudní rehabilitaci. Stanovisko civilně správního úseku ministerstva vnitra k návrhu zásad zákona o soudní rehabilitaci*, s. 2.

⁶⁹⁴ Srov. Rozkaz ministra vnitra č. 16 „Řešení žádostí bývalých pracovníků bezpečnostního aparátu o nápravu křivd – zřízení zvláštní komise“ z 3. 4. 1968 [online]. *ustrcr.cz*. [cit. 14. 03. 2024]. <https://www.ustrcr.cz/data/pdf/rozkazy/rmv1968/rmv16.pdf>

⁶⁹⁵ Viz *Chystá se zákon o soudních rehabilitacích. Rudé právo*. 1968, roč. 48, č. 93, s. 1.

⁶⁹⁶ Srov. *ibid.*

Ústavněprávní výbor podal předsednictvu Národního shromáždění zprávu o postupu prací na zákonu projednanou předsednictvem NS 11. dubna 1968.⁶⁹⁷ Kvůli nejasnosti fundamentální koncepce zákona i zpoždování práce na jeho návrhu ústavněprávní výbor navrhl pověřit pracemi na zásadách zákona komisi pro dohled nad rehabilitacemi. Ta však se svěřením jí tohoto úkolu nesouhlasila, protože došlo ke svěřením vypracování zásad zákona Ministerstvu spravedlnosti.⁶⁹⁸

Ministr vnitra Pavel ustavil rozkazem č. 19 ze dne 26. dubna 1968⁶⁹⁹ Komisi pro zajišťování a posuzování případů nezákonného postupu příslušníků SNB a Sboru nápravné výchovy (dále jen „SNV“; dále jen „komise pro SNB a SNV“). Ta měla řešit činnost StB související s politickými procesy, provokacemi a násilím příslušníků StB na vyšetřovaných.⁷⁰⁰ Komise pro SNB a SNV svou činnost zahájila 7. května 1968. Skládala se z předsedy, tajemníka, referenta spisů, dvou písárek, dvou pracovníků vojenské kontrarozvědky a deseti vyšetřovatelů – po pěti z aparátu StB a VB. K 1. červenci 1968 měla komise pro SNB a SNV poznatky na zhruba 210 příslušníků SNB. U dosud nepromlčených trestných činů bylo orgány vojenské prokuratury zahájeno trestní stíhání. Počet případů, jež měla komise pro SNB a SNV řešit, byl k 1. červenci 1968 příliš vysoký na to, aby je mohla rychle a efektivně zpracovat. Žádala tedy Ministerstvo vnitra o navýšení svých stavů.⁷⁰¹

---

⁶⁹⁷ Srov. Cigánek a Felcman. *Národní shromáždění. Prameny k dějinám československé krize 1967-1970*, s. 158–162.

⁶⁹⁸ Srov. Pažout. *Příprava zákona o soudní rehabilitaci a jeho aplikace na půdě Národního/Federálního shromáždění*, s. 342.

⁶⁹⁹ Srov. Rozkaz ministra vnitra č. 19 „Předávání spisových materiálů pro potřeby soudní rehabilitace“ z 26. 4. 1968 [online]. *ustrcr.cz*. [cit. 05. 03. 2024]. <https://www.ustrcr.cz/data/pdf/rozkazy/rmv1968/rmv19.pdf>

⁷⁰⁰ Srov. Bursík a Pažout. *Odbojové, opoziční a nonkonformní aktivity v komunistickém Československu a jejich trestněprávní postihy – základní charakteristika*, s. 27.

⁷⁰¹ Srov. ABS, f. Kolegia ministra vnitra, sign. A 2/3, i. j. 133. *Uspořádání činnosti komise MV ustavené RMV č. 19/1968 a návrh na statut a systemizaci Rehabilitační komise MV*, s. 5–7.

Záležitost formy soudní rehabilitace byla diskutována na informativní schůzce 26. dubna 1968 v parlamentu.⁷⁰² Účastníci schůzky se přikláněli k individuálnímu přezkumu každého případu a ke schválení jednoho komplexního zákona řešícího soudní i správní rehabilitaci.⁷⁰³ Zákon měl stát na „*principu náhrady skutečné škody*.“⁷⁰⁴

Ne všichni občané však byli zastánci rehabilitačního úsilí. 26. dubna 1968 např. vyšel v Rudém právu článek *Koho rehabilitovat* varující před dožadováním se rehabilitace osob známých „*svým záporným postojem k novému společenskému řádu*.“⁷⁰⁵ Kupř. poslanec NS Ludovít Hanúsek na 23. schůzi NS 3. května 1968 na druhou stranu apeloval na urychlení prací Ministerstva spravedlnosti na zákoně.⁷⁰⁶

4.1.5 Návrh zákona o obecném smíru

Rehabilitaci ze zákona preferoval taktéž návrh zákona o obecném smíru (dále jen „návrh zákona“) K 231 z 15. května 1968,⁷⁰⁷ K rehabilitaci s individuálním prošetřením mělo podle něj dojít pouze v případě odsouzení

---

⁷⁰² Informativní schůzky se zúčastnili např. zástupci Ministerstva spravedlnosti či vnitřní, Nejvyššího soudu, Generální prokuratury, Svazu protifašistických bojovníků, Právnické fakulty Univerzity Karlovy, Ústavu státu a práva ČSAV či ústředního přípravného výboru K 231. Srov. Cigánek a Felcman. *Národní shromáždění. Prameny k dějinám československé krize 1967-1970*, s. 176–179.

⁷⁰³ V případě rychlejší přípravy části věnující se soudní rehabilitaci však měla být tato schválena jako svébytný zákon. Srov. *ibid.*

⁷⁰⁴ Viz *ibid.* V mnoha případech však dle účastníků schůzky nebude restituce majetku možná, protože bude muset dojít k jeho reparaci. Srov. *ibid.* K informativní schůzce srov. též Hoppe. *Opozice '68. Sociální demokracie, KAN a K 231 v období pražského jara*, s. 274–276.

⁷⁰⁵ Viz Haškovec, V. *Koho rehabilitovat. Rudé právo*. 1968, roč. 48, č. 115, s. 6.

⁷⁰⁶ Srov. Stenoprotokol NS RČS ze dne 3. května 1968 [online]. *psp.cz*. [cit. 02. 03. 2024]. <https://www.psp.cz/eknih/1964ns/stenprot/023schuz/s023039.htm>

⁷⁰⁷ Celým názvem „*Návrh zásad zákonné úpravy soudních rehabilitací*.“ Viz Hoppe. *Opozice '68. Sociální demokracie, KAN a K 231 v období pražského jara*, s. 270. K plnému znění návrhu srov. Cigánek a Felcman. *Národní shromáždění. Prameny k dějinám československé krize 1967-1970*, s. 195–197.

– kromě odsouzení za politický čin – i za vraždu nebo jiný kriminální čin.⁷⁰⁸

Návrh se skládal z preambule zpochybňující výklad února 1948 a třech kapitol. Podle první kapitoly měli být rehabilitováni odsouzení za trestné činy politického rázu dle zákonů na ochranu republiky z let 1923 a 1948 i zákonů později je nahrazujících, čímž by došlo k rehabilitaci všech politických vězňů a navrácení jejich občanských práv.⁷⁰⁹ Druhá kapitola návrhu zákona se zabývala přiměřeným odškodněním rehabilitovaných. To se mělo týkat alespoň navrácení zkonfiskovaného osobního majetku a náhrady škody za „ztrátu výdělku v jeho průměrné výši za každý měsíc.“⁷¹⁰ Ve třetí kapitole se návrh zákona zaměřil na odpovědnost jednotlivých pracovníků za nezákonnosti. Zkoumáním této odpovědnosti měl být pověřen speciální orgán⁷¹¹ navrhuující na základě výsledků přezkumu trestní stíhání či odvolání z funkce.⁷¹²

Návrh zákona přinesl předseda právní komise ústředního přípravného výboru K 231 Josef Kovařovic 23. května 1968 na zasedání ústavněprávního výboru Národního shromáždění. Předseda ústředního přípravného výboru K 231 Karel Nigrín s návrhem následně seznámil veřejnost.⁷¹³ 15. června 1968 referovaly o návrhu zákona ve svém článku „O

---

⁷⁰⁸ Srov. Bláhová et al. *Oběti komunistické spravedlnosti: právní aspekty politických procesů 50. let 20. století*, s. 326.

⁷⁰⁹ Návrh zákona počítal s umožněním plného pracovního a společenského uplatnění rehabilitovaných, se studijními úlevami – výše zmíněné se týkalo rovněž jejich dětí –, se zvýšenou zdravotní péčí u nemocných v důsledku věznění či s úpravou jejich důchodů. Srov. Hoppe. *Opozice '68. Sociální demokracie, KAN a K 231 v období pražského jara*, s. 271.

⁷¹⁰ Viz *ibid.* Za tímto účelem měla být v každém okresu zřízena speciální komise rozhodující za účasti K 231 a Svazu protifašistických bojovníků do dvou měsíců od podání žádosti o „výši přiměřené náhrady.“ Nárok na odškodnění by přecházel na dědice. Toto řízení by probíhalo do konce roku 1968. V případě trestu smrti měla být vyplacena dědicům „plná náhrada škody.“ Viz *ibid.*, s. 271–272.

⁷¹¹ Ten měl dle návrhu zákonu kooperovat s K 231, Svazem protifašistických bojovníků a Společností pro lidská práva. Srov. *ibid.*, s. 272.

⁷¹² Srov. Cigánek a Felcman. *Národní shromáždění. Prameny k dějinám československé krize 1967-1970*, s. 197.

⁷¹³ Srov. Hoppe. *Opozice '68. Sociální demokracie, KAN a K 231 v období pražského jara*, s. 272.

*cílech, poslání a budoucnosti Klubu 231*⁷¹⁴ noviny *Obrana lidu*. Tato brněnská koncepce zákona však navzdory její obhajobě Vladimírem Kubešem schválena nebyla.⁷¹⁵ Návrh stanov Ústředního přípravného výboru K 231 byl Ministerstvem vnitra 5. září 1968 zamítnut, což znamenalo ztrátu oprávnění k jeho další činnosti.⁷¹⁶

4.1.6 Konečné znění zásad zákona

20. května se konala porada zástupců orgánů účastnících se příprav zákona. Zástupci se na poradě shodli na možnosti individuálního projednání žádostí o rehabilitaci. 22. května potom byl vládě v tomto duchu předložen definitivní návrh zásad zákona navrhuující časové vymezení rehabilitace od ustavení Státního soudu dne 24. října 1948 do konce účinnosti trestního zákona z roku 1950, 31. prosince 1956.⁷¹⁷

O návrhu vlády a jejím stanovisku jednala 23. května 1968 stranická skupina poslanců KSČ.⁷¹⁸ Předseda ústavněprávního výboru Viktor

---

⁷¹⁴ Viz Rupeš, B. a Svoboda, L. O cílech, poslání a budoucnosti Klubu 231. *Obrana lidu*. 1968, roč. 27, č. 24, s. 12.

⁷¹⁵ Mezi slabiny později přijaté koncepce zákona řadil Kubeš nedostatečný počet soudců majících rozhodovat o obrovském počtu případů, a to ve zkráceném či neveřejném soudním jednání. Proces rehabilitace by pak dle Kubeše trval přílišných zhruba deset let. Srov. Kubeš, V. *Dějiny myšlení o státu a právu ve 20. století se zřetelem k Moravě a zvláště Brnu. Díl druhý*. Spisy Právnické fakulty Masarykovy univerzity v Brně. Brno: Masarykova univerzita, 1995, s. 297–298.

⁷¹⁶ Srov. Rambousek, O. a Gruber, L. *Zpráva Dokumentační komise K 231*. Toronto: Členové Dokumentační komise K 231 v exilu, 1973, s. 166. Srov. též Hoppe. *Opozice '68. Sociální demokracie, KAN a K 231 v období pražského jara*, s. 298. O zamítnutí stanov K 231 i KAN Ministerstvem vnitra referovalo následujícího dne Rudé právo. Srov. Rozhodnutí ministerstva vnitra o K 231 a KAN. *Rudé právo*. 1968, roč. 48, č. 246, s. 2.

⁷¹⁷ Srov. Pažout. *Příprava zákona o soudní rehabilitaci a jeho aplikace na půdě Národního/Federálního shromáždění*, s. 349.

⁷¹⁸ Ke stenografickému zápisu diskuze schůze srov. Cigánek a Felcman. *Národní shromáždění. Prameny k dějinám československé krize 1967-1970*, s. 202–218.

Knapp⁷¹⁹ účastníky jednání informoval o tom, že zákon se z důvodu pomalejší přípravy složitější správní části bude zabývat pouze soudní rehabilitací, a nikoli rehabilitací mimosoudní. Za účelem neprovádění automatických rehabilitací v případech spravedlivého potrestání ústavněprávní výbor doporučil vyslovit v preambuli zákona myšlenku spočívající v nerušení aktů revoluční zákonitosti. Vláda i ústavněprávní výbor se stavěly proti časovému ohraničení rehabilitace 25. únorem 1948–31. prosincem 1967. V otázce promlčení trestných činů se ústavněprávní výbor ztotožnil se stanoviskem vlády legislativu v této věci neměnit. Ohledně finančního zajištění rehabilitace mínila na stranickém jednání poslankyně Soňa Pennigerová, že vzhledem k vydobyté revoluci v únoru 1948 půjde v případě odškodnění rehabilitovaných o příliš vysokou částku.⁷²⁰

24. května 1968 proběhla na základě svolání předsednictva Národního shromáždění společná schůze jeho výborů.⁷²¹ Na schůzi odůvodnil ministr spravedlnosti Bohuslav Kučera zásady zákona, k nimž připojil Knapp stanovisko ústavněprávního výboru. Oba dokumenty se shodovaly ve spodním časovém ohraničení rehabilitace 25. říjnem 1948⁷²²; vláda navrhovala horní časovou hranici stanovit na 31. prosinec 1956, na

---

⁷¹⁹ V letech 1948–1950 členem komise pro rekodifikaci občanského práva a přednostou politického odboru Kanceláře prezidenta republiky; od roku 1951 profesorem na Právnické fakultě Univerzity Karlovy; v letech 1963–1970 členem prezidia ČSAV; v letech 1964–1970 poslancem Národního a později Federálního shromáždění. Srov. Knapp, V. *Proměny času: vzpomínky nestora české právní vědy*. Praha: Prospektum, 1998, s. 120, 129, 158, 162 a násl. Srov. též Životní jubileum Viktora Knappa. *Právník*, 1993, roč. 132, č. 12, s. 975–976.

⁷²⁰ Srov. Cigánek, F. a Felcman, O. *Národní shromáždění. Prameny k dějinám československé krize 1967–1970*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2009, s. 203, 206, 214. Srov. k tomu i článek Rudého práva Schůze ústavněprávního výboru NS. Poslanci začínají projednávat zásady zákona o soudních rehabilitacích. *Rudé právo*. 1968, roč. 48, č. 142, s. 2.

⁷²¹ Ke stenografickému zápisu ze schůze srov. *ibid.*, s. 219–232.

⁷²² Dvacet čtyři politických případů předcházejících 25. říjnu 1948 bude dle obou dokumentů možno řešit cestou již zavedených prostředků nápravy. Srov. Pažout. *Příprava zákona o soudní rehabilitaci a jeho aplikace na půdě Národního/Federálního shromáždění*, s. 350.

konec roku 1964, nebo na polovinu roku 1965. Knapp poukázal na možnost přezkumu rozsudků vynesných po roce 1956 standardní soudní cestou. Schůze výborů zásady zákona navzdory některým kritickým připomínkám – např. poslance Jozefa Turošíka – schválila.⁷²³

Konečné znění zásad zákona schválila vláda na svém jednání 6. června 1968. Schválením osnovy ústavního zákona č. 81/1968 Sb., jímž se přechodně upravují některé otázky voleb soudců (dále též „ústavní zákon č. 81/1968 Sb.“), na témže jednání sledovala vláda vyloučení soudců rozhodujících v minulosti o trestních věcech politického rázu z rehabilitačního rozhodování.⁷²⁴ Ministru spravedlnosti bylo uloženo učinit organizační opatření k zabezpečení „*důsledného a urychleného provádění rehabilitací.*“⁷²⁵ Podle *Politického stanoviska vlády k problematice rehabilitací* přijatého na tomtéž jejím jednání by osoby podílející se na nezákonnostech měly být potrestány především v pracovněprávní sféře. Zákon by podle stanoviska mělo být možno schválit ještě v červnu 1968.⁷²⁶

---

⁷²³ Srov. Cigánek a Felcman. *Národní shromáždění. Prameny k dějinám československé krize 1967-1970*, s. 225–228 a 230–231. Srov. k tomu článek Rudého práva Zpráva z předsednictva NS. Zákon o rehabilitaci bude projednán v červnu. *Rudé právo*. 1968, roč. 48, č. 142, s. 1.

⁷²⁴ Důvodová zpráva hovořila o svěření řízení ve věcech rehabilitací kvalifikovaným, důvěryhodným soudcům schopným rychle a úspěšně dokončit. Srov. NA, f. KSČ – ÚV 1945–1989, Praha – Alexander Dubček, sv. 20, a. j. 196, *Vládní návrh ústavního zákona č. 81/1968 Sb. Důvodová zpráva*, s. 1. Srov. též příspěvek poslankyně Zdeňky Závodské zdůrazňující nutnost výměny pracovníků justice z působících v ní již v padesátých letech. Poslanci posuzují vnitropolitickou situaci. *Rudé právo*. 1968, roč. 48, č. 81, s. 2.

⁷²⁵ Viz *ibid.*, s. 351. Nadto mělo dojít k navýšení počtu pracovníků i rozpočtu mzdového fond Ministerstva spravedlnosti. Srov. *ibid.*

⁷²⁶ Srov. NA, f. KSČ – ÚV 1945–1989, Praha – Alexander Dubček, sv. 20, a. j. 196. *Politické stanovisko vlády k problematice rehabilitací*, s. 3.

4.1.7 Projednání návrhu zákona

Právní komise ÚV KSČ přijala na své 12. schůzi 14. června 1968 usnesení, v němž trvala na účinnosti zákona na dobu do roku 1965.⁷²⁷

V dopise předsednictva ÚV KSČ k zákonu z 19. června 1968 seznámilo předsednictvo krajské a okresní výbory KSČ a KSS s obsahem ještě neschváleného zákona. Předsednictvo apelovalo na to, aby stranické organizace KSČ čelily tendencím usilujícím o využití „*minulých nezákonností v neprospěch strany*“.⁷²⁸

20. června 1968 došlo k projednání vládního návrhu na společném zasedání Ústavněprávního výboru, Výboru pro národní výbory,⁷²⁹ Výboru pro plán a rozpočet a Výboru pro zemědělství a výživu Národního shromáždění.⁷³⁰

Krátce před přijetím zákona se tématu rehabilitace věnovaly noviny Lidová demokracie, v nichž se objevily zmínky o uskutečňovaných rehabilitacích např. spisovatelů⁷³¹ nebo rolníků, o ustavení rehabilitační komise Ministerstva zdravotnictví, o pohledu odborů na mimosoudní rehabilitaci, o zrušení rozsudků v několika případech⁷³² či o práci Ústřední revizní a kontrolní komise KSČ na stranické rehabilitaci.⁷³³ V rozhovoru

⁷²⁷ Srov. ABS, f. Sekretariát federálního ministerstva vnitra, III. díl, a. č. 2/3, i. j. 2043. 12. schůze právní komise ÚV KSČ dne 14. 6. 1968, s. 2.

⁷²⁸ Srov. NA, f. KSČ – ÚV 1945–1989, Praha – Alexander Dubček, sv. 20, a. j. 196. *Dopis předsednictva ÚV KSČ k zákonu o soudní rehabilitaci*, s. 1.

⁷²⁹ Ústavněprávní výbor spolu s výborem pro národní výbory vydal k vládnímu návrhu zákona *Společnou zprávu*, v níž doporučoval NS přijmout drobné úpravy zákona. Srov. ABS, f. Sekretariát federálního ministerstva vnitra, V. díl, sign. A 2/5, i. j. 849. 24. schůze Národního shromáždění konaná 24. až 26. 6. 1968. *Tisk 183. Společná zpráva výborů ústavněprávního a pro národní výbory k vládnímu návrhu zákona (tisk 174) o soudní rehabilitaci*, s. 1–5.

⁷³⁰ Srov. Pažout. *Příprava zákona o soudní rehabilitaci a jeho aplikace na půdě Národního/Federálního shromáždění*, s. 351.

⁷³¹ Srov. Rehabilitace novinářů pokračuje. *Lidová demokracie*. 1968, roč. 24, č. 170, s. 5.

⁷³² Srov. Ostravský senát zrušil nezákonný rozsudek. *Rudé právo*. 1968, roč. 48, č. 171, s. 2.

⁷³³ Srov. Fuková, H. *Rehabilitace politických vězňů v Československu. Zákony o soudní rehabilitaci z let 1968 a 1990*. 2012, bakalářská práce, Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, s. 20.

s názvem „*Nedělat další křivdy!*“ hovořil ministr vnitra Pavel o rehabilitaci jako o otázce cti nejen Ministerstva vnitra, nýbrž celého národa.⁷³⁴

K projednání vládního návrhu zákona⁷³⁵ na plénu Národního shromáždění došlo 25. června 1968. Předkladatel zákona ministr spravedlnosti Kučera hovořil o dosavadním nedůsledném provedení rehabilitace ukřivděných osob. Zákon měl podle Kučery zjednat „*nápravu nezákonných trestních rozsudků [...] rychleji a snadněji, než to umožňovaly dosavadní právní předpisy.*“⁷³⁶ Zpravodajka Elena Litvajová zdůraznila souvislost mezi přijetím zákona a novou politikou vlády – především Akčního programu. Uskutečnění důsledné rehabilitace by podle Litvajové mělo vést k „*prohloubení důvěry ke KSČ, k našemu socialistickému státu a jeho orgánům.*“⁷³⁷ Poslankyně Sekaninová-Čakrtová hovořila o křehkosti československého jara a varovala před působením starých sil spojených s „*nezákonností a nelidskostí.*“⁷³⁸ Podle předsedy NS Smrkovského šlo v případě přijetí zákona o historický okamžik na cestě obnovení víry v právo, spravedlnost, „*mravních hodnot a humánních zásad.*“⁷³⁹ Politická odpovědnost vedoucích státních činitelů z doby páchání nezákonností bude podle Smrkovského vyhodnocena – ve shodě se závěry květnového zasedání ÚV KSČ – na konci roku 1968. Po závěrečném slovu zpravodajky

---

⁷³⁴ Pavel zmínil také nutnost změny bezpečnostního systému za účelem jeho získání ztracené důvěry veřejnosti. S *nadsázkou* pak mluvil o tom, že zatímco dříve měli novináři strach z ministra vnitra, teď je tomu naopak. Srov. *Proces naruby: o nezákonných procesech a rehabilitaci od roku 1948*, s. 47.

⁷³⁵ Srov. ABS, f. Sekretariát federálního ministerstva vnitra, V. díl. sign. A 2/5, i. j. 849. 24. schůze Národního shromáždění konaná 24. až 26. 6. 1968. Tisk 174. Vládní návrh zákona o soudní rehabilitaci, s. 1–16. Srov. též Tisk NS RČS č. 174 ze dne 25. června 1968 [online]. *psp.cz*. [cit. 06. 03. 2024]. https://www.psp.cz/eknih/1964ns/tisky/t0174_01.htm

⁷³⁶ Viz Stenoprotokol NS RČS ze dne 25. června 1968 [online]. *psp.cz*. [cit. 02. 03. 2024]. <https://www.psp.cz/eknih/1964ns/stenprot/024schuz/s024006.htm>

⁷³⁷ Viz *ibid.*

⁷³⁸ Viz *ibid.* Srov. k tomu např. anonymní dopis adresovaný Goldstückerovi Občané, pozor!. *Rudé právo*. 1968, roč. 48, č. 172, s. 3.

⁷³⁹ Viz Stenoprotokol NS RČS ze dne 25. června 1968. Srov. též Cigánek a Felcman. *Národní shromáždění. Prameny k dějinám československé krize 1967-1970*, s. 292–294.

Litvajové byl zákon jasnou většinou poslanců schválen.⁷⁴⁰ Společně s přijetím zákona došlo i ke schválení zákona č. 81/1968 Sb., jímž se přechodně upravují některé otázky voleb soudců.⁷⁴¹ Den nato byla novelou tiskového zákona zrušena cenzura.⁷⁴²

---

⁷⁴⁰ Srov. *ibid.* Srov. k tomu Zákon o soudní rehabilitaci schválen. *Rudé právo*. 1968, roč. 48, č. 175, s. 1.

⁷⁴¹ Soudce oprávněné zasedat ve speciálních senátech činících přezkumné řízení dle zákona volilo pro Nejvyšší soud, vyšší vojenské soudy a krajské soudy v českých zemí Národní shromáždění, zatímco soudce směřující na slovenské krajské soudy Slovenská národní rada. Soudce okresních soudů volily krajské národní výbory. Srov. Pažout. *Příprava zákona o soudní rehabilitaci a jeho aplikace na půdě Národního/Federálního shromáždění*, s. 354.

⁷⁴² Srov. Rychlík. *Československo v období socialismu: 1945–1989*, s. 202.

4.2 Koncepce zákona

Zákon – představující speciální předpis vůči trestnímu řádu – nabyvší účinnosti 1. srpna 1968 se dělil do osmi oddílů. V preambuli zákon pojednával o „[o]dčinění křivd, k nimž v minulosti došlo porušováním zákonnosti na úseku trestního soudnictví“.⁷⁴³ To bylo dle zákona předpokladem obnovení důvěry v socialistickou zákonnost i spravedlnost. Urychlené a plné rehabilitace se mělo dostat odsouzeným a potrestaným, kteří se „na zájmech socialistické společnosti trestnou činností neprovinili.“⁷⁴⁴ První oddíl proklamovalo účel zákona. Tím bylo umožnění rychlého přezkumu případů – následkem porušování zákonnosti v trestním řízení – protiprávně odsouzených, odstranění nepřiměřených tvrdostí v užívání represe, zabezpečení společenské rehabilitace a odškodnění protiprávně odsouzených a vyvození důsledků proti osobám na nezákonnostech se podílejícím.⁷⁴⁵

Těžiště zákona tvořil druhý oddíl věnující se úpravě procesních předpisů pro přezkum pravomocných odsuzujících rozsudků v případech nejvážnějších nezákonností. Přezkumné – rehabilitační – řízení se mělo konat o odsuzujících rozsudcích v případech, v nichž rozhodoval v první instanci v období od 24. října 1948 do 31. července 1965⁷⁴⁶ Státní soud, Nejvyšší soud, krajský soud nebo vyšší vojenský soud.⁷⁴⁷ Přezkumné řízení měly provádět v prvním stupni speciální tříčlenné senáty

---

⁷⁴³ Viz 24. schůze Národního shromáždění konaná 24. až 26. 6. 1968. Tisk 174. Vládní návrh zákona o soudní rehabilitaci, s. 1.

⁷⁴⁴ Viz *ibid.*

⁷⁴⁵ Srov. Kubeš. *Dějiny myšlení o státu a právu ve 20. století se zřetelem k Moravě a zvláště Brnu. Díl druhý*, s. 298. Srov. též Bursík a Pažout. *Odbojové, opoziční a nonkonformní aktivity v komunistickém Československu a jejich trestněprávní postihy – základní charakteristika*, s. 26.

⁷⁴⁶ Po 31. červenci 1965 došlo k přijetí novely trestního řádu vytvářející institucionální předpoklady pro neopakování – zejména ve vyšetřování – nezákonností. Srov. Jestřáb, M. *Soudní rehabilitace: komentář k zákonu č. 82/1968 Sb. o soudní rehabilitaci*. Praha: Horizont, 1969, s. 10.

⁷⁴⁷ Před speciálním rehabilitačním senátem Vyššího vojenského soudu probíhalo např. rehabilitace bývalých příslušníků SNB. Srov. Rehabilitační řízení s bývalými pří-

krajských a vyšších vojenských soudů, zatímco v opravném řízení speciální pětičlenné senáty Nejvyššího soudu. Místní příslušnost soudů se určovala dle sídla soudu vynesšího odsuzující rozsudek.⁷⁴⁸ Přezkumné řízení⁷⁴⁹ bylo lze v souladu s § 5 zákona zahájit pouze na návrh, který musel být dle § 6 zákona podán do 1. srpna 1969⁷⁵⁰ odsouzeným, jeho příbuznými uvedenými v § 5,⁷⁵¹ nebo prokurátorem. Smrt odsouzeného v uskutečnění přezkumného řízení nebránila. Na zasedání, které v souladu s § 8 probíhalo zásadně veřejně, musel mít odsouzený vždy obhájce;⁷⁵² povinná byla rovněž účast prokurátora dle § 9. Účast obviněného naopak v souladu s § 12 vyžadována nebyla. Svědek byl dle § 14 povinen sdělit při výslechu státní tajemství bez nutnosti zproštění mlčenlivosti.⁷⁵³ V případě návrhu podaného prokurátorem či důvodného návrhu podaného jinou oprávněnou osobu měl hradit náklady obhajoby stát. Na státu

---

slušníky SNB. *Rudé právo*. 1969, roč. 49, č. 37, s. 2. Srov. též Důsledný návrat k zákonnosti. Bývalí příslušníci SNB plně rehabilitováni. *Rudé právo*. 1969, roč. 49, č. 38, s. 2.

⁷⁴⁸ Srov. Bláhová et al. *Oběti komunistické spravedlnosti: právní aspekty politických procesů 50. let 20. století*, s. 330. K otázce místní příslušnosti soudů v rehabilitačních věcech se vyjádřili např. ve svých článcích časopisu Socialistická zákonost Miroslav Černý a Jaroslav Štěpina. Srov. Černý, M. Otázka místní příslušnosti podle § 27 a násl. zákona o soudní rehabilitaci. *Socialistická zákonost*. 1970, roč. 18, č. 1, s. 37–39. Srov. též Štěpina, J. Ještě k místní příslušnosti soudu k řízení o žalobě na náhradu škody podle § 27 a násl. zákona o soudní rehabilitaci. *Socialistická zákonost*. 1970, roč. 18, č. 1, s. 39–41.

⁷⁴⁹ Došlo k vypuštění celé přípravné vyšetřovací fáze, čímž se revizní řízení zjednodušilo a urychlilo. Srov. Hoppe. *Opozice '68. Sociální demokracie, KAN a K 231 v období pražského jara*, s. 284.

⁷⁵⁰ Lhůtu bylo možno navrátit na základě žádosti a z důležitých důvodů dle § 7 zákona. Srov. 24. schůze Národního shromáždění konaná 24. až 26. 6. 1968. *Tisk 174. Vládní návrh zákona o soudní rehabilitaci*, s. 3.

⁷⁵¹ Šlo o příbuzné v přímé linii, „sourozence, osvojitele, osvojence, manžela nebo druha.“ V případě zbavení či omezení způsobilosti k právnímu jednání mohl podat návrh na zahájení rehabilitačního řízení také zákonný zástupce odsouzeného. Viz *ibid.*, s. 2.

⁷⁵² Tato povinnost vyplývala z § 10; vybrané organizace mohly na veřejné zasedání v souladu s § 11 vyslat společenského zástupce. Srov. *ibid.*, s. 3.

⁷⁵³ Srov. Bláhová et al. *Oběti komunistické spravedlnosti: právní aspekty politických procesů 50. let 20. století*, s. 330–331.

také leželo v přezkumném řízení důkazní břemeno.⁷⁵⁴ Jestliže došlo v původním řízení k porušení zákona jedním ze způsobů uvedených v § 15 odst. 1 zákona, měl speciální senát tento rozsudek zrušit⁷⁵⁵ a znovu v dané věci rozhodnout. Shledal-li by speciální senát nevinu odsouzeného či nebylo-li by možno jeho vinu prokázat, měl jej obžaloby zprostit. Jestliže rozsudek prospíval také dalšímu obviněnému, byl soud povinen rozhodnout rovněž v jeho prospěch.

V ostatních případech měl speciální senát – zásadně na veřejném zasedání⁷⁵⁶ – rozhodnout dle výsledků nového dokazování. Nemohl však obviněnému uložit přísnější trest, než byl uložen v původním řízení. V souladu s § 19 bylo možno podat proti rozsudku odvolání a proti usnesení o zamítnutí návrhu stížnost. O odvolání i stížnosti rozhodoval speciální senát Nejvyššího soudu.⁷⁵⁷ Za účelem dosáhnutí morálního zadosťučinění mohl odsouzený či jiná osoba podavší návrh na rehabilitační řízení požádat dle § 20 o uveřejnění nového rozhodnutí.⁷⁵⁸

Ve třetím oddíle zákona byla generálnímu prokurátorovi stanovena povinnost podat proti rozsudkům vypočteným v § 21,⁷⁵⁹ neřešeným ve druhém oddíle u Nejvyššího soudu stížnost pro porušení zákona, pokud měl generální prokurátor za to, že došlo k porušení zákona, a zároveň

---

⁷⁵⁴ Srov. Pažout. *Příprava zákona o soudní rehabilitaci a jeho aplikace na půdě Národního/Federálního shromáždění*, s. 352.

⁷⁵⁵ Jednalo se o vykonstruovaná obvinění, provokace, zfalšované důkazy, vynucená doznání, uložení nepřiměřeně vysokého trestu či nesprávnou kvalifikaci trestné činnosti. Srov. 24. schůze Národního shromáždění konaná 24. až 26. 6. 1968. *Tisk 174. Vládní návrh zákona o soudní rehabilitaci*, s. 4–5.

⁷⁵⁶ Na neveřejném zasedání rozhodoval soud pouze na základě důvodů uvedených v § 8 – např. v případě zamítnutí opožděně či neoprávněnou osobou podaného návrhu. Srov. Bláhová et al. *Oběti komunistické spravedlnosti: právní aspekty politických procesů 50. let 20. století*, s. 330.

⁷⁵⁷ Srov. *ibid.*, s. 331.

⁷⁵⁸ Srov. Jestřáb. *Soudní rehabilitace: komentář k zákonu č. 82/1968 Sb. o soudní rehabilitaci*, s. 10–11.

⁷⁵⁹ Šlo např. o trestné činy proti republice podle Hlavy I trestního zákona z roku 1950, ohrožení hospodářského či služebního tajemství, násilí proti skupině obyvatel či jednotlivci, hanobení národa, rasy či přesvědčení, šíření poplašné zprávy. Srov. 24. schůze Národního shromáždění konaná 24. až 26. 6. 1968. *Tisk 174. Vládní návrh zákona o soudní rehabilitaci*, s. 6.

byl-li k podání stížnosti pro porušení zákona dán podnět oprávněnou osobou.⁷⁶⁰ Dřívější přezkum Nejvyšším soudem na základě stížnosti pro porušení zákona neznamenal pro podání nové stížnosti pro porušení zákona překážku. Původní rozsudek měl přezkoumávat senát Nejvyššího soudu. Ten měl rozsudek v případě zjištění porušení zákona zrušit a přikázat soudu vyhlásivšímu původní rozsudek nové projednání a rozhodnutí věci. Ani pro toto řízení nehrála smrt odsouzeného roli. V takovém případě jej měl zastupovat jeho obhájce.⁷⁶¹

Čtvrtý oddíl reguloval zrušení určitých rozhodnutí⁷⁶² na základě návrhu osob vyjmenovaných v § 5 podaného do 1. srpna 1969. Obviněný nemusel mít v tomto řízení – stejně jako v řízení o stížnosti pro porušení zákona – obhájce. K tomuto řízení měl být dle § 25 příslušný okresní soud místa posledního bydliště obviněného. Ze zákona mělo v souladu s § 23 dojít k neplatnosti rozsudků za trestné činy spáchané při výkonu trestu, byl-li zrušen původní rozsudek a obviněný zproštěn obžaloby. K neplatnosti rozsudku však nemohlo dojít, pokud následkem trestný čin nastala smrt, těžká újma na zdraví nebo škoda velkého rozsahu. K tomuto řízení měl být příslušný soud rozhodující v prvním stupni.⁷⁶³

Dle pátého oddílu mělo u trestných činů zneužití vlastnického práva a ohrožení jednotného hospodářského plánu podle trestního zákona z roku 1950 souvisejících s provozem zemědělského či živnostenského podniku dojít v souladu s § 26 k zaházení odsouzení ze zákona okresním soudem místa bydliště odsouzeného.⁷⁶⁴

---

⁷⁶⁰ Jednalo se o rozsudky vynesené v období od 1. ledna 1948 do 1. srpna 1968. Srov. Bláhová et al. *Oběti komunistické spravedlnosti: právní aspekty politických procesů 50. let 20. století*, s. 331.

⁷⁶¹ Srov. Jestřáb. *Soudní rehabilitace: komentář k zákonu č. 82/1968 Sb. o soudní rehabilitaci*, s. 11.

⁷⁶² Jednalo se zejména o „administrativní rozhodnutí navazující na trestní rozsudek.“ § 22 zmiňuje např. rozhodnutí o zařazení do tábora nucené práce. Viz Bláhová et al. *Oběti komunistické spravedlnosti: právní aspekty politických procesů 50. let 20. století*, s. 332.

⁷⁶³ Srov. *ibid.*

⁷⁶⁴ Srov. Jestřáb. *Soudní rehabilitace: komentář k zákonu č. 82/1968 Sb. o soudní rehabilitaci*, s. 12. Šlo zejména o bývalé rolníky a drobné živnostníky trestně a majetkově

Šestý oddíl zákona se věnoval problematice náhradě škody rehabilitovaným odsouzeným i osobám, jimž bylo po nabytí účinnosti zákona 1. srpna 1968 „přiznáno odškodnění za vazbu a trest“⁷⁶⁵ podle trestního řádu⁷⁶⁶ skrze obnovu řízení, nebo stížnost pro porušení zákona.⁷⁶⁷ Dle § 27 zahrnovala náhrada škody zejména náhradu výdělku ušlého poškozenému po dobu vazby a výkonu trestu odnětí svobody či pobytu v táboře nucené práce ve výši do 20 000 Kčs za rok.⁷⁶⁸ Nárokem na náhradu škody disponovali dle § 30 rovněž dědicové poškozeného. Pro účely důchodového i nemocenského pojištění a nároků z pracovního poměru se do doby trvání pracovního poměru započítávala i doba, již poškozený strávil ve vazbě či výkonu trestu.⁷⁶⁹ Nárok na ušlé výživné měly podle § 32 příslušné osoby, pokud odsouzený zesnul kvůli výkonu trestu smrti či v průběhu výkonu trestu a byl rehabilitován na základě zákona. Manželka a děti měly nárok na „odškodnění za ztížení životních poměrů“⁷⁷⁰, nebyla-li jim přiřknuta náhrada ušlého výživného. Žádost o přiznání odškodnění bylo v souladu s § 33 nutno podat „v prekluzivní lhůtě jednoho roku od

---

postižené během období tzv. socializace. Ti mohli žádat vrácení části majetku formou reparací, avšak „bez nároku na plnou soudní rehabilitaci.“ Viz Srov. Hoppe. *Opozice '68. Sociální demokracie, KAN a K 231 v období pražského jara*, s. 285.

⁷⁶⁵ Viz Bláhová et al. *Oběti komunistické spravedlnosti: právní aspekty politických procesů 50. let 20. století*, s. 332.

⁷⁶⁶ Šlo o § 371 – § 374 trestního řádu. Srov. *ibid.*, s. 333.

⁷⁶⁷ Odhady nákladů státu na rehabilitace činily dvě a půl miliardy Kčs. Srov. Hoppe. *Opozice '68. Sociální demokracie, KAN a K 231 v období pražského jara*, s. 285.

⁷⁶⁸ Dále podle § 27 zahrnovala náhrada škody kupř. náhradu majetkové škody způsobené na zdraví poškozeného „formou náhrady ztráty na výdělku po propuštění na svobodu“ či bolestného či náhradu škody za ztížení společenského uplatnění ve výši nejvýše 40 000 Kčs; nadto se do náhrady škody počítaly i náklady na léčení. Viz Bláhová et al. *Oběti komunistické spravedlnosti: právní aspekty politických procesů 50. let 20. století*, s. 333.

⁷⁶⁹ K problematice důchodového zabezpečení soudně rehabilitovaných osob srov. článek Karla Stibora. Stibor, K. Soudní rehabilitace a důchodové zabezpečení. *Socialistické soudnictví*. 1969, roč. 9, č. 1, s. 18–22.

⁷⁷⁰ Viz Bláhová et al. *Oběti komunistické spravedlnosti: právní aspekty politických procesů 50. let 20. století*, s. 333.

*právní moci rozhodnutí*⁷⁷¹ tvořícího základ nároku a nárok uplatnit do 1. srpna 1969.⁷⁷²

Sedmý oddíl zákona pojednával o odpovědnosti pracovníků, kteří hrubým způsobem porušili v původním řízení své povinnosti či způsobili nezákonnosti nebo k nim přispěli jiným hrubě závadným jednáním.⁷⁷³ Zákon doplňuje trestní zákon ustanovením § 34 o promlčení trestního stíhání. K tomu nemůže u trestných činů, jimiž došlo ke vzniku nezákonností a jež nebyly promlčeny k 1. srpnu 1968, dojít dříve než 1. ledna 1973. V pracovněprávní oblasti a vzhledem k veřejné funkci spočívala úprava odpovědnosti dle § 35 v možnosti odvolání z funkce nebo výpovědi z pracovního poměru či skončení pracovního nebo služebního poměru propuštěním.⁷⁷⁴

Postup směřující k pracovněprávnímu opatření závisel v souladu s § 36 na tom, zdali byla v resortu působnosti pracovníka ustavena prověřková komise. Prověřková komise podle § 37 měla zahájit jednání na základě návrhu vedoucího pracovníkovy organizace. O stížnosti proti rozhodnutí prověřkové komise měla dle § 38 rozhodovat speciální komise ustavená zákonodárným shromážděním. Po zjištění odpovědnosti pracovníka za nezákonnosti měl v souladu s § 39 vedoucí jeho organizace učinit opatření vyplývající z rozhodnutí prověřkové komise vedoucí k odvolání z funkce či skončení pracovního poměru.⁷⁷⁵ V případě neexis-

---

⁷⁷¹ Viz *ibid.*

⁷⁷² Srov. *ibid.*, s. 332–334. O problematice náhrady škody dle zákona o soudní rehabilitaci pojednává např. Milan Havliš. Srov. Havliš, M. K náhradě škody podle zákona o soudní rehabilitaci. *Socialistická zákonnost*. 1969, roč. 17, č. 4, s. 207–219. O prekluzi a promlčení nároků na náhradu škody vyplývajících ze zákona píše Jan Kober s Jaroslavem Radimským. Srov. Kober, J. a Radimský, J. Prekluze a promlčení nároků na náhradu škody podle zákona č. 82/1968 Sb., o soudní rehabilitaci. *Advokátní praxe*. 1970, č. 1, s. 73–78.

⁷⁷³ Jednalo se především o prokurátory, vyšetřovatele či příslušníky bezpečnostních složek republiky. Srov. Hoppe. *Opozice '68. Sociální demokracie, KAN a K 231 v období pražského jara*, s. 285–286.

⁷⁷⁴ Srov. Jestřáb. *Soudní rehabilitace: komentář k zákonu č. 82/1968 Sb. o soudní rehabilitaci*, s. 16–17.

⁷⁷⁵ V případě sporu o neplatnost výpovědi měl být soud dle § 39 odst. 2 zákona výrokem prověřkové komise ohledně existence výpovědního důvodu vázán. Srov. 24. *schůze*

tence prověřkové komise v daném resortu měl vedoucí pracovníkovy organizace moci učinit opatření vedoucí k jeho odvolání z funkce či ukončení pracovního poměru, považoval-li pracovníka vzhledem ke svým zjištěním za odpovědného za nezákonnosti.

V případě soudců činných v původním řízení mělo dojít k ustavení speciálního kárného senátu složeného ze soudců zvolených zákonodárným shromážděním.⁷⁷⁶

V osmém oddíle obsahoval zákona ustanovení přechodná a závěrečná. Dle § 45 mohl být podán návrh na obnovu řízení – oproti úpravě v zákoně č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád (dále jen „občanský soudní řád“) – i po třech letech od právní moci občanskoprávního rozsudku, došlo-li po uplynutí této lhůty ke zrušení či změně trestního rozsudku, kterým byl soud v originálním občanském soudním řízení vázán v otázce, byl-li spáchán trestný čin a kdo jej spáchal, v důsledku čehož soud po věcné stránce špatně rozhodl.⁷⁷⁷

---

*Národního shromáždění konaná 24. až 26. 6. 1968. Tisk 174. Vládní návrh zákona o soudní rehabilitaci, s. 11. Proběhlo např. prověřkové řízení ve věci prokurátora Generální prokuratury Jaroslava Adamce. Ten byl prověřkovým sborem č. 1 prověřkové komise Generální prokuratury 5. února 1969 uznán odpovědným za nezákonnosti. Komise Federálního shromáždění pro rozhodování ve stížnostech proti rozhodnutí prověřkových komisí a zvláštního kárného senátu rozhodnutí prověřkové komise 9. října 1969 na základě Adamcovy stížnosti zrušila. Srov. Pažout. *Příprava zákona o soudní rehabilitaci a jeho aplikace na půdě Národního/Federálního shromáždění*, s. 385.*

⁷⁷⁶ Pakliže by byla podána proti rozhodnutí kárného senátu podána stížnost, měla jeho rozhodnutí přezkoumat komise zákonodárného shromáždění. Srov. Jestřáb. *Soudní rehabilitace: komentář k zákonu č. 82/1968 Sb. o soudní rehabilitaci*, s. 18.

⁷⁷⁷ Srov. *ibid.*

4.3 Vývoj rehabilitací po přijetí zákona

4.3.1 Rehabilitační senáty a parlamentní komise

Po přijetí zákona bylo třeba vybrat soudce, kteří by zasedali ve speciálních rehabilitačních senátech. Této problematice se 9. srpna 1968 věnovalo zasedání ÚV Národní fronty. Ministr spravedlnosti Kučera na zasedání ve svém úvodním projevu poděkoval ÚV NF za brzké zařazení této otázky na pořad svého zasedání. ÚV NF mělo Ministerstvem spravedlnosti předložené návrhy kandidátů na funkce soudců speciálních rehabilitačních senátů před jednáním předsednictva NS posoudit, a zaujmout k nim stanovisko.⁷⁷⁸

14. srpna 1968 proběhla druhá schůze parlamentní komise. Její předseda Valo na schůzi prohlásil, že zákon byl přijat příliš rychle.⁷⁷⁹ Komise ve svém usnesení doporučila NS schválit ministrem spravedlnosti navržené kandidáty na soudce speciálních rehabilitačních senátů.⁷⁸⁰ Dále parlamentní komise doporučila ministru spravedlnosti ustavit komisi⁷⁸¹ vyhodnocující jednou měsíčně výsledky rehabilitací, s nimiž měla seznamovat veřejnost. Národnímu shromáždění dále parlamentní komise doporučila uložit ministru spravedlnosti povinnost podávat NS jednou za čtvrt roku zprávu o postupu soudních rehabilitací. Kvůli nebez-

---

⁷⁷⁸ Srov. Pažout. *Příprava zákona o soudní rehabilitaci a jeho aplikace na půdě Národního/Federálního shromáždění*, s. 404–407. Srov. též hodnocení parlamentní komise týkající se kandidátů na funkci soudce rehabilitačního senátu Nejvyššího soudu Otakara Motejla a Otomara Bočka. Srov. *ibid.*, s. 356–358.

⁷⁷⁹ Např. Růžek na druhou stranu píše – v porovnání s rychlostí, s jakou musel být přijat – o celkové zdařilosti vypracovaného zákona. Srov. Růžek, *Zákon o soudní rehabilitaci*, s. 116.

⁷⁸⁰ K tomu srov. Komise NS souhlasí s kandidáty soudců. *Rudé právo*. 1968, roč. 48, č. 225, s. 1.

⁷⁸¹ Tato komise se měla skládat ze zástupců Ministerstva spravedlnosti, Generální prokuratury, Nejvyššího soudu, Ústředí advokátních poraden, SPB a parlamentní komise. Srov. Pažout. *Příprava zákona o soudní rehabilitaci a jeho aplikace na půdě Národního/Federálního shromáždění*, s. 367.

pečí z prodlení urgovala parlamentní komise vládu k pomoci Ministerstvu spravedlnosti a Generální prokuratuře při zajištění jednacích místností pro speciální rehabilitační senáty.⁷⁸²

Volby do speciálních rehabilitačních senátů se uskutečnily 13. září a 20. prosince 1968. Na návrh ministra spravedlnosti a ÚV NF bylo v září 1968 zvoleno padesát sedm soudců speciálních senátů krajských soudů v českých zemích, osm soudců speciálních senátů vojenských soudů, dvacet tři soudců speciálních senátů Nejvyššího soudu a jedenáct soudců speciálních kárných senátů Nejvyššího soudu. V prosinci došlo ke zvolení dalších třicet jedna soudců speciálních senátů krajských soudů v české části republiky a jeden soudce kárného senátu Nejvyššího soudu. Zvoleni byli jak soudci z povolání, kterých byla většina, tak i advokáti, podnikoví právníci nebo pracovníci prokuratury. V září 1968 byli taktéž zvoleni čtyři členové prověřkové komise jakožto odvolacího orgánu NS proti rozhodnutím resortních prověřkových komisí i kárných senátů.⁷⁸³ O složení slibu soudců rehabilitačních senátů referoval článek novin *Svobodné slovo* „*Budu se řídit Ústavou. Zvolení soudci rehabilitačních senátů složili slib.*“⁷⁸⁴

Třetí schůze parlamentní komise, o jejímž jednání nedochoval zápis, se konala 5. prosince 1968.

4.3.2 Hodnocení zákona a zabezpečení jeho realizace

Na společné schůzi Sněmovny lidu a Sněmovny národů FS konané 30. ledna 1969 mluvil předseda FS Peter Colotka o přijetí zákona o soudní rehabilitaci jako o splnění jednoho z nejvýznamnějších postulátů Akčního programu. Dle Colotky je v této souvislosti nezbytné dodržovat zásady socialistické zákonnosti i humanity. Předseda federální vlády Černík na schůzi hovořil o pokračování práce vlády na přípravě návrhu zákona o mimosoudní rehabilitaci i o snaze vlády zabezpečit „*vše potřebné*“

---

⁷⁸² Srov. *ibid.*, s. 366–367.

⁷⁸³ Srov. *ibid.*, s. 354–355. K seznamu soudců speciálních rehabilitačních senátů srov. *ibid.*, s. 393–397.

⁷⁸⁴ Viz *Budu se řídit Ústavou. Zvolení soudci rehabilitačních senátů složili slib. Svobodné slovo*. 1968, roč. 24, č. 341, s. 1.

*k realizaci zákona o soudní rehabilitaci.*⁷⁸⁵ O nutnosti urychleného přijetí zákona o mimosoudní rehabilitaci hovořila i místopředsedkyně Sněmovny lidu FS Marie Miková na schůzi Sněmovny lidu 29. ledna 1969.⁷⁸⁶

20. února 1969 předsednictvo Federálního shromáždění (dále též „FS“) rozhodlo o ukončení činnosti parlamentní komise.

Předseda parlamentní komise Valo podal 22. dubna 1969 zprávu o činnosti a dosavadním vývoji rehabilitace. Podle zprávy parlamentní komise připravila zprávu o volbách soudů speciálních rehabilitačních senátů, zajistila vypracovávání čtvrtletních zpráv ministrem spravedlnosti, předsedou Nejvyššího soudu či generálním prokurátorem nebo přispěla svými podněty k uspořádání školení soudců speciálních rehabilitačních senátů cílící na jednotnou interpretaci zákona. Počet žádostí o rehabilitaci bude podle Valo oproti předpokladům asi poloviční, díky čemuž budou nižší rehabilitační náklady. Připomínky ohledně pomalého průběhu rehabilitací Valo s odůvodněním složitostí případů odmítl.⁷⁸⁷

Počátkem května 1969 došlo k odvolání vedení Generální prokuratury v čele s generálním prokurátorem Milošem Čerovským. Novým generálním prokurátorem se stal Ján Feješ, který v tomto resortu provedl hluboké čistky.⁷⁸⁸

4.3.3 Ustavení parlamentní komise II

Na schůzi předsednictva FS 26. června 1969 byla ustavena komise předsednictva FS pro dozor nad vykonáváním soudní rehabilitace (dále jen „parlamentní komise II“). Z členů původní komise pokračovali v této komisi staronový předseda Valo, Čáp, Hofman, Zedník a Žiak. Novými členy

---

⁷⁸⁵ Viz Stenoprotokol FS ČSSR ze dne 30. ledna 1969 [online]. *psp.cz*. [cit. 07. 03. 2024]. <https://www.psp.cz/eknih/1969fs/slsn/stenprot/001schuz/s001003.htm>

⁷⁸⁶ Srov. Stenoprotokol SL FS ČSSR ze dne 29. ledna 1969 [online]. *psp.cz*. [cit. 07. 03. 2024]. <https://www.psp.cz/eknih/1969fs/sl/stenprot/001schuz/s001002.htm>

⁷⁸⁷ Srov. Pažout. *Příprava zákona o soudní rehabilitaci a jeho aplikace na půdě Národního/Federálního shromáždění*, s. 368 a 374.

⁷⁸⁸ Srov. Bursík a Pažout. *Odbojové, opoziční a nonkonformní aktivity v komunistickém Československu a jejich trestněprávní postihy – základní charakteristika*, s. 28.

se stali místopředseda František Bláha, Emília Sedláková a Vasil Kapišovský.⁷⁸⁹

První zasedání parlamentní komise II proběhlo – ještě před jejím schválením předsednictvem FS – 16. dubna 1969. Na zasedání přítomný ministr spravedlnosti Václav Hrabal měl za nesprávný požadavek na zrušení veškerých rozsudků.⁷⁹⁰ Z návrhů celkem 9 224 osob na zahájení rehabilitačního řízení bylo podle Hrabala zatím – cestou zákona o soudní rehabilitaci nebo obnovy řízení – rozhodnuto u 1 213 osob, přičemž vyhověno bylo 83,1 % návrhů. Na rehabilitačních náhradách bylo prozatím vyplaceno 7 297 047 Kčs.⁷⁹¹ Na nedostatek soudců speciálních senátů vyšších vojenských soudů upozornil zástupce Správy vojenských soudů Jan Borgula.

Stanovisko rehabilitačních komisí Svazu protifašistických bojovníků tlumočil Bláha. Nízký stav soudců rehabilitačních senátů podle něj povede k prodloužení rehabilitací o 3–4 roky. Kvůli nevědomosti mnoha lidí o možnosti podat návrh na zahájení rehabilitačního řízení vyzval Bláha k prodloužení termínu pro podání žádostí o rehabilitaci.

Žiak sice apeloval na urychlené přijetí zákona o mimosoudní rehabilitaci a zefektivnění rehabilitační činnosti, kladl si však otázku politické

---

⁷⁸⁹ Zastáncům rehabilitace Bláhovi s Hofmanem zaniklo členství v parlamentní komisi II usnesením předsednictva FS z 19. listopadu 1969 odůvodňujícím zánik členství povinností členů parlamentní komise II být rovněž členy předsednictva FS. Srov. Pažout. *Příprava zákona o soudní rehabilitaci a jeho aplikace na půdě Národního/Federálního shromáždění*, s. 369. Ze stejného důvodu zaniklo členství v parlamentní komisi II – 22. prosince 199 – rovněž Sedlákové. Srov. *ibid.*, s. 382.

⁷⁹⁰ Podle Hrabala odsoudil Státní soud v českých zemích celkem 15 630 osob, rehabilitační návrhy však byly podány zatím jen u 5 379 z nich, pročež nemohly být veškeré rozsudky vadné. Nejvyšší soud dle Hrabala odsoudil kolem 400 000 osob, přičemž k podání návrhu na rehabilitaci došlo jen u 61 z nich. Rehabilitačních návrhů u krajských soudů – odsoudivších v české části země celkem 9 357 osob – bylo podáno 2 850. Srov. *ibid.*, s. 374.

⁷⁹¹ Na Slovensku došlo k 1. dubnu 1969 k podání celkem 2 316 návrhů ohledně zhruba 3 000 osob, z nichž vybaveny byly věci týkající se 1 246 osob. Osvobozeno bylo 212 osob, částečně osvobozeno 21 osob, 12 případů bylo zamítnuto, 32 případů bylo zastaveno, 14 případů bylo vzato zpět a k postoupení věci jiným orgánům došlo u 528 návrhů. Na odškodnění bylo státem proplaceno kolem 1,2 mil Kčs. Srov. *ibid.*, s. 374–375.

únosnosti zveřejňování „dřívějších tvrdých postupů a deformací“⁷⁹² v posrpnové době konsolidace poměrů. Valo s Čápem vyjádřili nad průběhem rehabilitačních prací uspokojení. S návrhem na prodloužení termínu pro podání rehabilitačních návrhů Valo nesouhlasil. Zmínil však potřebu větší publicity možnosti podání návrhů. Den po zasedání parlamentní komise II vyšel v Rudém právu článek s názvem „Federální shromáždění strážcem ústavnosti a zákonnosti“⁷⁹³ referující o jejím jednání.⁷⁹⁴

4.3.4 Novelizační diskuze a zpráva Nejvyššího soudu

Na schůzi Sněmovny lidu FS 5. června 1969 zmínila poslankyně Zdena Dohnalová potřebu novelizace ústavního zákona č. 81/1968 Sb., jímž se přechodně upravují některé otázky voleb soudců. Novelizace se měla týkat např. svěřením pravomoci volby členů speciálních rehabilitačních senátů v českých zemích České národní radě namísto Národního shromáždění.⁷⁹⁵ Ve stejný den hovořil o téže problematice na schůzi Sněmovny národů FS zpravodaj návrhu ústavního zákona novelizujícího ústavní zákon č. 81/1968 Sb. poslanec Vojtěch Hatala. Novela – stanovující např. volbu soudců speciálních rehabilitačních senátů národními radami obou zemí namísto Národním shromážděním a Slovenskou národní radou – byla následně přijata.⁷⁹⁶

Ve Zprávě „předsedy Nejvyššího soudu o stavu provádění zákona č. 82/1968 Sb. o soudní rehabilitaci u Nejvyššího soudu v prvním pololetí

---

⁷⁹² Viz *ibid.*, s. 376.

⁷⁹³ Viz Federální shromáždění strážcem ústavnosti a zákonnosti. *Rudé právo*. 1969, roč. 49, č. 90, s. 2.

⁷⁹⁴ Srov. Pažout. *Příprava zákona o soudní rehabilitaci a jeho aplikace na půdě Národního/Federálního shromáždění*, s. 376–377.

⁷⁹⁵ Srov. Stenoprotokol SL FS ČSSR ze dne 5. června 1969 [online]. *psp.cz*. [cit. 07. 03. 2024]. <https://www.psp.cz/eknih/1969fs/sl/stenprot/002schuz/s002005.htm>

⁷⁹⁶ Srov. Stenoprotokol SN FS ČSSR ze dne 5. června 1969 [online]. *psp.cz*. [cit. 07. 03. 2024]. <https://www.psp.cz/eknih/1969fs/sn/stenprot/002schuz/s002004.htm>

1969⁷⁹⁷ ze 14. července 1969 píše předseda Nejvyššího soudu o těžkotech souvisejících se např. se zajištěním správného a jednotného použití právních norem v rehabilitačním procesu při současném dodržování nezávislosti soudců. Zpráva zmiňuje uskutečnění celostátního semináře pro soudce speciálních rehabilitačních senátů na podzim 1968. Svaz protifašistických bojovníků se může účastnit plnění úkolů speciálních senátů na poradenském úseku, ve fázi přípravy či při vypracovávání návrhů. SPB však nemůže vůči soudům uplatňovat kontrolní ani jiná garanční práva.

Praxe Ministerstva vnitra při předkládání písemností nezbytných pro rozhodnutí o návrhu je v některých krajích bez větších problémů, v jiných však horší. Zpráva odhaduje, že rehabilitační proces potrvá ještě další dva až tři roky, přičemž mezi kraji existují rozdíly. V rehabilitační agendě Nejvyššího soudu převažují za I. pololetí roku 1969 nad opravnými prostředky vůči rozhodnutím speciálních senátů krajských soudů stížnosti pro porušení zákona.⁷⁹⁸ Rehabilitační řízení probíhá podle zprávy za velké pozornosti občanů, kteří jsou o průběhu a výsledcích přezkumného řízení informováni denním tiskem.⁷⁹⁹

---

⁷⁹⁷ Viz NA, f. Úřad předsednictva vlády ČSSR/ČSFR, Praha-1969, karton (dále jen „k.“) 175, sign. 366/365/14. *Zpráva předsedy Nejvyššího soudu o stavu provádění zákona č. 82/1968 Sb. o soudní rehabilitaci u Nejvyššího soudu v prvním pololetí 1969*, s. 1

⁷⁹⁸ Od 1. ledna do 30. června 1969 podal generální prokurátor na základě zákona o soudní rehabilitaci celkem 347 stížností pro porušení zákona. Ze zatím projednaných 211 stížností jich bylo 9 jako nedůvodných zamítnuto. V převážné většině tedy došlo ke zrušení napadených rozhodnutí. Opravných prostředků – odvolání a stížností – proti rozhodnutím speciálních rehabilitačních senátů bylo za stejnou dobu podáno celkem 95, a to ohledně 137 osob. Nejvyšší soud vyhověl více než čtvrtině z opravných prostředků, přičemž věc vrátil k novému projednání a rozhodnutí speciálnímu senátu či rozsudku vyhověl a rozhodnutí prvostupňového soudu změnil. 141 stížností pro porušení zákona a 28 opravných prostředků ohledně 43 osob zůstává nevyřízených. Ohledně jediného návrhu Ministerstva spravedlnosti na posouzení odpovědnosti pracovníka činného v původním řízení jako soudce se senát Nejvyššího soudu vyslovil jako nepřislusný. Srov. *ibid.*, s. 9–10.

⁷⁹⁹ Srov. *ibid.*, s. 1–11.

4.3.1 Zasedání komise a zpráva o provádění zákona

Na dalším zasedání parlamentní komise II konajícím se 23. července 1969 došlo k projednání resortních zpráv o průběhu rehabilitací. Parlamentní komise II na tomto zasedání řešila rovněž potíže Ministerstva vnitra s poskytováním spisů pro rehabilitační řízení, načež federální ministr vnitra Jan Pelnář slíbil napravení tohoto problému. Bláha zmínil zpochybňování rehabilitace veřejnými činiteli objevující se v tisku i výhrady k chystanému zákonu o mimosoudní rehabilitaci. Ministr spravedlnosti Hrabal nato navrhl usnesení komise, že „*rehabilitační zákon a provádění rehabilitací jsou součástí právního řádu*“⁸⁰⁰ a rehabilitační senáty disponují plnou podporou celého FS. Na zasedání též došlo k přijetí koncepce práce parlamentní komise II pro období od 1. července 1969 do 31. července 1970.⁸⁰¹ O jednání parlamentní komise II vyšel následujícího dne článek v novinách *Lidová demokracie* s názvem „*Soudní rehabilitace pod kontrolou*.“⁸⁰²

Ve zprávě o provádění zákona o soudní rehabilitaci u krajského soudu v Brně k 1. září 1969 se ohledně stavu a vývoje návrhů na soudní rehabilitaci píše, že pět rehabilitačních senátů započaly svou činnost 1. října 1968, kdežto zbylé dva až 1. ledna 1969. K 1. srpnu 1969 podalo návrh na soudní rehabilitaci 3 548 osob, k nimž během srpna 1969 přibyly návrhy týkající se dalších 42 osob postoupené krajskému soudu v Brně jinými krajskými soudy. 362 návrhů bylo naopak brněnským krajským soudem postoupeno k vyřízení jiným krajským soudům. K věcnému projednání došlo u 400 návrhů, přičemž zcela zproštěno bylo 291 osob, zčásti zproštěno 20 osob, ke zmírnění trestu došlo u 9 osob. K zamítnutí návrhu dle § 8 došlo u 25 osob a dle § 15 odst. 2 u 4 osob. K zastavení řízení bylo přistoupeno v případě 28 osob, ke zpětvzetí návrhu došlo u 21 osob a návrh byl vyřízen jinak ohledně 2 osob. Včetně postoupených věcí tedy došlo k vyřízení celkem 762 návrhů; k vyřízení pak zbývá 2 830 návrhů obsažených v 812 trestních spisech. Vyřízení všech návrhů lze podle krajského soudu předpokládat nejdříve na konci roku 1971. Dosavadní náklady na zajišťování činnosti rehabilitačních senátů činily 1 554 061,59 Kčs; na odměnám advokátů bylo vyplaceno celkem

⁸⁰⁰ Viz Pažout. *Příprava zákona o soudní rehabilitaci a jeho aplikace na půdě Národního/Federálního shromáždění*, s. 378.

⁸⁰¹ Srov. *ibid.*, s. 377–378.

⁸⁰² Viz *Soudní rehabilitace pod kontrolou. Lidová demokracie*. 1969, roč. 25, č. 172, s. 1.

251 132,80 Kčs. Rehabilitační řízení u krajského soudu v Brně se konalo o osobách odsouzených ponejvíce v letech 1949–1952. Poměr osob podavších návrh na soudní rehabilitaci činí ve srovnání celkovým počtem stíhaných osob 36 %.

Dosavadní výsledky podporují představy navrhovatelů paušálního osvobození všech osob odsouzených za protistátní delikty, neboť zamítnuty byly ze čtyř set jako neopodstatněné prozatím jen čtyři návrhy. Nejpočetnější skupinou zjištěných důvodů vadnosti dle § 15 odst. 1 je důvod dle písm. d), tedy hodnocení skutku po právní stránce jako trestný čin v rozporu s trestním zákonem.

Zpráva krajského soudu v Brně uvádí též vyvíjení psychického nátlaku na soudce ze strany K 231, který měl vytvářet dojem nezákonnosti všech soudních rozhodnutí vydaných v padesátých i pozdějších letech.⁸⁰³ Kritizováno je také chování rehabilitačních poraden SPB nárokuje si v rozporu s právní úpravou pravomoc zajišťovat rychlejší vyřizování rehabilitačního řízení v případě jeho pomalého provádění, sledovat jeho průběh, postup soudních orgánů či podávat zprávy SPB prostřednictvím Ústřední rehabilitační komise.

Opravných prostředků bylo dle zprávy krajského soudu v Brně podáno celkem 11, z toho 8 odvolání a 3 stížnosti. Ve 4 případech podal krajský prokurátor odvolání v neprospěch odsouzených, z nichž v jednom případě vzal odvolání zpět. Z výše zmíněného lze usuzovat na souhlasné stanovisko prokuratury s osvobozujícími rozsudky.

Návrh, aby soudy rozhodly o neplatnosti rozhodnutí o zařazení do tábora nucené práce, podalo celkem 735 osob. K vyřízení návrhů došlo ohledně 531 osob, z čehož k vyhovění došlo u 492 a k zamítnutí u 24 osob. Zbývá tedy vyřídit ještě 204 návrhů.

V závěru své zprávy krajský soud v Brně uvádí, že k věcnému rozhodnutí došlo zatím jen u zhruba 11 % z podaných návrhů. V podstatě však doposavad docházelo k paušálnímu a hromadnému zrušování rozhodnutí a k téměř generálnímu osvobození osob dříve odsouzených zejména pro trestné činy proti republice.⁸⁰⁴

---

⁸⁰³ Zmíněno je např. agresivní chování Vladimíra Kubeše mající se chovat v rozporu se zásadami soudcovské činnosti a nezávislosti, když měl kupř. ovlivňovat soudce. Srov. ABS, f. Sekretariát federálního ministerstva vnitra – právní odbor, sign. A 2/4, i. j. 1. Novelizace zákona o soudní *rehabilitaci*, s. 96.

⁸⁰⁴ Srov. *ibid.*, s. 90–102.

4.3.2 Kritika rehabilitace a další novelizační diskuze

Rudé právo vydalo 23. října 1969 článek s názvem „*Rehabilitace ano... ale takto ne!*“⁸⁰⁵ kritizující dosavadní rehabilitační průběh, v jehož rámci mělo docházet k rehabilitaci např. i *škůdců socialistického zřízení*. Generální prokuratura zaujala k článku stanovisko vyjadřující s kritikou souhlas.⁸⁰⁶

Generální prokurátor Ján Feješ na schůzi předsednictva Sněmovny lidu FS 18. listopadu 1969 hovořil o zprávě o průběhu soudní rehabilitace k 1. srpnu 1969, kterou vypracoval společně s předsedou Nejvyššího soudu Bočkem.⁸⁰⁷ Feješ konstatoval, že „*agenda soudní rehabilitace nepatří k prioritám*“⁸⁰⁸ Generální prokuratury. Upozadění rehabilitační agendy zdůvodňoval nedostatkem pracovních sil. Boček pak mluvil o nutnosti zrušení některých rehabilitačních rozsudků odporujících zejména preambuli zákona o soudní rehabilitaci⁸⁰⁹ cestou podání stížnosti pro porušení zákona. Podněty k novelizaci preambule Boček odmítl. Podle Bočka by mělo dojít k lepší interpretaci zákona, a nikoli k jeho novelizaci. Ani pro Nejvyšší soud nepředstavovala soudní rehabilitace nejdůležitější úkol.⁸¹⁰

Valo na schůzi obhajoval bezpečnostní orgány a vyjadřoval se proti praxi některých rehabilitačních senátů spočívající v akceptaci rodinných

⁸⁰⁵ Viz Hečko, J. *Rehabilitace ano... ale takto ne!*. *Rudé právo*. 1969, roč. 50, č. 252, s. 3.

⁸⁰⁶ Srov. Pažout. *Příprava zákona o soudní rehabilitaci a jeho aplikace na půdě Národního/Federálního shromáždění*, s. 385.

⁸⁰⁷ Srov. *Novelizace zákona o soudní rehabilitaci*, s. 7–49.

⁸⁰⁸ Viz Pažout. *Příprava zákona o soudní rehabilitaci a jeho aplikace na půdě Národního/Federálního shromáždění*, s. 382.

⁸⁰⁹ Dle preambule nebylo lze „*odstraňovat akty revoluční zákonnosti, oslabovat, či dokonce popírat socialistický právní řád,*“ ani rehabilitovat „*nepřátele socialistické výstavby*“ porušující „*platné trestní zákony,*“ podle nichž byli po právu potrestáni. Viz Císař, J. *Zákon o soudní rehabilitaci č. 82/1968 Sb. jako výraz právní diskontinuity vývoje v 50. a 60. letech*. *Časopis pro právní vědu a praxi*, 1996, roč. 4, č. 1, s. 99–100.

⁸¹⁰ Srov. Pažout. *Příprava zákona o soudní rehabilitaci a jeho aplikace na půdě Národního/Federálního shromáždění*, s. 382–383. Srov. též Kaplan. *Druhý proces: Milada Horáková a spol. - rehabilitační řízení 1968–1990*, s. 99–101.

příslušníků obviněných jakožto rozhodujících svědků. Průběh rehabilitací vykazoval dle schůzí přijatého usnesení č. 142 závažné nedostatky. Předsedovi ústavně právního výboru Sněmovny lidu usnesení uložilo zprávu do konce ledna 1970 projednat a sledovat uskutečňování opatření v ní uvedených.⁸¹¹

Poslední doložené zasedání parlamentní komise II proběhlo 2. prosince 1969. Hlavní část programu jednání parlamentní komise II tvořilo – na základě usnesení předsednictva FS z 19. listopadu 1969 – prodiskutování dosavadních rehabilitačních výsledků a vypracování komplexní zprávy o realizování soudní rehabilitace (dále též „komplexní zpráva“). Zástupce Generální prokuratury Jaroslav Krupauer hovořil o tom, že orgány prokuratury při rehabilitacích přispěly k nesprávným rozsudkům, kvůli čemuž se dobrodiní zákona dostalo skutečným pachatelům. Ministr spravedlnosti Slovenské socialistické republiky Felix Vašečka mínil, že v rehabilitacích je třeba pokračovat, ne však na úkor běžné soudcovské agendy. Člen parlamentní komise II Zedník vyzval k diskusi ohledně možné novelizace § 15 odst. 1 písm. b) zákona o soudní rehabilitaci⁸¹² vztahující se ke zrušení rozhodnutí a novém rozhodnutí v dané věci v případě shledání hrubého porušení procesních předpisů v původním řízení. K novelizaci se z důvodu sjednocení výkladu a zkvalitnění rehabilitačního řízení přiklonil i ministr Vašečka. Diskutující se shodli na nutnosti personálních změn u soudců rehabilitační senátů i prokurátorů.

Dosavadní průběh rehabilitace ukazuje podle návrhu ministra národní obrany Martina Dzúra předneseného na schůzi Sněmovny lidu 3.

---

⁸¹¹ Srov. Pažout. *Příprava zákona o soudní rehabilitaci a jeho aplikace na půdě Národního/Federálního shromáždění*, s. 382–384.

⁸¹² „Shledá-li senát, že přezkoumávané rozhodnutí je vadné proto, že v řízení došlo k hrubému porušení procesních předpisů, zejména k vynucení doznání násilím nebo jinými nedovolenými způsoby, zruší rozhodnutí zcela nebo v části, v níž je vadné, a rozhodne sám ve věci rozsudkem.“ Viz Zákon o soudní rehabilitaci [online]. *app.beck-online.cz*. [cit. 07. 03. 2024]. <https://app.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=onrf6mjzgy4f6obsfuya>

prosince 1969 potřebu doplnění počtu soudců na úseku vyšších vojenských soudů.⁸¹³ Téhož dne tento návrh po jeho projednání schválila Sněmovna národů.⁸¹⁴

Na schůzi Sněmovny lidu 17. prosince 1969 hovořil poslanec Jan Němec o zákoně o soudní rehabilitaci jako o dokladu „*pokusu kontrarevolučních sil o tzv. generální pardon, o zrušení všech rozsudků*“⁸¹⁵ přijatých od února 1948. Důkazem o tom, že většina odsouzených za trestné činy proti republice považuje své rozsudky za správné, je podle Němce pouhých 17 000 podaných žádostí o rehabilitaci v české části země z celkového počtu 45 000 odsouzených. Bojovníkům za *generální pardon* šlo dle Němce o zneužití zákona „*ke svým temným, protisocialistickým cílům*.“⁸¹⁶ Němec ve svém projevu také ocenil preambuli zákona o soudní rehabilitaci.⁸¹⁷

Poslanec Josef Plojhar zmínil nutnost novelizace zákona o soudní rehabilitaci, který byl podle něj „*dítětem své doby*.“⁸¹⁸ Kvůli nedokonalosti zákona dochází podle Plojhara k rozporným výkladům jednotlivých speciálních rehabilitačních senátů.⁸¹⁹ Podle místopředsedy vlády Československé socialistické republiky (dále jen „ČSSR“) Karola Laca se ve věci jednotné interpretace § 15 zákona čeká na rozbor parlamentní komise II. Na základě rozboru § 11, 15 a 16 zákona má parlamentní komise II navrhnout novelizaci zákona, nebo zásah Nejvyššího soudu.⁸²⁰

Komplexní zprávou parlamentní komise II se 18. prosince 1969 zabývalo předsednictvo FS.⁸²¹ Projednání zprávy však s perspektivou je-

---

⁸¹³ Srov. Stenoprotokol SL FS ČSSR ze dne 3. prosince 1969 [online]. *psp.cz*. [cit. 07. 03. 2024]. <https://www.psp.cz/eknih/1969fs/sl/stenprot/006schuz/s006005.htm>

⁸¹⁴ Srov. Stenoprotokol SN FS ČSSR ze dne 3. prosince 1969 [online]. *psp.cz*. [cit. 07. 03. 2024]. <https://www.psp.cz/eknih/1969fs/sn/stenprot/005schuz/s005002.htm>

⁸¹⁵ Viz Stenoprotokol SL FS ČSSR ze dne 17. prosince 1969 [online]. *psp.cz*. [cit. 07. 03. 2024]. <https://www.psp.cz/eknih/1969fs/sl/stenprot/007schuz/s007004.htm>

⁸¹⁶ Viz *ibid.*

⁸¹⁷ Srov. *ibid.*

⁸¹⁸ Viz *ibid.*

⁸¹⁹ Plojhar kritizoval rovněž osvobozující rozsudky nad křesťanskými demokraty, kteří po odešli po únoru 1948 do emigrace. Srov. *ibid.*

⁸²⁰ Srov. *ibid.*

⁸²¹ K plnému znění komplexní zprávy srov. *ibid.*, s. 422–428.

jího doplnění stanoviskem federální vlády i dalšími poznatky předsednictvo FS odložilo. V samotné zprávě parlamentní komise II se hovořilo o neuspokojivých výsledcích aplikace zákona vzniklých kvůli pravičácko-opportunistickým, antisocialistickým a antisovětským silám zamýšlejících zneužít soudní rehabilitaci pro své zájmy. Kritika padla i na některé z rehabilitačních senátů a prokurátorů zaměřujících se namísto zjišťování materiální pravdy na „*samoučelné a formální zjišťování procesních chyb*“⁸²² a věřících tvrzení obviněných bez konfrontace s dalším důkazním materiálem. Kritice propadlo také časté – v důsledku liberálního, netřídního a formálního přístupu – příliš mírné posouzení spáchaných činů.

Vzhledem k tomu, že do doby vydání komplexní zprávy došlo k vyřízení jen zhruba 10 % podaných rehabilitačních návrhů, bude možno zbylých 90 % návrhů posoudit „*v duchu správných politických hledisek a v intenci preambule zákona.*“⁸²³ Skutečnost, že prokurátoři podávali odvolání proti rozhodnutím speciálních rehabilitačních senátů jen výjimečně, označovala zpráva za chybnou. Zpráva navrhovala *očistit* rehabilitační senáty od soudců interpretujících zákon rozporně s jeho preambulí.⁸²⁴

Zpráva ministra spravedlnosti ČSR Jana Němce vedení KSČ ze 14. ledna 1970 vyznívala obsahově totožně se zprávou Generální prokuratury a Nejvyššího soudu o průběhu soudní rehabilitace k 1. srpnu 1969.⁸²⁵

---

⁸²² Viz Pažout. *Příprava zákona o soudní rehabilitaci a jeho aplikace na půdě Národního/Federálního shromáždění*, s. 384.

⁸²³ Viz *ibid.*

⁸²⁴ Srov. *ibid.*, s. 384–385.

⁸²⁵ Srov. Kaplan. *Druhý proces: Milada Horáková a spol. - rehabilitační řízení 1968–1990*, s. 101.

4.4 Novela č. 70/1970 Sb.

4.4.1 Počáteční přípravy

Novela zákona o soudní rehabilitaci (dále též „novela“ nebo „novela zákona“) začala být připravována na začátku roku 1970. 3. února 1970 se konala schůze ústavně právního výboru Sněmovny lidu FS vedená předsedou výboru Knappem projednávající zprávu Generální prokuratury a Nejvyššího soudu o průběhu rehabilitace k 1. 8. 1969. Generální prokurátor Ján Feješ uvedl, že minulá pasivita prokuratury mající za následek rušení rozsudků z formálních důvodů dle § 15 zákona byla zčásti napravena podáváním stížností pro porušení zákona.⁸²⁶

Podle předsedy Nejvyššího soudu Bočka – který v této věci změnil názor – bylo třeba novelizovat § 15 zákona, k jehož výkladu již Nejvyšší soud vydal několik stanovisek. Nezbytnost novelizace § 15 spatřoval Boček v jeho rozporu s preambulí zákona. Povinnost předkládat rehabilitačním senátům listiny souvisící s originálním trestním řízením podle § 13 odst. 2 zákona měla dle názoru náměstka ministra vnitra Jána Pješčaka negativní dopad např. kvůli nekontrolovatelným únikům státního tajemství či ohrožení tajných spolupracovníků.⁸²⁷

Ústavně právní výbor vzal zprávu o průběhu rehabilitace usnesením na vědomí, přičemž vyslovil uspokojení nad pokračováním odstraňování v minulosti spáchaných křivd.⁸²⁸ Podle výboru disponoval zákon nedostatky spočívající v nejasnosti některých svých ustanovení a zejména své nesprávné a netřídní aplikaci. Výbor doporučil federální vládě zabývat se zjištěnými problémy s ohledem na možnou novelizaci zákona. K odstranění problémů měly podle výboru působit Nejvyšší soud s Generální prokuraturou, přičemž prokurátoři měli hojněji využívat svého práva podávat proti rozsudkům speciálních rehabilitačních senátů krajských soudů

---

⁸²⁶ V České socialistické republice (dále jen „ČSR“) bylo podle Feješe v posledních měsících podáno 33 stížností pro porušení zákona, zatímco ve Slovenské socialistické republice (dále jen „SSR“) 31. Srov. Pažout. *Příprava zákona o soudní rehabilitaci a jeho aplikace na půdě Národního/Federálního shromáždění*, s. 386.

⁸²⁷ Srov. ABS, f. Sekretariát federálního ministerstva vnitra – právní odbor, sign. A 2/4, i. j. 1. *Předběžné stanovisko vedení Ministerstva vnitra*, s. 3–4.

⁸²⁸ Srov. Novelizace zákona o soudní rehabilitaci, s. 184.

odvolání.⁸²⁹ O schůzi ústavně právního výboru Sněmovny lidu referoval druhého dne článek v Rudém právu nesoucí název „Z jednání ústavně právního výboru SL. Proti netřídnímu používání rehabilitačního zákona.“⁸³⁰

Ve stanovisku právního odboru Ministerstva vnitra z 12. 2. 1970 k novelizaci zákona o soudní rehabilitaci je shrnuto stanovisko Nejvyššího soudu a Generální prokuratury k novelizaci zákona o soudní rehabilitaci z 12. 2. 1970. Nejvyšší soud měl dle shrnutí za to, že nedostatky aplikace § 15 odst. 1 písm. b) lze překonat výkladem, přičemž pochybení soudů podle něj spočívalo v nedostatečích skutkového charakteru a chybném a neúplném hodnocení důkazů. Generální prokuratura naopak mínila, že uvedené ustanovení je třeba novelizovat, jelikož výklad Nejvyššího soudu není pro soudy závazný, protože není vyloučena nesprávná aplikace zákona. Případná novelizace by podle názoru obou institucí měla zamezit rehabilitaci osob dopustivších se trestné činnosti; neměla by však „ztížit odstranění skutečných křivd.“⁸³¹

Podle stanoviska právního odboru není v zákoně řádně promítnuta zásada nerehabilitování osob prokazatelně se dopustivších trestných činů zejména proti společenskému a státnímu zřízení země. Možnost Nejvyššího soudu překlenout tento nedostatek výkladem – který nadto nedisponuje obecně závaznou platností – je omezena textem zákona. Dle právního odboru nelze výkladem překlenout překonat nedostatky, k nimž dochází při aplikaci § 13⁸³² a § 14⁸³³ zákona. Výklad Nejvyššího soudu týkající se § 15 odst. 1 písm. b) zákona není podle právního odboru uspokojivý. Politbyro se dle informací právního odboru usneslo podpořit novelizaci zákona; pro by měli být rovněž generální prokurátor a také ministr spravedlnosti ČSR. Novelizovat by dle právního odboru bylo

---

⁸²⁹ Srov. Pažout. *Příprava zákona o soudní rehabilitaci a jeho aplikace na půdě Národního/Federálního shromáždění*, s. 386–387.

⁸³⁰ Viz Z jednání ústavně právního výboru SL. Proti netřídnímu používání rehabilitačního zákona. *Rudé právo*. 1970, roč. 50, č. 29, s. 1.

⁸³¹ Viz Novelizace zákona o soudní rehabilitaci, s. 65.

⁸³² Obsah novelizačního návrhu: „[D]ošetřování potřebných skutečností [se] provádí podle příslušných ustanovení trestního řádu.“ Viz *ibid.*, s. 69.

⁸³³ Novelizační návrh počítal se zrušením tohoto ustanovení bez náhrady. Srov. *ibid.*

třeba – kromě § 13 a zrušení § 14 – především § 15 odst. 1 písm. b)⁸³⁴ a dále i § 15 odst. 1 písm. c),⁸³⁵ jenž kvůli svému extenzivnímu výkladu vede ke zprošťování osob podílejících se na protistátní činnosti.⁸³⁶

Pro novelizaci zákona o soudní rehabilitaci se s příslušnými návrhy vyslovalo 20. února 1970 Ministerstvo vnitra SSR a 23. února Ministerstvo vnitra ČSR.

4.4.2 Návrh zásad novely zákona

20. února 1970 také předložili svůj návrh zásad novelizace zákona o soudní rehabilitaci generální prokurátor s předsedou Nejvyššího soudu.⁸³⁷ Příčinou závažných nedostatků v aplikaci zákona je podle návrhu zásad mj. znění některých jeho ustanovení. Ohledně přijetí zákona i jeho pozdější aplikace byl sváděn politický boj s *kontrarevolučními silami*. Vítězstvím *zdravých sil* se stal text plně obstávající preambule zákona. Protože však některá ustanovení zákona směřují proti znění preambule, dochází k jeho nesprávné interpretaci. Návrh zásad tedy navrhuje novelizovat všechna ustanovení zákona, jež „*nejsou v plném souladu s obsahem*“⁸³⁸ preambule.⁸³⁹

---

⁸³⁴ Obsah novelizačního návrhu: „[P]řezkoumávané rozhodnutí lze zrušit pouze tehdy, pokud hrubé porušení procesních předpisů mělo za následek, že rozhodnutí je meritorně nesprávné a pokud ani důkazy provedené v přezkumném řízení neuvěřují obviněného z trestného činu, za nějž byl odsouzen.“ Viz Novelizace zákona o soudní rehabilitaci, s. 68.

⁸³⁵ Obsah novelizačního návrhu: „[P]řezkoumávané rozhodnutí lze zrušit jen tehdy, byla-li činnost, která byla podkladem odsuzujícího výroku, v celém rozsahu vyprovokována nebo řízena bezpečnostními orgány nebo jimi organizována.“ Viz *ibid.*

⁸³⁶ Srov. *ibid.*, s. 66–69.

⁸³⁷ Z porady u místopředsedy vlády Laca, na níž se projednávalo stanovisko Nejvyššího soudu a Generální prokuratury k novelizaci zákona o soudní rehabilitaci, vyplývala uzávěrka pro předložení novelizačního návrhu zákona dne 26. února 1970. Srov. *ibid.*, s. 184.

⁸³⁸ Viz Novelizace zákona o soudní *rehabilitaci*, s. 178.

⁸³⁹ Preambuli zákona vyzdvihoval i Jaroslav Bičovský hodnotící novelu zákona. Srov. Bičovský, J. Některé poznámky k občanskoprávním problémům souvisejícím se soudní rehabilitací po novele č. 70/1970 Sb. *Socialistické soudnictvo*. 1970, roč. 22, č. 10, s. 27–36.

Z prověrek soudního rozhodování provedených Nejvyšším soudem i Generální prokuraturou vyplývá, že základním zdrojem nedostatků v rozhodovací činnosti rehabilitačních senátů jsou nedostatky v jejich kádrovém obsazení.⁸⁴⁰ Novela § 3 a § 4 by měla podle návrhu zásad zajistit konání rehabilitačního řízení pouze senáty krajských soudů plně začleněnými do soustavy obecných soudů, jejichž soudci by byli voleni „za stejných podmínek jako ostatní soudci.“⁸⁴¹

Návrh zásad dále navrhoval novelizaci § 13 odst. 1, z něhož by měla vyplývat pro předsedu rehabilitačního senátu oprávnění obdobná oprávněním předsedy senátu Nejvyššího soudu vyplývající z § 276 trestního řádu.⁸⁴² Z ustanovení § 13 odst. 2 navrhoval návrh zásad novelizovat jeho poslední větu tím způsobem, aby odpovídala ustanovení § 8 odst. 2 trestního řádu hovořící o nedotčení povinnosti zachovávat státní i hospodářské tajemství a státem uložené povinnosti mlčenlivosti.⁸⁴³

Příčinou chybných rozhodnutí rehabilitačních senátů dle § 15 odst. 1 je podle návrhu zásad většinou „zjednodušené a někdy jednostranné zjišťování skutečného stavu věci ve prospěch obviněného.“⁸⁴⁴ Novelizované ustanovení § 15 odst. by mělo zabezpečit rušení odsuzujících rozsudků jen vedlo-li hrubé porušení procesních předpisů už v původním řízení k vadnosti rozhodnutí. V případě existence jiných důkazů o vině obviněného by však tato procesní vada neměla sama o sobě být důvodem zrušení rozhodnutí.

Ustanovení § 18 zabývající se promlčecí dobou zrušeného rozsudku navrhoval návrh zásad přesunout do osmého oddílu obsahujícího přechodná a závěrečná ustanovení. Díky přesunu by se nynější § 18 vztahoval i na věci přezkoumávané dle třetího oddílu týkajícího se rozsudků

---

⁸⁴⁰ Návrh zásad jako nedostatky zmiňuje výběr právníků s příliš krátkou praxí či z osob nepracujících před svým zvolením v justici již dlouhou dobu, nebo dokonce vůbec. Srov. Novelizace zákona o soudní *rehabilitaci*, s. 178.

⁸⁴¹ Viz *ibid.*, s. 179.

⁸⁴² Toto ustanovení se zaobírá objasněním okolností potřebným pro rozhodnutí ohledně stížnosti pro porušení zákona. Srov. Zákon o trestním řízení soudním (trestní řád) [online]. *app.beck-online.cz*. [cit. 08. 03. 2024]. <https://app.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=onrf6mjzgyyv6mjugexha-zrrhazs2mi>

⁸⁴³ Srov. Novelizace zákona o soudní *rehabilitaci*, s. 178.

⁸⁴⁴ Viz *ibid.*, s. 180.

přezkoumávaných na podkladě stížnosti pro porušení zákona bez ohledu na promlčení trestního stíhání vzhledem k době uplynulé od právní moci originálního rozsudku do jeho zrušení.

Uveřejnění rozhodnutí v souladu s § 20 jitrí podle návrhu zásad veřejné mínění. Soudní rozhodnutí by tak mělo být publikováno, pouze bude-li k tomu shledán důvod.

Podmínky pro podání stížnosti pro porušení zákona by měly být uvedeny do souladu s ustanovením § 266 trestního řádu. Podání této stížnosti by mělo být podle návrhu zásad právem, a nikoli povinností generálního prokurátora.

Návrh zásad měl dále zato, že by mělo dojít k přezkumu kapitoly zákona týkající se náhrady škody – zejména § 30 zabývající se přechodem náhrady škody na dědice poškozeného.⁸⁴⁵

V závěru návrh zásad vyjádřil přesvědčení o potřebě novelizace zákona, a to především ohledně výše zmíněných ustanovení. Jelikož o více než dvou třetin rehabilitačních podnětů rozhodováno nebylo, nepřichází novelizace pozdě. Smyslem novelizace podle návrhu zásad je úprava zákona v tom směru, aby dikce jeho ustanovení odpovídala záměrům zákonodárce vyjádřeným preambulí.⁸⁴⁶

Předsednictvo vlády ČSSR uložilo na svém jednání 26. února 1970 ministru vnitra, generálnímu prokurátorovi a předsedovi Nejvyššího soudu upravit novelizační návrh zákona o soudní rehabilitaci a předložit jej do deseti dnů předsednictvu ÚV KSČ.⁸⁴⁷

Právní odbor Ministerstva vnitra (dále jen „právní odbor MV“) 3. března 1970 navrhl zaslat generálnímu prokurátorovi připomínky k návrhu zásad zákona o soudní rehabilitaci. V připomínkách právní odbor MV doporučil vypustit – např. kvůli nekontrolovatelnosti úniku státního tajemství – ustanovení § 14 zákona o výsledku svědka. V § 15 by dle připomínek bylo třeba novelizovat především ustanovení odst. 1 písm.

---

⁸⁴⁵ Např. Richard Bébr navrhoval tři varianty novelizace tohoto – podle něj příliš stručného a neúplného – ustanovení. Srov. Bébr, R. Soudní rehabilitace a dědictví. *Sociálnělistické soudnictví*. 1969, roč. 9, č.10, s. 42.

⁸⁴⁶ Srov. Novelizace zákona o soudní rehabilitaci, s. 176–182.

⁸⁴⁷ Srov. *ibid.*, s. 200.

b),⁸⁴⁸ dále písm. c)⁸⁴⁹ a písm. f).⁸⁵⁰ Kvůli k uplynutí lhůty k podání stížnosti pro porušení zákona v mnoha případech skutečných – již rehabilitovaných, a dokonce i odškodňovaných – pachatelů trestné činnosti považoval právní odbor MV za nutné hledat řešení pro zjednání nápravy v této věci.⁸⁵¹

4.4.3 Schválení novely zákona

Sněmovna národů na schůzi 27. května 1970 schválila přijetí vládního návrhu ústavního zákona č. 155/69 Sb., o prodloužení volebního období krajských a okresních soudů, jímž pro soudce speciálních rehabilitačních senátů došlo k zavedení stejného režimu jako pro zbylé soudce krajských soudů.⁸⁵² Kvůli odpovědnosti předsedy Nejvyššího soudu Bočka za to, že se rozhodovací činnost rehabilitačních senátů ocitla v rozporu s preambulí zákona o soudní rehabilitaci, odhlasovali poslanci Sněmovny národů jeho odvolání z funkce.⁸⁵³

Poslanec Sněmovny lidu František Bubník hovořil na její schůzi konané téhož dne o nutnosti zrušení, příp. podstatné novelizace zákona o soudní rehabilitaci. Novela by se podle Bubníka měla dotknout především částí upravujících řízení před speciálními senáty krajských soudů a dále ustanovení § 15 zákona.⁸⁵⁴ Sněmovna lidu na této schůzi také přijala usnesení, v němž doporučuje vládě přezkum působení zákona a uvážení možnosti jeho novelizace.⁸⁵⁵

---

⁸⁴⁸ K navrhovanému znění srov. pozn. pod čarou č. 872.

⁸⁴⁹ K navrhovanému znění srov. pozn. pod čarou č. 773.

⁸⁵⁰ Důvodem ke zrušení původního rozhodnutí mělo být toto ustanovení jen tehdy, pokud byl trest co do druhu uložen rozporně se zákonem. Srov. Novelizace zákona o soudní *rehabilitaci*, s. 197.

⁸⁵¹ Srov. *ibid.*, s. 194–198.

⁸⁵² Srov. Stenoprotokol SN FS ČSSR ze dne 27. května 1970 [online]. *psp.cz*. [cit. 08. 03. 2024]. <https://www.psp.cz/eknih/1969fs/sn/stenprot/007schuz/s007003.htm>

⁸⁵³ Srov. *ibid.*

⁸⁵⁴ Srov. Stenoprotokol SL FS ČSSR ze dne 27. května 1970 [online]. *psp.cz*. [cit. 08. 03. 2024]. <https://www.psp.cz/eknih/1969fs/sl/stenprot/008schuz/s008007.htm>

⁸⁵⁵ Možnost zrušení zákona byla z doporučení vládě na základě připomínky poslankyně Eleny Litvajové odebrána. Srov. *ibid.*

Předsednictvo ÚV KSČ schválilo novelu zákona na své schůzi 5. června 1970. Předseda vlády Štrougal na schůzi obhajoval namísto přijetí nového zákona novelizování dosavadního. V této věci nesoucí odpovědnost místopředseda vláda Laco uvedl, že novela je již připravena a že se v této otázce čeká pouze na politické rozhodnutí.⁸⁵⁶

Návrh novely zákona o soudní rehabilitaci byl připraven pracovní komisí na základě rozhodnutí předsednictva ÚV KSČ ze dne 5. června 1970. Ta návrh 12. června 1970 prostřednictvím náměstka ministra vnitra Pješčaka předložila kolegiu ministra vnitra. Dále měl být návrh 16. června projednán v Legislativní radě vlády a 18. června ve vládě,⁸⁵⁷ načež mělo dojít k jeho předložení FS.

Pracovní komise vycházela při zpracování návrhu novely ze společné zprávy Generální prokuratury a Nejvyššího soudu pro předsednictvo ÚV KSČ, z námětů změn přednesených 9. 6. 1970 na poradě u náměstka předsedy vlády Karola Laca či z námětů ministra spravedlnosti Jana Němce z 9. 6. 1970.⁸⁵⁸

K projednání vládního návrhu novely ve výborech FS došlo 22. června 1970. Ústavně právní výbory Sněmovny lidu a Sněmovny národů projednaly návrh zákona na schůzi konající se 30. června 1970, přičemž navrhly drobné úpravy znění zákona.⁸⁵⁹

K projednání a následnému schválení novely v obou komorách FS bylo přistoupeno 8. července 1970. Místopředseda vlády Laco na schůzi Sněmovny národů zmínil v souvislosti s novelizací zákona snahu KSČ a Národní fronty o dokončení rehabilitací nezákonně odsouzených osob i snahu o zabránění zneužití zákona očištěním po právu odsouzených osob. Podle Laca se na základě analýzy zákona ukázala potřeba novelizace některých jeho ustanovení. Směrnice Nejvyššího soudu týkající se

---

⁸⁵⁶ Srov. Kaplan. *Druhý proces: Milada Horáková a spol. - rehabilitační řízení 1968–1990*, s. 99.

⁸⁵⁷ Srov. Tisk FS ČSSR č. 47 ze dne 18. června 1970 [online]. *psp.cz*. [cit. 09. 03. 2024]. https://www.psp.cz/eknih/1969fs/tisky/t0047_00.htm

⁸⁵⁸ Srov. ABS, f. Operativní porady ministra vnitra ČSSR /vedení FMV/ z let 1970–1975, sign. A 2/3, i. j. 962. *Návrh zákona, kterým se mění a doplňuje zákon č. 82/1968 Sb. o soudní rehabilitaci*, s. 1–2.

⁸⁵⁹ Srov. Tisk SL ČSSR č. 33 ze dne 30. června 1970 [online]. *psp.cz*. [cit. 08. 03. 2024]. https://www.psp.cz/eknih/1969fs/sn/tisky/t0031_00.htm

interpretace zákona byly z hlediska jednotného výkladu zákona nedostačující. Zrušení zákona by mohlo vyvolat dojem odpuštění myšlenky rehabilitace. Vláda navrhuje novelizovat ve shodě s preambulí všechna ustanovení zákona umožňující vynášet chybná rozhodnutí, přičemž se nemá dotknout podstaty ani účelu zákona.

4.4.4 Obsah a dopady novely zákona

Předseda Nejvyššího soudu Vojtěch Přichystal mluvil o nutnosti jednoznačného znění zákona v souladu se zásadou socialistické zákonnosti. Poté Přichystal shrnul nejvýznamnější změny zákona, jež měla novela přinést.⁸⁶⁰ Nejvýznamnější změna byla provedena v § 15, díky níž měla být vyloučena možnost rušení původních rozsudků jen na základě zjištění procesních vad či zjištění vyprovokování trestné činnosti.⁸⁶¹ Novým odst. 2 § 15 mělo dojít k vyloučení vydání zprošťujících rozsudků u osob dopustivších se dříve trestné činnosti, jejichž odsouzení stávající zákon následkem změn skutkových podstat nepřipouštěl. Takovým osobám nemělo být přiřknuto za vazbu a výkon trestu plné ani částečné odškodnění.

Novelizací mělo dojít ke zrušení institutu společenského obhájce upraveného v § 11.⁸⁶² Ten plnil v rehabilitačním řízení roli kontrolora řízení, a nikoli roli společenského působení na převýchovu obžalované osoby vyplývající z trestního řádu, kvůli čemuž mohlo docházet ke zneužití tohoto institutu. Posílena měla být ochrana státního tajemství obsažená v § 13. Případné došetření mohli vést rovněž vyšetřovatelé SNB. Povinnost spolupráce státních orgánů na došetření potřebných faktů primárně poskytnutím potřebného listinného materiálu uvedená v § 13 odst. 2 měla být novelou zrušena. K projednávání závažných utajovaných

---

⁸⁶⁰ Srov. Stenoprotokol SN FS ČSSR ze dne 8. července 1970 [online]. *psp.cz*. [cit. 08. 03. 2024]. <https://www.psp.cz/eknih/1969fs/sn/stenprot/008schuz/s008007.htm>

⁸⁶¹ Pro porušení procesních předpisů bylo možno původní rozsudek zrušit, jen bylo-li očividně v důsledku tohoto porušení vyneseno věcně nesprávné rozhodnutí. Dokázat výše zmíněné však bylo obtížné. Srov. Císař. *Zákon o soudní rehabilitaci č. 82/1968 Sb. jako výraz právní diskontinuity vývoje v 50. a 60. letech*, s. 105.

⁸⁶² Kaplan uvádí, že společenský obhájce byl jmenován Svazem protifašistických bojovníků. Srov. Kaplan. *Druhý proces: Milada Horáková a spol. - rehabilitační řízení 1968–1990*, s. 103.

skutečností nepotřebných k objasnění dané věci tak již nemělo docházet.⁸⁶³ Složkám Ministerstva vnitra i dalších úřadů tak bylo umožněno rozhodovat o tom, které písemnosti soudu předají, a které nikoli⁸⁶⁴.

Ustanovení § 14 zbavující svědky možnosti odmítnout vypovídat kvůli povinnosti zachování státní, služební nebo hospodářské tajemství mělo být zrušeno. Hradit náklady soudního řízení měl v souladu s novým § 20 – který měl být přijat namísto zrušeného starého § 20 týkajícího se uveřejňování rozhodnutí – v případě zamítnutí rehabilitačního návrhu žadatel. Zrušen měl být rovněž oddíl třetí – § 21 – obsahující zvláštní ustanovení pro věci přezkoumávané na podkladě stížnosti pro porušení zákona.⁸⁶⁵ Dle článku (dále jen „čl.“) 2 novely měly namísto zrušených speciálních rehabilitačních senátů konat rehabilitační řízení senáty konstituované v souladu s obecně platnými předpisy o uspořádání soudů a volbách soudů. Osoby zdržující se bez povolení v cizině měly být v souladu s čl. 3 odst. 2 z rehabilitace vyňaty. Podle důvodové zprávy k novele vyplývala z čl. 5 možnost podat v zákonné šestiměsíční lhůtě stížnost pro porušení zákona v neprospěch rehabilitovaných osob s cílem „*odstranit nezákonnost v rozhodování zvláštních senátů v předchozím období.*“⁸⁶⁶ Mělo tak docházet k novému revidování rozsudků, tentokrát v neprospěch obviněných.⁸⁶⁷

Poslanec a člen parlamentní komise II Zedník v diskuzi ve Sněmovně lidu týkající se novely zákona těsně před jejím schválením uvedl, že novelizace zákona je snahou o správnou interpretaci a praktickou

---

⁸⁶³ Srov. Pažout. *Příprava zákona o soudní rehabilitaci a jeho aplikace na půdě Národního/Federálního shromáždění*, s. 388–389.

⁸⁶⁴ Srov. Kaplan. *Druhý proces: Milada Horáková a spol. - rehabilitační řízení 1968–1990*, s. 103.

⁸⁶⁵ Srov. *ibid.*, s. 104.

⁸⁶⁶ Viz Pažout. *Příprava zákona o soudní rehabilitaci a jeho aplikace na půdě Národního/Federálního shromáždění*, s. 389.

⁸⁶⁷ Srov. Císař. *Zákon o soudní rehabilitaci č. 82/1968 Sb. jako výraz právní diskontinuity vývoje v 50. a 60. letech*, s. 106.

aplikaci zákona odstraňujícího vyvstalé křivdy „v souladu se zásadami socialistické zákonnosti“.⁸⁶⁸ Následně byla novela Sněmovnou lidu schválena.⁸⁶⁹

Novelizací došlo k posunutí časového vymezení rozsahu věcí posuzovaných v rehabilitačním řízení, když byl namísto 31. 7. 1965 stanoven nový termín 31. prosince 1956. K porušování zákonů mělo totiž docházet zejména v politických procesech z let 1949–1956. Od 1. ledna 1957 nadto nabyla účinnosti novela zákona č. 88/1950 Sb., trestní zákon správní (dále jen trestní zákon správní. Pozdější nedostatky bylo dle novely možno napravit na základě obecných předpisů.⁸⁷⁰

Ve svém závěru zmiňovala důvodová zpráva k zákonu souvislost přijetí novely s umenšením finančních nákladů na rehabilitace, k čemuž mělo dojít díky menšímu počtu věcí spadajících pod přezkumné řízení, jakož i díky omezení rozsahu práva na odškodnění.⁸⁷¹

K zákonu vydaná speciální směrnice zdůrazňovala vzhledem k dokončení rehabilitací politický a třídní zřetel.⁸⁷²

Schválení zákona č. 70/1970 Sb., kterým se mění a doplňuje zákon č. 82/1968 Sb., o soudní rehabilitaci, 8. července 1970 Federálním shromážděním znamenalo konec snah o nápravu křivd vzniklých ponejvíce v padesátých letech.⁸⁷³ Novela nabyla účinnosti 17. července 1970.⁸⁷⁴

---

⁸⁶⁸ Viz Stenoprotokol SL FS ČSSR ze dne 8. července 1970 [online]. *psp.cz*. [cit. 08. 03. 2024]. <https://www.psp.cz/eknih/1969fs/sl/stenprot/009schuz/s009005.htm>

⁸⁶⁹ Srov. *ibid.*

⁸⁷⁰ Srov. Pažout. *Příprava zákona o soudní rehabilitaci a jeho aplikace na půdě Národního/Federálního shromáždění*, s. 387–388.

⁸⁷¹ Srov. *ibid.*, s. 388–389. Původní odhady státních výdajů na rehabilitace uvedené v důvodové zprávě k zákonu činily 2,5 mld Kčs. Srov. Císař. *Zákon o soudní rehabilitaci č. 82/1968 Sb. jako výraz právní diskontinuity vývoje v 50. a 60. letech*, s. 104.

⁸⁷² Srov. Kuklík et al. *Dějiny československého práva: 1945–1989*, s. 265.

⁸⁷³ Srov. Pažout. *Příprava zákona o soudní rehabilitaci a jeho aplikace na půdě Národního/Federálního shromáždění*, s. 390. O schválení zákona referovalo následujícího dne Rudé právo. Srov. *Nové zákony vyhlášeny. Rudé právo*. 1970, roč. 50, č. 161, s. 2.

⁸⁷⁴ Srov. Veber. *Rehabilitace*, s. 389.

Parlamentní komise II byla oficiálně zrušena usnesením předsednictva FS z 31. srpna 1970.⁸⁷⁵ V návrhu na zrušení parlamentní komise II předloženého předsednictvu FS 14. srpna 1970 Zedníkem⁸⁷⁶ se jako důvod jejího zrušení uvádí kupř. nadbytečnost její existence po přijetí novely zákona o soudní rehabilitaci, která odstranila dosavadní nedostatky zákona.⁸⁷⁷

O záležitosti soudních rehabilitací osob nezákonně odsouzených se na poli Federálního shromáždění začalo znovu diskutovat až po listopadu 1989.⁸⁷⁸

4.5 Zhodnocení naplnění cíle zákona

4.5.1 Evaluace zákona a vývoj do dubna 1969

Zákon o soudní rehabilitaci byl vcelku zdařilým předpisem sloužícím jako podklad „*pro odstranění největších nespravedlností a křivd, spáchaných ve stalinské a chruščovovské éře.*“⁸⁷⁹ Nedůslednosti a kompromisy učiněné při jeho přijetí vyjadřovala preambule zmiňující zákaz odstraňování aktů revoluční zákonnosti,⁸⁸⁰ popírání socialistického právního řádu či rehabilitace po právu potrestaných nepřátel socialistické výstavby.⁸⁸¹ Zákon opomněl umožnit rehabilitaci osobám odsouzeným okresními soudy za trestné činy proti republice i za nepolitické trestné

---

⁸⁷⁵ Srov. Pažout. *Příprava zákona o soudní rehabilitaci a jeho aplikace na půdě Národního/Federálního shromáždění*, s. 391.

⁸⁷⁶ Valo již mezitím rezignoval na členství v předsednictvu FS, čímž mu zanikla funkce nejen předsedy, ale i člena parlamentní komise II. Srov. *ibid.*

⁸⁷⁷ Srov. *ibid.*, s. 392.

⁸⁷⁸ Srov. *ibid.*

⁸⁷⁹ Srov. Císař. *Zákon o soudní rehabilitaci č. 82/1968 Sb. jako výraz právní diskontinuity vývoje v 50. a 60. letech*, s. 99.

⁸⁸⁰ O *nebezpečí* rehabilitace osob skutečně trestnou činností spáchavších píše např. Zdeněk Kratochvíl. Srov. Kratochvíl, Z. *Zamyšlení nad zákonem o soudní rehabilitaci. Socialistické soudnictví*. 1968, roč. 8, č. 9, s. 15–16.

⁸⁸¹ Srov. *Zákon o soudní rehabilitaci č. 82/1968 Sb. jako výraz právní diskontinuity vývoje v 50. a 60. letech*, s. 99–100.

činy, kterými se během první poloviny padesátých let maskovala politická represe.⁸⁸² Dle důvodové zprávy k zákonu počítali zákonodárci s alespoň částečnou soudní rehabilitací zhruba 30 000 osob.⁸⁸³ Přezkumné řízení probíhající dle zákona se týkalo v podstatě pouze případů *vykonstruovaných procesů*. Odhadované státní výdaje na rehabilitace činily 2,5 mld Kčs.⁸⁸⁴

Od přijetí zákona o soudní rehabilitaci až do změny oficiální politiky KSČ v dubnu 1969 se určité principy reformního programu, mezi něž patřilo i provádění soudní rehabilitace, dařilo – přestože s obtížemi – uskutečňovat. Po invazi vojsk zemí Varšavské smlouvy do Československa 21. srpna 1968 se čím dál větší problémy projevovaly při poskytování spisů Ministerstva vnitra prokuraturám či při opatřování svědeckých výpovědí vyšetřovatelů, kteří popírali obvinění obětí z násilí i jiných protizákonných způsobů vyšetřování.

4.5.1 Rehabilitace a tvrdá fáze normalizace

S nástupem tvrdé fáze *normalizace* nastaly politické čistky příznivců reformem a odpůrců okupace Československa. Reforma systému byla vedením KSČ odsouzena a novým cílem se stala restaurace „*mocenského monopolu sovětského typu*.“⁸⁸⁵

V důsledku politických čistek byli nuceni opouštět pracovníci zabývající se rehabilitační agendou své místa. O obsazení těchto míst následně nebyl velký zájem, protože docházelo k poklesu vyřízených případů. Po výměně či *znormalizování* některých představitelů justičních

---

⁸⁸² Srov. *ibid.*, s. 102.

⁸⁸³ Zákon č. 119/1990 Sb., o soudní rehabilitaci, paušálně – *ex lege* – rušící rozsudky, zbavil viny kolem 220 000 osob. Srov. *ibid.*, s. 100. Kaplan v této souvislosti píše o rehabilitaci 258 618 osob civilními soudy a 3 873 vojenskými soudy. Srov. Kaplan. *Druhý proces: Milada Horáková a spol. - rehabilitační řízení 1968–1990*, s. 169.

⁸⁸⁴ Srov. Zákon o soudní rehabilitaci č. 82/1968 Sb. jako výraz právní diskontinuity vývoje v 50. a 60. letech, s. 103–104.

⁸⁸⁵ Viz Kaplan. *Druhý proces: Milada Horáková a spol. - rehabilitační řízení 1968–1990*, s. 96.

orgánů se od poloviny roku 1969 od původních podporovatelů rehabilitace množila kritika jejího průběhu. Ta byla souhrnně vyjadřována pojmem „*liberalismus orgánů činných v rehabilitačním řízení*.“⁸⁸⁶

Došlo též ke změně interpretace zákona i kritérií pro rozhodování o rehabilitaci. Pro úspěšnou rehabilitaci odsouzeného již jako důkaz nepostačovalo porušení procesních práv, fyzickým či psychickým násilím vynucené doznání, provokace příslušníků StB nebo jiné její protizákonné jednání. Revizní složky prokuratur i rehabilitační senáty měly nově posuzovat pouze to, zda užitá nezákonná metoda napomohly odhalení trestné činnosti a zda měly vliv na uznání viny, na rozsudek a výši uloženého trestu. Důraz byl kladen na „*dodržování principu třídní a politické justice*.“⁸⁸⁷ Zájmem normalizačního vedení KSČ bylo co nejrychleji a v tichosti rehabilitace ukončit. Opět došlo k nadřazení zájmu KSČ nad zákon.

4.5.1 Statistické údaje k 1. září 1969

Statistické údaje o průběžných výsledcích soudní rehabilitace k 1. září 1969 (dále jen „statistické údaje“) se členily na čtyři části. Do první části spadala přezkumná řízení, z níž vyplývalo, že z 23 306 podaných návrhů⁸⁸⁸ rozhodly soudy 6 598 případů, z čehož 1 737 rozhodly ve věci samé. Ve zbylých případech žadatelé buďto vzali svůj návrh zpět, nebo do rozhodování dle zákona nespádali. K plné rehabilitaci došlo u 1 251 osob – v ČSR bylo rehabilitováno 780 osob, v SSR 424 osob a vojenskými soudy bylo rehabilitováno celkem 47 osob. Po změně právní kvalifikace rozsudku bylo k nižším trestům znovu odsouzeno 83 osob. K zastavení trestního stíhání bylo z amnestijních důvodů přistoupeno ve 115 případech. Jako nedůvodné zamítly soudy 56 případů. Prokurátoři návrhy postižených požadujících úplné zproštění viny až do června 1969 v podstatě plně podporovali. V neprospěch postižených se odvolávali jen výjimečně – v 56 případech z celkových rozhodnutých 6 598.

Druhou částí statistických údajů bylo zhruba 7 000 podnětů k podání stížnosti pro porušení zákona, jež obdržela Generální prokuratura k 1. srpnu 1969. Jednalo se zejména o případy verbálních deliktů a nedovoleného opuštění republiky. Generální prokurátor podal do 1. srpna 1969 k Nejvyššímu soudu celkem 859 stížností pro porušení zákona,

---

⁸⁸⁶ Viz *ibid.*, s. 97.

⁸⁸⁷ Viz *ibid.*, s. 98.

⁸⁸⁸ Původně se očekávalo podání asi 70 000 žádostí o rehabilitaci. Srov. Veber. *Rehabilitace*, s. 389.

z nichž Nejvyšší soud do stejné doby rozhodl 628, přičemž pouze osm stížností zamítl. Po zrušení rozsudku Nejvyšším soudem rozhodovali o těchto záležitostech okresní soudy, a to zejména zastavením trestního stíhání kvůli amnestii či promlčení, příp. osvobozujícím rozsudkem.

Třetí část statistických údajů tvořily podněty týkající se soudních a správních rozhodnutí znamenajících pro postižené újmu na svobodě. K 1. srpnu 1969 obdržely okresní soudy celkem 1668 takovýchto podnětů nejčastěji se vztahujících k pobytu v táboře nucené práce a k rozhodnutím komisí krajských soudů z let 1950–1956 ohledně podmíněného propuštění odsouzených. Téměř všechny případy vyřídily soudy kladně. V případě nepřiměřeně vysokého trestního postihu živnostníků a zemědělců obdržely soudy 719 podnětů, z nichž kvůli nepodléhání rehabilitačnímu řízení 84 zamítly.

Čtvrtá část statistických údajů se zabírala hmotným odškodněním rehabilitovaných osob, o němž rozhodovalo především Ministerstvo spravedlnosti. To vyřídilo za tři čtvrtě roku 1969 celkem 2 081 těchto žádostí, přičemž přiznalo celkem 22, 728 mil Kčs 828 osobám⁸⁸⁹ a dále vrátilo 106 rodinných domů. U 400 případů řešilo Ministerstvo spravedlnosti věc jinou formou nežli právem na odškodnění. K zamítnutí bylo přistoupeno u 853 žádostí, na něž se zákon nevztahoval či u nichž před podáním žádosti neproběhlo rehabilitační řízení. Rehabilitační žalobu podalo do října 1969 celkem 80 rehabilitovaných osob nesouhlasících s rozhodnutím Ministerstva spravedlnosti či jiné instituci rozhodující o jejich nároku na odškodnění.⁸⁹⁰

4.5.2 Počty rehabilitovaných a (ne)naplnění cíle zákona

Do účinnosti novely zákona 17. července 1970 došlo v ČSR k projednání celkem 2 898 rehabilitačních žádostí, z nichž v 1 950 případech bylo rozhodnuto o zproštění viny, ve 247 případech došlo k zastavení trestního

---

⁸⁸⁹ Z této částky bylo 8, 499 mil vyplaceno v hotovosti, kdežto zbytek peněz byl odškodňovaným přiřknut formou dluhopisů Investiční banky. Srov. Kaplan. *Druhý proces: Milada Horáková a spol. - rehabilitační řízení 1968–1990*, s. 102.

⁸⁹⁰ Srov. *ibid.*, s. 101–103.

stíhání, 157 osobám byl uložen mírnější trest a 635 žádostí bylo jako neoprávněných zamítnuto. Žadatelé vzali zpět 455 žádostí a 721 žádostí bylo předáno k vyřízení jiným institucím.⁸⁹¹

Novelou byly do zákona zavedeny změny likvidující původní intenci rehabilitace. Došlo k přenesení rozhodování ze speciálních rehabilitačních senátů na obecné soudy i ke vzniku možnosti revidovat již vynesené rehabilitační rozsudky. Zrušeny byly rehabilitační komise Národní fronty i rehabilitační poradny SPB. Počet osvobozujících rozsudků znatelně poklesl; nadto se prokurátoři od druhé poloviny roku 1969 začali proti osvobozujícím rozsudkům odvolávat. Rozsudky několika set rehabilitovaných osob byly revidovány, načež museli rehabilitovaní vracet již vyplacené odškodné.⁸⁹² Existoval zájem politických orgánů na nedokončení rehabilitací v případě veřejně známých politických procesů.⁸⁹³

Do léta 1970 došlo k vydání rozhodnutí speciálních rehabilitačních senátů u zhruba 2 900 osob, přičemž znovu odsouzeno pro trestné činy s nižšími tresty bylo 182 z nich.⁸⁹⁴ Generální prokurátoři ČSR a SSR napadli revizní rozsudky stížností pro porušení zákona u 1 860 osob, načež v 1 714 případech Nejvyšší soud revizní rozsudek zrušil. Celkem tak bylo na základě zákona o soudní rehabilitaci rehabilitováno asi 1 500 osob.⁸⁹⁵

K důsledné a úplné rehabilitaci – a tím k naplnění cíle zákona – až do zastavení rehabilitací v polovině sedmdesátých let nedošlo. Ke skutečné rehabilitaci mohlo být přistoupeno až po roce 1989 na základě zá-

---

⁸⁹¹ Srov. Veber. *Rehabilitace*, s. 389–390.

⁸⁹² Srov. k tomu Kubeš. *Dějiny myšlení o státu a právu ve 20. století se zřetelem k Moravě a zvláště Brnu. Díl druhý*, s. 299. Ke zrušení rehabilitačního rozsudku došlo např. u olomouckého světicího biskupa Stanislava Zely. Srov. Kratochvíl, A. *Žalují. Sv. 1, Stalinská justice v Československu*. Praha: Česká expedice, 1990, s. 41.

⁸⁹³ Srov. Kaplan. *Druhý proces: Milada Horáková a spol. - rehabilitační řízení 1968–1990*, s. 104–105. K odložení věci došlo např. 19. července 1975 ve věci M. Horáková a spol. Srov. *ibid.*, s. 159.

⁸⁹⁴ Srov. Kaplan, Paleček. *Komunistický režim a politické procesy v Československu*, s. 220.

⁸⁹⁵ Srov. Srov. Hoppe. *Opozice '68. Sociální demokracie, KAN a K 231 v období pražského jara*, s. 286.

kona č. 119/1990 Sb., o soudní rehabilitaci, a restitučního zákonodárství.⁸⁹⁶ Mnohé z obětí se však již vydání rehabilitačního rozhodnutí nedožily.⁸⁹⁷

---

⁸⁹⁶ Srov. Kaplan. *Druhý proces: Milada Horáková a spol. - rehabilitační řízení 1968–1990*, s. 105–106. K rehabilitace po roce 1989 srov. Bláhová et al. *Oběti komunistické spravedlnosti: právní aspekty politických procesů 50. let 20. století*, s. 335–342.

⁸⁹⁷ Srov. Kaplan, Paleček. *Komunistický režim a politické procesy v Československu*, s. 220.

5 Mimosoudní rehabilitace

Předsednictvo Národního shromáždění jednalo 11. dubna 1968 o zprávě ústavněprávního výboru o postupu prací na chystaném zákonu o rehabilitacích. Ze zprávy vyplývalo doporučení ošetřit celou problematiku rehabilitací – tedy soudní, občanskoprávní a administrativněprávní rehabilitaci – v jednom zákoně. Shoda dle zprávy nepanovala ohledně časové působnosti zákona ani rozsahu případů, na něž by měl zákon dopadat.⁸⁹⁸

Na meziresortní informativní poradě k připravovanému rehabilitačnímu zákonu konané 26. dubna 1968⁸⁹⁹ položil předseda ústavněprávního výboru Knapp otázku týkající se kategorií osob, na něž by se rehabilitace měla vztahovat. Z následné diskuze vyplynul závěr o rozdělení rehabilitačních případů na soudní, správní a důchodové. Nejvhodnějším by dle diskutujících bylo přijetí jednoho zákona řešícího rehabilitační problematiku komplexně. Protože však zásady zákonné úpravy soudní rehabilitace byly téměř připraveny,⁹⁰⁰ zatímco Ministerstvo vnitřní do doby konání porady nepřipravilo ani předběžné zásady zákona o správní rehabilitaci, měl být schválen nejdříve zákon zaměřující se na soudní rehabilitaci. Zákon pojednávající o správní rehabilitaci musel být nejprve vypracován.⁹⁰¹ Národní shromáždění bylo o výsledcích meziresortní informativní porady zpraveno 30. dubna 1968.

---

⁸⁹⁸ Srov. Cigánek a Felcman. *Národní shromáždění. Prameny k dějinám československé krize 1967-1970*, s. 159.

⁸⁹⁹ K zápisu z porady srov. Cigánek a Felcman. *Národní shromáždění. Prameny k dějinám československé krize 1967-1970*, s. 176–179.

⁹⁰⁰ Srov. Hoppe. *Opozice '68. Sociální demokracie, KAN a K 231 v období pražského jara*, s. 275.

⁹⁰¹ Srov. Cigánek a Felcman. *Národní shromáždění. Prameny k dějinám československé krize 1967-1970*, s. 178.

5.1 Návrh zásad zákona

Na základě usnesení vlády z 20. března 1968 vypracovalo Ministerstvo vnitra spolu se zúčastněnými ústředními orgány⁹⁰² návrh zásad zákona o mimosoudní rehabilitaci (dále jen „návrh zásad“) vycházející z Akčního programu a programového prohlášení vlády z 24. dubna 1968.⁹⁰³ Návrh zásad zohledňoval podklady zúčastněných ústředních orgánů uvádějící výčet oblastí s nejčastějším výskytem nezákonností majících být napraveny mimosoudní rehabilitací (dále též „rehabilitace“).⁹⁰⁴ Návrh zásad ministerstvo zaslalo 20. května 1968 zúčastněným orgánům do připomínkového řízení.

V návrhu zásad zaslánému téhož dne rovněž předsedovi vlády Černíkovi zmiňovalo Ministerstvo vnitra deformaci justice i dalších oblastí způsobující křivdy občanům. Z toho důvodu bylo třeba přijmout speciální zákonnou úpravu, jež by vymezila časový i věcný rozsah rehabilitace a stanovila způsob jejího provedení. Mimosoudní rehabilitace měla zahrnovat tři stěžejní úseky: „*deformace ve správním rozhodování, deformace v pracovně právních otázkách a deformace, k nimž došlo ve státní správě mimo oblast správního rozhodování.*“⁹⁰⁵

Stávající právní úprava podle návrhu zásad nezajišťovala potřebné podmínky pro provedení rehabilitace ani pro náhradu škod. Po uplynutí tří let od právní moci rozhodnutí bylo sice nezákonnost možno odstranit

---

⁹⁰² Jednalo se např. o Kancelář prezidenta republiky, ministerstva a ústřední úřady, právní odbor předsednictva vlády, Generální prokuraturu, krajské národní výbory, Svaz protifašistických bojovníků, Právnickou fakultu Univerzity Karlovy nebo Ústav státu a práva ČSAV. Srov. NA, f. Úřad předsednictva vlády ČSSR/ČSFR, Praha – 1969, k. 175, sign. 366/365/14. *Návrh zásad zákona o mimosoudní rehabilitaci – připomínkové řízení*, s. 1.

⁹⁰³ Srov. NA, f. Úřad předsednictva vlády ČSSR/ČSFR, Praha – 1969, k. 175, sign. 366/365/14. *Přehled připomínek, jimž nebylo vyhověno*, s. 1.

⁹⁰⁴ Problematika táborů nucené práce byla na základě dohody místopředsedy vlády Colotky s ministrem vnitra Pavlem a ministrem spravedlnosti Kučerou ze 7. května 1968 přeřazena do zákona o soudní rehabilitaci. Srov. NA, f. Úřad předsednictva vlády ČSSR/ČSFR, Praha – 1969, k. 175, sign. 366/365/14. *Rozbor problematiky mimosoudní rehabilitace*, s. 2.

⁹⁰⁵ Viz NA, f. Úřad předsednictva vlády ČSSR/ČSFR, Praha – 1969, k. 175, sign. 366/365/14. *Zásady zákona o mimosoudní rehabilitaci z 20. 5. 1968*, s. 1.

protestem prokurátora dle zákona č. 71/1967 Sb., o správním řízení, tak rozsáhlou agendu by však prokuratura nebyla schopna zvládnout. S náhradou škody způsobené vydáním nezákonného rozhodnutí právní řád doposud nepočítal. K přijetí speciální právní úpravy by se mělo přistoupit i kvůli mnohdy již promlčeným jiným nárokům na náhradu škody.

Pro úpravu mimosoudní rehabilitace v samostatném zákoně podle návrhu zásad hovořily dvouměsíční časový předstih příprav zákona o soudní rehabilitaci i složitost a různorodost problematiky mimosoudní rehabilitace, v důsledku čehož měla být její úprava od úpravy soudní rehabilitace odlišná.

Při vymezení rozsahu mimosoudní rehabilitace vycházel návrh zásad z toho, že mimosoudní rehabilitaci nelze chápat „*ani jako obecnou revisi politických, hospodářských a správních opatření po roce 1945, jež byla nutná k upevnění a rozvoji socialistického společenského zřízení a jeho materiální základny, ani jako obecnou revisi správních rozhodnutí vydaných orgány správy v tomto období.*“⁹⁰⁶ Návrh zásad omezoval působnost mimosoudní rehabilitace na hlavní oblasti ve vztahu k občanům. V ostatních případech se postižení měli moci domáhat nápravy podle účinných předpisů, např. na základě protestu prokurátora. Pod mimosoudní rehabilitaci by mělo být lze zařadit „*opatření, jež buď v rozporu se zákonem nebo v míře nikoli nutné k zajištění cílů socialisace a upevnění lidově demokratického zřízení omezovala a potlačovala ústavně zaručená práva občanská nebo zasahovala nepřipustně do majetkových práv občanů.*“⁹⁰⁷

Návrh zásad při řešení způsobených křivd vycházel z kombinace přezkumu na základě individuální žádosti, zrušení opatření zákonem a zákonného založení právních nároků směřujících k odčinění křivd.⁹⁰⁸

---

⁹⁰⁶ Viz *ibid.*, s. 2. Z těchto důvodů došlo k zamítnutí stanoviska Právnické fakulty Univerzity Karlovy navrhuující zrušení právních předpisů výslovně porušujících základní lidská práva a svobody garantovaná Ústavou 9. května i individuálních správních aktů vydaných na jejich základě. Nemělo totiž jít o revizi právního řádu, nýbrž o nápravu nezákonností. Srov. *Přehled připomínek, jimž nebylo vyhověno*, s. 1–2.

⁹⁰⁷ Viz *Zásady zákona o mimosoudní rehabilitaci z 20. 5. 1968*, s. 2–3.

⁹⁰⁸ Např. Adamus se přiklání k zahájení rehabilitačního řízení na návrh poškozeného, a to z důvodu zničení většiny příslušného spisového materiálu. Srov. Adamus. *Správní rehabilitace. Několik poznámek na okraj*, s. 68–69.

Tam, kde to bylo možné, doporučoval návrh zásad odčinění křivd vyplývající přímo ze zákona.⁹⁰⁹

U časového vymezení rehabilitace počítal návrh zásad obecně s obdobím od 9. srpna 1948 do 31. prosince 1967.⁹¹⁰ Dále bylo časové vymezení dáno rovněž účinností příslušné právní normy.⁹¹¹

5.1.1 Předmět rehabilitace

Předmětem rehabilitace se podle návrhu zásad měly stát: propadnutí jmění uložená národními výbory podle trestního zákona správního,

---

⁹⁰⁹ Podle § 14 paragrafované osnovy zákona měl v případě zrušení nebo prohlášení za neplatné rozhodnutí ze zákona na žádost oprávněné osoby vydat okresní národní výbor, v jehož obvodu měl sídlo orgán rozhodující v prvním stupni, osvědčení. Srov. ABS, f. Organizační a vnitřní správa FMV – právní odbor, sign. A 6/2 i. j. 1173. *Mimosoudní rehabilitace – příprava zákona*, s. 17.

⁹¹⁰ 8. srpna 1948 totiž nabyl účinnost zákon č. 213/1948 Sb., o úpravě některých poměrů na ochranu veřejných zájmů (dále jen „zákon o úpravě poměrů na ochranu veřejných zájmů“), který v § 1 odst. 1 sankcionoval opatření akčních výborů či opatření učiněná na návrh akčních výborů v době od 20. února do 8. srpna 1948. Srov. *ibid.*, s. 3. Např. Vladimír Adamus však byl pro stanovení výchozí časové meze na 20. únor 1948. Podle Adamuse totiž zákon o úpravě poměrů na ochranu veřejných zájmů určil jako počáteční den revoluční činnosti akčních výborů a jiných orgánů 20. únor 1948. Do 8. srpna 1948 byla § 1 odst. 1 tohoto zákona pouze legalizována opatření akčních výborů vedoucí k zabezpečení lidově demokratického zřízení či očistě veřejného života. Srov. Adamus. *Správní rehabilitace. Několik poznámek na okraj*, s. 67.

⁹¹¹ Návrh zásad uvádí příkladmo trestní zákon správní a zákon č. 138/1948 Sb., o hospodaření s byty (dále jen „zákon o hospodaření s byty“). Srov. *Zásady zákona o mimosoudní rehabilitaci z 20. 5. 1968*, s. 3.

opatření učiněná k zajištění zemědělské výroby⁹¹², převody majetku občanů do socialistického vlastnictví,⁹¹³ administrativní opatření o vystěhování a přikázání k pobytu, rozhodnutí vydaná během provádění bytové politiky,⁹¹⁴ rozhodnutí ve věcech sociálního zabezpečení,⁹¹⁵ vyloučení ze studia na některých školách a opatření o nepřijetí ke studiu na některé školy, některá protiprávní jednání orgánů státní správy učiněná bez písemného rozhodnutí⁹¹⁶ a některé křivdy v pracovněprávní oblasti.

---

⁹¹² Mělo se jednat o opatření přijatá na základě zákona č. 55/1947 Sb., o pomoci rolníkům při uskutečňování zemědělského výrobního plánu (dále jen „zákon o pomoci rolníkům“), a vládního nařízení č. 50/1955 Sb., o některých opatřeních k zajištění zemědělské výroby (dále jen „nařízení o opatřeních k zajištění zemědělské výroby“). Srov. *ibid.*, s. 4.

⁹¹³ Mělo jít o převody podle vládního nařízení č. 15/1959 Sb., o opatřeních týkajících se některých věcí užívaných organizacemi socialistického sektoru (dále jen „nařízení o opatřeních o věcech užívaných organizacemi“). Srov. *ibid.* K převodům docházelo na základě nezákonných či přílišně tvrdých rozhodnutí. Srov. *Rozbor problematiky mimosoudní rehabilitace*, s. 20.

⁹¹⁴ Mělo se jednat o rozhodnutí vydaná podle zákona o hospodaření s byty a vládní vyhlášky č. 120/1964 Sb., o úpravě důchodů některých osob (dále jen „vyhláška o úpravě důchodů“). Srov. *Zásady zákona o mimosoudní rehabilitaci z 20. 5. 1968*, s. 4. Během tzv. akce „B“ probíhající v letech 1951–1953 došlo k protiprávnímu vystěhování několika tisíc rodin. Srov. *Rozbor problematiky mimosoudní rehabilitace*, s. 13–14.

⁹¹⁵ Zde mělo jít o rozhodnutí vydaná na základě vládního nařízení č. 22/1953 Sb., o úpravě důchodů z důchodového zabezpečení a zaopatření osob nepřátelských lidově demokratickému zřízení (dále jen „nařízení o úpravě důchodů nepřátelských osob“), zákona č. 40/1958 Sb., o úpravě důchodů některých odsouzených osob (dále jen „zákon o úpravě důchodů odsouzených osob“), zákona č. 41/1958 Sb., o některých změnách v sociálním zabezpečení (dále jen „zákon o změnách v sociálním zabezpečení“), a vyhlášky o úpravě důchodů. Srov. *Zásady zákona o mimosoudní rehabilitaci z 20. 5. 1968*, s. 4.

⁹¹⁶ Osobám takto v době od 20. února 1948 do 31. prosince 1967 postiženým mělo být o tomto spáchaném bezpráví na jejich žádost orgánem státní správy učinivším původní opatření či jeho právním nástupcem vydáno – v souladu s § 15 paragrafované osnovy zákona – osvědčení. srov. *Mimosoudní rehabilitace – příprava zákona*, s. 18.

5.1.2 Rozsah a způsob provedení rehabilitace

5.1.2.1 Restituce a reparace odebraného majetku

O vrácení majetku dotčeného rozhodnutím či opatřením národního výboru podle zákona o pomoci rolníkům, nařízení o opatřeních k zajištění zemědělské výroby, nařízení o opatřeních o věcech užívaných organizacemi socialistického sektoru vydaného do 31. 12. 1967 a dále rozhodnutím či opatřením o uložení trestu propadnutí jmění podle § 21 trestního zákona správního⁹¹⁷ mohla oprávněná osoba požádat příslušný okresní národní výbor (dále též „ONV“).

Okresní národní výbor měl žádost variantně buďto projednat a sám o ní rozhodnout – o přezkum pravomocného správního rozhodnutí by bylo možno požádat soud –, nebo měl záležitost s oprávněnou osobu projednat a dohodnout se s ní na vyřešení věci. Nedošlo-li by v rámci druhé varianty k vyřešení případu do šesti měsíců ode dne uplatnění nároku, mohla by oprávněná osoba nárok do třiceti dnů uplatnit soudní cestou.⁹¹⁸ V případě přijetí první varianty by uplatněné nároky projednávala u ONV rehabilitační komise, proti jejímuž rozhodnutí by bylo přípustné odvolání, o kterém by rozhodovala rehabilitační komise u krajského národního výboru (dále též „KNV“). Došlo-li by k přijetí druhé varianty, vedla by jednání s oprávněnými osobami za ONV také rehabilitační komise.

Věc, která může být v osobním vlastnictví či osobním užívání oprávněné osoby, by se jí dle návrhu zásad měla vrátit *in natura*⁹¹⁹ – nebylo-li

---

⁹¹⁷ Tyto tresty se často vyznačovaly libovůlí národních výborů. Srov. *Rozbor problematiky mimosoudní rehabilitace*, s. 3. Adamus zmiňuje skutečnost, že vydáváním těchto rozhodnutí nebo opatření nebyl brán ohled na nedotknutelnost osobního majetku vyplývající z ústavy. Srov. Adamus. *Správní rehabilitace. Několik poznámek na okraj*, s. 72.

⁹¹⁸ § 31 odst. 2 operující s druhou variantou uvádí nutnost uplatnění nároku oprávněnou osobou do tří měsíců u okresního soudu. Srov. *Mimosoudní rehabilitace – příprava zákona*, s. 33.

⁹¹⁹ Při vrácení věci *in natura* by se mělo přihlížet pouze k jejímu poškození či zhodnocení převyšujícímu 15 % její hodnoty. Srov. *Zásady zákona o mimosoudní rehabilitaci z 20. 5. 1968*, s. 6.

by to možné či účelné, přiznala by se oprávněné osobě peněžitá náhrada.⁹²⁰ U opatření podle zákona o pomoci rolníkům a nařízení o opatřeních k zajištění zemědělské výroby by mělo jít o vrácení užívání věci. V případech rozhodnutí podle § 21 trestního zákona správního o propadnutí jmění a podle nařízení o opatřeních o věcech užívaných organizacemi mělo jít o vrácení vlastnictví k věci. Pokud však již podruhé došlo k převedení vlastnictví k dané věci, nemělo by být vrácení věci možné. Peněžitá náhrada by se měla poskytnout u staveb a nemovitostí, a to podle vyhlášky ministra financí č. 73/1964 Sb., o cenách staveb v osobním vlastnictví a o náhradách při vyvlastnění nemovitostí. U movitostí by měla být peněžitá náhrada přiřknuta ve výši obecné ceny.

5.1.2.2 Rehabilitace vystěhovaných osob

Ke zrušení ze zákona by mělo dojít u administrativních opatření o vystěhování a přikázání k pobytu zemědělců a jejich rodinných příslušníků a jiných osob vydaných od 9. srpna 1948 do 31. prosince 1954 na základě § 23 trestního zákona správního.⁹²¹ Návrh na odškodnění by podle návrhu zásad mohla oprávněná osoba podat u příslušného ONV, jenž by následně o tomto návrhu rozhodl.⁹²² O přezkum pravomocného správního

---

⁹²⁰ Také paragrafovaná osnova zákona zmiňuje v § 22 náhradu škodu na věci primárně cestou restituce, a teprve sekundárně formou relutární náhrady škody. U movitých věcí navracejících se do osobního vlastnictví postiženého by mělo dojít k nahrazení skutečné škody; náhrada škody u ostatních movitých věcí by měla být poskytnuta formou přiměřeného odškodnění. Náhrada za věci nemovité mohoucí figurovat v osobním vlastnictví by se podle tohoto návrhu zákona měla řídit právními předpisy o náhradách při vyvlastnění; za zbylé nemovité věci by náhrada být poskytnuta nemusela a ani by nemusely být navraceny svým původním vlastníkům. Srov. *Mimosoudní rehabilitace – příprava zákona*, s. 25.

⁹²¹ Podle Rozboru problematiky mimosoudní rehabilitace byly výše zmíněné akty protiprávní, protože bylo jejich důsledky třeba odstranit rehabilitací postižených. Srov. *Rozbor problematiky mimosoudní rehabilitace*, s. 6. Opatření uskutečněná podle zákona č. 169/1949 Sb., o vojenských újezdech, by však měla zůstat nedotčená. Srov. *Zásady zákona o mimosoudní rehabilitaci z 20. 5. 1968*, s. 6.

⁹²² V § 26 odst. 1 písm. b) paragrafované osnovy zákona byl v této souvislosti zmiňován namísto ONV místní národní výbor, jenž měl po zrušení práva dosavadního uživatele užívat byt v domě žádajícího postiženého vlastníka domu. Stěhovací náklady

rozhodnutí by pak bylo možno požádat soud. Rodinní příslušníci vysídlených zemědělců by měli kromě nároku na náhradu škody disponovat rovněž nárokem na příp. odškodnění v pracovněprávní oblasti. Osobám vysídleným z hraničního pásma⁹²³ či z chorvatských obcí na jižní Moravě⁹²⁴ – nebylo-li s nimi dosud skončeno majetkoprávní vypořádání – by měl zůstat zachován nárok na odškodnění dle předpisů účinných v době vysídlení.⁹²⁵

Rozhodnutí vydaná v době od 1. ledna 1951 do 31. prosince 1953 podle § 3 odst. 2, § 11 odst. 1 a § 22 odst. 3 zákona o hospodaření s byty,⁹²⁶ jakož i na základě § 6 odst. 2 zákona č. 94/1950 Sb., o ubytování branné moci a Sboru národní bezpečnosti, měla být podle návrhu zásad prohlášena za neplatné od počátku. Ostatní rozhodnutí vydaná podle těchto ustanovení od 9. srpna 1948 do 31. prosince 1950 a po 1. lednu 1954 měla být – na základě žádosti – individuálně přezkoumána z hlediska zákonnosti.

---

měl v souladu s § 26 odst. 2 hradit orgán učinivší původní protizákonné opatření. Srov. *Mimosoudní rehabilitace – příprava zákona*, s. 29–30.

⁹²³ Ministerstvo národní obrany zřídilo podle § 10 odst. 1 písm. a) zákona č. 69/1951 Sb., o ochraně státních hranic, svými směrnici zakázané pásmo při státní hranici a hraniční pásmo sahající do vnitrozemí zakazující vstup na určitou část území státu i pobyt v ní. Od listopadu 1951 do dubna 1952 došlo k vystěhování všech obyvatel ze zakázaného pásma a nespolehlivých osob z hraničního pásma – celkem šlo o 4 300 osob. Srov. *Rozbor problematiky mimosoudní rehabilitace*, s. 8–9.

⁹²⁴ Přesídlení provedené „v zájmu zabezpečení jižní moravské hranice“ bylo uskutečněno z podnětu Ministerstva národní bezpečnosti a se souhlasem Ministerstva zemědělství výměrem akčního výboru v Mikulově. Odvolání Chorvatů bylo KNV v Brně počátkem roku 1949 zamítnuto s odkazem na zákon o úpravě poměrů na ochranu veřejných zájmů. V roce 1949 došlo k vystěhování celkem 367 rodin. Ministerstvo vnitřních věcí Chorvatům v roce 1954 poskytlo peněžité i naturální odškodnění. Srov. *ibid.*, s. 10–12.

⁹²⁵ Vysídlení Chorvatů bylo totiž protiprávní a k porušování zákona docházelo i při vysídlování hraničního pásma. Srov. *ibid.*, s. 12.

⁹²⁶ Z těchto ustanovení vyplývalo právo místního národního výboru prohlásit smlouvu o užívání bytu např. v případě veřejného zájmu za zrušenou. Srov. Zákon o hospodaření s byty [online]. *app.beck-online.cz*. [cit. 12. 03. 2024]. <https://app.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=onrf6mjzgg4f6mjthawte>

Návrh na přezkum by oprávněná osoba měla podat u příslušného ONV, který by měl nezákonné rozhodnutí zrušit a v adhezním řízení rozhodnout o odškodnění. O přezkum pravomocného rozhodnutí by i zde mělo být možno požádat soud. Odškodnění v těchto věcech by mělo spočívat v: umožnění vlastníkům rodinných domků nastěhovat se zpět do domků, z nichž byli vystěhováni, přidělení vyhovujících bytů ostatním vystěhovaným a náhradě věcné škody oprávněným osobám, již v příčinné souvislosti s vystěhováním utrpěly.⁹²⁷

5.1.2.3 Rehabilitace na úseku sociálního zabezpečení

Na úseku sociálního zabezpečení měla být kvůli své diskriminační povaze⁹²⁸ prohlášena za neplatná od počátku rozhodnutí vydaná podle § 2 nařízení o úpravě důchodů nepřátelských osob,⁹²⁹ čl. III a IV zákona o změnách v sociálním zabezpečení⁹³⁰ a na podkladě vyhlášky o úpravě důchodů. Za neplatná s právními účinky od počátku účinnosti zákona o mimosoudní rehabilitaci (dále též „zákon“) měla být z téhož důvodu prohlášena rozhodnutí vydaná podle § 1 nařízení o úpravě důchodů nepřátelských osob,⁹³¹ jakož i dle § 1 zákona o úpravě důchodů odsouzených osob.⁹³²

---

⁹²⁷ U bývalých vojáků z povolání měl odškodnění provést příslušný orgán vojenské správy. Srov. *Rozbor problematiky mimosoudní rehabilitace*, s. 7.

⁹²⁸ Srov. *ibid.*, s. 16.

⁹²⁹ Podle tohoto ustanovení mohl Státní úřad důchodového zabezpečení na základě usnesení národního výboru snížit nebo zcela odejmout starobní či invalidní důchod: význačným představitelům dřívějšího politického a hospodářského zřízení i vdovám po nich, jakož i nepřátelům lidově demokratického řádu *horlivě* sloužících kapitalistickému řádu a vdovám po nich. Srov. *ibid.*, s. 14–15.

⁹³⁰ Podle čl. III mohl ONV snížit starobní důchody bývalým podnikatelům; podle čl. IV tak mohly učinit i vůči významným představitelům dřívějšího politického a hospodářského zřízení. Srov. *ibid.*, s. 15.

⁹³¹ Z ustanovení plynulo zastavení výplaty důchodů osobám odsouzeným ke ztrátě občanských práv kvůli projevu nepřátelství k lidově demokratickému řádu trestným činem, a to na dobu trvání ztráty těchto práv. Srov. *ibid.*, s. 14.

⁹³² Přesahoval-li trest odnětí svobody pro úmyslný trestný čin proti republice, hospodářský trestný čin, trestný čin proti majetku v socialistickém vlastnictví či trestný

Také zde měla návrh na odškodnění podat oprávněná osoba k příslušnému ONV, následně o návrhu rozhodujícímu. O přezkum pravomocného správního rozhodnutí mělo být lze zažádat soud. Odškodnění v oblasti sociálního zabezpečení mělo vést v náhradě ušlého důchodu.⁹³³ Došlo-li by k prohlášení rozhodnutí za neplatné od počátku, vznikl by oprávněné osobě nárok na doplatek důchodu zpětně ke dnu snížení či odnětí důchodu.⁹³⁴ Ve zbylých případech by úprava důchodu byla provedena ke dni počátku účinnosti zákona o mimosoudní rehabilitaci.⁹³⁵

5.1.2.4 Rehabilitace studentů

U studentů vyloučených po 8. srpnu 1948 ze středních a vysokých škol z náboženských důvodů, kvůli bezdůvodnému trestnímu stíhání, odmítnutí příbuzných vstoupit do jednotného zemědělského družstva (dále jen „JZD“) či jejich zdržování se mimo území republiky⁹³⁶ došlo k vypracování dvou variant odčinění křivd. První varianta počítala s individuálním přezkumem rozhodnutí na žádost postiženého. U vyloučení ze střední školy měl o žádosti rozhodnout příslušný ONV, zatímco u vyloučení z vysoké školy příslušný rektorát. Po zrušení rozhodnutí o vyloučení ze studia měl ministr školství rehabilitovanému studentovi zajistit úlevu

---

čin podle zákona č. 165/1950 Sb., na ochranu míru, dva roky, mohl ONV důchod těmto osobám, popř. jejich pozůstalým snížit nebo odejmout. Srov. *ibid.*, s. 15.

⁹³³ Obdobně hovoří i § 24 paragrafované osnovy zákona. Srov. *Mimosoudní rehabilitace – příprava zákona*, s. 27–28.

⁹³⁴ Nárok by vznikl bez ohledu na ustanovení § 53 zákona č. 101/1964 Sb., o sociálním zabezpečení, pojednávajícím o změnách dávky a jejím vrácení. Srov. *Zásady zákona o mimosoudní rehabilitaci z 20. 5. 1968*, s. 8.

⁹³⁵ O nutnosti přijetí úpravy mimosoudní rehabilitace v oblasti důchodového zabezpečení píše např. Karel Stibor. Srov. Stibor. *Soudní rehabilitace a důchodové zabezpečení*, s. 22.

⁹³⁶ K vylučování studentů ze škol docházelo v rámci řady proti nim směřovaných akcí. Jednalo se např. o tzv. očistu vysokých škol a studijní prověrky proběhnuvšími v letech 1949–1950, vyloučení ze zemědělských a veterinárních vysokých škol kvůli třídnímu původu nebo individuální vyloučení kvůli účasti na studentských akcích. Srov. *Rozbor problematiky mimosoudní rehabilitace*, s. 17. Podle Adamuse šlo o postupy v rozporu s ústavně garantovanou svobodou svědomí, vyznání či projevu. Srov. Adamus. *Správní rehabilitace. Několik poznámek na okraj*, s. 72.

při diferenční zkoušce. Druhá varianta operovala se zrušením ze zákona všech rozhodnutí o vyloučení ze studia na středních a vysokých školách vydaných po 1. lednu 1956 kromě rozhodnutí o vyloučení vydaných kvůli špatnému prospěchu studenta.⁹³⁷

Studenti nepřijetí po 8. srpnu 1948 ke studiu na středních nebo vysokých školách ze stejných důvodů jako u vyloučení⁹³⁸ by měli být po podání přihlášky ke studiu buďto zvýhodněni přihlédnutím přijímací komise k příkoří způsobenému minulým nepřijetím ke studiu, nebo by se mohli znovu podrobit přijímacímu řízení.⁹³⁹

5.1.2.5 Rehabilitace postižených protiprávním jednáním bez písemného rozhodnutí

Odškodnění mělo být poskytnuto taktéž občanům, kterým vznikla újma na zdraví či majetku nebo u kterých došlo k omezení osobní svobody v důsledku protiprávního jednání orgánů státní správy učiněného bez písemného rozhodnutí. Do této skupiny patřily především nezákonně prováděné domovní prohlídky, nezákonné internace osob či jejich držení ve vazbě bez vědomí a souhlasu prokurátora či soudu, protiprávní jednání orgánů bezpečnosti v nápravně výchovných ústavech a věznicích apod.

---

⁹³⁷ § 25 odst. 1 paragrafované osnovy zákona se přiklonil k první variantě. Srov. *Mimosoudní rehabilitace – příprava zákona*, s. 28.

⁹³⁸ K nepřijetí často nedocházelo kvůli nevyhovění podmínkám stanovených ve směrnících – šlo např. o kritérium třídního původu nebo o poměr rodičů k lidově demokratickému zřízení – navazujících na tehdy platné zákony o školách, nýbrž – kromě důvodů vyjmenovaných pro vyloučení ze školy – kvůli původu z nábožensky založených rodin. Srov. *Rozbor problematiky mimosoudní rehabilitace*, s. 17.

⁹³⁹ § 25 odst. 1 paragrafované osnovy zákona uvádí nutnost vyhovění podmínkám stanoveným pro přijetí ke studiu, přičemž orgán rozhodující o přijetí ke studiu měl výrazně přihlédnout k uchazeči v minulosti způsobené křivdě. Postiženým studujícím se měly v souladu s § 25 odst. 2 poskytnout v průběhu dalšího studia úlevy slučitelné s účelem studia. Po absolvování studia mělo dle § 25 odst. 5 paragrafované osnovy zákona dojít k započtení doby protiprávní nemožnosti studia pro nároky postižené osoby z pracovního poměru. Srov. *Mimosoudní rehabilitace – příprava zákona*, s. 28–29.

Oprávněná diskriminovaná osoba měla svůj nárok na odškodnění oznámit: na úseku bezpečnosti speciální komisi jmenované ministrem vnitra, v oboru působnosti Ministerstva národní obrany speciální komisi jmenované ministrem národní obrany, na úseku správy nápravných zařízení a věznic speciální komisi jmenované ministrem spravedlnosti a v případě nesprávného postupu pracovníků KNV příslušnému KNV.⁹⁴⁰ Tyto orgány měly uplatňovaný nárok prověřit, a navrhnout oprávněné osobě způsob nápravy včetně odškodnění. Nedošlo-li by k dohodě o vyřešení věci do šesti měsíců od oznámení nároku, mohla by oprávněná osoba nárok do třiceti dnů uplatnit soudně.

5.1.2.6 Pracovněprávní rehabilitace

V pracovněprávní oblasti se rehabilitace měla dotknout pracovníků v době od 9. srpna 1948 do 31. prosince 1965⁹⁴¹ propuštěných nebo přeřazených na místa neodpovídající jejich kvalifikaci kvůli své účasti na domácím či zahraničním odboji, v souvislosti s politickými procesy vedenými proti jiným osobám,⁹⁴² pro své politické názory,⁹⁴³ náboženské přesvědčení či svůj původ.⁹⁴⁴ Rehabilitace v této oblasti se měla týkat také rodinných příslušníků zemědělců, byl-li s nimi rozvázan pracovní

---

⁹⁴⁰ Šlo-li o nesprávný postup pracovníků ostatních národních výborů, měla oprávněná osoba svůj nárok na odškodnění oznámit příslušnému ONV. Srov. *Zásady zákona o mimosoudní rehabilitaci z 20. 5. 1968*, s. 10.

⁹⁴¹ 1. ledna 1966 nabyl účinnosti zákon č. 65/1965 Sb., zákoník práce. Srov. *ibid.*, s. 11.

⁹⁴² V souvislosti s politickými procesy – zejména s procesem proti tzv. centru – byli propouštěni např. pracovníci Ministerstva zahraničních věcí nebo Ministerstva zahraničního obchodu. Srov. *Rozbor problematiky mimosoudní rehabilitace*, s. 23.

⁹⁴³ Šlo např. o propouštění kvůli kritice měnové reformy uskutečněné v roce 1953 nebo kvůli kritice poměrů po XX. sjezdu KSSS. Srov. *ibid.*

⁹⁴⁴ Za zmínku stojí např. tzv. akce 77 500 proběhnuvší dle usnesení vlády z 29. června 1951 a převádějící administrativní zaměstnance do produktivní práce – do výroby. V letech 1958 a 1959 proběhla na základě usnesení politbyra tzv. třídně-politická prověrka, v jejímž rámci byli zejména příslušníci bývalé *vládnoucí třídy* převedeni – v rozporu s usnesením politbyra však nejen ti – na jinou práci na méně zodpovědných místech. Srov. *ibid.*, s. 22–23.

poměr kvůli jejich nucenému přesídlení na podkladě administrativního opatření.⁹⁴⁵

Mezi zásady pracovněprávní rehabilitace mělo patřit např. prohlášení zákonem za neplatná omezení pracovního uplatnění pracovníků vyslovená ve spojitosti s rozvázáním jejich pracovních poměrů či při jejich přeřazení. Další zásadou se mělo stát umožnění pracovníkovi – avšak bez právního nároku pracovníka – návratu do zaměstnání na místo korespondující s jeho kvalifikací.⁹⁴⁶ Třetí zásadou mělo být zákonné zaručení automatického zápočtu dob pracovních poměrů ztracených postiženým kvůli nesprávnému propuštění pro účely délky dovolené, výši nemocenského a zápočet náhradní doby, po niž nezaviněně nepracoval.⁹⁴⁷

Čtvrtá zásada se měla týkat při stanovení důchodu propuštěného či přeřazeného pracovníka zjištění jeho průměrného měsíčního výdělku za posledních pět kalendářních let před rokem jeho propuštění nebo přeřazení, bylo-li by to pro něj výhodnější.⁹⁴⁸ Podle této zásady by se přepočítaly rovněž důchody vyměřené před účinností zákona, přičemž zvýšení důchodu by se provedlo buďto ke dni vzniku nároku na důchod a proplatil by se celý doplatek, nebo by se zvýšení důchodu provedlo ke dni vzniku nároku na důchod, nejvýše ale za tři roky nazpět, a na doplatku

---

⁹⁴⁵ V souladu s § 16 a 17 paragrafované osnovy zákona měla organizace učinivší tato opatření vydat postižené osobě osvědčení o protiprávnosti daného opatření. Srov. *Mimosoudní rehabilitace – příprava zákona*, s. 19–20.

⁹⁴⁶ Stanovisko Svazu protifašistických bojovníků a Národního výboru hlavního města Prahy navrhuje, aby poškozená osoba měla nárok na opětovné přijetí na původní pracovní místo, nebylo přijato. Zamítnutí stanoviska bylo zdůvodněno zánikem mnoha organizací, změnou jejich úkolů, nedostatkem volných míst nebo ztrátou původní kvalifikace poškozené osoby. Srov. *Přehled připomínek, jimž nebylo vyhověno*, s. 6.

⁹⁴⁷ Obdobně jako třetí zásada návrhu zásad zákona byl formulován i § 23 odst. 4 paragrafované osnovy zákona. Srov. *Mimosoudní rehabilitace – příprava zákona*, s. 26.

⁹⁴⁸ Stanovisko Svazu protifašistických bojovníků a Ústřední rady odborů doporučující vycházet při výpočtu důchodu, popř. i při náhradě ušlého výdělku z fiktivní mzdy vydělané postiženým, setrval-li by na svém původním pracovním místě, bylo zamítnuto. Zamítnutí bylo v rámci připomínkového řízení zdůvodněno nezjistitelností výše takového výdělku i analogií se zákonem o soudní rehabilitaci. Srov. *Přehled připomínek, jimž nebylo vyhověno*, s. 7. Paragrafovaná osnova zákona hovořila v souvislosti s průměrným výdělkem o výdělku, jež postižený dosahoval před učiněnými opatřeními. Srov. *Mimosoudní rehabilitace – příprava zákona*, s. 21.

by se vyplatila nejvýše částka 12 000 Kčs.⁹⁴⁹ Přepočtení důchodu mělo uskutečnit Ministerstvo práce a sociálních věcí na podkladě oznámení organizace, u které byl postižený v době svého propuštění či přeřazení na jinou práci zaměstnán. Neexistovala-li by taková organizace nebo odmítla-li by organizace zaslat Ministerstvu práce a sociálních věcí oznámení, měl postižený o přezkum svého nároku požádat příslušný ONV.

Pátá zásada pojednávala variantně o dalším peněžitém odškodnění pracovníků propuštěných kvůli své účasti v domácím nebo zahraničním odboji, v souvislosti s politickými procesy vedenými proti jiným osobám či jakožto rodinní příslušníci zemědělců kvůli svému nucenému přesídlení na podkladě administrativního opatření. První varianta počítala s peněžitým odškodněním spočívajícím v náhradě rozdílu mezi původní mzdou u pracovníka propustivší organizace a nižší mzdou na jeho novém pracovišti, nejdéle ale za tři roky od propuštění. Druhá varianta operovala s možností uplatnění tohoto nároku pouze do doby prvního vyrovnání rozdílu v pracovníkově platu.

Nárok na náhradu škody by podle návrhu zásad postižený měl uplatnit u ústředního orgánu, v jehož působnosti se organizace, u které byl pracovní poměr rozvázán, nachází. Nedošlo-li by k vyřešení požadovaného nároku dohodou mezi ústředním orgánem a postiženým, bylo-li nárok možno uplatnit u soudu. Návrh zásad též uvedl možnost poskytnout odškodnění státem pouze pracovníkům státních orgánů.

Postup při odškodňování propuštěných či přeřazených vojenských osob, příslušníků SNB a osob povoláných do pomocných technických praporů by měl být upraven dodatečně – po připomínkovém řízení na podkladě návrhů ministerstev národní obrany a vnitra.⁹⁵⁰

---

⁹⁴⁹ Z § 21 paragrafované osnovy zákona vyplývala povinnost poskytovat rehabilitovanému pracovníkovi v případě protiprávního opatření učiněného bez rozhodnutí náhradu ušlého výdělku za dobu omezení osobní svobody v důsledku tohoto opatření, za dobu povolání na výjimečné vojenské cvičení k PTP a dále variantně – nejdéle za tři roky od propuštění či přeřazení – i za dobu do prvního vyrovnání mzdy na novém pracovišti s předchozí mzdou. Tato náhrada by během jednoho roku nesměla přesáhnout částku 20 000 Kčs. Srov. s. 22–23.

⁹⁵⁰ V rámci očisty a třídně politické prověrky velitelského sboru československé armády došlo během let 1948–1958 k propuštění asi 30 000 důstojníků. Z obdobných důvodů docházelo rovněž k propouštění příslušníků SNB. Do PTP bylo s označením klasifikace „E“ – tedy osob politicky nespolehlivých – nebo osob štítících se práce

5.1.2.7 Rehabilitace dalších nezákonností

Rozbor problematiky mimosoudní rehabilitace (dále jen „rozbor rehabilitace“) připojený k návrhu zásad zmiňoval kromě nutnosti rehabilitace již zmíněných nezákonností taktéž potřebu rehabilitace nezákonností spáchaných v dalších oblastech. Ta byla teprve předmětem jednání.⁹⁵¹

Nezákonnosti na náboženském a církevním úseku spočívaly v neudělení souhlasu duchovním či jeho odnětí bez prokazatelného důvodu,⁹⁵² v nemožnosti mužských i ženských řádů vyvíjet činnost,⁹⁵³ v internaci – často na řadu let – duchovních bez odsouzení, ve vynuceném splnutí řeckokatolické církve s pravoslavnou⁹⁵⁴ nebo v odnětí budov církvím a sektám.⁹⁵⁵

Na úseku bezpečnosti došlo protiprávním postupem orgánů národní bezpečnosti ke způsobení újmy na zdraví a na majetku občanů.

---

podle rozboru rehabilitace povoláno celkem 22 349 osob. Srov. *Přehled připomínek, jimž nebylo vyhověno*, s. 23–26. V § 23 odst. 2 paragrafované osnovy zákona se uvádí možnost ministrů národní obrany a vnitra povolat tyto postižené – splňující podmínky pro přijetí do služebního poměru vojáka z povolání – na jejich žádost zpět do činné služby. Doba výkonu civilního zaměstnání se měla po opětovném přijetí do služebního poměru vojáka z povolání posuzovat dle § 23 odst. 2 paragrafované osnovy zákona jako služba v armádě. Srov. *Mimosoudní rehabilitace – příprava zákona*, s. 26.

⁹⁵¹ Srov. *ibid.*, s. 26.

⁹⁵² Duchovenskou činnost mohly v souladu s § 7 zákona č. 218/1949 Sb., o hospodářském zabezpečení církví a náboženských společností státem, vykonávat v církvích a náboženských společnostech pouze osoby disponující k ní státním souhlasem. Srov. *ibid.*, s. 18.

⁹⁵³ K rozpuštění těchto řádů přitom nikdy nedošlo. Postiženo bylo tímto způsobem více než 12 000 řeholníků, z nichž přes 6 000 podepsalo rezoluci, ve které se domáhali možnosti opětovně se podílet na řeholním životě. Srov. *ibid.*

⁹⁵⁴ Se sloučením nesouhlasící duchovní řeckokatolické církve byli věznění či vystěhováváni a převedeni do výroby. Srov. *ibid.*, s. 19.

⁹⁵⁵ Srov. *ibid.*, s. 18–19. V připomínkovém řízení nebylo stanovisku ČSAV, Ústavu státu a práva a Ústřední správě spojů navrhujícímu pojmout do rehabilitace nezákonnosti vůči církvím vyhověno. Předpokládalo se totiž přijetí nové právní úpravy regulující vztah církve a státu. Srov. *Přehled připomínek, jimž nebylo vyhověno*, s. 4–5.

Protiprávní postup orgánů národní bezpečnosti spočíval v tzv. tajných bezpečnostních vazbách prováděných bez souhlasu prokurátora či soudu, v internacích církevních osob nebo rodinných příslušníků obviněných a odsouzených osob, v nezákonně prováděných domovních prohlídkách nebo v protiprávním jednání v nápravně výchovných ústavech a věznicích.⁹⁵⁶

Rozbor rehabilitace pojednával taktéž o rehabilitaci nezákonností spáchaných na učitelích. Ti byli v letech 1949–1958 postiženi během celé řady proti nim namířených diskriminačních akcí.⁹⁵⁷

5.1.3 Rehabilitační řízení

Podle návrhu zásad by bylo třeba pro účely řízení či přezkoumání předmětných věcí – konaného s výjimkou věcí, u nichž by došlo k založení příslušnosti soudu, ve správním řízení – přijmout množství speciálních ustanovení.⁹⁵⁸ Oprávněnou osobou by dle návrhu zásad byl zejména postižený, a dále také: v majetkoprávních záležitostech dědici poškozeného, v bytových věcech osoby žijící s ním ve společné domácnosti v době odnětí užívání bytu, v pracovněprávních věcech jeho dědicové a společenská organizace.⁹⁵⁹

Návrh na zahájení řízení by bylo možno podat nejpozději ve lhůtě jednoho roku od nabytí účinnosti zákona.⁹⁶⁰ Po vypršení lhůty by tak

⁹⁵⁶ Srov. *Rozbor problematiky mimosoudní rehabilitace*, s. 19–20.

⁹⁵⁷ Šlo např. o tzv. očistu vysokých škol a studijní prověrky z let 1949–1950, odstranění buržoazně nacionalistických živlů z let 1951–1952, tzv. akci 77 500, odstraňování učitelů kupř. kvůli jejich náboženskému přesvědčení z let 1953–1958, třídně-politickou prověrku z roku 1958 nebo individuální propouštění kvůli účasti učitelů na studentských akcích. Z těchto důvodů došlo k propuštění zhruba 8 000 učitelů. Srov. *ibid.*, s. 17.

⁹⁵⁸ Zákon č. 71/1967 Sb., správní řád (dále jen „správní řád“), totiž dle návrhu zásad neposkytoval potřebné možnost pro uskutečnění rehabilitace. Srov. *Zásady zákona o mimosoudní rehabilitaci z 20. 5. 1968*, s. 14.

⁹⁵⁹ Návrh zásad zde zmiňuje Svaz protifašistických bojovníků a Revoluční odborové hnutí. Srov. *ibid.*

⁹⁶⁰ V § 31 odst. 1 uvádí paragrafovaná osnova zákona také šestiměsíční lhůtu pro uplatnění nároku na náhradu škody, je-li jeho uplatnění závislé na výsledku řízení podle zákona. Srov. *Mimosoudní rehabilitace – příprava zákona*, s. 33.

bylo lze učinit pouze po prominutí lhůty orgánem příslušným o tomto návrhu rozhodnout.⁹⁶¹ Ohledně stanovení lhůty k projednání rehabilitačních případů pracoval návrh zásad se dvěma možnostmi. Uplatněním první z nich by zákon přímo určil lhůtu, do níž by rehabilitační řízení muselo být skončeno.⁹⁶² V rámci druhé možnosti by ke stanovení lhůty pro skončení řízení nedošlo.

Dřívější přezkum rozhodnutí, na něž se rehabilitace vztahuje, by neměl bránit jeho přezkoumání podle zákona.⁹⁶³ Před účinností zákona zahájený přezkum věci spadající do jeho působnosti by měl být dokončen podle zákona.⁹⁶⁴

Mezi orgány činné v rehabilitačním řízení řadil návrh zásad rehabilitační komise u ONV a KNV, rehabilitační komise ústředních orgánů a soudy. Vrcholný dozor nad prováděním rehabilitace by měla vykonávat při vládě zřízená ústřední rehabilitační komise.

V souladu s § 57 zákona č. 69/1967 Sb., o národních výborech, měly být rehabilitační komise (dále též „komise“) u ONV a KNV konstituovány volbou svých plenárních zasedání jako správní komise. Komise měly tvořit odborníci na rehabilitační problematiku. Předseda komise měl pro projednávání jednotlivých případů sestavovat pětičlenné senáty, v nichž měla většina členů disponovat právnickým vzděláním. Jeden z členů komise měl být zástupcem Svazu protifašistických bojovníků.⁹⁶⁵ K jednání

---

⁹⁶¹ Uvedené lhůty podle návrhu zásad korespondují s požadavkem co nejrychlejšího projednání rehabilitačních případů a co nejvčasnějšího odstranění vzniklých křivd. Srov. *Zásady zákona o mimosoudní rehabilitaci z 20. 5. 1968*, s. 14. Dle § 7 paragrafované osnovy zákona zaslané mohl o navrácení lhůty oprávněný požádat z důležitých důvodů do jednoho měsíce od pomínutí překážky, nejpozději však do dvou let od účinnosti zákona. Srov. *Mimosoudní rehabilitace – příprava zákona*, s. 14 a 38.

⁹⁶² Návrh zásad navrhoval stanovit lhůtu v délce tří let. Srov. *ibid.*, s. 15.

⁹⁶³ Srov. k tomu shodně znějící § 38 paragrafované osnovy zákona. Nárok na náhradu škody by v takovém případě dle § 33 odst. 3 paragrafované osnovy zákona bylo třeba uplatnit do jednoho roku od účinnosti zákona. Srov. *ibid.*, s. 33.

⁹⁶⁴ Souhlasně pojednávala i paragrafovaná osnova zákona ve svém § 41 odst. 1. Srov. *ibid.*, s. 37.

⁹⁶⁵ Srov. k tomu obdobně hovořící § 33 paragrafované osnovy zákona. Srov. *ibid.*, s. 34.

měl být obligatorně – s poradním hlasem – přizván zástupce Revolučního odborového hnutí (dále též „ROH“).⁹⁶⁶

Rehabilitační komise ústředních orgánů by měl podle návrhu zásad jmenovat příslušný ministr či vedoucí orgánu obdobně podle zásad konstituování komisí národních výborů. Členové komisí měli být svým zaměstnavatelem v rozsahu potřebném pro výkon funkce uvolňování a měla jim příslušet náhrada ušlého výdělků i skutečných výdajů ve stejném rozsahu jako u poslanců národních výborů.

V prvním stupni měly u národních výborů rozhodovat komise ONV, proti jejichž rozhodnutí by bylo možno podat ve lhůtě 15 dnů odvolání, o kterém by rozhodovala komise KNV. V téže lhůtě by bylo lze podat odvolání rovněž proti rozhodnutí rektorátu vysoké školy o návrhu na zrušení vyloučení z vysoké školy, o němž by rozhodovalo Ministerstvo školství.

Co se týče místní příslušnosti komise ONV, ta by se dle návrhu zásad měla řídit: v případech rozhodování o zrušení o vyloučení ze střední školy sídlem školy, v pracovněprávní oblasti při přezkumu nároku na přepočítání důchodu sídlem závodu či úřadu propustivších či přeřadivších postiženého a v ostatních případech sídlem správního orgánu rozhodujícího v dané věci v prvním stupni.

Umožnil-li by zákon přezkum pravomocného rozhodnutí komisí soudem, byl by k němu příslušný krajský soud provádějící kontrolu správního rozhodování a rozhodující s konečnou platností. V případě příslušnosti soudu k rehabilitačnímu řízení by v prvním stupni rozhodoval okresní soud. V neprospěch oprávněných osob by nebylo možno pravomocná rozhodnutí rehabilitačních orgánů – ať už na základě mimořádných opravných prostředků nebo protestu prokurátora⁹⁶⁷ – změnit ani zrušit.⁹⁶⁸

---

⁹⁶⁶ Pokud by postižený nebyl členem ROH, měl být k účasti na jednání přizván zástupce družstva či zájmové organizace – byl-li by postižený členem takovéto instituce. Srov. *ibid.*, s. 16. Např. podle Adamuse bylo nezbytné vyloučit z rozhodování o rehabilitaci osoby podílející se na původním řízení i osoby vůči poškozenému předpoklaté. Srov. Adamus. *Správní rehabilitace. Několik poznámek na okraj*, s. 70.

⁹⁶⁷ Možnost prokurátora podat v této souvislosti protest vylučoval i § 36 paragrafované osnovy zákona. Srov. *Mimosoudní rehabilitace – příprava zákona*, s. 35.

⁹⁶⁸ Pro provedení rehabilitace rozhodnutími soudů byl např. Adamus. Sám však uznával neproveditelnost soudního přezkumu všech nezákonných rozhodnutí. Navrhoval

Náklady rehabilitačního řízení⁹⁶⁹ měl – v případě alespoň částečně úspěšného navrhovatele – hradit především stát, příp. organizace způsobivší kupř. v pracovněprávních věcech škodu.⁹⁷⁰

5.1.4 Náhrada škody

Osoba utrpěvší majetkovou škodu, škodu na zdraví či jinou škodu by dle návrhu zásad měla být – v případě neupravení způsobu náhrady škody u jednotlivých skupin rehabilitačních případů speciální právní úpravou – oprávněna požadovat od státu náhradu škody podle ustanovení občanského zákoníku.⁹⁷¹ Při úpravě výše a rozsahu škody i způsobu její úhrady se mělo postupovat obdobně jako u soudní rehabilitace.⁹⁷²

---

tedy alespoň možnost soudního přezkumu rozhodnutí vydaných správními rehabilitačními orgány na žádost poškozeného. Srov. *ibid.* Pro výlučně soudní přezkum byl Adamus u správních rozhodnutí či jiných opatření majících za následek zbavení osobní svobody poškozeného. Srov. *ibid.*, s. 71. Ke stanovisku Ústavu státu a práva a ČSAV navrhuujícího přezkum rehabilitačních věcí správním orgánem pouze v prvním stupni a následný dvouinstanční přezkum nebylo v připomínkovém řízení přihlédnuto. Srov. *Přehled připomínek, jimž nebylo vyhověno*, s. 6.

⁹⁶⁹ Pod náklady rehabilitačního řízení by spadaly náklady v řízení před komisemi i náklady spojené s uplatněním nároku na náhradu škody v občanskoprávním řízení. Srov. *Zásady zákona o mimosoudní rehabilitaci z 20. 5. 1968*, s. 18.

⁹⁷⁰ Stát však měl hradit pouze náklady správního řízení; pro soudní řízení se měla uplatnit úprava uvedená v § 142 a násl. občanského soudního řádu. Srov. *Přehled připomínek, jimž nebylo vyhověno*, s. 5.

⁹⁷¹ Mělo se jednat o ustanovení § 421 a § 442 a násl. občanského zákoníku. Srov. *ibid.* Kupř. Adamus píše rovněž o odpovědnosti státu za škodu způsobenou nezákonným rozhodnutím dle § 426 občanského zákoníku. Ustanovení o náhradě za ztrátu na výdělku dohromady s výdělkem a příp. invalidním důchodem uvedené v § 447 odst. 2 občanského zákoníku a § 18 vyhlášky č. 45/1964, kterou se provádějí některá ustanovení občanského zákoníku, limitující tuto náhradu maximální částkou ve výši 1 600 Kčs by pak dle Adamuse pro účely rehabilitace nemělo platit. Srov. Adamus. *Správní rehabilitace. Několik poznámek na okraj*, s. 69–70.

⁹⁷² Došlo tak k zamítnutí stanoviska Ústřední rady odborů navrhuující odškodnění pracovníků utrpěvších v důsledku rozvázání pracovního poměru či přemístění na práci neodpovídající jejich kvalifikaci k újmě na zdraví. Srov. *Přehled připomínek, jimž ne-*

Nárok na náhradu škody měl přecházet na dědice postiženého, pokud by v souladu s § 95 odst. 2 občanského zákoníku nešlo o právo vázané pouze na osobu zemřelého postiženého.

Osoby již dříve rehabilitované nebo odškodněné měly mít – s výjimkou vysídlelců z hraničního pásma a chorvatských obcí na jižní Moravě – nárok na vyrovnání svých nároků vyplývajících ze zákona.⁹⁷³

5.1.5. Závěr návrhu zásad a rozboru rehabilitace

Rehabilitovaní měli mít podle návrhu zásad nárok požadovat v případě uveřejnění původního rozhodnutí též vhodné uveřejnění jim přiřknuté satisfakce.⁹⁷⁴

Způsob řešení otázky důsledků porušování povinností osob podílejících se na zjištěných nezákonnostech by měl být regulován obdobně jako v zákoně o soudní rehabilitaci.⁹⁷⁵

Rozbor rehabilitace ve svém Závěru s cílem urychlit práce na přípravě zákona navrhl vládě vytvořit pro tento účel pracovní skupinu.⁹⁷⁶

---

bylo vyhověno, s. 5. Náhrada v penězích nepřesahující 20 000 Kčs měla být postiženému v souladu s § 28 odst. 1 vyplacena v hotovosti. Náhrady převyšující tuto částku měly být dle § 28 odst. 2 vyplaceny v záručitelných státních dluhopisech; 20 % přiznané náhrady – avšak alespoň 20 000 Kčs – však mělo být vyplaceno v hotovosti. Srov. *Mimosoudní rehabilitace – příprava zákona*, s. 30–31.

⁹⁷³ Srov. *Zásady zákona o mimosoudní rehabilitaci z 20. 5. 1968*, s. 18.

⁹⁷⁴ Shodně se vyjadřoval i § 40 paragrafované osnovy zákona. Srov. *Mimosoudní rehabilitace – příprava zákona*, s. 36.

⁹⁷⁵ V § 34 paragrafované osnovy zákona je uvedena možnost odvolání z funkce, výpovědi z pracovního poměru či skončení služebního poměru propuštěním osoby způsobilší nezákonnosti nebo k nim přispěvší, a to do šesti měsíců od skončení řízení, v němž došlo ke zjištění tohoto závadného jednání. Nezákonnosti ve věcech vojáků a příslušníků SNB měly projednávat komise konstituované ministry národní obrany a vnitra. Srov. *ibid.*, s. 35.

⁹⁷⁶ Skupina by se skládala z pracovníků Ministerstev vnitra, spravedlnosti, financí, práce a sociálních věcí, Generální prokuratury a Slovenské národní rady. Srov. *Rozbor problematiky mimosoudní rehabilitace*, s. 27.

Již v průběhu prací na přípravě zákona měla být v médiích – za účelem reakce na přehnané požadavky některých skupin občanů – zahájena vysvětlovací kampaň.⁹⁷⁷

5.2 Jednání o připravovaném zákoně

K návrhu zásad zaslal připomínky např. K 231. Připomínky se týkaly především začlenění období od 20. února do 8. srpna 1948 do rozsahu rehabilitace. K 231 dále navrhoval zahrnout do připravovaného zákona ustanovení o možnosti řešení případů mimořádných křivd mimořádnými opravnými prostředky. Snahy K 231 však skončily neúspěšně.⁹⁷⁸

Na jednání stranické skupiny poslanců KSČ 23. května 1968 zabývajícím se přípravou zákona o soudní rehabilitaci informoval předseda ústavněprávního výboru Knapp přítomné účastníky jednání o vypracování prvního náčrtu osnovy zákona o mimosoudní rehabilitaci. Podle Knappa by bylo vhodné přijmout po svém dokončení již téměř připravený zákon o soudní rehabilitaci, a až po vypracování druhého – složitějšího a méně důležitého – zmíněného zákona přijmout i tento.⁹⁷⁹ Augustín Machatka odhadoval náklady spojené s mimosoudní rehabilitací nejméně ve výši nákladů vynaložených na soudní rehabilitaci.⁹⁸⁰

14. června 1968 přijala právní komise ÚV KSČ usnesení týkající se politických problémů zákona. V usnesení vyjádřila komise nutnost vyjasnění základní koncepce zákona a navrhla zásady, podle nichž by se mělo

---

⁹⁷⁷ Srov. *ibid.*, s. 28. Podle Adamuse bylo v souvislosti se způsobem provedení rehabilitace v sázce „*mravní svědomí národa, s nímž národ jako kulturní společenství stojí a padá.*“ Viz Adamus. *Správní rehabilitace. Několik poznámek na okraj*, s. 72.

⁹⁷⁸ Srov. Kubeš. *Dějiny myšlení o státu a právu ve 20. století se zřetelem k Moravě a zvláště Brnu. Díl druhý*, s. 299–300.

⁹⁷⁹ Srov. Cigánek a Felcman. *Národní shromáždění. Prameny k dějinám československé krize 1967-1970*, s. 203. O vhodnosti urychleného přijetí již připraveného zákona o soudní rehabilitaci před zákonem o rehabilitaci mimosoudní píše i Růžek. Srov. Růžek. *Zákon o soudní rehabilitaci*, s. 108.

⁹⁸⁰ Srov. Cigánek a Felcman. *Národní shromáždění. Prameny k dějinám československé krize 1967-1970*, s. 209.

postupovat při odškodňování postižených osob.⁹⁸¹ Prokurátor by podle komise měl mít možnost podat proti rozhodnutím či opatřením jsoucím mimo působnost zákona v individuálních případech protest.⁹⁸²

O pohledu odborů na mimosoudní rehabilitaci referovaly 18. června 1968 noviny *Práce*.⁹⁸³

Vypracovaný návrh zásad zaslalo Ministerstvo vnitra 4. července 1968 vládě. 16. července 1968 uplatnil k návrhu zásad ve svém stanovisku připomínky právní odbor předsednictva vlády (dále jen „právní odbor“). Právní odbor doporučil návrh zásad – s drobnými úpravami – schválit.⁹⁸⁴

Vláda k návrhu zásad vydala 25. července 1968 usnesení, jímž jej vzala na vědomí a jímž zároveň uložila ministru vnitra předložit zpracovaný text návrhu zákona přihlížející k uplatněným připomínkám, informovat výbory Národního shromáždění o průběhu prací při jeho přípravě, předložit analýzu možností řešení bytové otázky nebo informovat pracovníky médií o průběhu a zaměření prací na zákoně. Ministru školství usnesení uložilo předložit analýzu a pojetí řešení problematiky rehabilitace na úseku školství. Ministři spravedlnosti, financí, národní obrany a práce a sociálních věcí, generální prokurátor a Slovenská národní rada dostali za úkol uvolnit příslušné pracovníky za účelem přípravy zá-

---

⁹⁸¹ Jednalo se např. o zásadu navrácení v předešlý stav pouze v individuálních případech faktické možnosti a vhodnosti restituce, taxativní uvedení odškodňovaných případů v zákoně, poskytování náhrady škody principiálně v paušálních částkách a dále o zásadu nahrazování pouze škod na osobním vlastnictví v zemědělských věcech. Srov. ABS, f. Sekretariát federálního ministerstva vnitra, III. díl, sign. A 2/3, i. j. 2043. *12. schůze právní komise ÚV KSČ dne 14. 6. 1968*, s. 5.

⁹⁸² Srov. *ibid.*, s. 6.

⁹⁸³ Srov. Fuková. *Rehabilitace politických vězňů v Československu. Zákony o soudní rehabilitaci z let 1968 a 1990*, s. 20. Článek Rudého práva z 24. května 1968 zmiňoval ustavení šestičlenné rehabilitační komise sekretariátu Ústřední rady odborů, která již obdržela několik desítek žádostí odborových funkcionářů či pracovníků o rehabilitaci. Srov. *Rehabilitace v odborech. Rudé právo*. 1968, roč. 48, č. 142, s. 3.

⁹⁸⁴ Srov. NA, f. Úřad předsednictva vlády ČSSR/ČSFR, Praha – 1969, k. 175, sign. 366/365/14. *Informace právního odboru předsednictva vlády k návrhu vládního usnesení ve věci návrhu zásad zákona o mimosoudní rehabilitaci ze dne 16. 7. 1968*, s. 1–5.

kona. Zjistit počet potenciálních budoucích rehabilitačních případů i finanční náklady rehabilitace měli dle usnesení všichni ministři, dále vedoucí ústředních orgánů nebo rady KNV.⁹⁸⁵

30. srpna 1968 zaslal vnitřní odbor civilně-správního úseku Ministerstva vnitra předsednictvu vlády oznámení o poradě k projednání zákona plánované na 6. září 1968.⁹⁸⁶ Tentýž odbor zaslal 1. září 1968 oznámení o konání této schůze rovněž legislativnímu oddělení vnitřní správy Ministerstva vnitra s přílohou obsahující paragrafovanou osnovu zákona.⁹⁸⁷

5.3 Ustavení rehabilitační komise Ministerstva vnitra

10. října 1968 navrhlo kolegium ministra vnitra (dále jen „kolegium“) tomtu schválit návrh na konstituování rehabilitační komise Ministerstva vnitra (dále jen „rehabilitační komise MV II“) k řešení žádostí o mimosoudní rehabilitaci a napravení křivd spáchaných v minulosti porušováním zákonnosti v resortu Ministerstva vnitra ve správní oblasti.

Zpráva přiložená k návrhu zmiňuje činnost rehabilitační komise MV ustavené rozkazem ministra vnitra č. 16/1968 a přešetřující žádosti bývalých příslušníků aparátu bezpečnosti o rehabilitaci. Podle Zprávy k návrhu na zřízení rehabilitační komise (dále jen „zpráva“) by mělo ve čtvrtém čtvrtletí 1968 dojít k projednání zákona. V rámci rehabilitace by pro přezkumnou činnost komise přicházely po přijetí zákona v úvahu především rozhodnutí vydaná v pracovněprávní oblasti,⁹⁸⁸ ve věcech sociálního zabezpečení a při uskutečňování bytové politiky. Dále by se jednalo o protiprávní opatření orgánů Ministerstva vnitra mající za následek

⁹⁸⁵ Srov. NA, f. Úřad předsednictva vlády ČSSR/ČSFR, Praha – 1969, k. 175, sign. 366/365/14. *Usnesení vlády Československé socialistické republiky ze dne 25. července 1968 č. 255*, s. 1–2.

⁹⁸⁶ Srov. NA, f. Úřad předsednictva vlády ČSSR/ČSFR, Praha – 1969, k. 175, sign. 366/365/14. *Zákon o mimosoudní rehabilitaci – porada*, s. 1.

⁹⁸⁷ Srov. *Mimosoudní rehabilitace – příprava zákona*, s. 38.

⁹⁸⁸ K 30. září evidovala rehabilitační komise MV okolo 4 000 žádostí z pracovněprávní oblasti, z nichž zhruba čtvrtina připadala na Slovensko. Srov. NA, f. Úřad předsednictva vlády ČSSR/ČSFR, Praha – 1969, k. 175, sign. 366/365/14. *Kolegium ministra vnitra. Návrh na zřízení Rehabilitační komise MV*, s. 4.

vznik újmy na zdraví nebo majetku či jimiž byla omezena osobní svoboda bývalých příslušníků. Zpráva dále uvádí nedostatečné početní obsazení stávající rehabilitační komise MV.

Vzhledem k připravenosti návrhu zákona ve vládě a Národním shromáždění by podle kolegia bylo nezbytně nutné učinit „*organizační a kádrová opatření k zabezpečení úkolu vyplývajícího mj. též z akčního programu MV.*“⁹⁸⁹ Proto kolegium navrhlo ustavit rehabilitační komisi MV II, jež by zpracovávala rehabilitační žádosti a podávala ministru vnitra návrhy na jejich řešení,⁹⁹⁰ spolupracovala s dalšími orgány, sledovala opatření k nápravě křivd a škod či předkládala ministru vnitra nejméně jedenkrát za půl roku zprávu o průběhu rehabilitace.

Rehabilitace měly být prováděny principiálně formou individuálního přezkumu na žádost postižených. Členy rehabilitační komise MV II měli být ustanoveni odborníci z oblastí dotčených rehabilitací. Vedením rehabilitační komise MV II měl být pověřen dosavadní předseda rehabilitační komise MV Jaroslav Fišer. Činnost rehabilitační komise MV II měla být zahájena 1. listopadu 1968 a byla odhadována na jeden a půl až dva roky.⁹⁹¹

5.4 Další jednání o přípravách zákona

Vedoucí sekretariátu předsedy ÚV Národní fronty Vladimír Lukeš zaslal 25. listopadu dopis směřující na sekretariát předsedy vlády. V dopise Lukeš žádal informace ohledně osudu připravovaného zákona a jeho příp. zaslání sekretariátu ÚV NF, aby se mohl vyjádřit k novelizovaným zásadám zákona.⁹⁹²

---

⁹⁸⁹ Viz *ibid.*, s. 3.

⁹⁹⁰ Důraz měla rehabilitační komise MV II klást především na občanskou a politickou rehabilitaci; pouze v odůvodněných případech měla navrhnout rovněž hmotné odškodnění. Srov. *ibid.*, s. 3–4.

⁹⁹¹ Srov. *ibid.*, s. 6–15.

⁹⁹² Srov. NA, f. Úřad předsednictva vlády ČSSR/ČSFR, Praha – 1969, k. 175, sign. 366/365/14. *Dopis sekretariátu předsedy ÚV Národní fronty sekretariátu předsedy vlády*, s. 1.

3. prosince 1968 zaslal vedoucí oddělení civilně-správního úseku Ministerstva vnitra zástupcům ústředních orgánů pověřených vypracováním zásad dopis, jímž svolával další pracovní poradou na 9. prosinec 1968 a k němuž připojil přepracovaný návrh zásad.⁹⁹³

K odeslání dalšího návrhu zásad – pro schůzi vlády – došlo 11. prosince 1968 ministrem vnitra Janem Pelnářem.⁹⁹⁴ Paragrafovaná osnova zákona byla podle Pelnáře připravená pracovní skupinou již před srpnovou okupací. V dalších měsících se pracovní skupina scházela k úpravě zásad.⁹⁹⁵

16. prosince 1968 zaslal předseda právního odboru Jan Moural vládě stanovisko právního odboru k návrhu zásad zaslání vládě 11. prosince 1968 ministrem vnitra Pelnáře. Právní odbor před zaujetím vlastního stanoviska uvedl, že došlo k projednání návrhu zásad se zainteresovanými subjekty a společenskými organizacemi⁹⁹⁶ i k jeho předložení předsednictvu ÚV Národní fronty hodlající jej vbrzku projednat. Rozpory se stanovisky ministerstev financí a školství se podle právního odboru doposud nepodařilo odstranit.⁹⁹⁷ Kupř. ve věci náhrad v oblasti

---

⁹⁹³ Srov. NA, f. Úřad předsednictva vlády ČSSR/ČSFR, Praha – 1969, k. 175, sign. 366/365/14. *Dopis vedoucího oddělení civilně-správního úseku Ministerstva vnitra zástupcům ústředních orgánů pověřených vypracováním zásad zákona*, s. 1.

⁹⁹⁴ Srov. NA, f. Úřad předsednictva vlády ČSSR/ČSFR, Praha – 1969, k. 175, sign. 366/365/14. *Dopis ministra vnitra z 11. prosince 1968. Návrh zásad zákona o mimosoudní rehabilitaci*, s. 1.

⁹⁹⁵ Srov. NA, f. Úřad předsednictva vlády ČSSR/ČSFR, Praha – 1969, k. 175, sign. 366/365/14. *Zpráva o průběhu prací na zásadách zákona o mimosoudní rehabilitaci*, s. 1.

⁹⁹⁶ Došlo k projednání návrhu zásad zákona především s Revolučním odborovým hnutím a Svazem protifašistických bojovníků. Srov. NA, f. Úřad předsednictva vlády ČSSR/ČSFR, Praha – 1969, k. 175, sign. 366/365/14. *Informace právního odboru předsednictva vlády k návrhu vládního usnesení ve věci návrhu zásad zákona o mimosoudní rehabilitaci ze dne 16. 12. 1968*, s. 3.

⁹⁹⁷ Právní odbor vládě doporučil přijmout ve věci rozporu se stanoviskem Ministerstva školství znění navržené Ministerstvem vnitra. To spočívalo v možnosti rehabilitovaných studentů pokračovat po podání žádosti ve studiu v ročníku, z něž byli vyloučeni, a v případě předchozího protizákonného nepřijetí ke studiu v možnosti – po splnění přijímacích podmínek – zahájit studium. Zároveň mělo být přihlédnuto ke způsobeným křivdám. Srov. *ibid.* Srov. též NA, f. Úřad předsednictva vlády

sociálního zabezpečení doporučil právní odbor přijmout variantu počítající s individuálním přezkumem případů neoprávněného odnětí nebo snížení důchodu. Dále právní odbor navrhl upravit návrh zásad v souladu se závěry pracovní skupiny – nezohledněné Ministerstvem vnitra – v otázkách odškodnění v bytových věcech⁹⁹⁸ a rehabilitací na školském úseku.⁹⁹⁹ Na závěr právní odbor doporučil vládě souhlasit – se zohledněním doporučení právního odboru – s předložením návrhu zásad předsednictvu ÚV KSČ a následně i vládám obou republik k zaujetí stanoviska.¹⁰⁰⁰

Kvůli rozdílným postojům ministerstev vnitra a financí ve věcech rehabilitace se 10. ledna 1969 konala na Ministerstvu financí porada.¹⁰⁰¹ Účastníci porady se dohodli na zapracování stanoviska Ministerstva financí v této věci do návrhu zásad jako alternativního. Účastníci porady se dále shodli na příslušnosti Federálního shromáždění k zákonné úpravě rehabilitační problematiky a na poskytování finančních náhrad pouze v „nejdrastičtějších případech.“¹⁰⁰²

ČSSR/ČSFR, Praha – 1969, k. 175, sign. 366/365/14. *Zásady zákona o mimosoudní rehabilitaci ze dne 11. prosince 1968*, s. 27.

⁹⁹⁸ Šlo o doporučení nevyplácet poškozeným – v případě neposkytnutí bytu Národním výborem do jednoho roku – paušální částku 20 000 Kčs, ale poskytnout jim možnost výběru mezi nárokem na zařazení do pořadníku a nárokem na obdržení mimořádného příspěvku vy výši 20 000 Kčs na individuální či bytovou výstavbu. Srov. *Informace právního odboru předsednictva vlády k návrhu vládního usnesení ve věci návrhu zásad zákona o mimosoudní rehabilitaci ze dne 16. 12. 1968*, s. 4.

⁹⁹⁹ Pracovní skupina na tomto úseku doporučila přijmout v rámci rehabilitace ke studiu i studenty vyloučené v období od února do 8. srpna 1948 a poskytnout jim v návrhu zásad zákona zmíněné úlevy. Srov. *ibid.*, s. 5.

¹⁰⁰⁰ Srov. *ibid.*, s. 1–5.

¹⁰⁰¹ O poradě Ministerstvo financí referovalo 13. ledna 1969 předsednictvu vlády ČSSR. Srov. NA, f. Úřad předsednictva vlády ČSSR/ČSFR, Praha – 1969, k. 175, sign. 366/365/14. *Zásady zákona o mimosoudní rehabilitaci – porada na ministerstvu financí*, s. 1.

¹⁰⁰² Viz NA, f. Úřad předsednictva vlády ČSSR/ČSFR, Praha – 1969, k. 175, sign. 366/365/14. *Zápis o poradě o návrhu zásad zákona o mimosoudní rehabilitaci, ze dne 10. ledna 1969 na ministerstvu financí ČSR*, s. 1–4.

Na vyloučení možnosti rehabilitace pracovníků propuštěných na základě nepříznivého hodnocení z důvodů souvisejících s výkonem povinností vyplývajících z jejich pracovních poměrů upozornil 15. ledna 1969 Úřad předsednictva vlády ČSSR člen ústřední právní komise Svazu protifašistických bojovníků Karel Basl.¹⁰⁰³

O nutnosti urychlené přípravy zákona hovořila 29. ledna 1969 na schůzi Sněmovny lidu FS její místopředsedkyně Marie Miková.¹⁰⁰⁴

30. ledna hovořil o pokračování práce vlády v přípravách zákona předseda vlády Černík.¹⁰⁰⁵ Téhož dne zaslal ministr vnitra Pelnář Černíkovi další návrh zásad s prosbou o jeho zařazení na pořad nejbližší schůze vlády.¹⁰⁰⁶ K odeslání dokumentů vztahujících se k rehabilitaci Ministerstvem vnitra vládě však došlo již 24. ledna 1969.

Rovněž k tomuto návrhu zásad zaujal – 18. února 1969 – stanovisko právní odbor. V rekapitulaci obsahu návrhu zásad zmínil právní odbor jeho zaměření především na občanskou a politickou rehabilitaci, přičemž plná finanční náhrada měla být přiřknuta např. v případě návrhu ve věci protiprávní internace. Z rekapitulace dále vyplývalo opětovné projednání návrhu zásad se zainteresovanými organizacemi. Rozpory s Ministerstvem financí týkající se rozsahu rehabilitace odstraněny dosud nebyly. Návrh zásad zpracovaný i projednaný již v roce 1968 stále ještě nebyl projednán s vládami ČSR a SSR.

V samotném stanovisku doporučil právní odbor vládě zaslat do dalšího legislativního řízení ve věci rozsahu rehabilitace alternativní návrhy ministerstev vnitra a financí. Právní odbor vládě doporučil např. omezit povinnost organizací obnovit pracovní poměr neoprávněně propuštěných na případy rozvázání pracovního poměru v souvislosti s účastí na domácím nebo zahraničním odboji či kvůli nezákonnému stíhání svých

---

¹⁰⁰³ Basl zmiňuje např. záměrné zařazování pracovníků na místa bez teoretické přípravy ani praktických zkušeností, v důsledku čehož docházelo k jejich nepříznivému hodnocení. Srov. NA, f. Úřad předsednictva vlády ČSSR/ČSFR, Praha – 1969, k. 175, sign. 366/365/14. *Upozornění na závažnou mezeru v zákoně o mimosoudní rehabilitaci ze dne 15. 1. 1969*, s. 1.

¹⁰⁰⁴ Srov. Stenoprotokol SL FS ČSSR ze dne 29. ledna 1969.

¹⁰⁰⁵ Srov. Stenoprotokol FS ČSSR ze dne 30. ledna 1969.

¹⁰⁰⁶ Srov. NA, f. Úřad předsednictva vlády ČSSR/ČSFR, Praha – 1969, k. 175, sign. 366/365/14. *Dopis ministra vnitra předsedovi vlády ze dne 30. ledna 1969*, s. 1.

rodinných příslušníků. Právní odbor také zmínil stále trvající rozpor návrhu zásad se stanoviskem Ministerstva financí požadující, aby se zákon nevztahoval na otázky spojené s nemovitým majetkem v osobním vlastnictví postižených.¹⁰⁰⁷ Právní odbor doporučil vládě vydat zákon jako právní předpis s federální působností. Na závěr navrhl právní odbor vládě, aby souhlasila s projednáním zásad s vládami ČSR a SSR před jejich předložením k projednání ve Federálním shromáždění a zároveň aby uložila ministru vnitra kupř. upravit návrh zásad v části zabývající se pracovníprávní rehabilitací ve výše zmíněném smyslu.¹⁰⁰⁸

Na zasedání parlamentní komise II 16. dubna 1969 apeloval Andrej Žiak na urychlené přijetí zákona.¹⁰⁰⁹

24. dubna 1969 zaslal ministr bez portfeje SSR László Dobos Legislativní radě vlády ČSSR a Úřadu předsednictva vlády připomínky k zásadám zákona ve vztahu k příslušníkům maďarské národnosti.¹⁰¹⁰ 23. června 1969 žádal Právní odbor Ministerstva vnitra SSR Oddělení legislativy a koordinace právních předpisů Ministerstva vnitra ČSR o zaslání nejnovějšího návrhu zásad.¹⁰¹¹

---

¹⁰⁰⁷ Rehabilitace by se přijetím stanoviska Ministerstva financí stala podle právního odboru do značné míry pouze formálně-právní záležitostí. Srov. *ibid.*, s. 3.

¹⁰⁰⁸ Srov. NA, f. Úřad předsednictva vlády ČSSR/ČSFR, Praha – 1969, k. 175, sign. 366/365/14. *Informace právního odboru předsednictva vlády k návrhu vládního usnesení ve věci návrhu zásad zákona o mimosoudní rehabilitaci ze dne 18. 2. 1969*, s. 1–7.

¹⁰⁰⁹ Srov. Pažout. *Příprava zákona o soudní rehabilitaci a jeho aplikace na půdě Národního/Federálního shromáždění*, s. 376. O potřebě co nejrychlejšího přijetí zákona psal také např. Vladimír Mikule. Srov. Mikule, V. *Problémy rehabilitace v oblasti státní správy. Socialistická zákonnost*. 1969, roč. 17, č. 1, s. 13–22.

¹⁰¹⁰ Srov. NA, f. Úřad předsednictva vlády ČSSR/ČSFR, Praha – 1969, k. 175, sign. 366/365/14. *Připomienky k zásadám zákona o mimosúdnej rehabilitácii ze dne 24. 4. 1969*, s. 1–8. Dobos v připomínkách vládě navrhuje např. rozšířit část návrhu zásad věnující se protiprávním opatřením státních orgánů provedeným bez rozhodnutí na příslušníky maďarské národnosti v letech 1945–1948 protiprávně internované, ponechané ve vazbě bez souhlasu prokurátora či soudu nebo pro svou národnost protiprávně zařazené do pracovních táborů. Srov. *ibid.*, s. 7.

¹⁰¹¹ Srov. *Mimosoudní rehabilitace – příprava zákona*, s. 41.

10. února 1970 zmiňoval právní odbor v odpovědi na dotaz čtenáře Boleslava Vybíhala týkající se přijetí zákona, že otázky spojené s jeho přípravou jsou „posuzovány odpovědnými orgány.“¹⁰¹²

Náměstek generálního prokurátora v dopise adresovanému ministru vnitra ze dne 11. května 1970 uváděl, že se příslušníci SNB propuštění ze SNB po únoru 1948 stížnostmi dožadovali správní rehabilitace spočívající především ve finančním odškodnění a v úpravě starobního důchodu. Stížnosti byly postoupeny nejprve rehabilitační komisi MV II a poté rehabilitačnímu útvaru inspekce. Kvůli nevydání zákona bylo při přezkumu stížností v otázce propuštění ze služebního poměru v SNB třeba vycházet z účinných právních norem neposkytujících možnost finančního odškodnění ani úpravy starobního důchodu.¹⁰¹³

Žádost Kádrové a školské správy Federálního ministerstva vnitra (dále jen „FMV“) o sdělení stanoviska právního odboru zmiňovala převodu – a tím i skončení služebního poměru – příslušníků SNB do stavu občanských pracovníků Ministerstva vnitra uskutečněný v roce 1955. Podle stanoviska právního odboru z 24. listopadu 1971 měli příslušníci SNB vyjádřit nesouhlas s převodem, který měl být podroben přezkumu z hlediska zákonnosti, příp. napaden protestem prokurátora. Jelikož ani k jedné z vyřčených možností nedošlo, nebylo dle právního odboru lze žádosti těchto pracovníků vyhovět.¹⁰¹⁴

---

¹⁰¹² Viz *Mimosoudní rehabilitace – příprava zákona*, s. 44.

¹⁰¹³ Srov. *ibid.*, s. 38–39.

¹⁰¹⁴ Po uplynutí tří let od právní moci rozhodnutí jej správní orgán v souladu s § 68 odst. 1 správního řádu nemohl zrušit ani změnit. Po novelizaci § 15 zákona č. 60/1965 Sb., o prokuratuře, účinné od 1. ledna 1970 nemohl prokurátor podat protest po uplynutí pěti let od právní moci rozhodnutí. Pravomocné rozhodnutí služebního orgánu mohl na základě § 124 zákona č. 100/1970 Sb., o služebním poměru příslušníků Sboru národní bezpečnosti, ministr vnitra zrušit do tří let od nabytí právní moci. Srov. ABS, f. Inspekce ministra vnitra ČSSR, II. díl, sign. A 8/2, i. j. 187. *Mimosoudní rehabilitace – vyhodnocení*, s. 37 a 50.

5.5 Vyhodnocení rehabilitace na ministerstvech vnitra

5.5.1 Rehabilitace na 2. oddělení Inspekce ministra vnitra ČSSR

29. října 1969 se konala porada štábu náčelníka inspekce ministra vnitra ČSSR. Na poradě došlo k projednání zprávy o rehabilitaci pracovníků Ministerstva vnitra z 18. června 1969. Ze zprávy vyplývala nutnost stanovit zásady pro delimitaci zhruba 3 250 spisů federalizované rehabilitační komise MV II, jakož i pro stanovení příslušnosti federálního Ministerstva vnitra a republikových ministerstev pro žádosti o rehabilitaci.¹⁰¹⁵

Činností na úseku správní rehabilitace byli v období od 1. března do 15. července 1969 v rámci 2. oddělení Inspekce ministra vnitra ČSSR pověřeni dva její pracovníci (dále jen „rehabilitační útvar 2. oddělení“). Rehabilitační útvar 2. oddělení ustavený 1. března 1969 rozkazem ministra vnitra č. 9/69 začal prakticky fungovat až od 1. dubna 1969. V březnu 1969 probíhalo dokončování prací zahájených na bývalém pracovišti rehabilitačního útvaru 2. oddělení v rámci rehabilitační komise MV II. Šetření u celkem 10 podaných žádostí o správní rehabilitaci již bylo ukončeno, avšak z důvodu vázanosti na výsledku soudní rehabilitace nebo na vydání zákona – jehož schválení se očekávalo v prvním čtvrtletí roku 1969 – nebylo konečné uzavření těchto případů dosud uskutečněno.

Po delimitaci spisů v červenci 1969 obdržel rehabilitační útvar 2. oddělení dalších 150 žádostí o rehabilitaci. Od 15. března do 15. července 1969 bylo rehabilitačnímu útvaru 2. oddělení ke zpracování přiděleno celkem 48 žádostí o rehabilitaci, z nichž 26 již vyřídil.¹⁰¹⁶ Největší počet podání směřoval proti kádrovým opatřením souvisejícím s propuštěním

---

¹⁰¹⁵ Zpráva zmiňovala např. zásadu koncentrace co nejuplněnějšího materiálu k případu, provedení vyhodnocení případu na základě tohoto materiálu nebo provedení právního posouzení případu, navržení řešení a následně i realizace schválených opatření. Srov. *ibid.*, s. 29.

¹⁰¹⁶ Z 26 vyřízených žádostí rehabilitační útvar 2. oddělení 18 žádostí z důvodu své nepříslušnosti postoupil jiným orgánům a pouze 8 jich vyřídil osobně. U dalších 6 žádostí bylo šetření ukončeno, rozhodnutí o opatření však bude možno učinit až po vydání rozsudku speciálního soudního rehabilitačního senátu či po vydání zákona. Šetření doposud nebylo ukončeno u 13 žádostí; dosud nešetřené pak byly 3 případy. Srov. *ibid.*, s. 33–34.

ze služeb Ministerstva vnitra a k otázkám důchodové agendy.¹⁰¹⁷ Většina žádostí obsahovala rovněž výhrady např. k otázce odškodnění, újmy na zdraví nebo bytové otázce. Nad žádostmi o finanční odškodnění převažovaly žádosti o morální satisfakci.¹⁰¹⁸

5.5.2 Závěrečná zpráva o rehabilitaci na FMV

Závěrečná zpráva o rehabilitaci na FMV z 28. prosince 1971 (dále jen „závěrečná zpráva FMV“) vypracovaná 3. oddělením Inspekce ministra vnitra ČSSR (dále jen „3. oddělení“) hovořila o celkem 223 žádostech příslušníků bezpečnostních sborů a občanských zaměstnanců Ministerstva vnitra o rehabilitaci. Příslušníci bezpečnostních sborů uvolnění ze služeb Ministerstva vnitra v letech 1948–1951 v rámci akce očisty sboru¹⁰¹⁹ podali celkem 76 žádostí.

K propuštění 120 příslušníků došlo v letech 1951–1960; zbylých 27 příslušníků bylo propuštěno po roce 1960. 49 příslušníků propuštěných na vlastní žádost většinově v rehabilitační žádosti uvádělo donucení k podání žádosti o propuštění. Ze zdravotních důvodů, v důsledku organizačních změn, kvůli odborné nezpůsobilosti či z morálně politických důvodů bylo propuštěno celkem 67 žadatelů. Z důvodu odsouzení bylo ze služebního poměru propuštěno 15 žadatelů. V 6 případech žádali aktivní příslušníci Ministerstva vnitra o přiznání vyšší hodnosti a 10 žádostí podali zaměstnanci Ministerstva vnitra propuštění v souladu s ustanovením § 18 zákona č. 66/1950 Sb., o pracovních a platových poměrech státních zaměstnanců.¹⁰²⁰

---

¹⁰¹⁷ Proti služebním opatřením – propuštění – směřovalo 21 žádostí, kdežto v důchodové oblasti bylo podáno 17 žádostí. Srov. *ibid.*, s. 35.

¹⁰¹⁸ Hmotného odškodnění se domáhalo 10 ze 48 žadatelů. Srov. *ibid.*

¹⁰¹⁹ K propuštění docházelo např. na základě zákona o úpravě poměrů na ochranu veřejných zájmů. Srov. *ibid.*, s. 127.

¹⁰²⁰ Jednalo se o skončení pracovního poměru výpovědí, zrušením bez výpovědi, dohodou, nebo odsouzením ke ztrátě občanských práv. Srov. Zákon o pracovních a platových poměrech státních zaměstnanců [online]. *app.beck-online.cz*. [cit. 18. 03. 2024]. <https://app.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=onrf6mjzguyf6nrwfygmmjyfuya>

Žadatelé se ve svých podáních domáhali především přezkumu původních kádrových opatření, vysvětlení důvodu propuštění nebo přezkumu správnosti zápočtu let služby pro vyměření starobního důchodu z prostředků Ministerstva vnitra. Pouze ve 3 případech požadovali navrhovatelé finanční odškodnění. Žadatelé byli podle závěrečné zprávy informováni o tom, že jejich záležitosti budou vyřešeny po přijetí zákona. Po převedení spisů z 2. oddělení Inspekce ministra vnitra ČSSR do nově zřízeného 3. oddělení v březnu 1971 bylo přistoupeno k vyřizování žádostí. Problematickým se – zejména kvůli obtížnému dohledávání – ukázalo být opatřování podkladů k jednotlivým případům.

Žádosti o rehabilitaci byly stanoviskem Ministerstva vnitra ČSSR „ve všech případech uzavřeny zamítavě.“¹⁰²¹ 4 žadatelé následně vyjádřili se závěrem stanoviska nesouhlas. Inspekce ministra vnitra ČSSR evidovala k datu vydání závěrečné zprávy FMV 20 nevyřízených žádostí o rehabilitaci.¹⁰²²

5.5.3 Shrnutí činnosti rehabilitační komise MV II

K ustavení samostatné rehabilitační komise MV II (dále jen „komise“) došlo rozkazem ministra vnitra č. 73 1. listopadu 1968. V lednu 1969 zde pracovalo šestnáct pracovníků a dva administrativní pracovníci. Komise převzala od Kádrové a organizační správy Ministerstva vnitra zhruba 2 000 žádostí. K 31. prosinci 1968 evidovala komise okolo 4 000 žádostí. Odhadované náklady škod komise vyčíslila částkou 30 mil Kčs. Komise byla dnem 1. dubna 1969 vlivem federalizace začleněna do inspekce ministra vnitra ČSR. V důsledku delimitace agendy komise došlo k postoupení některých žádostí jiným orgánům.¹⁰²³

K rozvázání služebního poměru dle zákona o úpravě poměrů na ochranu veřejných zájmů došlo u 462 žadatelů. Na základě zákona č. 286/1948 Sb., o národní bezpečnosti, bylo propuštěno celkem 334 příslušníků žádajících o rehabilitaci. Na vlastní žádost bylo propuštěno 85 žadatelů. Podle zákona č. 281/1949 Sb., kterým se mění předpisy o pře-

¹⁰²¹ Viz *Mimosoudní rehabilitace – vyhodnocení*, s. 129.

¹⁰²² Srov. *ibid.*, s. 126–129.

¹⁰²³ Šlo např. o žádosti bývalých příslušníků SNB propuštěných krajskými správami SNB na Slovensku. Srov. *ibid.*, s. 139.

kládání veřejných zaměstnanců do výslužby, bylo propuštěno 346 žadatelů. S 246 žadateli byl ukončen služební poměr dle zákona č. 153/1923 Sb., kterým se upravují některé služební poměry četnictva a některé četnické požitky, zejména odpočivné a zaopatřovací. K rozvázání služebního poměru na základě zákona č. 85/1950 Sb., o opatřeních souvisících s úpravou kázeňského práva příslušníků ozbrojených sborů, bylo přistoupeno u 299 žadatelů. Podle zákona č. 76/1959 Sb., o některých služebních poměrech vojáků, bylo podáno 154 žádostí.¹⁰²⁴

Nejvíce žádostí napadlo rehabilitační komisi MV II do srpna 1968.¹⁰²⁵ V roce 1970 již došlo k podání pouze 35 žádostí.

Ministerstvo vnitra ČSR vyhovělo – a to pouze částečně – jen dvěma žadatelům o rehabilitaci.¹⁰²⁶ Zbylé žádosti byly pro svou neopodstatněnost zamítnuty. Se zamítavým stanoviskem Ministerstva vnitra ČSR vyjádřilo – např. podáním odvolání – neúspěšně nesouhlas 46 žadatelů.

V Závěru zmiňuje závěrečná zpráva FMV ohrožení socialismu v roce 1968 vedoucí k ohrožení moci dělnické třídy a k restauraci kapitalismu a dále nemožnost revidování socialistické revoluce na úseku SNB.¹⁰²⁷

5.5.4 Vyhodnocení rehabilitace Ministerstvem vnitra SSR

Rehabilitační agendu měla v rámci Ministerstva vnitra SSR podle vyhodnocení agendy rehabilitace z 30. června 1972 (dále jen „vyhodnocení MV SSR“) na starosti nejprve Slovenská správa Ministerstva vnitra, později pak II. oddělení Inspekce ministra vnitra SSR (dále jen „II. oddělení“). Koncem roku 1968 bylo Slovenské správě Ministerstva vnitra vlivem federalizace postoupeno 1070 žádostí. Později – již II. oddělením – došlo

---

¹⁰²⁴ Ze statistiky Ministerstva vnitra ČSR vyplývá, že o znovupřijetí do SNB usilovalo 315 žadatelů; o povýšení či jmenování do vyšší hodnosti žádalo 178 podatelů; důchodové nároky podáním vyjádřilo 324 žadatelů; o finanční odškodnění bylo žádáno v 584 žádostech; bytové požadavky v žádosti vyjádřilo 86 žadatelů. Srov. *ibid.*, s. 144.

¹⁰²⁵ Nejvyšší počet žádostí evidovala rehabilitační komise MV II za květen 1968, kdy jich obdržela celkem 412. Srov. *ibid.*, s. 146.

¹⁰²⁶ V jednom případě se původní důvody pro propuštění nepotvrdily, zatímco ve druhém případě bylo původní rozhodnutí podle Ministerstva vnitra ČSR příliš tvrdé. Srov. *ibid.*, s. 143.

¹⁰²⁷ Srov. *ibid.*, s. 153–154.

k přijetí dalších 353 žádostí. Celkem tak II. oddělení evidovalo 1 423 žádostí. Činnost II. oddělení probíhala od roku 1969 do října 1971, kdy došlo k vyřešení veškerých žádostí. V 6 případech navrhlo II. oddělení Krajské správě SNB v Bratislavě opětovné přijetí bývalých příslušníků SNB do aktivní služby. Ostatních 1 417 případů bylo z důvodu neopodstatněnosti zamítnuto.

O znovupřijetí do aktivní služby žádalo – většinou kvůli nároku na starobní důchod – 320 bývalých příslušníků. 416 žadatelů si nárokovalo povýšení, k němuž mělo podle nich dojít díky zápočtu let odpracovaných kvůli protiprávnímu propuštění v civilním sektoru. Nárok na přiznání starobního důchodu požadovalo 1 223 bývalých příslušníků. Všech 1 423 žadatelů uvedlo v žádosti nárok na finanční odškodnění.¹⁰²⁸ Úhrnná výše odškodného činila podle vyhodnocení MV SSR 3 995 156 Kčs.¹⁰²⁹

Po roce 1945 proběhla očista SNB, během níž bylo propuštěno celkem 271 žadatelů.¹⁰³⁰ Na základě zákona o úpravě poměrů na ochranu veřejných zájmů bylo propuštěno 49 žadatelů, pro hrubé morální prohřešky 130 žádajících bývalých příslušníků, kvůli vážným pracovním závadám bylo propuštěno 226 žadatelů, z důvodu nesprávných politických postojů 245 žadatelů a kvůli trestnímu stíhání 42 žádajících o rehabilitaci. Dvě třetiny žadatelů byly propuštěny oprávněně, protože by příp. přijetí zákona nemělo na posouzení jejich žádostí vliv. U jedné třetiny žadatelů nemohlo dojít k realizaci jejich požadavků z důvodu nepodloženosti požadavků zákonem. Ve 13 případech se žadatelé proti zamítnutí své žádosti Ministerstvem vnitra SSR – neúspěšně – odvolali.¹⁰³¹

---

¹⁰²⁸ Šlo především o nárok na finanční odškodnění za újmu na cti a majetku a nárok v podobě úhrady rozdílu mezi příjmy dosahovanými v SNB a příjmy v civilním povolání po propuštění z SNB. Srov. *ibid.*, s. 157.

¹⁰²⁹ Kvůli neznalosti rozdílu mezd bývalých příslušníků SNB nebylo lze vyčíslit položku týkající se úhrady ušlé mzdy. Srov. *ibid.*

¹⁰³⁰ K propuštění bylo přistoupeno na základě zákona 153/1923 Sb., kterým se upravují některé služební poměry četnictva, zákona č. 200/1949 Sb., o platových poměrech příslušníků ozbrojených sborů, zákona o úpravě poměrů na ochranu veřejných zájmů, zákona č. 281/1949 Sb., kterým se mění předpisy o překládání veřejných zaměstnanců do výslužby a zákona č. 286/1948 Sb., o národní bezpečnosti. Srov. *ibid.*, s. 159.

¹⁰³¹ Srov. *ibid.*, s. 155–160.

5.5.5 Závěrečná zpráva Ministerstva vnitra ČSSR

K vydání závěrečné zprávy Ministerstva vnitra ČSSR Inspekcí ministra vnitra ČSSR došlo 28. srpna 1972. V Závěru je uveden celkový počet 4 271 žádostí bývalých příslušníků bezpečnostních sborů, z nichž ke kladnému vyřízení došlo u 0,185 % z nich. Od roku 1970 již k podávání dalších žádostí nedocházelo. Příčinou masového podávání rehabilitačních žádostí bylo podle této zprávy „krizové období 1968-69.“¹⁰³²

5.6 (Ne)naplnění cíle mimosoudní rehabilitace

Mimosoudní rehabilitace se vyznačovala rychlejším průběhem než rehabilitace soudní. Náprava provedená touto formou se týkala několika desítek tisíc postižených osob. Později však podobně jako u soudní rehabilitaci podléhala rozhodnutí o mimosoudní rehabilitaci revizi.¹⁰³³ Důvodem zastavení rehabilitace byla snaha komunistických funkcionářů udržet si monopol moci ve státě.¹⁰³⁴

V podstatě připravený a mnohými žádaný zákon o mimosoudní rehabilitaci ke svému projednání ve Federálního shromáždění nikdy *nedodrazil*. Mimosoudní rehabilitace mohla být uskutečněna až po listopadu 1989 přijetím zákona č. 87/1991 Sb., o mimosoudních rehabilitacích.¹⁰³⁵

---

¹⁰³² Viz *ibid.*, s. 184.

¹⁰³³ Příčinou nižšího počtu revizí bylo vyřešení většiny žádostí o mimosoudní rehabilitaci před nabytím účinnosti novely zákona o soudní rehabilitaci 17. července 1970. Srov. Kaplan. *Druhý proces: Milada Horáková a spol. - rehabilitační řízení 1968–1990*, s. 163.

¹⁰³⁴ Srov. *ibid.*, s. 168.

¹⁰³⁵ Srov. Veber. *Rehabilitace*, s. 389–390.

6 Závěr

Tato práce se zabývala rehabilitacemi a jejich uskutečňováním v průběhu reálného socialismu. Cílem práce byla charakteristika a rozbor rámce politických procesů, amnestií i revize a rehabilitace politických procesů. Autor se zaměřil také na popis a analýzu činnosti – především vedením KSČ zřízených – rehabilitačních komisí. Dále autor pojednal o pracích na přijetí zákona o soudní rehabilitaci, jeho novele a normalizačním utlumení soudní rehabilitace. V posledku se autor věnoval snahám o realizaci mimosoudní rehabilitace a otázce vzniku zákona touto se zabývajícím. Autor se domnívá, že se mu všechny v úvodu vytyčené dílčí cíle práce podařilo splnit.

Autorovi sloužily pro zpracování práce primární zdroje informací ve formě dokumentů Národního archivu a Archivu bezpečnostních složek, jakož i zdroje sekundární v podobě monografií, periodik, sborníků a parlamentních stenoprotokolů a tisků. Užití deskriptivní metody práce umožnilo jejímu autorovi popsat okolnosti spojené s rehabilitacemi uskutečněnými či připravovanými v průběhu reálného socialismu. Aplikací metody obsahové analýzy provedl autor rozbor těchto okolností, aby následně mohl za pomoci komparativní metody jednotlivé fáze rehabilitací zhodnotit.

V Akčním programu KSČ se v souvislosti s vědomím strany o nemožnosti vrácení ztracených let života „*nevinně odsouzeným a pronásledovaným lidem*“¹⁰³⁶ hovořilo o nutnosti uskutečnění rehabilitace všech – tedy i nekomunistických – obětí nezákonností.¹⁰³⁷ Tento vedením KSČ přijatý závazek žel neměl dlouhého trvání. Vniveč kvůli nastupující *normalizaci* přišly rovněž aktivity občanských organizací, např. K 231 sdružujícího na jaře 1968 zhruba 130 000 v minulosti politicky postižených osob.¹⁰³⁸ Z plánů reformního procesu se zamýšlenou dobou trvání kolem deseti

---

¹⁰³⁶ Viz *Proces naruby: o nezákonných procesech a rehabilitaci od roku 1948*, s. 47.

¹⁰³⁷ Srov. *ibid.*

¹⁰³⁸ Srov. Aby se to už neopakovalo. Katalog k výstavě o dějinách sdružení bývalých politických vězňů [online]. *ustrcr.cz*. [cit. 30. 03. 2024].

<https://www.ustrcr.cz/data/pdf/k231/katalog-k231.pdf>, s. 29.

let, jehož výsledkem měla být obnova právní jistoty i principu dělby moci, bylo kvůli krátké době jeho trvání realizováno příliš málo.¹⁰³⁹

Celkový počet osob, které byly postiženy politickou perzekucí ze strany komunistického režimu, není možno přesně stanovit. V rámci první vlny perzekuce uskutečněné v roce 1950 bylo nuceno z veřejného života odejít přes půl milionu osob. Ve druhé vlně perzekuce z let 1970–1975 bylo z politických důvodů postiženo 300 000 – 350 000 osob.¹⁰⁴⁰ Náprava formou mimosoudní rehabilitace proběhla v polednovém období do počátku tvrdé fáze *normalizace* u několika desítek tisíc postižených osob.¹⁰⁴¹

Na základě zákona o soudní rehabilitaci bylo do poloviny sedmdesátých let 20. století civilními soudy rehabilitováno okolo 1 500 osob odsouzených v politických procesech¹⁰⁴² z celkového počtu 23 306 žádostí podaných – v souladu se zákonem o soudní rehabilitaci – do 1. srpna 1969.¹⁰⁴³ K 1. říjnu 1992 rehabilitovaly československé civilní soudy – již na základě zákona č. 119/1990 Sb., o soudní rehabilitaci – celkem 257 834 osob odsouzených v politických procesech v letech 1948–1989.¹⁰⁴⁴ Nálepky zločinců se však v politických procesech odsouzené osoby nezbavily ani po své rehabilitaci.¹⁰⁴⁵

---

¹⁰³⁹ Srov. Hoppe, J. Pokusy o obnovu české občanské společnosti v roce 1968. *Sociální demokracie, Klub angažovaných nestraníků a K 231 - Sdružení bývalých politických vězňů*. 2008, disertační práce, Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, s. 7–8.

¹⁰⁴⁰ Srov. Kaplan, K. Politická perzekuce za komunistického režimu v Československu. In: Gebauer, F et al. *Soudní perzekuce politické povahy v Československu 1948-1989: (statistický přehled)*. Sešity Ústavu pro soudobé dějiny AV ČR. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 1993, s. 24–25.

¹⁰⁴¹ Srov. Kaplan. *Druhý proces: Milada Horáková a spol. - rehabilitační řízení 1968–1990*, s. 163.

¹⁰⁴² Srov. Bursík, Pažout. *Politické procesy v Československu v zakladatelském období komunistického režimu, jejich revize a rehabilitace obětí – základní charakteristika*, s. 19.

¹⁰⁴³ Srov. Veber. *Rehabilitace*, s. 389.

¹⁰⁴⁴ Srov. Kaplan. *Druhý proces: Milada Horáková a spol. - rehabilitační řízení 1968–1990*, s. 169.

¹⁰⁴⁵ Kaplan v této souvislosti hovoří o *Kainově znamení*. Srov. Kaplan, K. StB o sobě. Výpověď vyšetřovatele Bohumila Doubka [online]. *policie.cz*. [cit. 30. 03. 2024].

Přestože se autorovi zcela jistě nepodařilo obsáhnout všechny aspekty problematiky této práce, dospěl v souvislosti se svou v úvodu položenou otázkou k závěru, že počet uskutečněných rehabilitací v období reálného socialismu byl – z důvodů v práci zmíněných – vzhledem k počtu nespravedlivě postižených obětí příliš nízký.¹⁰⁴⁶ Přínos práce by měl dle autora spočívat v šíři jejího záběru problematiky rehabilitací v období reálného socialismu, díky níž si čtenář může v této právní oblasti rozšířit své obzory.

Autor v práci dospěl k závěrům o prvotní snaze komunistického vedení vyhnout se odpovědnosti za politické procesy a následné záměrné nedotaženosti rehabilitací vedením KSČ dané jeho úsilím o udržení moci v Československu. Autor se ztotožňuje s tvrzením Kaplana ohledně komunistického režimu v jeho zakladatelské fázi existence. Kaplan konstatuje, že „[n]ezákonnost a politické procesy byly podstatou jeho vládnutí a podmínkou jeho existence.“¹⁰⁴⁷ Přestože se řada obětí nezákonností zadostiučinění v podobě rehabilitace dočkala, „mládí, zdraví, iluze [nebo] víru ve spravedlnost“¹⁰⁴⁸ jim již mnohdy možno navrátit nebylo.

Spolu s Ferdinandem Peroutkou bychom podle autora za účelem zachování charakteru národa neměli zapomínat „rozlišovat mezi dobrem a zlem.“¹⁰⁴⁹ Mnohdy neradostná historie našeho státu protkaná zneužíváním nabyté by podle autora mohla pro toto rozlišování sloužit jako vhodné *memento*.

<https://www.policie.cz/soubor/stb-o-sobe-vypoved-vysetrovatele-bohumila-doubka-pdf.aspx>, s. 24.

¹⁰⁴⁶ Veber v této souvislosti píše o *tristnosti* výsledků rehabilitačních snah v šedesátých letech. Srov. Veber. *O rehabilitacích a o tom, co s nimi souvisí*, s. 26.

¹⁰⁴⁷ Viz Kaplan a Paleček. *Komunistický režim a politické procesy v Československu*, s. 213.

¹⁰⁴⁸ Viz Rokosová, Š. Případ Miloslav Choc a spol. In: SECURITAS IMPERII 12. Sborník k problematice 50. let [online]. *policie.cz*. Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu, 2005. [cit. 30. 03. 2024]. <https://www.policie.cz/soubor/securitas-imperii-12-pdf.aspx>, s. 100.

¹⁰⁴⁹ Viz Raška, F. Činnost Ferdinanda Peroutky ve Spojených státech za studené války. *Acta Universitatis Carolinae. Studia Territorialia*. 2009, roč. 9, č. 2, s. 67.

Použité zdroje

Primární prameny

Národní archiv

1. NA, f. KSČ – ÚV 1945–1989, Praha – Alexander Dubček, sv. 20, a. j. 196. *Dopis předsednictva ÚV KSČ k zákonu o soudní rehabilitaci.*
2. NA, f. KSČ – ÚV 1945–1989, Praha – Alexander Dubček, sv. 20, a. j. 196. *Nástin předběžných zásad opatření pro dokončení společenské a sociální integrace osob rehabilitovaných na základě zákona č. 82/1968 Sb., o soudní rehabilitaci.*
3. NA, f. KSČ – ÚV 1945–1989, Praha – Alexander Dubček, sv. 20, a. j. 196. *Politické stanovisko vlády k problematice rehabilitací.*
4. NA, f. KSČ – ÚV 1945–1989, Praha – Alexander Dubček, sv. 20, a. j. 196, *Vládní návrh ústavního zákona č. 81/1968 Sb. Důvodová zpráva.*
5. NA, f. KSČ – ÚV 1945–1989, Praha – komise, k. 12, sv. 12 A Pille-rova, a. j. Problémy. *Návrh na zprávu pro tisk.*
6. NA, f. KSČ – ÚV 1945–1989, Praha – komise, Komise II, sv. 3, a. j. 32. *Závěrečná zpráva komise Ústředního výboru KSČ o výsledku prověrky politických procesů z údobí let 1949–1953. Část první.*
7. NA, f. KSČ – ÚV 1945–1989, Praha – komise, Komise II, sv. 3, a. j. 33. *Závěrečná zpráva komise Ústředního výboru KSČ o výsledku prověrky politických procesů z údobí let 1949–1953. Část druhá.*
8. NA, f. KSČ – ÚV 1945–1989, Praha – komise, Komise II, sv. 3, a. j. 37. *Zpráva (Kopie) Komise ÚV KSČ pro přešetření některých soudních případů z r. 1956.*
9. NA, f. KSČ – ÚV 1945–1989, Praha – komise, Komise II, sv. 7, a. j. 89. *Zpráva Komise ÚV KSČ o přezkoumání některých soudních případů z 15. 2. 1955.*
10. NA, f. KSČ – ÚV 1945–1989, Praha – komise, Komise II, sv. 7, a. j. 89. *Zpráva Komise ÚV KSČ o přezkoumání některých soudních případů z 23. 2. 1955.*

11. NA, f. KSČ – ÚV 1945–1989, Praha – komise, Komise II, sv. 11, a. j. 327. *Usnesení P. B. z 10. 1. 1955 o ustavení Komise ÚV KSČ k přešetření některých soudních případů od r. 1948–1953.*
12. NA, f. KSČ – ÚV 1945–1989, Praha – komise, Komise II, sv. 32, a. j. 378. *Zpráva komise pro přezkoumání IX. sjezdu KSS z hlediska kritiky buržoazního nacionalismu, upravená na základě diskuse předsednictva ÚV KSČ. Kritika buržoazního nacionalismu na IX. sjezdu KSS ve vztahu k počátkům socialistické výstavby. Boj strany proti buržoaznímu nacionalismu a jeho zkeslení v letech 1950–1954.*
13. NA, f. KSČ – ÚV 1945–1989, Praha – komise, Komise II, sv. 32, a. j. 378. *Zpráva komise pro přezkoumání IX. sjezdu KSS z hlediska kritiky buržoazního nacionalismu, upravená na základě diskuse předsednictva ÚV KSČ. K osobním vztahům mezi vedoucími pracovníky KSS.*
14. NA, f. KSČ – ÚV 1945–1989, Praha – komise, Komise II, sv. 32, a. j. 378. *Zpráva komise pro přezkoumání IX. sjezdu KSS z hlediska kritiky buržoazního nacionalismu, upravená na základě diskuse předsednictva ÚV KSČ. K otázce DAVU a Vl. Clementise.*
15. NA, f. KSČ – ÚV 1945–1989, Praha – komise, Komise II, sv. 32, a. j. 378. *Zpráva komise pro přezkoumání IX. sjezdu KSS z hlediska kritiky buržoazního nacionalismu, upravená na základě diskuse předsednictva ÚV KSČ. Kritika buržoazního nacionalismu na IX. sjezdu KSS ve vztahu k období národní a demokratické revoluce a jejího přerůstání v revoluci socialistickou v letech 1945–1948.*
16. NA, f. KSČ – ÚV 1945–1989, Praha – komise, Komise II, sv. 32, a. j. 378. *Zpráva komise pro přezkoumání IX. sjezdu KSS z hlediska kritiky buržoazního nacionalismu, upravená na základě diskuse předsednictva ÚV KSČ. Politické a ideové závěry a poučení z kritiky buržoazního nacionalismu vnesené na IX. sjezdu KSS a po něm.*
17. NA, f. KSČ – ÚV 1945–1989, Praha – komise, Komise II, sv. 32, a. j. 378. *Zpráva komise pro přezkoumání IX. sjezdu KSS z hlediska kritiky buržoazního nacionalismu, upravená na základě diskuse předsednictva ÚV KSČ. Předmluva k materiálům komise pro přezkoumání IX. sjezdu KSS z hlediska kritiky buržoazního nacionalismu.*
18. NA, f. KSČ – ÚV 1945–1989, Praha – komise, Komise II, sv. 32, a. j. 378. *Zpráva komise pro přezkoumání IX. sjezdu KSS z hlediska kritiky buržoazního nacionalismu, upravená na základě diskuse předsednictva ÚV KSČ. Úvod.*

19. NA, f. KSČ – ÚV 1945–1989, Praha – komise, Komise II, sv. 32, a. j. 378. *Zpráva komise pro přezkoumání IX. sjezdu KSS z hlediska kritiky buržoazního nacionalismu, upravená na základě diskuse předsednictva ÚV KSČ. Vysvětlení k některým otázkám ilegální činnosti s. Husáka a Novomeského v prvním období národně osvobozenec-kého boje (1939–1941).*
20. NA, f. KSČ – ÚV 1945–1989, Praha – komise, Komise II, sv. 32, a. j. 378. *Zpráva komise pro přezkoumání IX. sjezdu KSS z hlediska kritiky buržoazního nacionalismu, upravená na základě diskuse předsednictva ÚV KSČ. Vývoj stranické koncepce národně osvobozenec-kého boje (1938–1945).*
21. NA, f. KSČ – ÚV 1945–1989, Praha – komise, sv. 3 A Pillerova. *Návrh usnesení ÚV k dokončení stranické rehabilitace, Referát na ÚV.*
22. NA, f. KSČ – ÚV 1945–1989, Praha – komise, sv. 4 A, a. j. k info 9 Pillerova. *K společenským kořenům a důsledkům politických procesů.*
23. NA, f. KSČ – ÚV 1945–1989, Praha – komise, sv. 5 A Pillerova, a. j. k info 13. *Brněnský případ v konstrukci čs. politických procesů.*
24. NA, f. KSČ – ÚV 1945–1989, Praha – komise, sv. 5 A Pillerova, a. j. k info 18. *K činnosti Barákovy komise.*
25. NA, f. KSČ – ÚV 1945–1989, Praha – komise, sv. 7 A Pillerova, a. j. *Osoby. K vnějším souvislostem politických procesů v Československu.*
26. NA, f. KSČ – ÚV 1945–1989, Praha – komise, sv. 7 A Pillerova, a. j. *Osoby. Osoby, Odpovědnost orgánů ÚV.*
27. NA, f. KSČ – ÚV 1945–1989, Praha – komise, sv. 12 A Pillerova, a. j. *Problémy. Chronologický přehled o projednávání případu „Šling“ v orgánech a komisích.*
28. NA, f. KSČ – ÚV 1945–1989, Praha – komise, sv. 12 A Pillerova, a. j. *Problémy. Problémy rehabilitace – studie.*
29. NA, f. KSČ – ÚV 1945–1989, Praha – komise, sv. 12 A Pillerova, a. j. *stanovisko. Stanovisko Koldera k práci jeho komise.*
30. NA, f. KSČ – ÚV 1945–1989, Praha – komise, sv. 25 A Pillerova, a. j. k info 5. *Stanovisko D. Koldera k práci jeho komise.*

31. NA, f. KSČ – ÚV 1945–1989, Praha – komise, sv. 34 A Pillerova, a. j. k info 31. *K dějinám rehabilitace tzv. slovenských buržoazních nacionalistů.*
32. NA, f. KSČ – ÚV 1945–1989, Praha – komise, sv. 34 A Pillerova, a. j. k info 32. *Případ „buržoazních nacionalistů“.*
33. NA, f. KSČ – ÚV 1945–1989, Praha – komise, sv. 34 A, a. j. k info 33. *K společenským předpokladům politických procesů – II. část (problém vztahu strany a inteligence).*
34. NA, f. KSČ – ÚV 1945–1989, Praha – komise, sv. 36 A Pillerova, a. j. k info 36. *Karol Bacílek.*
35. NA, f. KSČ – ÚV 1945–1989, Praha – komise, sv. 36 A Pillerova, a. j. k info 38. *Příprava soudního procesu s vedením protistátního spikleneckého centra.*
36. NA, f. KSČ – ÚV 1945–1989, Praha – komise, sv. 36, a. j. 552. *Zpráva komise pro přešetření politických procesů v období 1949–1954.*
37. NA, f. KSČ – ÚV 1945–1989, Praha – komise, sv. 36 A Pillerova, a. j. k info 37. *Kabinetní justice I.*
38. NA, f. KSČ – ÚV 1945–1989, Praha – komise, sv. 47 A Pillerova, a. j. referát Husáka. *Z referátu Husáka na plénu ÚV KSČ 29. 5. 1969.*
39. NA, f. KSČ – ÚV 1945–1989, Praha – komise, sv. 49, a. j. 918. *Informace gen. prokuratury z 8. 1. 1963 o stavu některých opatření, která byla učiněna nebo je třeba provést v souvislosti s prováděnou revizí některých politických procesů.*
40. NA, f. Úřad předsednictva vlády ČSSR/ČSFR, Praha – 1969, k. 175, sign. 366/365/14. *Dopis ministra vnitra předsedovi vlády ze dne 30. ledna 1969.*
41. NA, f. Úřad předsednictva vlády ČSSR/ČSFR, Praha – 1969, k. 175, sign. 366/365/14. *Dopis ministra vnitra z 11. prosince 1968. Návrh zásad zákona o mimosoudní rehabilitaci.*
42. NA, f. Úřad předsednictva vlády ČSSR/ČSFR, Praha – 1969, k. 175, sign. 366/365/14. *Dopis sekretariátu předsedy ÚV Národní fronty sekretariátu předsedy vlády.*

43. NA, f. Úřad předsednictva vlády ČSSR/ČSFR, Praha – 1969, k. 175, sign. 366/365/14. *Dopis vedoucího oddělení civilně-správního úseku Ministerstva vnitra zástupcům ústředních orgánů pověřených vypracováním zásad zákona.*
44. NA, f. Úřad předsednictva vlády ČSSR/ČSFR, Praha – 1969, k. 175, sign. 366/365/14. *Informace právního odboru předsednictva vlády k návrhu vládního usnesení ve věci návrhu zásad zákona o mimosoudní rehabilitaci ze dne 16. 7. 1968*
45. NA, f. Úřad předsednictva vlády ČSSR/ČSFR, Praha – 1969, k. 175, sign. 366/365/14. *Informace právního odboru předsednictva vlády k návrhu vládního usnesení ve věci návrhu zásad zákona o mimosoudní rehabilitaci ze dne 16. 12. 1968.*
46. NA, f. Úřad předsednictva vlády ČSSR/ČSFR, Praha – 1969, k. 175, sign. 366/365/14. *Informace právního odboru předsednictva vlády k návrhu vládního usnesení ve věci návrhu zásad zákona o mimosoudní rehabilitaci ze dne 18. 2. 1969.*
47. NA, f. Úřad předsednictva vlády ČSSR/ČSFR, Praha – 1969, k. 175, sign. 366/365/14. *Kolegium ministra vnitra. Návrh na zřízení Rehabilitační komise MV.*
48. NA, f. Úřad předsednictva vlády ČSSR/ČSFR, Praha – 1969, k. 175, sign. 366/365/14. *Návrh zásad zákona o mimosoudní rehabilitaci – připomínkové řízení.*
49. NA, f. Úřad předsednictva vlády ČSSR/ČSFR, Praha – 1969, k. 175, sign. 366/365/14. *Pripomienky k zásadám zákona o mimosúdnej rehabilitácii ze dne 24. 4. 1969.*
50. NA, f. Úřad předsednictva vlády ČSSR/ČSFR, Praha – 1969, k. 175, sign. 366/365/14. *Přehled připomínek, jimž nebylo vyhověno.*
51. NA, f. Úřad předsednictva vlády ČSSR/ČSFR, Praha – 1969, k. 175, sign. 366/365/14. *Rozbor problematiky mimosoudní rehabilitace.*
52. NA, f. Úřad předsednictva vlády ČSSR/ČSFR, Praha – 1969, k. 175, sign. 366/365/14. *Upozornění na závažnou mezeru v zákoně o mimosoudní rehabilitaci ze dne 15. 1. 1969.*
53. NA, f. Úřad předsednictva vlády ČSSR/ČSFR, Praha – 1969, k. 175, sign. 366/365/14. *Usnesení vlády Československé socialistické republiky ze dne 25. července 1968 č. 255.*

54. NA, f. Úřad předsednictva vlády ČSSR/ČSFR, Praha – 1969, k. 175, sign. 366/365/14. *Zákon o mimosoudní rehabilitaci – porada*, s. 1.
55. NA, f. Úřad předsednictva vlády ČSSR/ČSFR, Praha – 1969, k. 175, sign. 366/365/14. *Zápis o poradě o návrhu zásad zákona o mimosoudní rehabilitaci, ze dne 10. ledna 1969 na ministerstvu financí ČSR*.
56. NA, f. Úřad předsednictva vlády ČSSR/ČSFR, Praha – 1969, k. 175, sign. 366/365/14. *Zásady zákona o mimosoudní rehabilitaci – porada na ministerstvu financí*.
57. NA, f. Úřad předsednictva vlády ČSSR/ČSFR, Praha – 1969, k. 175, sign. 366/365/14. *Zásady zákona o mimosoudní rehabilitaci z 20. 5. 1968*.
58. NA, f. Úřad předsednictva vlády ČSSR/ČSFR, Praha – 1969, k. 175, sign. 366/365/14. *Zásady zákona o mimosoudní rehabilitaci ze dne 11. prosince 1968*.
59. NA, f. Úřad předsednictva vlády ČSSR/ČSFR, Praha – 1969, k. 175, sign. 366/365/14. *Zpráva o průběhu prací na zásadách zákona o mimosoudní rehabilitaci*.
60. NA, f. Úřad předsednictva vlády ČSSR/ČSFR, Praha-1969, k. 175, sign. 366/365/14. *Zpráva předsedy Nejvyššího soudu o stavu provádění zákona č. 82/1968 Sb. o soudní rehabilitaci u Nejvyššího soudu v prvním pololetí 1969*.
61. NA, f. ÚV KSČ – Pillerova komise, sign. Zasedání komise – zápisy schůzí 1969 (6 složek), k. 45 B. *Návrh tezí referátu komise ÚV KSČ pro dokončení stranické rehabilitace pro zasedání ÚV KSČ*.
62. NA, f. ÚV KSČ – Pillerova komise, sign. Zasedání komise – zápisy schůzí 1969 (6 složek), k. 45 B. *Opis usnesení 11. schůze výkonného výboru PÚV KSČ ze dne 18. 2. 1969*.
63. NA, f. ÚV KSČ – Pillerova komise, sign. Zasedání komise – zápisy schůzí 1969 (6 složek), k. 45 B. *Usnesení ÚV KSČ o dokončení stranické rehabilitace soudruhů neoprávněně postižených v hlavních politických procesech v letech 1952–54*.
64. NA, f. ÚV KSČ – Pillerova komise, sign. Zasedání komise – zápisy schůzí 1969 (6 složek), k. 45 B. *Zápis ze schůze komise ÚV KSČ pro dokončení stranické rehabilitace, konané 9. dubna 1969*

65. NA, f. ÚV KSČ – Pillerova komise, sign. Zasedání komise – zápisy schůzí 1969 (6 složek), k. 45 B. *Zápis z jednání komise ÚV KSČ pro dokončení stranické rehabilitace, konané dne 17. května 1968.*
66. NA, f. ÚV KSČ – Pillerova komise, sign. Zasedání komise – zápisy schůzí 1969 (6 složek), k. 45 B. *Zápis z jednání komise ÚV KSČ pro dokončení stranické rehabilitace konané dne 8. srpna 1968.*
67. NA, f. ÚV KSČ – Pillerova komise, sign. Zasedání komise – zápisy schůzí 1969 (6 složek), k. 45 B. *Zápis z jednání komise ÚV KSČ pro dokončení stranické rehabilitace konané ve dnech 26. a 27. února 1969.*
68. NA, f. ÚV KSČ – Pillerova komise, sign. Zasedání komise – zápisy schůzí 1969 (6 složek), k. 45 B. *Zápis z jednání komise ÚV KSČ pro dokončení stranické rehabilitace, konané 12. a 13. března 1969.*
69. NA, f. ÚV KSČ – Pillerova komise, sign. Zasedání komise – zápisy schůzí 1969 (6 složek), k. 45 B. *Zápis z jednání komise ÚV KSČ pro dokončení stranické rehabilitace konaného 6. března 1969.*
70. NA, f. ÚV KSČ – Pillerova komise, sign. Zasedání komise – zápisy schůzí 1969 (6 složek), k. 45 B. *Zápis z jednání komise ÚV KSČ pro dokončení stranické rehabilitace konaného dne 27. března 1969.*
71. NA, f. ÚV KSČ – Pillerova komise, sign. Zasedání komise – zápisy schůzí 1969 (6 složek), k. 45 B. *Zápis ze zasedání komise ÚV KSČ pro dokončení stranické rehabilitace, konané 14. 10. 1968.*
72. NA, f. ÚV KSČ – Pillerova komise, sign. Zasedání komise – zápisy schůzí 1969 (6 složek), k. 45 B. *Zápis ze zasedání komise ÚV KSČ pro dokončení stranické rehabilitace konané dne 22. ledna 1969.*
73. NA, f. ÚV KSČ – Pillerova komise, sign. Zasedání komise – zápisy schůzí 1969 (6 složek), k. 45 B. *Zápis ze zasedání komise ÚV KSČ pro dokončení stranické rehabilitace, konané dne 12. a 13. února 1969 v budově Pod hradbami 1.*
74. NA, f. ÚV KSČ – Pillerova komise, sign. Zasedání komise – zápisy schůzí 1969 (6 složek), k. 45 B. *Zasedání komise 8. 7. 1968.*
75. NA, f. ÚV KSČ – Pillerova komise, sign. Zasedání komise – zápisy schůzí 1969 (6 složek), k. 45 B. *Záznam ze schůzky soudruhů, kteří by měli ukončit práci komise ÚV KSČ pro dokončení stranické rehabilitace.*

76. NA, f. ÚV KSČ – Pillerova komise, sign. Zasedání komise – zápisy schůzí 1969 (6 složek), k. 45 B. *Způsob seznámení strany a veřejnosti s jednáním ÚV KSČ o dokončení stranických rehabilitací.*

Archiv bezpečnostních složek

1. ABS, f. Inspekce ministra vnitra ČSSR, II. díl, sign. A 8/2, i. j. 187. *Mimosoudní rehabilitace – vyhodnocení.*
2. ABS, f. Kolegia ministra vnitra, sign. A 2/3, i. j. 133. *Uspořádání činnosti komise MV ustavené RMV č. 19/1968 a návrh na statut a systemizaci Rehabilitační komise MV.*
3. ABS, f. Operativní porady ministra vnitra ČSSR /vedení FMV/ z let 1970–1975, sign. A 2/3, i. j. 962. *Návrh zákona, kterým se mění a doplňuje zákon č. 82/1968 Sb. o soudní rehabilitaci.*
4. ABS, f. Organizační a vnitřní správa FMV – právní odbor, sign. A 6/2, i. j. 1072. *Zákon o soudní rehabilitaci. Informace pro souduhu I. náměstka ministra vnitra.*
5. ABS, f. Organizační a vnitřní správa FMV – právní odbor, sign.: A 6/2 i. j. 1173. *Mimosoudní rehabilitace – příprava zákona.*
6. ABS, f. Sekretariát federálního ministerstva vnitra – právní odbor, sign. A 2/4, i. j. 1. *Novelizace zákona o soudní rehabilitaci.*
7. ABS, f. Sekretariát federálního ministerstva vnitra – právní odbor, sign. A 2/4, i. j. 1. *Vyhodnocení průběhu soudní rehabilitace (Stav k 1. 8. 1969)*
8. ABS, f. Sekretariát federálního ministerstva vnitra, III. díl, sign. 2/3, i. j. 2043. *12. schůze právní komise ÚV KSČ dne 14. 6. 1968.*
9. ABS, f. Sekretariát federálního ministerstva vnitra, V. díl, sign. A 2/5, i. j. 849. *24. schůze Národního shromáždění konaná 24. až 26. 6. 1968. Tisk 174. Vládní návrh zákona o soudní rehabilitaci.*
10. ABS, f. Sekretariát federálního ministerstva vnitra, V. díl, sign. A 2/5, i. j. 849. *24. schůze Národního shromáždění konaná 24. až 26. 6. 1968. Tisk 183. Společná zpráva výborů ústavně právního a pro národní výbory k vládnímu návrhu zákona (tisk 174) o soudní rehabilitaci.*

11. ABS, f. Sekretariát náměstka ministra vnitra plk. Demjana, sign. A 24, i. j. 829. *Návrh zásad zákona o soudní rehabilitaci pro s. náměstka MV.*

Sekundární zdroje

Monografie a kapitoly v monografiích

1. Bahounek, T. Procesy se členy tělovýchovného spolku Orel (1948–1951). In: Schelle, K. a Tauchen, J. (ed.). *Encyklopedie českých právních dějin. VIII. svazek, Procesy (do roku 1949)*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2017, s. 811–831.
2. Barusová, H. Barnabitská komise a důsledky její činnosti. In: Bursík, T., Pažout, J. (eds.) *Revize politických procesů a rehabilitace jejich obětí v komunistickém Československu: mezinárodní, vnitropolitické, právní a společenské aspekty*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2021, s. 143–192.
3. Bílek, J. Pomocné technické prapory. In: Schelle, K. a Tauchen, J. (ed.). *Encyklopedie českých právních dějin. V. svazek, Pa - Právní*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2016, s. 589–596.
4. Bláhová, I. et al. *Oběti komunistické spravedlnosti: právní aspekty politických procesů 50. let 20. století*. Praha: Auditorium, 2013.
5. Bursík, T. Procesy politické v 50. letech 20. století. In: Schelle, K. a Tauchen, J. (ed.). *Encyklopedie českých právních dějin. VIII. svazek, Procesy (do roku 1949)*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2017, s. 763–768.
6. Bursík, T. a Pažout, J. Odbojové, opoziční a nonkonformní aktivity v komunistickém Československu a jejich trestněprávní postihy – základní charakteristika. In: Bursík, T., Pažout, J., Portmann, K. a Vilímek, T. *Třídní (ne)spravedlnost: proměny politicky motivované trestněprávní perzekuce v Československu v letech 1948-1989*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2020, s. 9–48.
7. Bursík, T. a Pažout, J. Politické procesy v Československu v zakladatelském období komunistického režimu, jejich revize a rehabilitace obětí – základní charakteristika. In: Bursík, T., Pažout, J. (eds.) *Revize politických procesů a rehabilitace jejich obětí v komunistickém Československu: mezinárodní, vnitropolitické, právní a*

- společenské aspekty*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2021, s. 11–20.
8. Cigánek, F. a Felcman, O. *Národní shromáždění. Prameny k dějinám československé krize 1967-1970*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2009.
  9. Císař, J. Zákon o soudní rehabilitaci č. 82/1968 Sb. jako výraz právní diskontinuity vývoje v 50. a 60. letech. *Časopis pro právní vědu a praxi*, 1996, č. 1, s. 98–106.
  10. Dvořáková, E., Snítíl, Z. Odpovědnost politického sekretariátu ÚV KSČ za politické procesy počátkem 50. let (1969). In: Vorel, J., Šimánková, A. et al. *Československá justice v letech 1948 - 1953 v dokumentech. Díl I*. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu, 2003, s. 327–332.
  11. Fiala, J. Úloha sovětských poradců v čs. bezpečnosti při přípravě a provedení politických procesů v letech 1949–1954 (1968). In: Vorel, J., Šimánková, A. et al. *Československá justice v letech 1948 - 1953 v dokumentech. Díl I*. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu, 2003, s. 290–309.
  12. Francek, J. *Velké dějiny zemí Koruny české. Tematická řada, Zločinnost a bezpráví*. Praha: Paseka, 2011.
  13. Fuková, H. *Rehabilitace politických vězňů v Československu. Zákony o soudní rehabilitaci z let 1968 a 1990*. Praha, 2012, bakalářská práce, Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd.
  14. Grisová, H. „Barnabitská“ komise. *Její činnost a výsledky*. Olomouc, 2011, diplomová práce, Univerzita Palackého, Filozofická fakulta.
  15. Hanzlík, F. Kabinetní justice. In: Schelle, K. a Tauchen, J. (ed.). *Encyklopedie českých právních dějin. III. svazek, K - M*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2016, s. 18–21.
  16. Hanzlík, F. Proces s Heliodorem Píkou (1949). In: Schelle, K. a Tauchen, J. (ed.). *Encyklopedie českých právních dějin. VIII. svazek, Procesy (do roku 1949)*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2017, s. 841–849.
  17. Hoppe, J. *Opozice '68. Sociální demokracie, KAN a K 231 v období pražského jara*. Praha: PROSTOR, 2009.
  18. Hoppe, J. Pokusy o obnovu české občanské společnosti v roce 1968. *Sociální demokracie, Klub angažovaných nestraníků a K 231 - Sdružení bývalých politických vězňů*. Praha, 2008, disertační práce, Univerzita Karlova, Filozofická fakulta.

19. Jestřáb, M. *Soudní rehabilitace: komentář k zákonu č. 82/1968 Sb. o soudní rehabilitaci*. Praha: Horizont, 1969.
20. Just, P. Vláda ČSSR (8. 4. 1968–31. 12. 1968) Oldřicha Černíka. In: Schelle, K. a Tauchen, J. (ed.). *Encyklopedie českých právních dějin. XX. svazek, Vá - Volba*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2020, s. 562–563.
21. Kalous, J. Státní bezpečnost (StB). In: Schelle, K. a Tauchen, J. (ed.). *Encyklopedie českých právních dějin. XVI. svazek, Správa veřejná - Suché*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2019, s. 219–223.
22. Kaplan, K. *Druhý proces: Milada Horáková a spol. - rehabilitační řízení 1968–1990*. Praha: Karolinum, 2008.
23. Kaplan, K. *K politickým procesům v Československu 1948 - 1954: dokumentace komise ÚV KSČ pro rehabilitaci 1968*. Sešity Ústavu pro soudobé dějiny AV ČR. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 1994.
24. Kaplan, K. Politická perzekuce za komunistického režimu v Československu. In: Gebauer, F et al. *Soudní perzekuce politické povahy v Československu 1948-1989: (statistický přehled)*. Sešity Ústavu pro soudobé dějiny AV ČR. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 1993, s. 6–52.
25. Kaplan, K. a Paleček, P. *Komunistický režim a politické procesy v Československu*. Brno: Barrister & Principal, 2008.
26. Knapp, V. *Proměny času: vzpomínky nestora české právní vědy*. Praha: Prospektrum, 1998.
27. Kocian, J. Stranicko-politický systém. In: Schelle, K. a Tauchen, J. (ed.). *Encyklopedie českých právních dějin. XVI. svazek, Správa veřejná - Suché*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2019, s. 822–828.
28. Koudelka, Z. Amnestie. In: Schelle, K. a Tauchen, J. (ed.). *Encyklopedie českých právních dějin. I. svazek, A - Č*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2015, s. 252–267.
29. Kratochvíl, A. *Žaluji. Sv. 1., Stalinská justice v Československu*. Praha: Česká expedice, 1990
30. Kratochvíl, A. *Žaluji. Sv. 2., Vrátit slovo umlčeným*. Praha: Dolmen, 1990.
31. Kubeš, V. ... a chtěl bych to všechno znovu: filozofické vypořádání s pesimistickým světovým názorem. 2., doplněné a upravené vydání.

- Spisy Právnické fakulty Masarykovy univerzity. Edice Reminiscentia iuridica. Brno: Masarykova univerzita, 2022.
32. Kubeš, V. *Dějiny myšlení o státu a právu ve 20. století se zřetelem k Moravě a zvláště Brnu. Díl druhý*. Spisy Právnické fakulty Masarykovy univerzity v Brně. Brno: Masarykova univerzita, 1995.
  33. Kuklík et al. *Dějiny československého práva: 1945–1989*. Praha: Auditorium, 2011.
  34. Kýr, A. Vězeňství. In: Schelle, K. a Tauchen, J. (ed.). *Encyklopedie českých právních dějin. XX. svazek, Vá - Volba*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2020, s. 432–468.
  35. Novotný, J. *Josef Smrkovský jako oběť perzekuce padesátých let*. Praha, 2020, diplomová práce, Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta.
  36. Odpovědnost justice. In: Vorel, J., Šimánková, A. et al. *Československá justice v letech 1948 - 1953 v dokumentech. Díl I*. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu, 2003, s. 334–335.
  37. Pažout, J. Příprava zákona o soudní rehabilitaci a jeho aplikace na půdě Národního/Federálního shromáždění. In: Bursík, T., Pažout, J. (eds.) *Revize politických procesů a rehabilitace jejich obětí v komunistickém Československu: mezinárodní, vnitropolitické, právní a společenské aspekty*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2021, s. 333–428.
  38. Pelikán, J. *Potlačená zpráva: (zpráva komise ÚV KSČ o politických procesech a rehabilitacích v Československu 1949-68)*. Wien: Europa-Verlag, 1970.
  39. Pernes, J. *Velké dějiny zemí Koruny české. Svazek XVII., 1948-1956*. Praha: Paseka, 2022.
  40. *Proces naruby: o nezákonných procesech a rehabilitaci od roku 1948*. Bratislava: Zväz slovenských novinárov, 1968.
  41. Rambousek, O. a Gruber, L. *Zpráva Dokumentační komise K 231*. Toronto: Členové Dokumentační komise K 231 v exilu, 1973.
  42. Rychlík, J. *Československo v období socialismu: 1945-1989*. Praha: Vyšehrad, 2020.
  43. Schelle, K. Soudnictví v období socialistického Československa (1948–1989). In: Schelle, K. a Tauchen, J. (ed.). *Encyklopedie českých právních dějin. XIV. svazek, Soudnictví*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2019, s. 171–190.

44. Schelle, K. Ústava Československé republiky (1948). In: Schelle, K. a Tauchen, J. (ed.). *Encyklopedie českých právních dějin, XIX. svazek U–Ú*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2020, s. 556–561.
45. Slabotínský, R. *Amnestie prezidenta republiky v letech 1960 a 1962 a rehabilitace politických vězňů v 60. letech*. Brno, 2010, disertační práce, Masarykova univerzita, Filozofická fakulta.
46. Slušný, J. Proces s Miladou Horákovou (1950). In: Schelle, K. a Tauchen, J. (ed.). *Encyklopedie českých právních dějin. IX. svazek, Procesy (od roku 1950) - Pů*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2017, s. 19–29.
47. Slušný, J. Proces s Rudolfem Slánským (1952). In: Schelle, K. a Tauchen, J. (ed.). *Encyklopedie českých právních dějin. IX. svazek, Procesy (od roku 1950) - Pů*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2017, s. 130–139.
48. Slušný, J. Sbor národní bezpečnosti. In: Schelle, K. a Tauchen, J. (ed.). *Encyklopedie českých právních dějin. XII. svazek, Sa - Smlouva ná*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2018, s. 178–211.
49. Steinová, V. Proces s ilegálním vedením Junáka (1952). In: Schelle, K. a Tauchen, J. (ed.). *Encyklopedie českých právních dějin. IX. svazek, Procesy (od roku 1950) - Pů*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2017, s. 166–175.
50. Steinová, V. Proces s Janem Zahradníčkem (1952). In: Schelle, K. a Tauchen, J. (ed.). *Encyklopedie českých právních dějin. IX. svazek, Procesy (od roku 1950) - Pů*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2017, s. 182–189.
51. Škerlová, J. Československo-jugoslávské vztahy. In: Schelle, K. a Tauchen, J. (ed.). *Encyklopedie českých právních dějin. I. svazek, A - Č*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2015, s. 891–901.
52. Šohajdová, L. Velezrada. In: Schelle, K. a Tauchen, J. (ed.). *Encyklopedie českých právních dějin. XX. svazek, Vá - Volba*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2020, s. 317–319.
53. Štefanica, J. *Kampaň proti slovenskému buržoaznímu nacionalismu*. Ostrava: Key Publishing, 2017.
54. Štefanica, J. Proces s Eduardem Outratou (1954). In: Schelle, K. a Tauchen, J. (ed.). *Encyklopedie českých právních dějin. IX. svazek,*

- Procesy (od roku 1950) - Pů.* Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2017, s. 240–241.
55. Štefanica, J. Proces s Josefem Goldmannem. In: Schelle, K. a Tauchen, J. (ed.). *Encyklopedie českých právních dějin. IX. svazek, Procesy (od roku 1950) - Pů.* Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2017, s. 241–242.
56. Štefanica, J. Procesy politické (trestněprávní aspekty). In: Schelle, K. a Tauchen, J. (ed.). *Encyklopedie českých právních dějin. VIII. svazek, Procesy (do roku 1949).* Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2017, s. 774–785.
57. Štefanica, J. Procesy s tzv. buržoazními nacionalisty (mezinárodní a vnitrostátní souvislosti). In: Schelle, K. a Tauchen, J. (ed.). *Encyklopedie českých právních dějin. IX. svazek, Procesy (od roku 1950) - Pů.* Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2017, s. 219–226.
58. Švantner, V. Právníká dvouletka. In: Schelle, K. a Tauchen, J. (ed.). *Encyklopedie českých právních dějin. V. svazek, Pa - Právni.* Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2016, s. 799–821.
59. Švepešová, A. Proces se členy národního hokejového týmu (1950). In: Schelle, K. a Tauchen, J. (ed.). *Encyklopedie českých právních dějin. IX. svazek, Procesy (od roku 1950) - Pů.* Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2017, s. 57–63.
60. Tomek, P. *Příslušník StB Miroslav Pich-Tůma.* Cheb: Svět křídel, 2022.
61. Uher, J. *Zo zákulisia rehabilitácií.* Bratislava: Kalligram, 2001.
62. Uher, Š. *Politické procesy v 50. letech.* Karel Vaš. Praha, 2017, diplomová práce, Univerzita Karlova, Právníká fakulta.
63. Veber, V. Rehabilitace. In: Schelle, K. a Tauchen, J. (ed.). *Encyklopedie českých právních dějin. X. svazek, R - Říš.* Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2017, s. 382–390.
64. Vojáček, L. Právo sovětské jako vzor pro československé právo. In: Schelle, K. a Tauchen, J. (ed.). *Encyklopedie českých právních dějin. VII. svazek, Právo pra - Prob.* Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2017, s. 367–378.
65. Vorel, J. Postavení a role rehabilitačních komisí ÚV KSČ. In: Vorel, J., Šimánková, A. et al. *Československá justice v letech 1948 - 1953 v dokumentech. Díl I.* Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu, 2003, s. 165–171.

66. Zářecký, P. Moc, právo a procesy (1968). In: Vorel, J., Šimánková, A. et al. *Československá justice v letech 1948 - 1953 v dokumentech. Díl I.* Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu, 2003, s. 311–325.
67. Závěrečná zpráva tzv. Pillerovy komise (první, neschválená verze, 1969). In: Vorel, J., Šimánková, A. et al. *Československá justice v letech 1948 - 1953 v dokumentech. Díl I.* Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu, 2003, s. 190–291.
68. Zpráva o činnosti justičních orgánů v období politických procesů (zpráva tzv. Kolderovy komise, 19. března 1963). In: Vorel, J., Šimánková, A. et al. *Československá justice v letech 1948 - 1953 v dokumentech. Díl I.* Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu, 2003, s. 173–189.

Články v časopisech, sbornících a v tisku

1. Adamus, V. Správní rehabilitace. Několik poznámek na okraj. *Správní právo*. 1968, roč. 1, č. 2, s. 67–72.
2. Akční program strany jednomyslně schválen. *Rudé právo*. 1968, roč. 48, č. 96, s. 1.
3. Bébr, R. Soudní rehabilitace a dědictví. *Socialistické soudnictví*. 1969, roč. 9, č. 10, s. 38–42.
4. Bičovský, J. Některé poznámky k občanskoprávním problémům souvisejícím se soudní rehabilitací po novele č. 70/1970 Sb. *Socialistické soudnictví*. 1970, roč. 22, č. 10, s. 27–36.
5. Budu se řídit Ústavou. Zvolení soudci rehabilitačních senátů složili slib. *Svobodné slovo*. 1968, roč. 24, č. 341, s. 1.
6. Bud' me bdělí a ostražití. *Rudé právo*. 1956, roč. 36, č. 183, s. 1.
7. Černý, M. Otázka místní příslušnosti podle § 27 a násl. zákona o soudní rehabilitaci. *Socialistická zákonnost*. 1970, roč. 18, č. 1, s. 37–39.
8. Dressler, A. Amnestie. *Rudé právo*. 1948, roč. 28, č. 145, s. 1.
9. Dressler, A. Ochrana republiky. *Rudé právo*. 1948, roč. 28, č. 212, s. 1.
10. Důsledný návrat k zákonnosti. Bývalí příslušníci SNB plně rehabilitováni. *Rudé právo*. 1969, roč. 49, č. 38, s. 2.

11. Federální shromáždění strážcem ústavnosti a zákonnosti. *Rudé právo*. 1969, roč. 49, č. 90, s. 2.
12. Haškovec, V. Koho rehabilitovat. *Rudé právo*. 1968, roč. 48, č. 115, s. 6.
13. Havliš, M. K náhradě škody podle zákona o soudní rehabilitaci. *Socialistická zákonnost*. 1969, roč. 17, č. 4, s. 207–219.
14. Hečko, J. Rehabilitace ano... ale takto ne!. *Rudé právo*. 1969, roč. 48, č. 252, s. 3.
15. Chystá se zákon o soudních rehabilitacích. *Rudé právo*. 1968, roč. 48, č. 93, s. 1.
16. Jak se připravují na akční program. *Rudé právo*. 1968, roč. 48, č. 81, s. 2.
17. Klub angažovaných nestraníků. *Literární listy*. 1968, roč. 1, č. 7, s. 2.
18. Kober, J. a Radimský, J. Prekluze a promlčení nároků na náhradu škody podle zákona č. 82/1968 Sb., o soudní rehabilitaci. *Advokátní praxe*. 1970, č. 1, s. 73–78.
19. Komise NS souhlasí s kandidáty soudců. *Rudé právo*. 1968, roč. 48, č. 225, s. 1.
20. Komise ústředního výboru KSČ o stranické rehabilitaci. *Rudé právo*. 1968, roč. 48, č. 136, s. 1.
21. Komuniké z prvního dne pléna ÚV KSČ. *Rudé právo*. 1968, roč. 48, č. 148, s. 1.
22. Kratochvíl, Z. Zamyšlení nad zákonem o soudní rehabilitaci. *Socialistické soudnictví*. 1968, roč. 8, č. 9, s. 14–16.
23. Mikule, V. Problémy rehabilitace v oblasti státní správy. *Socialistická zákonnost*. 1969, roč. 17, č. 1, s. 13–22.
24. Národ si dal novou ústavu. *Rudé právo*. 1948, roč. 28, č. 110, s. 1.
25. Nejvýznamnější poučení z XX. sjezdu KSSS. *Rudé právo*, roč. 36, č. 103, s. 3–4.
26. Nové zákony vyhlášeny. *Rudé právo*. 1970, roč. 50, č. 161, s. 2.
27. Občané, pozor!. *Rudé právo*. 1968, roč. 48, č. 172, s. 3.

28. Odvolání ministra vnitra a generálního prokurátora. *Rudé právo*. 1968, roč. 48, č. 75, s. 1.
29. Ostravský senát zrušil nezákonný rozsudek. *Rudé právo*. 1968, roč. 48, č. 171, s. 2.
30. Otevřeně o hospodářství. Rychle řešit ekonomické reformy. *Rudé právo*. 1968, roč. 48, č. 80, s. 2.
31. Poslanci posuzují vnitropolitickou situaci. *Rudé právo*. 1968, roč. 48, č. 81, s. 2.
32. Potřebujete poradit? Informovali jsme za vás. Rehabilitační poradny. *Rudé právo*. 1968, roč. 49, č. 283, s. 3.
33. Předsednictvo Národního shromáždění vyslovilo nedůvěru generálnímu prokurátorovi a ministru vnitra. *Rudé právo*. 1968, roč. 48, č. 74, s. 2.
34. Raška, F. Činnost Ferdinanda Peroutky ve Spojených státech za studené války. *Acta Universitatis Carolinae. Studia Territorialia*. 2009, roč. 9, č. 2, s. 65–79.
35. Rehabilitace novinářů pokračuje. *Lidová demokracie*. 1968, roč. 24, č. 170, s. 5.
36. Rehabilitace v odborech. *Rudé právo*. 1968, roč. 48, č. 142, s. 3.
37. Rehabilitační komise SPB u gen. prokurátora. *Rudé právo*. 1968, roč. 48, č. 115, s. 3.
38. Rehabilitační řízení s bývalými příslušníky SNB. *Rudé právo*. 1969, roč. 49, č. 37, s. 2.
39. Rozhodnutí ministerstva vnitra o K 231 a KAN. *Rudé právo*. 1968, roč. 48, č. 246, s. 2.
40. Rozhodnutí prezidenta republiky a vlády o amnestii. *Rudé právo*. 1953, roč. 33, č. 123, s. 1.
41. Rozhodnutí prezidenta a vlády Republiky československé o amnestii. *Rudé právo*. 1955, roč. 35, č. 128, s. 3.
42. Rozhodnutí prezidenta republiky a vlády Republiky československé o amnestii. *Rudé právo*. 1960, roč. 40, č. 128, s. 2.
43. Rozhodnutí prezidenta a vlády republiky o amnestii. *Rudé právo*. 1957, roč. 38, č. 333, s. 1.

44. Rozhodnutí prezidenta republiky o amnestii. *Rudé právo*. 1968, roč. 48, č. 128, s. 2.
45. Rozsudek státního soudu dopadl plnou vahou na odpornou bandu velezrádců a špiónů. *Rudé právo*. 1950, roč. 30, č. 136, s. 3.
46. Rupeš, B. a Svoboda, L. O cílech, poslání a budoucnosti Klubu 231. *Obrana lidu*. 1968, roč. 27, č. 24, s. 12.
47. Růžek, A. Zákon o soudní rehabilitaci. *Právník*. 1969, roč. 108, č. 2, s. 107–116.
48. Schůze ústavně právního výboru NS. Poslanci začínají projednávat zásady zákona o soudních rehabilitacích. *Rudé právo*. 1968, roč. 48, č. 142, s. 2.
49. Soudní rehabilitace pod kontrolou. *Lidová demokracie*. 1969, roč. 25, č. 172, s. 1.
50. Stalo se... *Literární noviny*. 1967, roč. 16, č. 5, s. 10.
51. Stibor, K. Soudní rehabilitace a důchodové zabezpečení. *Socialistické soudnictví*. 1969, roč. 9, č. 1, s. 18–22.
52. Štěpina, J. Ještě k místní příslušnosti soudu k řízení o žalobě na náhradu škody podle § 27 a násl. zákona o soudní rehabilitaci. *Socialistická zákonnost*. 1970, roč. 18, č. 1, s. 39–41.
53. Šubrt, K. et al. Založení junáckých středisek. *Rudé právo*. 1968, roč. 48, č. 80, s. 7.
54. Vaněček, F. Náš rozhovor s vedoucím tiskového úseku Generální prokuratury dr. L. Polákem. Jak to bylo s rehabilitací. *Rudé právo*. 1968, roč. 48, č. 81, s. 5.
55. Výkon trestu R. Baráka přerušeno. *Rudé právo*. 1968, roč. 48, č. 128, s. 2.
56. Zákon o soudní rehabilitaci schválen. *Rudé právo*. 1968, roč. 48, č. 175, s. 1.
57. Zákony o všeobecné dani a o národní bezpečnosti schváleny. *Rudé právo*. 1948, roč. 28, č. 298, s. 1.
58. Z jednání ústavně právního výboru SL. Proti netřídnímu používání rehabilitačního zákona. *Rudé právo*. 1970, roč. 50, č. 29, s. 1.

59. Z jednání ústřední kontrolní a revizní komise KSČ. Nutnost jednotného postupu. Další stranické rehabilitace. *Rudé právo*. 1969, roč. 49, č. 62, s. 1.
60. Zoulík, F. Justice a rehabilitace. *Socialistické soudnictví*. 1968, roč. 8, č. 4, s. 5–7.
61. Zpráva z předsednictva NS. Zákon o rehabilitaci bude projednán v červnu. *Rudé právo*. 1968, roč. 48, č. 142, s. 1.
62. Z rezoluce výroční členské schůze ZO KSČ Ministerstva spravedlnosti ze dne 19. 2. a 4. 3. 1968. *Socialistické soudnictví*. 1968, roč. 8, č. 3, s. 3–5.
63. Životní jubileum Viktora Knappa. *Právník*, 1993, roč. 132, č. 12, s. 975–976.

Elektronické zdroje

1. Aby se to už neopakovalo. Katalog k výstavě o dějinách sdružení bývalých politických vězňů [online]. *ustrcr.cz*. [cit. 30. 03. 2024]. <https://www.ustrcr.cz/data/pdf/k231/katalog-k231.pdf>
2. Dufek Karel [online]. *mzv.cz*. [cit. 11. 12. 2023]. https://www.mzv.cz/jnp/cz/o_ministerstvu/organizacni_struktura/utvary_mzv/specializovany_archiv_mzv/kdo_byl_kdo/dufek_karel.html
3. Dvořáková, J. Bedřich Pokorný – vzestup a pád [online]. *abscr.cz*. [cit. 13. 02. 2024]. https://www.abscr.cz/data/pdf/sbornik/sbornik2-2004/bedrich_pokorny.pdf
4. HAJDŮ Vavro [online]. *mzv.cz*. [cit. 15. 12. 2023]. https://www.mzv.cz/jnp/cz/o_ministerstvu/organizacni_struktura/utvary_mzv/specializovany_archiv_mzv/kdo_byl_kdo/hajdu_vavro.html
5. Hubert Ripka [online]. *vlada.gov.cz*. [cit. 21. 12. 2023]. <https://vlada.gov.cz/cz/clenove-vlady/historie-minulych-vlad/prehled-vlad-cr/1939-1945-protektorat-cechy-a-morava/jana-sramek-1/hubert-ripka-44584/#>
6. Jan Šverma [online]. *phil.muni.cz*. [cit. 12. 12. 2023]. <https://www.phil.muni.cz/fil/scf/komplet/sverma.html>
7. Josef Mírovský [online]. *politickeproceny.cz*. [cit. 13. 2. 2024]. <https://www.politickeproceny.cz/cs/osoba/mirovsky-josef-2E5Z8Y>

8. Kaplan, K. StB o sobě. Výpověď vyšetřovatele Bohumila Doubka [online]. *police.cz*. [cit. 30. 03. 2024]. <https://www.policie.cz/soubor/stb-o-sobe-vypoved-vysetrovatele-bohumila-doubka-pdf.aspx>
9. Karel Vaš [online]. *pametnaroda.cz*. [cit. 13. 02. 2024]. <https://www.pametnaroda.cz/cs/vas-karel-1916>
10. Klub angažovaných nestraníků [online]. *archiv.ucl.cas.cz*. [cit. 05. 03. 2024]. <https://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=LitL/1.1968/7/2.png>
11. Kudrna, L. Vojenské obranné zpravodajství (1945–1950) [online]. *Paměť a dějiny*. 2008, č. 1, s. 77–81. *ustrcr.cz*. [cit. 21. 11. 2023]. <https://www.ustrcr.cz/data/pdf/pamet-dejiny/0801-76-89.pdf>
12. Lóži, M. Hledání nepřátel uvnitř KSČ. Fóra, aktéři a konfliktní témata vnitrostranické komunikace v regionální perspektivě (podzim 1950 – jaro 1951) [online]. *ustrcr.cz*. [cit. 12. 12. 2023]. https://www.ustrcr.cz/wp-content/uploads/2018/06/SI_32_s222-249.pdf
13. Lóži, M. Ne československý Rajk, ale Berija [online]. *ustrcr.cz*. [cit. 31. 10. 2023]. <https://www.ustrcr.cz/wp-content/uploads/2022/10/Marian-Lozi-Ne-ceskoslovensky-Rajk-ale-Berija-Barakova-komise-KSC-a-prvni-reinterpretace-procesu-s-proti-statnim-spikleneckym-centrem-Rudolfa-Slanskeho.pdf>
14. Macháček, M. Gustáv Husák (do roku 1951). Se zvláštním zřetelem k slovenskému buržoaznímu nacionalismu [online]. *dspace.cuni.cz*. [cit. 08. 12. 2023]. https://dspace.cuni.cz/bitstream/handle/20.500.11956/27202/BPTX_2008_2_11210_ASZK00306_133798_0_75733.pdf?sequence=1
15. Němec, J. Sluhové moci, páni lidu. Profil příslušníků Státní bezpečnosti na Svitavsku 1948–1954 [online]. *is.muni.cz*. 2013. [cit. 13. 02. 2024]. https://is.muni.cz/th/odw9b/Sluhove_moci_pani_lidu..pdf
16. Oldřich Černík [online]. *vlada.gov.cz*. [cit. 28. 02. 2024]. <https://vlada.gov.cz/cz/clenove-vlady/historie-minulych-vlad/rejstrik-predsedu-vlad/oldrich-cernik-446/#>

17. Oskar Valášek [online]. *politickeprocesy.cz*. [cit. 26. 02. 2024]. <https://www.politickeprocesy.cz/cs/osoba/valasek-weiss-oskar-7CgEhn>
18. Ota Šik [online]. *totalita.cz*. [cit. 28. 02. 2024]. https://www.totalita.cz/vysvetlivky/o_siko.php
19. Ottův slovník naučný: ilustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí. Díl 27, Vůz-Žižkowski. Praha, 1908 [online]. *archive.org*. [cit. 21. 11. 2023]. <https://archive.org/details/ottvslovnk-nauni43ottogoog/page/68/mode/2up?view=theater>
20. Politické procesy v ČSR v 50. letech. Proces s vedením protistátního spikleneckého centra v čele s Rudolfem Slánským. Příprava monstrprocesu - Hlavní obžalovaný Rudolf Slánský [online]. *totalita.cz*. [cit. 11. 12. 2023]. https://www.totalita.cz/proc/proc_slanskyr_02_02.php
21. Proces se skupinou Milady Horákové [online]. *prf.cuni.cz*. [cit. 21. 11. 2023]. https://www.prf.cuni.cz/sites/default/files/uploads/files/PROCES%20SE%20SKUPINOU%20MILADY%20HOR%C3%81KOV%C3%89_0.pdf
22. Rokosová, Š. Příklad Miloslav Choc a spol. In: SECURITAS IMPERII 12. Sborník k problematice 50. let [online]. *policie.cz*. Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu, 2005. [cit. 30. 03. 2024]. <https://www.policie.cz/soubor/securitas-imperii-12-pdf.aspx>, s. 53–107.
23. Rozkaz ministra vnitra č. 16 „Řešení žádostí bývalých pracovníků bezpečnostního aparátu o nápravu křivd – zřízení zvláštní komise“ z 3. 4. 1968 [online]. *ustrcr.cz*. [cit. 14. 03. 2024]. <https://www.ustrcr.cz/data/pdf/rozkazy/rmv1968/rmv16.pdf>
24. Rozkaz ministra vnitra č. 19 „Předávání spisových materiálů pro potřeby soudní rehabilitace“ z 26. 4. 1968 [online]. *ustrcr.cz*. [cit. 05. 03. 2024]. <https://www.ustrcr.cz/data/pdf/rozkazy/rmv1968/rmv19.pdf>
25. Rudolf Slánský [online]. *totalita.cz*. [cit. 11. 12. 2023]. https://www.totalita.cz/proc/proc_slanskyr_02_02.php
26. Slabotínský, R. Amnestie prezidenta republiky a institut milostí v letech 1948–1957 [online]. *abscr.cz*. [cit. 04. 03. 2024]. https://www.abscr.cz/wp-content/uploads/2021/03/Slabotinsky_2.pdf

27. Složení vedoucích orgánů KSČ [online]. *ustrcr.cz*. [cit. 17. 10. 2023]. <https://www.ustrcr.cz/data/pdf/projekty/funkcionari-ksc/nejvyssi-organy.pdf>
28. Tomek, P. Dvě protikomunistické skupiny na Moravě v 50. letech. In: SECURITAS IMPERII 12. Sborník k problematice 50. let [online]. *policie.cz*. Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu, 2005. [cit. 13. 02. 2024]. <https://www.policie.cz/soubor/securitas-imperii-12-pdf.aspx>, s. 245–278.
29. Veber, V. O rehabilitacích a o tom, co s nimi souvisí [online]. *ustrcr.cz*. [cit. 02. 11. 2023]. <https://www.ustrcr.cz/data/pdf/publikace/securitas-imperii/no16/008-029.pdf>
30. Věra Hložková Bukovská [online]. *politickeproceny.cz*. [cit. 08. 12. 2023]. <https://www.politickeproceny.cz/cs/osoba/hlozkova-vera-0II68U>
31. Vladimír Kubeš (1908–1988) [online]. *science.law.muni.cz*. [cit. 29. 02. 2024]. <https://science.law.muni.cz/content/cs/vedecko-vyzkumna-cinnost/historie-vav/prvorepublikova-era/vladimir-kubes/>
32. Zákon o hospodaření s byty [online]. *app.beck-online.cz*. [cit. 12. 03. 2024]. <https://app.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=onrf6mjzgg4f6mjthawte>
33. Zákon o pracovních a platových poměrech státních zaměstnanců [online]. *app.beck-online.cz*. [cit. 18. 03. 2024]. <https://app.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=onrf6mjzguyf6nrwfzygmmjyfuya>
34. Zákon o soudní rehabilitaci [online]. *app.beck-online.cz*. [cit. 07. 03. 2024]. <https://app.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=onrf6mjzgy4f6obsfuya>
35. Zákon o trestním řízení soudním (trestní řád) [online]. *app.beck-online.cz*. [cit. 08. 03. 2024]. <https://app.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=onrf6mjzgyv6mju-gexhazrrhazs2mi>

Stenoprotokoly a tisky Národního shromáždění a Federálního shromáždění

1. Stenoprotokol FS ČSSR ze dne 30. ledna 1969 [online]. *psp.cz*. [cit. 07. 03. 2024]. <https://www.psp.cz/ek-nih/1969fs/slsn/stenprot/001schuz/s001003.htm>
2. Stenoprotokol NS RČS ze dne 29. března 1968 [online]. *psp.cz*. [cit. 03. 03. 2024]. <https://www.psp.cz/ek-nih/1964ns/stenprot/020schuz/s020003.htm>
3. Stenoprotokol NS RČS ze dne 3. května 1968 [online]. *psp.cz*. [cit. 02. 03. 2024]. <https://www.psp.cz/ek-nih/1964ns/stenprot/023schuz/s023039.htm>
4. Stenoprotokol NS RČS ze dne 25. června 1968 [online]. *psp.cz*. [cit. 02. 03. 2024]. <https://www.psp.cz/ek-nih/1964ns/stenprot/024schuz/s024006.htm>
5. Stenoprotokol SL FS ČSSR ze dne 29. ledna 1969 [online]. *psp.cz*. [cit. 07. 03. 2024]. <https://www.psp.cz/ek-nih/1969fs/sl/stenprot/001schuz/s001002.htm>
6. Stenoprotokol SL FS ČSSR ze dne 5. června 1969 [online]. *psp.cz*. [cit. 07. 03. 2024]. <https://www.psp.cz/ek-nih/1969fs/sl/stenprot/002schuz/s002005.htm>
7. Stenoprotokol SL FS ČSSR ze dne 3. prosince 1969 [online]. *psp.cz*. [cit. 07. 03. 2024]. <https://www.psp.cz/ek-nih/1969fs/sl/stenprot/006schuz/s006005.htm>
8. Stenoprotokol SL FS ČSSR ze dne 17. prosince 1969 [online]. *psp.cz*. [cit. 07. 03. 2024]. <https://www.psp.cz/ek-nih/1969fs/sl/stenprot/007schuz/s007004.htm>
9. Stenoprotokol SL FS ČSSR ze dne 27. května 1970 [online]. *psp.cz*. [cit. 08. 03. 2024]. <https://www.psp.cz/ek-nih/1969fs/sl/stenprot/008schuz/s008007.htm>
10. Stenoprotokol SL FS ČSSR ze dne 8. července 1970 [online]. *psp.cz*. [cit. 08. 03. 2024]. <https://www.psp.cz/ek-nih/1969fs/sl/stenprot/009schuz/s009005.htm>
11. Stenoprotokol SN FS ČSSR ze dne 5. června 1969 [online]. *psp.cz*. [cit. 07. 03. 2024]. <https://www.psp.cz/ek-nih/1969fs/sn/stenprot/002schuz/s002004.htm>

12. Stenoprotokol SN FS ČSSR ze dne 3. prosince 1969 [online]. *psp.cz*. [cit. 07. 03. 2024]. <https://www.psp.cz/ek-nih/1969fs/sn/stenprot/005schuz/s005002.htm>
13. Stenoprotokol SN FS ČSSR ze dne 27. května 1970 [online]. *psp.cz*. [cit. 08. 03. 2024]. <https://www.psp.cz/ek-nih/1969fs/sn/stenprot/007schuz/s007003.htm>
14. Stenoprotokol SN FS ČSSR ze dne 8. července 1970 [online]. *psp.cz*. [cit. 08. 03. 2024]. <https://www.psp.cz/ek-nih/1969fs/sn/stenprot/008schuz/s008007.htm>
15. Tisk FS ČSSR č. 47 ze dne 18. června 1970 [online]. *psp.cz*. [cit. 09. 03. 2024]. https://www.psp.cz/ek-nih/1969fs/tisky/t0047_00.htm
16. Tisk NS RČS č. 174 ze dne 25. června 1968 [online]. *psp.cz*. [cit. 06. 03. 2024]. https://www.psp.cz/ek-nih/1964ns/tisky/t0174_01.htm
17. Tisk SL ČSSR č. 33 ze dne 30. června 1970 [online]. *psp.cz*. [cit. 08. 03. 2024]. https://www.psp.cz/ek-nih/1969fs/sn/tisky/t0031_00.htm